

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПОДМАРЬОВ ОЛЕКСАНДР ЮРІЙОВИЧ

УДК 336.343.359(477)

**ПОДАТКОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Подається на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Дисертація містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших
авторів мають посилання на відповідне джерело _____ О. Ю. Подмарьов

Суми – 2021

АНОТАЦІЯ

Подмарьов О. Ю. Податкове регулювання інвестиційної діяльності в Україні. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – Гроші, фінанси і кредит. – Сумський державний університет, Суми, 2021.

У дисертації представлено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення наукової проблеми, що ґрунтується на поглибленні існуючих науково-методичних підходів та обґрунтуванні рекомендацій до розвитку системи податкового регулювання інвестиційної діяльності в Україні.

У роботі систематизовано наукові дослідження щодо трактування сутності понять «податок», «податкова система», «податкова політика», «податкове регулювання», а також «інвестиції», «інвестиційний клімат», «інвестиційна діяльність». Особливу роль було відведено вивченню податкового стимулювання як підсистеми податкового регулювання. У роботі обґрунтовано, що податкове стимулювання інвестиційної діяльності слід розуміти як цілеспрямовані дії органів державної влади та місцевого самоврядування щодо встановлення та надання податкових пільг, стимулів та інших заходів, що поліпшують майнове та (або) фінансове становище визначених категорій платників податків (зборів) для створення економічної зацікавленості здійснення ними інвестиційної діяльності.

Систематизація науково-методичного підґрунтя, а також упорядкування окремих елементів податкового регулювання дозволили сформулювати концептуальну структурну схему системи податкового регулювання інвестиційної діяльності. Авторський підхід ґрунтується на схематичному групуванні та упорядкуванні окремих елементів податкового регулювання до

єдиної системи, що акумулює у своїй структурі мету, об'єкт, суб'єкти, принципи, методи, функції, інструментарій, стратегічні та тактичні цілі, а також основні моделі політики регулювання інвестиційної діяльності.

Податкове регулювання інвестиційної діяльності здійснюється за допомогою комплексу спеціальних інструментів. Дія таких інструментів спрямована на зміну податкового навантаження, повну або часткову модифікацію існуючої податкової системи країни з метою впливу на інвестиційну активність в залежності від кон'юнктури інвестиційного ринку. Обґрунтовано, що податкове регулювання інвестиційної діяльності є фіскально-структурним інструментом державного регулювання інвестиційної діяльності.

Постійна зміна кількості податкових пільг і обсягів їх надання не надають можливості оцінити їхньої результативності, тому запропоновано використовувати коефіцієнти ефективності: відношення обсягів чистого прибутку, ВВП, реалізації промислової продукції, капітальних інвестицій до обсягу наданих податкових пільг.

Дослідження ролі податкових пільг у забезпеченні інвестиційної та інноваційної діяльності вітчизняних підприємств запропоновано здійснювати шляхом встановлення природи причинно-наслідкових зв'язків між податковими пільгами, фінансовими результатами, чистим прибутком вітчизняних підприємств та параметрами їх інвестиційної й інноваційної діяльності за допомогою методу Грейнджера. Проведені розрахунки засвідчили, що зміна обсягу податкових пільг, наданих державою, має суттєвий та значущий вплив для забезпечення показників розвитку підприємств.

Проаналізовано інвестиційний клімат України та її регіонів за період 2016-2018 рр., зокрема при визначенні інвестиційної привабливості регіонів до числа показників оцінки економічного розвитку відповідного регіону було включено ставки місцевих податків. Рейтинг інвестиційної привабливості

регіонів України було визначено за допомогою методики, розробленої Агентством «Євро-Рейтинг» та даних Державної служби статистики України.

Роль податкових параметрів у формуванні інвестиційного клімату України запропоновано визначати за допомогою побудови комплексу регресійних залежностей параметрів інвестиційного розвитку країни від впливу загального рівня та структури податкового навантаження, а також якості податкового адміністрування. Це дозволило обґрунтувати перелік показників інвестиційного розвитку, які є найбільш чутливими до дії інструментів податкового регулювання. Перевірка комплексу гіпотез щодо впливу податкових факторів на інвестиційний клімат країни засвідчила, що зростання податкового навантаження та ускладнення податкового адміністрування мають стійкий дестимулюючий ефект щодо зниження обсягу капітальних інвестицій, профінансованих з різних джерел. У той же час, показники притоку іноземних інвестицій та нарощення внутрішнього інвестиційного потенціалу продовжують зростати навіть під впливом несприятливих для бізнесу змін в системі оподаткування.

Удосконалення науково-методичних засад ідентифікації векторів розвитку вітчизняної системи податкового регулювання інвестиційної діяльності за допомогою системного поєднання методів кластерного та бенчмаркінг-аналізу дозволило обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення в Україні податкових інструментів стимулювання інвестиційної діяльності підприємств, з урахуванням досвіду країн-бенчмарків, що мають подібні характеристики національної системи податкового регулювання інвестиційної діяльності. Було визначено, що при удосконаленні вітчизняної системи податкового регулювання інвестиційної діяльності слід орієнтуватися на позитивний досвід таких країн як Чехія, Естонія, Німеччина, Литва, Португалія та Словаччина. За результатами бенчмаркінг-аналізу визначено, що перспективними напрямками розвитку податкового регулювання інвестиційної

діяльності в Україні мають стати розширення системи податкових знижок з податку на прибуток підприємств за результатами здійснення інвестиційних та інноваційних витрат та скорочення податкових ставок на суму інвестованого та реінвестованого прибутку.

Проведене оцінювання залежності інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств від податкового регулювання шляхом формалізації кореляційно-регресійної залежності між рівнем капітальних інвестицій та обсягом податкових надходжень до державного бюджету і ВВП дозволило використовувати отримане рівняння множинної регресії при формуванні коротко- та середньострокових прогнозів показника капітальних інвестицій.

Обґрунтовано, що формалізацію впливу податкового регулювання на параметри інвестиційної діяльності країни у різній часовій перспективі за допомогою панельного авторегресійного моделювання з розподіленим лагом. Це дозволило диференціювати короткострокові та довгострокові ефекти, що можуть бути досягнуті в результаті модифікації ключових параметрів податкового регулювання інвестиційної діяльності, а також ідентифікувати короткострокові тренди впливу податкових інструментів на параметри інвестування у країнах Європи. Зокрема, було визначено, що інтенсивність застосування податкових інструментів для вибірки країн Європи має диференційований вплив на параметри інвестиційної діяльності: обернений у короткостроковому періоді та прямий – у довгостроковому. На рівні окремих країн найбільшу короткострокову ефективність у регулюванні інвестиційних процесів забезпечує саме параметр різниці номінальної та ефективної податкових ставок, що відображає функціональну ефективність податкових пільг.

Визначення фіскальної ефективності системи податкового регулювання в Україні було здійснено шляхом розрахунку та аналізу динаміки наступних показників: 1) коефіцієнт виконання запланованих податкових надходжень

(нормативне значення 1 або 100%), 2) коефіцієнт окупності податкових надходжень (нормативне значення 60-80), 3) коефіцієнт еластичності податків (нормативне значення більше 1).

Поглиблено методичну базу визначення впливу потенційної податкової бази (незалежна змінна) на податкові надходження Зведеного бюджету України (залежна змінна) шляхом проведення кореляційно-регресійного аналізу. На відміну від існуючих підходів, у якості складових незалежної змінної використовувалися: 1) валовий прибуток (дохід), 2) оплата праці найманих працівників, 3) кінцеві споживчі витрати домогосподарств. Запропонований підхід можна використовувати при формуванні прогнозів бюджетних надходжень.

Ключові слова: податки, податкове регулювання, податкове стимулювання, податкова система, інвестиційна діяльність, капітальні інвестиції, механізм, інструменти, ефективність.

ABSTRACT

Podmarov O. Yu. Tax regulation of investment activity in Ukraine. – manuscript.

The dissertation for obtaining of scientific degree of candidate of economic science on speciality 08.00.08 – Money, finance and credit. – Sumy State University, Sumy, 2021.

The dissertation presents a theoretical generalization and offers a new solution to the scientific problem, which is based on the deepening of existing scientific and methodological approaches and substantiation of recommendations for the development of the system of tax regulation of investment activities in Ukraine.

The paper systematizes scientific research on the interpretation of the essence of the concepts "tax", "tax system", "tax policy", "tax regulation", as well as "investment", "investment climate", "investment activity". A special role was given to the study of tax incentives as a subsystem of tax regulation. The paper substantiates that tax incentives for investment activities should be understood as purposeful actions of public authorities and local governments to establish and provide tax benefits, incentives and other measures that improve the property and (or) financial position of certain categories of taxpayers (firms) to create economic interest in their investment activities.

Systematization of the scientific and methodological basis, as well as streamlining of individual elements of tax regulation allowed to form a conceptual structural scheme of the system of tax regulation of investment activities. The author's approach is based on the schematic grouping and organization of individual elements of tax regulation into a single system that accumulates in its structure the purpose, object, subjects, principles, methods, functions, tools, strategic and tactical goals, as well as basic regulatory policy models. investment activity.

Tax regulation of investment activities is carried out using a set of special tools. The effect of such instruments is aimed at changing the tax burden, full or partial

modification of the existing tax system of the country in order to influence investment activity depending on the investment market. It is substantiated that tax regulation of investment activity is a fiscal-structural instrument of state regulation of investment activity.

Constant changes in the number of tax benefits and the volume of their provision do not provide an opportunity to assess their effectiveness, so it is proposed to use efficiency ratios: the ratio of net profit, GDP, sales of industrial products, capital investment to the amount of tax benefits.

It is proposed to study the role of tax benefits in ensuring investment and innovation activities of domestic enterprises by establishing the nature of causal links between tax benefits, financial results, net profit of domestic enterprises and the parameters of their investment and innovation activities using the Granger method. The calculations showed that the change in the amount of tax benefits provided by the state has a significant and significant impact on ensuring the development of enterprises.

The investment climate of Ukraine and its regions for the period 2016-2018 was analyzed, in particular, in determining the investment attractiveness of the regions, local tax rates were included in the number of indicators for assessing the economic development of the region. The rating of investment attractiveness of the regions of Ukraine was determined using the methodology developed by the Euro-Rating Agency and data from the State Statistics Service of Ukraine.

The role of tax parameters in shaping the investment climate of Ukraine is proposed to be determined by constructing a set of regression dependences of the parameters of investment development of the country on the influence of the general level and structure of tax burden, as well as the quality of tax administration. This allowed to substantiate the list of investment development indicators that are most sensitive to the operation of tax regulation instruments. The examination of a set of hypotheses on the impact of tax factors on the country's investment climate showed

that the growing tax burden and the complexity of tax administration have a lasting disincentive effect on reducing capital investment financed from various sources. At the same time, the inflows of foreign investment and the growth of domestic investment potential continue to grow even under the influence of unfavorable changes in the tax system for business.

Improving the scientific and methodological principles of identifying vectors of development of the domestic system of tax regulation of investment activities through a systematic combination of cluster and benchmarking analysis allowed to substantiate proposals for improving tax instruments in Ukraine to stimulate investment activities of enterprises, taking into account the experience of benchmark countries. systems of tax regulation of investment activity. It was determined that in improving the domestic system of tax regulation of investment activities should focus on the positive experience of countries such as the Czech Republic, Estonia, Germany, Lithuania, Portugal and Slovakia. According to the results of benchmarking analysis, it is determined that promising areas of tax regulation of investment activities in Ukraine should be to expand the system of tax rebates on corporate income tax on investment and innovation costs and reduce tax rates on invested and reinvested profits.

The assessment of the dependence of investment activity of domestic enterprises on tax regulation by formalizing the correlation-regression relationship between the level of capital investment and the amount of tax revenues to the state budget and GDP allowed to use the obtained multiple regression equation in forming short- and medium-term forecasts of capital investment.

It is substantiated that the formalization of the influence of tax regulation on the parameters of investment activity of the country in different time perspective by means of panel autoregressive modeling with distributed lag. This allowed to differentiate short-term and long-term effects that can be achieved as a result of modification of key parameters of tax regulation of investment activities, as well as to

identify short-term trends in the impact of tax instruments on investment parameters in Europe. In particular, it was determined that the intensity of application of tax instruments for the sample of European countries has a differentiated impact on the parameters of investment activity: reversed in the short term and direct - in the long term. At the level of individual countries, the greatest short-term efficiency in the regulation of investment processes is provided by the parameter of the difference between nominal and effective tax rates, which reflects the functional efficiency of tax benefits.

Determining the fiscal efficiency of the tax regulation system in Ukraine was carried out by calculating and analyzing the dynamics of the following indicators: 1) the coefficient of implementation of planned tax revenues (normative value 1 or 100%), 2) payback ratio of tax revenues (normative value 60-80), 3) coefficient of elasticity of taxes (normative value is more than 1).

The methodological basis for determining the impact of the potential tax base (independent variable) on tax revenues of the Consolidated Budget of Ukraine (dependent variable) has been deepened by conducting a correlation-regression analysis. In contrast to existing approaches, the following were used as components of the independent variable: 1) gross profit (income), 2) wages of employees, 3) final consumer expenditures of households. The proposed approach can be used in the formation of forecasts of budget revenues.

Keywords: taxes, tax regulation, tax incentives, tax system, investment activity, capital investments, mechanism, tools, efficiency.

*Список публікацій здобувача, в яких опубліковані основні наукові
результати дисертації*

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Zhuravka F., Kravchenko O., Ovcharova N., Oleksich Zh., & Podmarov O. (2020). Personal income tax in Ukraine: determinants` analysis. Financial and credit activity: problems of theory and practice. (Web of Science, Index Copernicus, Google Scholar та ін.). 2(33), 130-138. <https://doi.org/10.18371/.v2i33.2969> (0,70 друк. арк.). *Особистий внесок: визначено та проаналізовано статистичну базу для проведення аналізу впливу чинників на ПДФО в Україні* (0,20 друк. арк.).
2. Zhuravka F., Makarenko M., Osetskyi V., Podmarov O. and Chentsov V. (2019). Impact of politically generated shocks on monetary performance: a cross-country comparison. Banks and Bank Systems. (Scopus, DOAJ, Academic Resource Index та ін.). 14(3), 99-112. doi:10.21511/bbs.14(3).2019.09 (0,85 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено зв'язок між монетарними та фіскальними (податкові надходження бюджету) показниками у наступних країнах: Аргентина, Туреччина та Україна* (0,20 друк. арк.).
3. Подмарьов О.Ю. Податковий кодекс – перші кроки у системі оподаткування прибутку підприємств. «Інвестиції: практика та досвід» (Index Copernicus, Google Scholar та ін.). 2011. №7. С. 59-62 (0,45 друк. арк.).
4. Подмарьов О.Ю. Необхідність та значення прийняття сучасного податкового кодексу в аспекті впливу прибуткового оподаткування на інвестиційну діяльність підприємств. Електронний журнал «Ефективна Економіка» (Index Copernicus, Google Scholar та ін.). 2011. №2 (0,35 друк. арк.).
5. Подмарьов О.Ю. Механізм податкового стимулювання інвестиційного клімату України. Електронний журнал «Ефективна Економіка» (Index Copernicus, Google Scholar та ін.). 2011. №9 (0,24 друк. арк.).

6. Подмарьов О.Ю. Сучасний стан інвестиційного клімату України – податковий аспект. «Інвестиції: практика та досвід» (Index Copernicus, Google Scholar та ін.). 2013. №6. С. 64-66 (0,35 друк. арк.).

7. Подмарьов О.Ю. Податкове регулювання інвестиційної діяльності як фактор економічного зростання країни. Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка» (Google Scholar та ін.). 2018. №4. С. 65-71 (0,42 друк. арк.).

8. Подмарьов О. Сутність та складові податкового стимулювання економічної діяльності. Проблеми і перспективи економіки та управління : науковий журнал / Чернігів. нац. технол. ун-т. – Чернігів : ЧНТУ, 2019. – № 3 (19). С. 347-353 (0,45 друк. арк.).

9. Zhuravka F., Filatova H., Podmarov O., Aldiwani Kh. and Shukairi F. (2018). State's debt sustainability management: case of Ukraine. Public and Municipal Finance (Academic Resource Index, DOAJ, ROAD та ін.). 7, 1-7. doi:10.21511/pmf.07(4).2018.01 (0,82 друк. арк.). *Особистий внесок: проаналізовано вітчизняний і зарубіжний досвід визначення впливу фіскальних інструментів на формування державного боргу* (0,25 друк. арк.).

Тези доповідей на науково-практичних конференціях

10. Подмарьов О.Ю. Податкове стимулювання економічної діяльності: зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми економіки, управління та фінансів: матеріали Міжнар. наук-практ. конф., 19 квітня 2019 р.* Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2019. С. 281-282 (0,15 друк. арк.).

11. Подмарьов О.Ю. Проблемні аспекти залучення інвестицій у розвиток регіонів України. *Методи та форми управління соціально-економічним розвитком держави: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 23 серпня 2019 р.)*. Дніпро: НО «Перспектива», 2019. С. 44-46 (0,13 друк. арк.).

12. Подмарьов О.Ю. Оцінка ефективності механізму податкового стимулювання інвестиційного клімату України. *Сучасна парадигма публічного управління : Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції / За наук. ред. к.е.н., доцента Стасишина А.В. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 17–18 жовтня 2019 р. – Львів, 2019. С. 338-341 (0,15 друк. арк.).*

13. Подмарьов О.Ю. Податкові пільги в системі податкової політики України. *Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної on-line-конференції : у 2 ч. (м. Суми, 21–22 листопада 2019 року) / Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС» Сумського державного університету. Суми : Сумський державний університет, 2019. С. 11-14 (0,20 друк. арк.).*

14. Журавка Ф.О., Подмарьов О.Ю. Податкове регулювання інвестиційної діяльності країни / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “25 років становлення Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього” (21-22 лютого 2020 року). - Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. – Суми: Видавничий дім «Ельдорадо», 2020. С. 342-343 (0,12 друк. арк.). *Особистий внесок: визначено перелік інструментів податкового регулювання інвестиційної діяльності (0,06 друк. арк.).*

Участь у монографіях

15. Журавка Ф.О., Подмарьов О.Ю. Фіскальна ефективність податкової системи як інструмент управління бюджетною безпекою України / *Забезпечення стійкості фінансового сектору та управління фінансовою безпекою України на основі інформації з фінансових ринків : монографія / за заг. ред. О. Л. Пластуна. Суми: Сумський державний університет, 2020. С. 219-234 (1,05 друк. арк.). Особистий внесок: розраховано та проаналізовано показники фіскальної ефективності податкової системи України (0,55 друк. арк.).*

ЗМІСТ

ВСТУП.....	15
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ.....	23
1.1. Сутність та складові податкового регулювання інвестиційної діяльності.....	23
1.2 Інвестиційна діяльність, інвестиційний клімат та податкове регулювання інвестиційної діяльності як фактори економічного зростання країни.....	46
1.3 Інструментарій податкового регулювання інвестиційної діяльності.....	66
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ.....	84
2.1. Аналіз складових механізму податкового стимулювання.....	84
2.2. Оцінка впливу податкової системи на інвестиційний клімат країни та її регіонів.....	116
2.3. Зарубіжний досвід податкового стимулювання інвестиційної діяльності в контексті реформування податкової системи України.....	146
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД МЕХАНІЗМУ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	170
3.1. Визначення впливу податкового регулювання на інвестиційну діяльність підприємств.....	170
3.2. Оцінювання фіскальної ефективності системи податкового регулювання в Україні.....	196
3.3. Моделювання впливу потенційної податкової бази на податкові надходження Зведеного бюджету України.....	208
ВИСНОВКИ.....	223
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	226
ДОДАТКИ.....	247

ВСТУП

Актуальність дослідження. Динамічність розвитку та результативність економічної політики держави залежать, передусім, від ефективності її регуляторного впливу на діяльність суб'єктів підприємництва. В умовах нестабільної економіки з недосконало функціонуючим ринком довгострокових кредитів і обмеженими можливостями капітальних вкладень суттєво зростає важливість податкового регулювання, як найбільш дієвого засобу впливу на інвестиційно-інноваційний розвиток економіки країни. При цьому податкове регулювання має подвійний характер дії, адже, з одного боку, запроваджуючи помірне податкове навантаження, держава залишає в розпорядженні суб'єктів господарювання частину фінансових ресурсів, які можуть бути використані як інвестиції у формі капітальних вкладень в основний капітал для розширення власного виробництва і створення додаткових робочих місць, а також інноваційного розвитку; з іншого боку, податки носять фіскальний характер і покликані наповнювати державний і місцевий бюджети. Отже, доводиться одночасно вирішувати як завдання оптимізації та встановлення ефективних податкових ставок, так і проблему мінімізації адміністративного тягаря, враховуючи при цьому необхідність розвитку інвестиційних процесів у країні.

Фундаментальний внесок у розвиток проблематики інвестиційної діяльності та її податкового регулювання зроблено такими відомими зарубіжними вченими, як: А. Сміт, Д. Рікардо, Ж. Сісмонді, Л. Вальрас, Е. Сакс, Дж. Кларк, Дж. Кейнс, А. Хансен, М. Фрідман, М. Уейденбаум, А. Лаффер, Г. Стайн, П. Самуельсон, В. Парето та ін. Теоретико-методологічним і методичним аспектам податкового регулювання інвестиційної діяльності присвячено роботи вітчизняних науковців: А. Бойка, А. Бризгаліна, Т. Васильєвої, Н. Виговської, В. Гейця, В. Грушка, О. Данілова, Ю. Іванова, А. Крисоватого, І. Школьник, С. Юрія та ін.

Незважаючи на значний наукові здобутки, остаточно не вирішеними залишаються теоретичні та прикладні проблеми, що стосуються, зокрема, обґрунтування змісту та сутності поняття «податкове стимулювання інвестиційної діяльності», використання інструментарію податкового регулювання інвестиційної діяльності, оцінки ефективності механізму податкового регулювання в Україні, впливу податкового регулювання на інвестиційні процеси в умовах посткризового відновлення та забезпечення економічного зростання тощо. Таким чином, необхідність розвитку науково-методичного підґрунтя податкового регулювання інвестиційної діяльності обумовила актуальність дослідження, визначила його мету, завдання та зміст.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до тематики науково-дослідних робіт Сумського державного університету. Зокрема, до звіту за темою до звіту за темою «Сучасні тенденції розвитку обліку, контролю й оподаткування в умовах євроінтеграції» (номер д/р 0116U004419) ввійшли пропозиції щодо визначення напрямків розвитку системи податкового регулювання інвестиційної діяльності в Україні на засадах бенчмаркінг-аналізу; за темою «Умови адаптації та чинники розвитку бізнесу в глобальному середовищі» (номер д/р 0117U003353) – щодо визначення причинності взаємозв'язків між податковими пільгами, фінансовими результатами та інвестиційно-інноваційною діяльністю вітчизняних підприємств.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є удосконалення науково-методичних підходів та розробка практичних рекомендацій щодо розвитку системи податкового регулювання інвестиційної діяльності в Україні.

Поставлена мета зумовила необхідність вирішення таких завдань:

– уточнити змістовну сутність та специфіку понять «податкове регулювання», «податкове стимулювання» та «податкове стимулювання інвестиційної діяльності»;

- розробити концептуальну структурну модель податкового регулювання інвестиційної діяльності;
- формалізувати причинно-наслідкові зв'язки між податковими пільгами, фінансовими результатами та параметрами інвестиційної й інноваційної діяльності вітчизняних підприємств;
- обґрунтувати специфіку впливу елементів податкового регулювання на параметри інвестиційного клімату України;
- ідентифікувати вектори розвитку вітчизняної системи податкового регулювання інвестиційної діяльності на основі бенчмаркінг-аналізу зарубіжного досвіду;
- запропонувати науково-методичний підхід до визначення впливу податкового регулювання на активізацію інвестиційних процесів у різній часовій перспективі;
- оцінити фіскальну ефективність системи податкового регулювання в Україні;
- визначити вплив потенційної податкової бази на податкові надходження державного бюджету України.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають між державою та суб'єктами господарювання в процесі податкового регулювання інвестиційної діяльності.

Предметом дослідження є науково-методичне забезпечення та практичний інструментарій податкового регулювання інвестиційної діяльності в Україні.

Методи дослідження. Теоретичну основу дисертації складають фундаментальні положення економічної теорії, теорії фінансів, грошей і кредиту, державних фінансів, менеджменту, економічного прогнозування, а також наукові праці, присвячені проблемам податкового регулювання та стимулювання інвестиційної діяльності.

У процесі дослідження використано наступні методи наукового дослідження: аналіз, синтез, логічне узагальнення – при уточненні категоріально-понятійного апарату дослідження, зокрема змісту категорій «податкове регулювання», «податкове стимулювання», «інвестиційна діяльність»; порівняльний аналіз, метод групувань – при дослідженні еволюції та теорій оподаткування на різних етапах історичного розвитку; дедукція та наукова абстракція – при розробці концептуальної структурної моделі податкового регулювання економічної діяльності; статистичний і порівняльний аналіз, метод Грейнджера – при встановленні причинності зв'язків між податковими пільгами, фінансовими результатами та параметрами інвестиційно-інноваційної діяльності, регресійний аналіз – при визначенні впливу параметрів податкового регулювання на інвестиційний клімат в Україні, кластерний та бенчмаркінг-аналіз – при обґрунтуванні напрямків розвитку вітчизняної системи податкового регулювання інвестиційної діяльності; авторегресійне моделювання з розподілений лагом – при формалізації короткострокових та довгострокових ефектів впливу податкового регулювання на інвестиційну діяльність, кореляційно-регресійний аналіз – при визначенні ефективності системи податкового регулювання в Україні. Економіко-математичне моделювання проведене за допомогою програмних продуктів EViews, Statistica, Stata та XRealStats.

Інформаційно-фактологічною базою дисертації є: законодавчі та нормативно-правові акти України; статистичні та аналітичні матеріали Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, Міністерства фінансів України; офіційні дані Державної податкової служби України, Державної митної служби України, Державної служби статистики України, Національного банку України, Рахункової палати України, Державної казначейської служби України; аналітичні матеріали міжнародних фінансових організацій, світових та вітчизняних рейтингових агенцій; наукові праці

вітчизняних і зарубіжних вчених з проблематики дослідження; Інтернет-ресурси тощо.

Наукова новизна результатів дослідження полягає в поглибленні існуючих та обґрунтуванні ряду нових науково-методичних підходів до податкового регулювання інвестиційної діяльності в Україні.

Найбільш вагомими науковими результатами дослідження є такі:

вперше:

– розроблено науково-методичний підхід до формалізації впливу податкового регулювання на параметри інвестиційної діяльності країни у різній часовій перспективі за допомогою панельного авторегресійного моделювання з розподіленим лагом. Це дозволило диференціювати короткострокові та довгострокові ефекти, що можуть бути досягнуті в результаті модифікації ключових параметрів податкового регулювання інвестиційної діяльності, а також ідентифікувати короткострокові тренди впливу податкових інструментів на параметри інвестування у країнах Європи;

удосконалено:

– методичний інструментарій обґрунтування ролі податкових пільг у забезпеченні інвестиційної діяльності підприємств, що, на відміну від існуючих, здійснено шляхом встановлення природи причинно-наслідкових зв'язків між податковими пільгами, фінансовими результатами, чистим прибутком вітчизняних підприємств та параметрами їх інвестиційної й інноваційної діяльності за допомогою методу Грейнджера;

– методичне підґрунтя визначення ролі податкових параметрів у формуванні інвестиційного клімату України, що відрізняються від існуючих обґрунтуванням та перевіркою ряду гіпотез щодо впливу загального рівня та структури податкового навантаження, а також якості податкового адміністрування на параметри інвестиційного розвитку країни за допомогою побудови комплексу регресійних залежностей. Це дозволило обґрунтувати

перелік показників інвестиційного розвитку, які є найбільш чутливими до дії інструментів податкового регулювання;

– науково-методичні засади ідентифікації векторів розвитку вітчизняної системи податкового регулювання інвестиційної діяльності, що відрізняються від існуючих системним поєднанням методів кластерного та бенчмаркінг-аналізу. Це дозволило обґрунтувати пропозиції щодо удосконалення в Україні податкових інструментів стимулювання інвестиційної діяльності підприємств, з урахуванням досвіду країн-бенчмарків, що мають подібні характеристики національної системи податкового регулювання інвестиційної діяльності;

набули подальшого розвитку:

– трактування змістовної сутності поняття «податкове стимулювання інвестиційної діяльності», під яким пропонується розуміти цілеспрямовані дії органів державної влади та місцевого самоврядування щодо встановлення та надання податкових пільг, стимулів та інших заходів, що поліпшують майнове та (або) фінансове становище визначених категорій платників податків (зборів) для створення економічної зацікавленості здійснення ними інвестиційної діяльності;

– науково-методичний підхід щодо побудови концептуальної структурної схеми податкового регулювання інвестиційної діяльності. Запропонований підхід, на відміну від існуючих, ґрунтується на схематичному групуванні та упорядкуванні окремих елементів податкового регулювання до єдиної системи, що акумулює у своїй структурі мету, об'єкт, суб'єкти, принципи, методи, функції, інструментарій, стратегічні та тактичні цілі, а також основні моделі політики регулювання інвестиційної діяльності;

– методичні засади визначення впливу потенційної податкової бази (незалежна змінна) на податкові надходження Зведеного бюджету України (залежна змінна) шляхом проведення кореляційно-регресійного аналізу. На відміну від існуючих підходів, у якості складових незалежної змінної

використовувалися: 1) валовий прибуток (дохід), 2) оплата праці найманих працівників, 3) кінцеві споживчі витрати домогосподарств. Запропонований підхід можна використовувати при формуванні прогнозів бюджетних надходжень.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення дисертації доведено до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які можуть бути використані Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України – при удосконаленні нормативної бази з питань інвестицій та інвестиційної діяльності, Міністерством фінансів України та Державною податковою службою України – при підготовці законодавчих і нормативних актів з питань податкової політики та податкового регулювання.

Пропозиції щодо визначення напрямків удосконалення вітчизняної системи податкового регулювання інвестиційної діяльності – у діяльність Головного управління Державної податкової служби України у Черкаській області (довідка № 29969/10/23-00-10-040 від 30.11.2020 р.); щодо обґрунтування закономірностей впливу податкового регулювання на інвестиційний клімат України – у діяльність ГО «Спілка економістів України» (довідка № 02/17-12 від 15.02.2021 р.).

Наукові результати використовуються в навчальному процесі Сумського державного університету під час викладання дисциплін: «Податкова система», «Податковий менеджмент», «Інвестування» (акт про впровадження від 27.05.2020).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є завершеною науковою працею. Наукові положення, висновки, рекомендації й розробки, що виносяться на захист, одержані автором самостійно і відображені в опублікованих працях. Результати, опубліковані дисертантом у співавторстві, використані в дисертаційній роботі лише в межах його особистого внеску.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дисертації оприлюднені та одержали позитивну оцінку на 5 міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях ([10-14] у наведеному в авторефераті списку праць).

Публікації. Основні положення та висновки дисертації опубліковано у 15 наукових працях загальним обсягом 5,44 друк. арк., з яких особисто авторів належить 4,15 друк. арк., зокрема: підрозділ у 1 колективній монографії, 9 статей у наукових фахових виданнях України з економіки; 2 статті – у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз WoS та Scopus; 5 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Структура і зміст роботи. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 255 сторінок, зокрема 203 сторінки основного тексту, 65 таблиць, 24 рисунки, 3 додатки та список використаних джерел із 199 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЙОГО ВПЛИВУ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

1.1. Сутність та складові податкового регулювання інвестиційної діяльності

В умовах стрімкого розвитку інтернаціоналізації та глобалізації економічних процесів міжнародні проблеми сучасного податкового стимулювання економічної діяльності, як методу впливу на інвестиційний клімат держави, займають провідне місце у економічному житті кожної країни світу.

Система сучасного глобалізму за своїм характером є пульсуючим явищем, що, в свою чергу, переживає фази піднесення та спаду, сповільнення та прискорення, а отже криза глобалізму закладена у його природі [22].

На нашу думку, причини економічної нестабільності полягають у незбалансованих зв'язках основних гравців глобальних ринків - США, Євросоюзу та країн Азії. Дисбаланс пов'язаний зі спорідненими національними та інтернаціональними факторами: економічними, циклічними, банківськими, валютними, фінансовими кризами, а також із ринковими коливаннями [4].

В умовах нестабільних економічних, а також і політичних процесів, відбувається системна перебудова економіки, прискорення її адаптації до сучасних ринкових умов. Це є об'єктивною необхідністю створення відповідних трансформаційних механізмів, потужних важелів, які всебічно забезпечували б формування сучасної економічної системи, подолання економічного спаду, виправлення допущених у недалекому минулому помилок, змушували суб'єктів господарювання нарощувати обсяги виробництва, оновлювати матеріально-технічну базу, підвищувати ефективність виробництва.

Стратегія післякризового розвитку має бути спрямована, перш за все, на забезпечення глибоких якісних зрушень у системі економічних відносин, а також на вихід народного господарства на траєкторію сталого зростання інтенсивного типу.

У реалізації цих стратегічних завдань, досягненні економічного та соціального прогресу першочергове значення має підвищення дієздатності держави, формування ефективно діючих ринкових механізмів. Одним з основних засобів забезпечення максимально ефективного впливу держави на макро- та мікроекономічні процеси виступає податкове стимулювання економічної діяльності.

Сучасні події на світовій економічній арені демонструють тісний зв'язок податкового стимулювання економічної діяльності і його впливу на інвестиційну діяльність, синхронність процесів, що в них відбуваються, показують глобальність їх географічного розповсюдження, а також масштаб їхнього впливу на ключові сфери економіки [10].

Таким чином, застосування податкового регулювання та стимулювання економічної діяльності як методу впливу на інвестиційну діяльність держави має особливу актуальність в умовах сучасної світової фінансової кризи та політичної нестабільності.

Задля більш ґрунтовного розгляду понять *податкове регулювання* та *податкове стимулювання* вважаємо за доцільне розглянути базову категорію *податок*, а також більш ширші поняття *податкова система* та *податкова політика*.

Виходячи з того, що податкове регулювання і податкове стимулювання економічної діяльності є невід'ємною частиною податкової політики держави у загальній системі податкових відносин, можемо схематично відобразити їх місце у податковій політиці держави (рис 1.1).

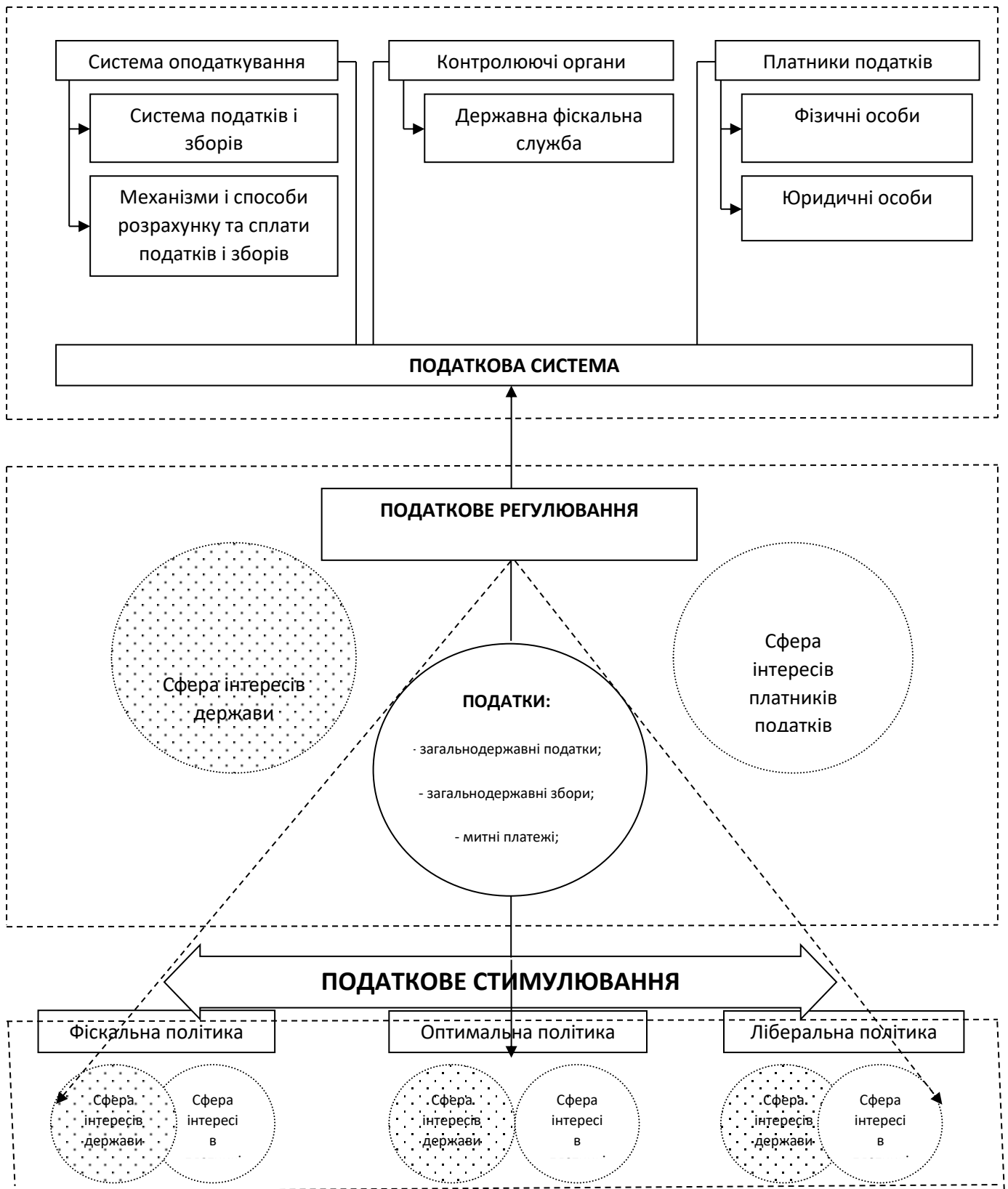

Рисунок 1.1 - Місце податкового регулювання та податкового стимулювання у податковій політиці держави (авторська розробка)

Основним джерелом формування фінансових ресурсів для існування держави і виконання нею своїх функцій є податки, отримувані від фізичних і юридичних осіб, суб'єктів економічних відносин.

Податкові надходження є основою дохідної частини державного бюджету, і водночас найбільш важливим регулятором соціально-економічних процесів на макроекономічному та мікроекономічному рівнях. Еволюцію системи оподаткування на різних етапах історичного розвитку зображено у табл. 1.1.

Таблиця 1.1 – Етапи історичного розвитку системи оподаткування (авторська розробка на основі даних [56, с. 43])

<i>Історичні періоди</i>	<i>Давні рабовласницькі держави</i>	<i>Середньовічна Європа</i>	<i>Класичний капіталістичний період</i>	<i>Сучасний період - розвинені держави</i>
<i>Спосіб виробництва</i>	Рабовласницький	Феодалний	Капіталістичний	Змішана економіка
<i>Основні джерела доходів</i>	Сільське господарство	Сільське господарство, ремісництво	Промислове виробництво	Надання послуг, промислове виробництво
<i>Основні напрями державних витрат</i>	Високі продуктивні витрати на утримання верховної влади, збройні сили, видовища; незначні - на інфраструктуру	Високі непродуктивні витрати на утримання голови і державного апарату, збройні сили. Невеликі продуктивні витрати на інфраструктуру	Продуктивні витрати на інфраструктуру, у т. ч. промислову. Непродуктивні - на утримання державного апарату, збройні сили	Високі продуктивні витрати на формування людського капіталу, НДДКР, інфраструктуру. Високі непродуктивні витрати - на соціальне забезпечення, екологію. Невисокі витрати на утримання держапарату, національну оборону
<i>Основні джерела фінансування</i>	Данина, податки	Данина, регалії, податки	Податки	Податки
<i>Форми оподаткування</i>	Непряме оподаткування торгівлі й	Прямі різноманітні, але однотипні в	Пряме грошове оподаткування доходів фізичних	Непряме універсальне оподаткування споживання. Пряме

Продовження Таблиці 1.1.

<i>Історичні періоди</i>	<i>Давні рабовласницькі держави</i>	<i>Середньовічна Європа</i>	<i>Класичний капіталістичний період</i>	<i>Сучасний період - розвинені держави</i>
	імпорту товарів. Епізодичне пряме натуральне чи грошове оподаткування	натуральній і грошовій формі податки на землю індивідів. Непряме оподаткування торгівлі	осіб. Акцизи та інші непрямі податки на торгівлю	грошове оподаткування доходів фізичних та юридичних осіб. Обов'язкові відрахування на соціальне страхування
<i>Види податків</i>	Мобілізація доходів	Мобілізація доходів, регулювання окремих сторін господарського життя	Мобілізація і перерозподіл доходів, регулювання економічних процесів на мікрорівні	Мобілізація і перерозподіл доходів, інструмент мікро- і макроекономічного регулювання

Слід зазначити, що, незважаючи на довгу історію податки протягом тривалого часу не мали достатнього наукового обґрунтування.

Тільки в кінці вісімнадцятого століття було зроблено першу спробу систематичного наукового обґрунтування необхідності, місця і ролі податків у суспільстві, рівня податкового тягара і принципів податкової політики.

Визначний внесок у розвиток теорії оподаткування зробили представники економічних течій – класики політичної економії, маржиналісти, представники шведської школи, Дж. Кейнс та його послідовники, прихильники неокласичної теорії, дослідники податкової теорії економіки добробуту (табл. 1.2).

Таблиця 1.2 - Розвиток теорії оподаткування (узагальнено автором)

№	Економічна школа	Представники	Погляди
1.	Класична політична економія	А. Сміт, Ж. Сісмонді, Д. Рікардо	Розглядали лише окремі аспекти оподаткування, що мають прикладний характер, однак відводили податкам провідну роль у системі державних доходів
2.	Маржиналізм	Л. Вальрас, Е. Сакс, Дж. Кларк, А. Косн, Стюарт	Ґрунтуючись на засадах граничної корисності, економічну природу податків досліджували у контексті концепції обміну

Продовження табл. 1.2

№	Економічна школа	Представники	Погляди
3.	Шведська школа	К. Віксель, Е. Ліндаль	На перший план виносили проблему податкоформуючих технологій держави суспільного добробуту
4.	Кейнсіанство	Дж. Кейнс, А. Хансен, Р. Харрод, А. Лернер, У. Шульц та ін.	Характеризували податки як «вбудовані механізми гнучкості», які є «запобіжним механізмом попередження економічних криз, амортизатором кризових явищ», інструментом рівноцінного розподілу податкового навантаження залежно від величини отриманих доходів [3]
5.	Неокласична теорія	М. Фрідман, М. Уейденбаум, А. Лаффер, Г. Стайн, А. Селдон, А. Бернс	Протиставляли кейнсіанській доктрині «ефективного попиту» свою концепцію «пропозиції ресурсів», яка передбачає обмеження обсягів державного фінансування шляхом скорочення видаткових бюджетних повноважень та зниження загального рівня податкового навантаження
6.	Податкові теорії економіки добробуту	А. Пігу, Т. Мюрдаль, Л. Ерхард, К. Віксель, Е. Ліндаль, П. Самуельсон, В. Парето	Розглядали податки як інструмент покращення добробуту населення

Таким чином, поява податків була пов'язана з виникненням держави і обумовлена необхідністю формування централізованого фонду для здійснення її діяльності. Податки являють собою публічно-правове джерело доходу в найбільш чистому його вигляді – це примусові збори, стягнуті державою або місцевими органами з громадян.

Наведене розгорнуте визначення, в основі якого лежить теорія колективних (громадських) потреб у зв'язку з появою і розвитком ідей про правову державу, трактує податок як обов'язок, що випливає з самої ідеї держави [78, с. 89].

Фінансовою наукою сформульовані наступні ознаки податку:

- 1) передача благ зі сфери приватного господарства в публічне;
- 2) обов'язковий характер, заснований на нормах закону характер цієї передачі;
- 3) загальна безоплатність, тобто задоволення за допомогою податків загальних, неподільних потреб суспільства.

Ці ознаки є сталими, а з їх позицій авторами зроблена спроба проаналізувати дефініцію податку.

Фундаментальне наукове обґрунтування теорії оподаткування викладено у працях видатного англійського економіста Вільяма Петті (1623 - 1687 рр.), відомого як батько політичної економії і автора «Теорії трудової вартості».

У своєму «Трактаті про податки і збори» (1662 р.) він обґрунтовує доцільність сплати податків, при цьому не тільки у грошовій, а й у натуральній формі, стверджує, що «сплата податків настільки ж необхідна, як і їжа», розглядає причини, що викликають незадоволення громадян системою податків з позиції індивідуалістичних інтересів (в інтересах платників) висвітлює наслідки непомірного податкового тиску на платника податків [82, с. 27].

З положень «Трактату про податки і збори» можна сформулювати певні висновки (рис.1.2).

Суттєвий внесок у розвиток теорії податків і їх практичну реалізацію вніс Вітте Сергій Юлійович. Найбільш повно і систематизовано погляди С.Ю. Вітте на розвиток податків відображені в «Конспект лекцій про народний і державний господарстві» [5, с. 27].

Податки розглядаються ним як головне джерело державних доходів. У теорії податків С. Ю. Вітте провадив ідею державності податкової системи. Під податками він розумів встановлені законом обов'язкові грошові внески населення на задоволення державних потреб. Ключовими в даному визначенні є

наступні позиції: податки повинні бути законодавчо обґрунтованими, податки – це грошові внески, і податки повинні йти на задоволення державних потреб.

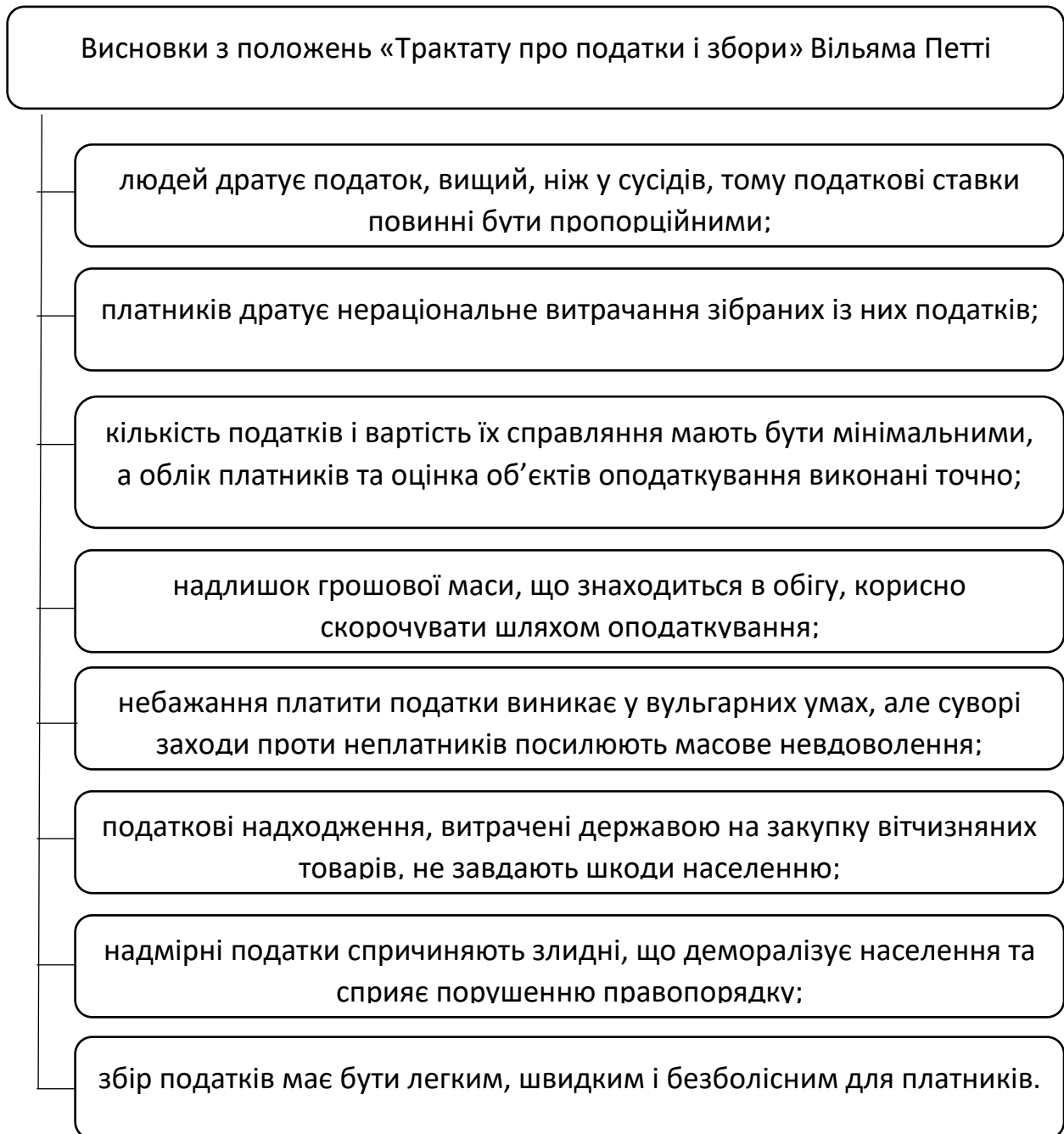

Рисунок 1.2 – Основні висновки із положення теорії оподаткування англійського економіста Вільяма Петті (систематизовано автором на основі [82, с. 27])

С.Ю. Вітте був послідовником представників класичної економічної теорії, і, перш за все, А. Сміта. Підтримуючи основні аспекти оподаткування, обґрунтовані А. Смітом, – загальність, рівномірність, здешевлення витрат справляння податків, справляння їх у найбільш зручний час для платників податків, він розвинув їх і обґрунтував нові важливі принципи, з урахуванням економічних реалій часу, зазначав, що податкова система повинна відрізнятися продуктивністю і еластичністю, тобто бути здатної доставити державі значні і притому незмінно прогресуючі ресурси. Саме податкова система, що задовольняє цим вимогам, здатна забезпечити фінансовими ресурсами постійно зростаючі державні потреби. Важливо відзначити, що ідеальної податкової системи немає, і можна вести мову лише про те, як податкова система наближається до задоволення цих вимог.

Я. Таргулов, радянський економіст вважав, що «Податок є такою формою доходів держави або яких-небудь інших суспільно-примусових одиниць, коли ці доходи, одержувані з майна громадян, є одnobічною їхньою жертвою, без одержання ними якого-небудь еквівалента, впливають із природи держави як органу влади й служать для задоволення суспільних потреб» [78, с. 34].

Теорія страхування або забезпечення розуміє податок як страхову премію, яку отримує держава за охорону майна. А. Тьєр – автор теорії страхування – вважав за необхідне, щоб кожен платив пропорційно тому, що він заробляє. Кожен повинен брати участь у витратах держави пропорційно витратам на захист, пропорційно кількості охоронюваних благ. Податки повинні бути пропорційні витратам держави на користь даної особи, подібно до того як в страхових товариствах премія призначається пропорційно страховій сумі.

Б. Г. Мільгаузен говорив, що «податками у вузькому сенсі називаються ті пожертвування, які піддані дають державі». Він вважає, що ці «пожертвування» є об'єктивними, адже «впливають із поняття про державу, з ідеї про ставлення верховної влади до членів її».

При цьому, Б.Г. Мільгаузен звертає увагу, що примусовий характер держави і обумовлює природу податку як пожертвування. Величина податків свідчить «про величезні пожертвування підданих державі, про значні нестатки для тих, хто їх платить».

Податки, податкову політику П. Самуельсон розглядає як важливі інструменти регулювання економіки. Він вважає, що за допомогою податків стимулюється макроекономічне зростання і стабільність, знижується рівень безробіття та інфляції, заохочується економічне зростання. П. Самуельсон виділяє наступний принцип організації податкової системи: принцип оподаткування на основі одержуваної вигоди, відповідно до якого різні члени суспільства повинні сплачувати податок пропорційно отриманим вигодам від державних програм [91, с. 40].

Податки, що сплачуються платниками податків повинні певною мірою співвідноситися з обсягами використаних або колективних благ; принцип оподаткування на основі платоспроможності, відповідно до якого сума податку, що сплачується платниками податків, має бути ув'язана з їх доходами або добробутом.

Розглядаючи проблеми оподаткування П. Самуельсон підкреслює, що необхідно враховувати принцип справедливості, або рівності. При цьому виділяється горизонтальна і вертикальна рівність. При дотриманні принципу горизонтальної рівності платники податків рівні по суті, повинні платити рівні податки. При встановленні принципу вертикальної рівності дотримується диференційований підхід до платників податків з різними рівнями доходів.

І.І. Янжул зазначає, що податки – це однобічні економічні пожертвування громадян або підданих, які держава або інші суспільні групи, у силу того, що вони є представниками суспільства, стягують легальним шляхом і законним способом з їхніх часток майна для задоволення необхідних суспільних потреб і спричинених ними витрат. На його думку, з одного боку, «межа обкладення

лежить в розмірах потреб держави, для покриття яких податки встановлюються, з іншого – вона полягає в майновій здібності підданих задовольняти ці потреби своїми пожертвами. Між цими двома дилемами оподаткування – потребами держави та майнової здатністю громадян – і обертаються всі податкові питання; боротьба цих двох начал у фінансовій історії накладає навіть особливий відбиток на все життя народу. Він був прихильником прогресивних податкових ставок. Вважав, що лише прогресивне оподаткування окладів може встановити реальну дійсну рівномірність податку [52].

А.А. Ісаєв дає наступне визначення податку: «Податки є обов'язковими грошовими платежами приватних господарств, необхідними для покриття загальних витрат держави та одиниць самоврядування». У даному визначенні чітко виражено ключові ознаки податку – обов'язковість надходження. Велика увага при розгляді теоретичних проблем оподаткування приділено вченню про справедливість у податковій політиці. Зокрема, він зазначав, що при розгляді цієї проблеми важливо виявити, хто повинен платити податки і як досягти рівності при розподілі податків між платниками. Він вважав, що платити податки повинні всі фізичні особи, які користуються достатніми перевагами від участі в державному житті, і юридичні особи, які сприяють збагаченню своїх учасників або задоволенню будь-яких їхніх інтересів [41, с. 16]. Ним було зроблено спробу диференціювати податкові надходження за розрядами. У теорії оподаткування А.А. Ісаєва чітко простежується ідея звільнення від податків малих доходів, а також доцільність введення прогресивного оподаткування. «Справедливим може вважатися тільки прогресивне обкладання», – підкреслював він.

Доцільно згадати визначення вітчизняного фінансиста О.Д. Василика, який називає податки термометром для господарського механізму і якщо температура висока (а таким показником може бути частка податків у доходах

населення), то загибель організму неминуча. Між людськими і економічними організмами одна спільність: нормальна температура – однакова [15, с. 63].

Таким чином, представники різних шкіл економічної теорії досліджували проблеми ефективності податкової системи, яка стала цінним інформаційним підґрунтям для подальших теоретичних і практичних розробок. Сучасний економічний погляд фокусується на аналізі впливу фінансово-кредитних важелів на перерозподілі всіх компонентів ВВП і його новоствореної вартості – національного доходу як на макро- так і на мікроекономічному рівнях.

Отже, можемо зробити висновок, що максимального розвитку система оподаткування досягла в нинішніх умовах змішаної економіки. За нею закріплюється не лише основна функція у системі фінансових відносин, але, й відводиться функція згладжування дефектів ринкового саморегулювання, створення додаткових стимулів розвитку підприємницької, ділової, інвестиційної діяльності, вирішення проблем мотивації праці, зниження безробіття, соціальне забезпечення. У результаті, носії фіскальної суті перетворюються у значний важіль макро- і мікроекономічних пропорцій.

Основні види податків і зборів, митних та інших платежів, згруповано у табл. 1.3.

Сукупність податків і зборів, механізмів і способів їх розрахунку та сплати, а також суб'єктів податкової діяльності, які забезпечують адміністрування та надходження податків і зборів до бюджету та інших державних цільових фондів являють собою податкову систему.

При формулюванні визначення поняття податкової системи важливо розділяти два підходи до її розуміння. По-перше, податкова система – це сукупність податків і податкових платежів, які законодавчо закріплені в державі. По-друге, податкова система включає механізми нарахування, сплати податків та організації контролю і відповідальності за порушення податкового законодавства.

Таблиця 1.3 - Перелік податків і зборів, митних та інших платежів
(узагальнено автором на основі [82, с. 27])

Податки, збори, платежі	Загальнодержавні податки	Податок на прибуток підприємств
		Податок на доходи фізичних осіб
		Податок на додану вартість
		Акцизний податок
		Екологічний податок
		Рентна плата за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами природного газу та аміаку
		Плата за користування надрами
		Плата за землю
		Плата за землю (фізичні особи)
		Фіксований сільськогосподарський податок
Податки, збори, платежі	Загальнодержавні збори	Державне мито
		Збір за першу реєстрацію транспортного засобу
		Збір за користування радіочастотним ресурсом
		Збір за спеціальне використання води
		Збір за спеціальне використання лісових ресурсів
		Збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства
		Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, крім електроенергії, виробленої кваліфікованими когенераційними установками
Збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на природний газ для споживачів усіх форм власності		
Митні платежі		Плата за використання інших природних ресурсів
		Мито
		Акцизний збір
		ПДВ
		Інші види надходжень
Місцеві податки		Оподаткування громадян
		Податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки
		Єдиний податок для юридичних осіб
Місцеві збори		Єдиний податок для суб'єктів підприємницької діяльності-фізичних осіб
		Збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності
		Збір за місця для паркування транспортних засобів
		Туристичний збір

Основною складовою об'єкта оподаткування, що оподатковується, був прибуток від реалізації, який розраховується як різниця між виручкою та витратами. Така система мала суттєвий недолік, оскільки собівартість формувалась протягом періоду споживання ресурсів у виробництві. Від часу їх

закупки до часу споживання проходив певний період. За цей період підприємство зазнавало збитків, пов'язаних з інфляційним зростанням цін на продукцію. Тому постала проблема переходу до податку на прибуток замість оподаткування доходу підприємства [3].

Податок з доходів фізичних осіб – плата фізичної особи за послуги, які надаються їй територіальною громадою, на території якої така фізична особа має податкову адресу або розташовано особу, що виплачує оподатковувані доходи [12].

Податок на прибуток підприємств, крім значного фіскального значення, має й широкі можливості для регулювання і стимулювання економічної діяльності. За допомогою цього податку держава може здійснювати стимулюючий вплив на розвиток окремих галузей або регіонів, на виробництво пріоритетних товарів, робіт, послуг, на пошук і впровадження інвестиційної та інноваційної діяльності та розвиток конкурентних відносин тощо.

Цей вплив може здійснюватися за рахунок диференціації ставок оподаткування і надання пільг, амортизаційної політики, податкового кредиту та податкових знижок.

До основних переваг податку на прибуток можемо віднести: значні можливості для регулюючого впливу на виробничу сферу. Крім того, пряма залежність суми податку від отриманого прибутку забезпечує соціальну справедливість цієї форми оподаткування. До недоліків можна віднести:

1) досить складний порядок його визначення, що створює проблеми як для платників, так і для контролюючих органів, значні можливості щодо ухилення від сплати.

2) крім того, прибуток у ринковій економіці - це величина нестабільна, його розмір постійно коливається на різних фазах економічного циклу, а тому, оподаткування прибутку, з однієї сторони, є “вбудованим стабілізатором” економічного розвитку, тобто автоматично пом'якшує циклічні коливання

економіки, а з іншої - створює проблеми для формування бюджетних надходжень у періоди економічного спаду.

В Україні платниками податку з числа резидентів є:

- суб'єкти господарювання - юридичні особи, які провадять господарську діяльність як на території країни, так і за її межами;
- неприбуткові установи та організації у разі отримання прибутку від неосновної діяльності та/або доходів, що підлягають оподаткуванню відповідно до цього розділу;
- відокремлені підрозділи, за винятком представництв [85].

Платниками податку з числа нерезидентів є:

- юридичні особи, що створені в будь-якій організаційно-правовій формі, та отримують доходи з джерелом походження з країни, за винятком установ та організацій, що мають дипломатичні привілеї або імунітет згідно з міжнародними договорами країни;
- постійні представництва нерезидентів, які отримують доходи із джерелом походження з країни або виконують агентські (представницькі) та інші функції стосовно таких нерезидентів чи їх засновників [85].

Аналізуючи науково-методичні підходи щодо розуміння змісту і структури податкової системи, слід зазначити, що вона визначаються податковою політикою, що є виключним правом держави, яка проводить її самостійно, відповідно до завдань соціально-економічного розвитку.

Через основні складові податкової системи – податки, пільги і фінансові санкції, принципи, форми і методи оподаткування, обов'язки і відповідальність – держава ставить єдині вимоги до ефективного господарювання в державі.

Податкова політика держави в системі податкових відносин є складовою економічної політики, яка базується на сукупності юридичних актів, що встановлюють види податків, зборів та обов'язкових платежів, а також порядок

їх стягнення та регулювання. Держава самостійно проводить податкову політику, виходячи із завдань соціально-економічного розвитку.

Податкова політика визначає суть, структуру та роль системи оподаткування. Важливою умовою проведення ефективної податкової політики є її стабільність і передбачуваність, завдяки чому у підприємств виникає можливість планувати господарську діяльність та правильно оцінювати ефективність прийнятих рішень.

Податкова політика має бути сформована таким чином, щоб, з одного боку, забезпечити виконання базової функції податків – фіскальної, а з іншого – сприяти реалізації регулюючої функції податків з метою посилення впливу податкового механізму на процеси відтворення.

У зв'язку з тим, що досягнення соціально-економічних цілей одночасно практично неможливе, головною метою податкової політики держави є підібрати балансове співвідношення між можливостями держави з погляду забезпечення її фінансовими ресурсами через податковий механізм та досягненням пріоритетних соціально-економічних цілей за певних умов розвитку країни.

Принципи формування податкової політики виступають основними критеріями оцінки якості податкового механізму:

1. Принципи бюджетного забезпечення.
2. Принципи етико-правового спрямування.
3. Принципи загальноекономічного спрямування.

Саме за допомогою податкової політики держава не тільки формує джерела фінансування суспільно необхідних витрат, реалізуючи фіскальну функцію податків, але й забезпечує створення необхідних передумов для структурної перебудови національної економіки та її зростання.

Засобами та інструментами податкової політики проводиться цілеспрямований вплив держави на учасників економічних відносин, який

називається податковим регулюванням. Податкове регулювання належить до економічних методів, оскільки за своєю сутністю воно реалізується саме через економічні інтереси суб'єктів податкового процесу.

Наведемо деякі трактування цього терміну:

- податкове регулювання є системою особливих заходів в сфері оподаткування, спрямованих на втручання держави в ринкову економіку відповідно до прийнятої їм концепції економічного зростання [4].

- податкове регулювання – заходи непрямой дії на економіку, економічні і соціальні процеси шляхом зміни виду податків, податкових ставок, встановлення податкових пільг, зниження або підвищення загального рівня оподаткування, відрахувань до бюджету.

- податкове регулювання – система спеціальних заходів в області оподаткування, спрямованих на втручання держави в ринкову економіку відповідно до прийнятої урядом концепції економічного зростання [5, с. 312].

Наведені вище визначення терміну податкового регулювання дозволяють сформулювати основні його ознаки (рис. 1.3).

Разом з тим, незважаючи на високу ефективність, вважати податкове регулювання єдиним та вирішальним важелем впливу на економічні процеси було б неправильним, оскільки лише зміною умов оподаткування без інших важелів державної економічної політики неможливо вирішити всі проблеми у сфері економіки. Тому, податкове регулювання слід розглядати як один з ефективних і необхідних механізмів державного регулювання економіки, який має застосовуватися у поєднанні з іншими непрямими та прямими методами.

За формою впливу податкове регулювання відносять до непрямих методів, що базується не на прямому примусі суб'єктів господарювання, а на використанні їхніх економічних інтересів. Застосовуючи засоби податкової політики, держава створює умови, за яких платникові стає вигідним

здійснювати дії, що відповідають державним інтересам, і не вигідним робити те, що інтересам суспільства не відповідає.

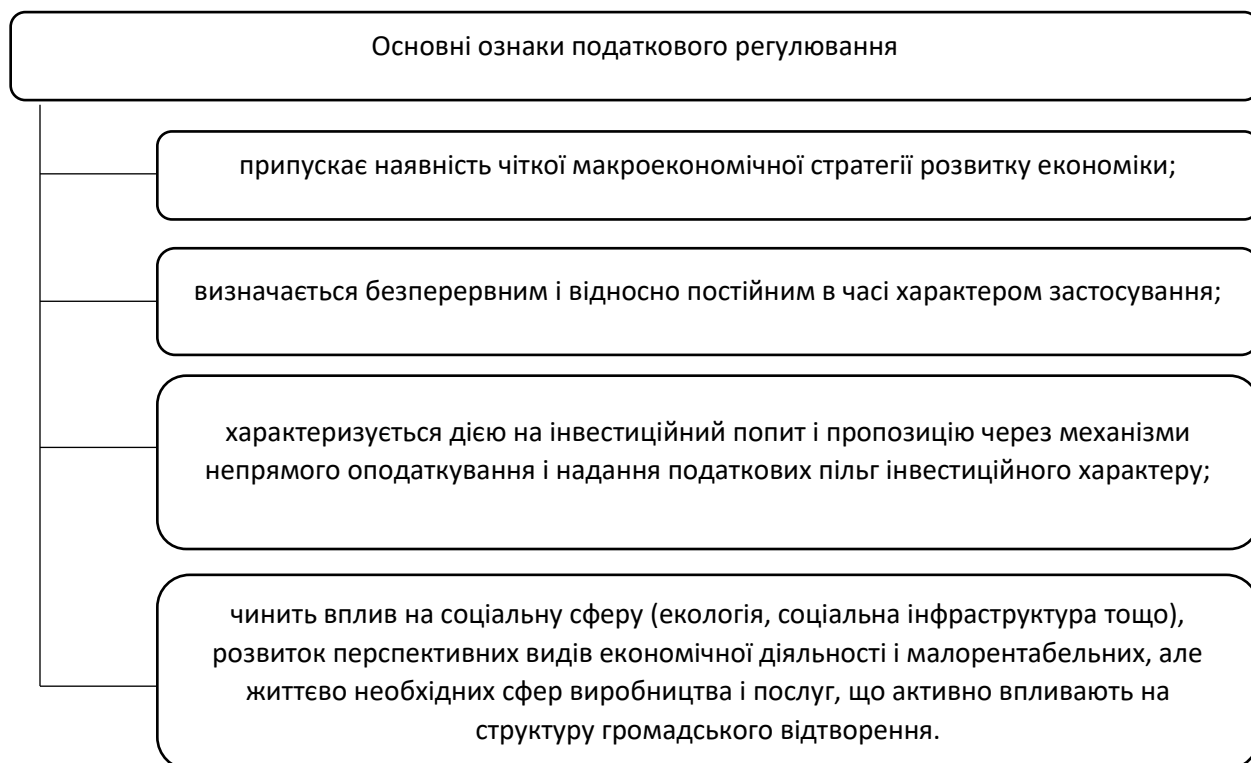

Рисунок 1.3 - Основні ознаки податкового регулювання (узагальнено автором на основі [5, с. 312])

Заходи податкового регулювання за характером впливу можуть бути як стимулюючими, так і стримувальними, тобто мають комплексний характер. Так, введення в 1999 р. спрощеної системи оподаткування, обліку й звітності суб'єктів малого підприємництва стало потужним стимулом для розвитку цього сектору національної економіки. Прикладом податкового «стримування» може послужити спеціальний метод податкового обліку бартерних операцій, який застосовувався в 1997 - 2002 рр.

Слід звернути увагу на такий напрямок податкового регулювання як податкове стимулювання економічних процесів (включаючи інвестиційні), який

став особливо популярним у податкових системах більшості розвинених держав і зачіпає інтереси всіх платників податків.

Сегментом податкових стимулів, на нашу думку, можна назвати частину механізму податкового стимулювання економічної діяльності, яка дозволяє визначити обсяги необхідних стимулів для активізації інвестиційної діяльності.

Актуальність дослідження проблематики податкового стимулювання економічної діяльності обумовлена не лише необхідністю збільшення обсягів податкових надходжень до бюджетів, а й диверсифікацією таких доходів, що дозволить вирішувати чимало нагальних потреб у соціальній, культурній, політичній та ін. сферах, а також сприятиме забезпеченню економічної стійкості в державі. Так, С.С. Каринський вказує, що стимули відіграють роль особливих важелів впливу на свідомість і поведінку, волю та енергію людини і дозволяють направляти їх зусилля на розв'язання найбільш важливих завдань, що виникають перед країною – розвиток технічного прогресу, планомірне збільшення продуктивності виробництва і т.д. При цьому вони можуть бути різноманітні матеріальні, моральні, правові [4, с. 6].

По-іншому розкривають зміст цієї категорії А.В. Малько та Н.І. Матузов: стимул – спонукання до конкретних дій, що створює сприятливий режим для задоволення власних інтересів суб'єкта. При цьому, на переконання науковців, стимули характеризуються такими ознаками:

- 1) пов'язані зі сприятливими умовами для реалізації інтересів особи, оскільки виражаються в обіцянках надання цінностей, а іноді й в скасуванні чи зниженні міри позбавлення цінностей;
- 2) свідчать про розширення обсягу можливостей, свободи тому, що формами стимулів виступають суб'єктивні пільги, заохочення і т. ін.;
- 3) виражають позитивну мотивацію;
- 4) припускають збільшення позитивної активності;

б) спрямовані на упорядковану зміну суспільних відносин, виконують функцію розвитку соціальних зв'язків [8, с. 19].

Слід погодитись із тим, що стимули створюють сприятливі умови для суб'єктів – стимули у сфері податкового регулювання пом'якшують або спрощують виконання обов'язків зобов'язаних суб'єктів – платників податків.

Розкриваючи зміст категорії «податкове стимулювання», О.В. Пономарьов зазначає, що це самостійне явище, за допомогою якого відбувається досягнення балансу публічного та приватного інтересів у податкових відносинах. При цьому необхідною умовою досягнення такого балансу є добросовісність платника податків, яка виявляється у розумній, перспективній та доцільній податковій оптимізації [11, с. 9-10].

Вважаємо конструктивними міркування Н.М. Лайченкової, яка зазначає, що сенс застосування стимулів у податкових відносинах полягає у здатності держави зацікавити платника податків займатися корисною для всього суспільства, і відповідно для нього також, діяльністю. За допомогою податкових стимулів держава спонукає суб'єктів господарювання реалізовувати ті варіанти поведінки, які задовольняють суспільні потреби [5, с. 4].

Виокремлює специфічні ознаки податкового стимулювання економічної діяльності й Д. М. Рева. Науковець зосереджує увагу на таких рисах, як:

1. Податкове стимулювання економічної діяльності здійснюється у формі податкових відносин.

2. Об'єктом податкового стимулювання економічної діяльності виступають відносини, що визнані державою важливими для соціально-економічного розвитку та у зв'язку з цим потребують активізації поведінки платника податків, який одночасно виступає учасником таких відносин.

3. Податкове стимулювання економічної діяльності має непрямий характер.

4. Податкове стимулювання економічної діяльності має як майновий, так і немайновий характер.

5. Податкове стимулювання економічної діяльності забезпечує необхідний результат як у довгостроковій, так і короткостроковій перспективах.

6. Метою податкового стимулювання економічної діяльності може виступати як здійснення звичайної (трудова діяльність), так і підвищеної правомірної діяльності платника (інвестиційна діяльність).

7. Стимулювання інтересів платників здійснюється певними правовими засобами [12, с. 74–75].

При цьому до таких засобів податкового стимулювання економічної діяльності Д. М. Рева відносить спеціальний податковий режим, усунення подвійного оподаткування, податкова пільга, перенесення встановленого податковим законодавством строку сплати податку та збору або його частини на більш пізній строк [12, с. 75].

Синтезуючи доктринальні розробки щодо функцій податкових стимулів, констатуємо, що до таких належать: (1) мотиваційна – заохочення суб'єктів до добровільного та добросовісного виконання податкового обов'язку; (2) підтримуюча – зменшення податкового навантаження на платників податків; (3) інформаційна – ознайомлення щодо діяльності, яка заохочується державою податковим стимулюванням економічної діяльності.

Аналіз науково-методичних підходів щодо розуміння сутності «податкового стимулювання», систематизованих нами в таблиці - додатку А, дозволяє стверджувати, що загальновизнаного та усталеного підходу щодо визначення даного економічного поняття як у вітчизняній, так і у зарубіжній економічній літературі не існує.

Таким чином, на нашу думку, під податковим стимулюванням інвестиційної діяльності (що є підфункцією податкового регулювання) слід розуміти цілеспрямовані дії органів державної влади та місцевого

самоврядування щодо встановлення та надання податкових пільг, стимулів та інших заходів, що поліпшують майнове та (або) фінансове становище визначених категорій платників податків (зборів) для створення економічної зацікавленості здійснення ними інвестиційної діяльності.

Виходячи з вище запропонованого визначення, можемо сказати, що податкове стимулювання інвестиційної діяльності здійснюється за рахунок відповідних методів податкового стимулювання економічної діяльності – конкретних прийомів і методів, що використовуються в нормотворчій діяльності при встановленні податкових пільг та інших заходів податкового характеру, спрямованих на надання майнових чи інших економічних пріоритетів окремим категоріям платників податків або зборів.

Пропонуємо схематично (рис. 1.4) згенерувати концептуальну модель податкового регулювання інвестиційної діяльності, яка б акумулювала у своїй структурі мету, об'єкт, суб'єкт, принципи, методи, функції, інструментарій, моделі політик стимулювання економічної діяльності та стратегічні та тактичні цілі.

У концептуальному підході відносно податкового регулювання інвестиційної діяльності, який подано автором, здійснено спробу визначити ряд базових складових (важелів) податкового механізму, методів і засобів рішення його стратегічних завдань.

Податкове регулювання інвестиційної діяльності здійснюється за допомогою комплексу спеціальних інструментів [4, с. 312].

Під такими інструментами слід розуміти зміну елементів податку чи реструктуризацію податкової системи країни з метою підвищення або пригнічення інвестиційної активності залежно від кон'юнктури інвестиційного ринку. Використання податкових засобів та механізмів з метою регулювання інвестиційної діяльності є встановленим фактом в більшості інноваційно розвинутих країн. Постає питання про ефективність такого регулювання та умов

становлення та розвитку національної інноваційної економіки на теренах нашої держави.

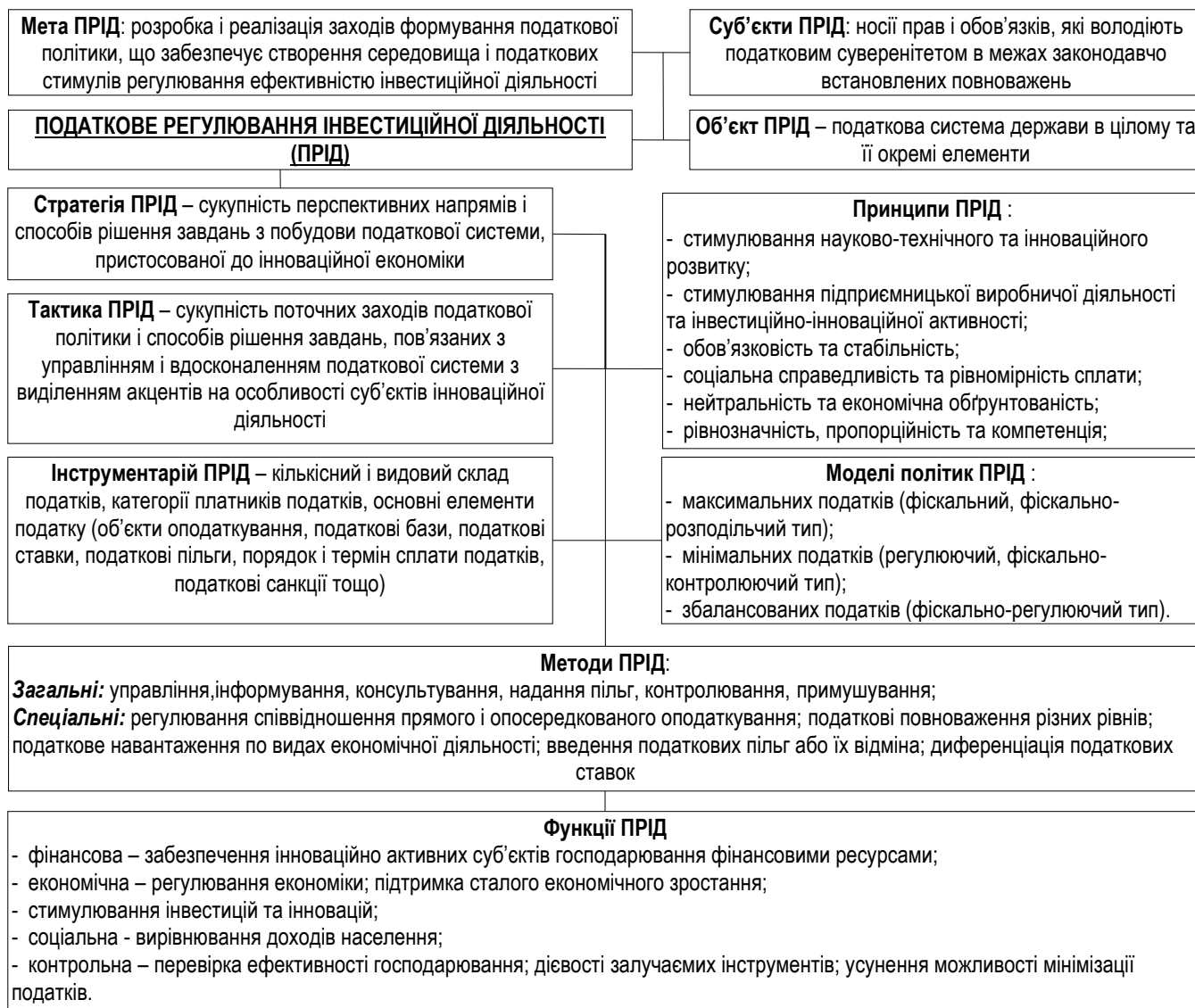

Рисунок 1.4 – Система податкового регулювання інвестиційної діяльності

Отже, податки як інструмент впливу держави на розвиток економіки відіграють найважливішу роль. Тому задача підвищення інвестиційної активності господарських суб'єктів обумовлює необхідність розробки ефективних інструментів податкового регулювання і стимулювання економічної діяльності. Між тим, світовий досвід показує, що рішення проблеми істотного

зростання інвестицій в розвиток економіки неможливе без зміцнення прав і відповідальності регіональних і місцевих органів влади, в тому числі і в податковій області.

1.2 Інвестиційна діяльність, інвестиційний клімат та податкове регулювання інвестиційної діяльності як фактори економічного зростання країни

Сучасні механізми розвитку економічних систем під впливом ринкових перетворень диктують необхідність реформування існуючих підходів до забезпечення фінансових ресурсів держави. Нестабільна економічна та політична ситуація у світі, що посилюється негативними наслідками економічних та фінансової кризи, вимагає більшої уваги керівництва країн до процесів стабілізації економічного зростання.

Темпи сучасного розвитку країн доводять, що інвестиції, як складова інноваційної моделі економічного розвитку, дозволяють покращити та забезпечити стале економічне зростання. Відповідно, інвестиції є важливим фактором розвитку як на державному, так і на регіональному рівнях. А інвестиційна діяльність, у свою чергу, є сукупністю практичних дій фізичних осіб, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій.

Виходячи з того, що податкове регулювання інвестиційної діяльності є невід'ємною частиною державного регулювання інвестиційної діяльності у загальній системі інвестиційних відносин, можемо схематично відобразити його місце у системі інвестиційних відносин (рис 1.5). Адекватний механізм інвестицій зумовлює як приплив капіталу в країну, так і темпи її зростання економічного розвитку.

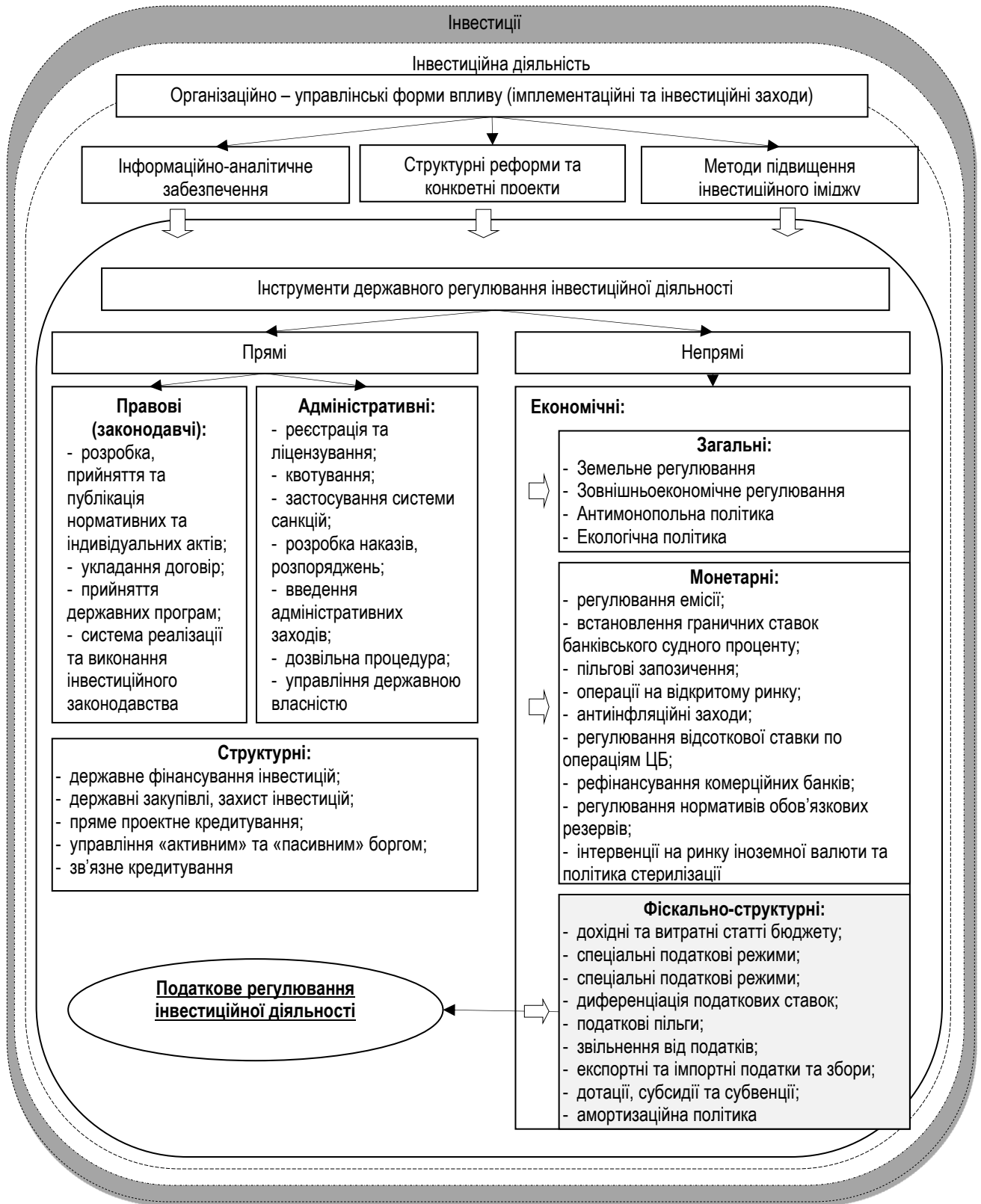

Рисунок 1.5 - Місце податкового регулювання економічної діяльності
(авторська розробка)

Для того, щоб визначити місце та роль інвестицій в економіці країни, вважаємо за необхідне дослідити визначення поняття «інвестиції».

У середині ХХ століття було розроблено детальне дослідження інвестицій та її вплив на темпи економічного розвитку країни. Представники неокласичної та неокейнсіанської шкіл стверджували, що темпи економічного зростання безпосередньо під впливом процесів накопичення капіталу. Р. Харрод довів, що інвестиції генерують заощадження [1]. Цю ж гіпотезу провели Р. Лукас і Р. Солоу [2, 3]. На думку дослідників, інвестиції зростають внаслідок сприятливого режиму оподаткування або зростання обсягів ринку, що призводить до збільшення сукупного попиту, рівня зайнятості та рівня виробництва [4]. Незважаючи на аналогічні підходи до визначення ролі інвестицій в економіку, сама ідея інвестицій наближається і визначається по-різному в різних сферах економіки.

Економічна теорія визначає інвестиції як витрати на придбання, утримання, розширення, оновлення та модернізацію основного капіталу. З точки зору фінансової науки, інвестиції - це всі види активів, які інвестуються в економічну діяльність з метою генерування прибутку [5]. Макроекономічний підхід розглядає інвестиції як компонент валового внутрішнього продукту (ВВП), який забезпечує приріст капіталу і не споживається в даний час. Мікроекономіка визначає інвестиції як процес створення нового капіталу [6].

Термін «інвестиції» дуже широкий і походить від латинського *investio* «одягати, одягати, покривати» або інвестувати «надавати», що означає «вчинення грошей, цінностей, засобів» [7, с. 320] або довгострокове інвестування капіталу в підприємство або підприємство» [8, с. 260].

Т. Дорошенко вказує, що інвестиції – це всі види грошових, майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в реальні та фінансові активи з метою отримання прибутку (доходу). Під інвестиціями слід розуміти тільки ті вкладення, метою яких є отримання прибутку (доходу). І саме за цією метою

потрібно відрізнити інвестиції від інших вкладень коштів [32]. Визначення має на декілька хиб.

По-перше, помилкове розмежування грошових, майнових і інтелектуальних цінностей як окремих, не пов'язаних між собою категорій, оскільки за цивільно-правовою природою майном є і нерухомість, і матеріали, і готова продукція, і гроші, і об'єкти інтелектуальної власності. Тому доречніше вказати: «всі види майнових цінностей».

По-друге, потребує уточнення поняття «реальні та фінансові активи». Краще вказати, що інвестиції вкладаються в об'єкти підприємницької діяльності, оскільки і купівля цінних паперів, і витрати на нове обладнання, і проведення реконструкції підприємства – все це робиться з метою здійснення підприємництва задля отримання прибутку.

По-третє, помилковою є думка, що інвестора, який вкладає майно як підприємець, цікавить отримання прибутку (доходу). Інвестора цікавить, насамперед, прибуток (хай навіть у віддаленому майбутньому), а не просто дохід, за умови отримання якого можна працювати збитково.

По-четверте, думка, що інвестиційна діяльність не може здійснюватися з метою отримання соціального ефекту, також є помилкою, оскільки вкладення коштів у об'єкти невиробничої сфери можна розглядати як засіб забезпечення нормального функціонування економіки через здійснення заходів щодо відтворення робочої сили – а без цього фактора процес виробництва неможливий.

У більшості трактувань поняття «інвестиції» відмічено взаємозв'язок двох сторін одного процесу: витрачання ресурсів і одержання результату в довготерміновій перспективі. Результат повинен бути достатнім для того, щоб відшкодувати суб'єкту інвестиційної діяльності понесені витрати і забезпечити приріст капіталу, одержання інших благ чи вигоди.

А. Пересада слушно зазначав, що інвестиції – значно ширша економічна

категорія, ніж довготермінове капіталовкладення у виробничі активи, оскільки можуть здійснюватися в найрізноманітніших формах (реальній, фінансовій, інтелектуальній, інноваційній); у кінцевому результаті отримується дохід (прибуток), дивіденди тощо [16, с. 10].

Проте максимізація прибутку не завжди є метою інвестицій, в окремих випадках виникає необхідність підтримки збиткових, але важливих для національної безпеки галузей і виробництв, що забезпечує збереження робочих місць і досягнення інших соціальних ефектів. Результатом можуть бути інші форми забезпечення розвитку і підвищення ринкової ціни підприємства, що знаходить відбиття в зростанні суми вкладеного капіталу. На цю мету інвестицій звертають увагу відомі зарубіжні економісти [19; с. 10].

Накопичений досвід у галузі інвестицій поки що не знайшов належного відображення в законодавчій базі та вітчизняній практиці управління інвестиційною діяльністю. Як наслідок, існуючі невизначеності та розбіжності у трактуваннях категорій обумовлюють відповідні ускладнення при вирішенні наукових і практичних завдань. Мають місце випадки вузького і навіть неправильного тлумачення поняття інвестицій.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» визначає інвестиції як усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та іншої діяльності, внаслідок чого створюється прибуток (дохід) або досягається соціальний ефект. Такими цінностями можуть бути:

- кошти, цільові банківські вклади, паї, акції та інші цінні папери;
- рухоме та нерухоме майно (будівлі, споруди, устаткування та інші матеріальні цінності);
- майнові права, що випливають з авторських прав, досвіду та інтелектуальних цінностей;
- права користування землею, водою, природними ресурсами;
- сукупність технічних та економічних знань у формі документації,

навичок, виробничого досвіду, необхідних для організації виробництва товарів та послуг, але не запатентованих (ноу-хау) [94].

Вважаючи на міжгалузевий, інтегративний характер інвестиційної діяльності, а також враховуючи складну ситуацію на інвестиційному ринку країни, проблеми вдосконалення територіальної організації важливо вирішувати комплексно, з врахуванням внутрішніх та зовнішніх аспектів функціонування інвестиційної діяльності.

До перших з них необхідно віднести, насамперед, врахування внутрішнього механізму інвестиційної діяльності, життєвого циклу інвестицій, економічних інтересів інвесторів, закономірностей розвитку вітчизняного та світового інвестиційного ринку тощо. Зовнішні аспекти відображають орієнтацію інвестиційної діяльності на виконання певних суспільних функцій, тісний взаємозв'язок інвестиційної діяльності з реалізацією державних галузевих та регіональних програм, забезпечення вирішення певних соціально-економічних та екологічних проблем та ін.

Всі ці аспекти знаходять своє відображення у певних принципах, якими слід керуватися при удосконаленні територіальної організації інвестиційної діяльності. Найголовнішими з них є:

Принцип об'єктивності територіальних процесів інвестиційної діяльності, який пов'язаний з врахуванням об'єктивних, іманентних територіальних особливостей окремих видів інвестиційної діяльності.

Принцип зростання впливу глобалізаційних процесів на територіальну організацію інвестиційної діяльності. Важливо зазначити, що територіальна організація інвестиційної діяльності розвивається під дією двох груп чинників, які принципово відрізняються за механізмом впливу на територіальні процеси.

Перша з них відображає особливості державної політики щодо інвестиційної діяльності у регіонах.

До чинників цієї групи відносяться:

а) активна роль держави у розміщенні та структурі інвестиційній діяльності у регіонах, що зумовлено важливим місцем інвестиційної діяльності у механізмі державної соціально-економічної та регіональної політики;

б) підвищена роль адміністративно-територіальних чинників у територіальній організації інвестиційної діяльності порівняно з багатьма іншими сферами економіки.

Принцип зумовленості інвестиційної діяльності ринковими процесами. Цілком можна погодитися з думкою М. Мироненка та І. Смаля про те, що тільки у ринковому середовищі найбільш об'єктивно проявляються суттєві риси інвестиційної діяльності, в тому числі територіальні [11, 13].

Активізація інвестиційних процесів (та відповідне посилення їх впливу на соціально-економічний та територіальний розвиток регіонів) здійснюється тут переважно не директивними, а економічними методами: через покращення умов інвестиційної діяльності у регіонах, зокрема через поліпшення підприємницького клімату, підвищення інвестиційної привабливості регіонів та міст, зростання інвестиційної конкурентоспроможності регіонів та підприємств тощо.

Принцип самостійності інвестиційної діяльності, в основі якого лежить певна незалежність інвестиційної сфери відносно основних господарських та суспільних процесів країни. Інвестиційна діяльність має всі ознаки самостійного виду економічної діяльності, детально зображено на рис. 1.6.

Принцип комплексності, який відображає комплексний підхід до розвитку господарського комплексу і відповідно комплексний підхід до інвестиційної діяльності. Він пов'язаний з реалізацією комплексоформуючої функції інвестиційної діяльності, яка здійснюється у трьох основних формах:

а) через дію ефекту мультиплікатора, який є потужним важелем активного розвитку та взаємозв'язку не тільки безпосередніх реципієнтів, але й пов'язаних з ними інших об'єктів виробничої та соціальної сфери;

б) через реалізацію масштабних міжгалузевих та регіональних інвестиційних проектів, які передбачають одержання інтегрального (синергічного) економічного або соціального ефекту;

в) через розвиток міжгалузевих зав'язків та відносин під дією загального інвестиційного фактора, наприклад спеціального режиму інвестиційної діяльності на території СЕЗ або території пріоритетного розвитку.

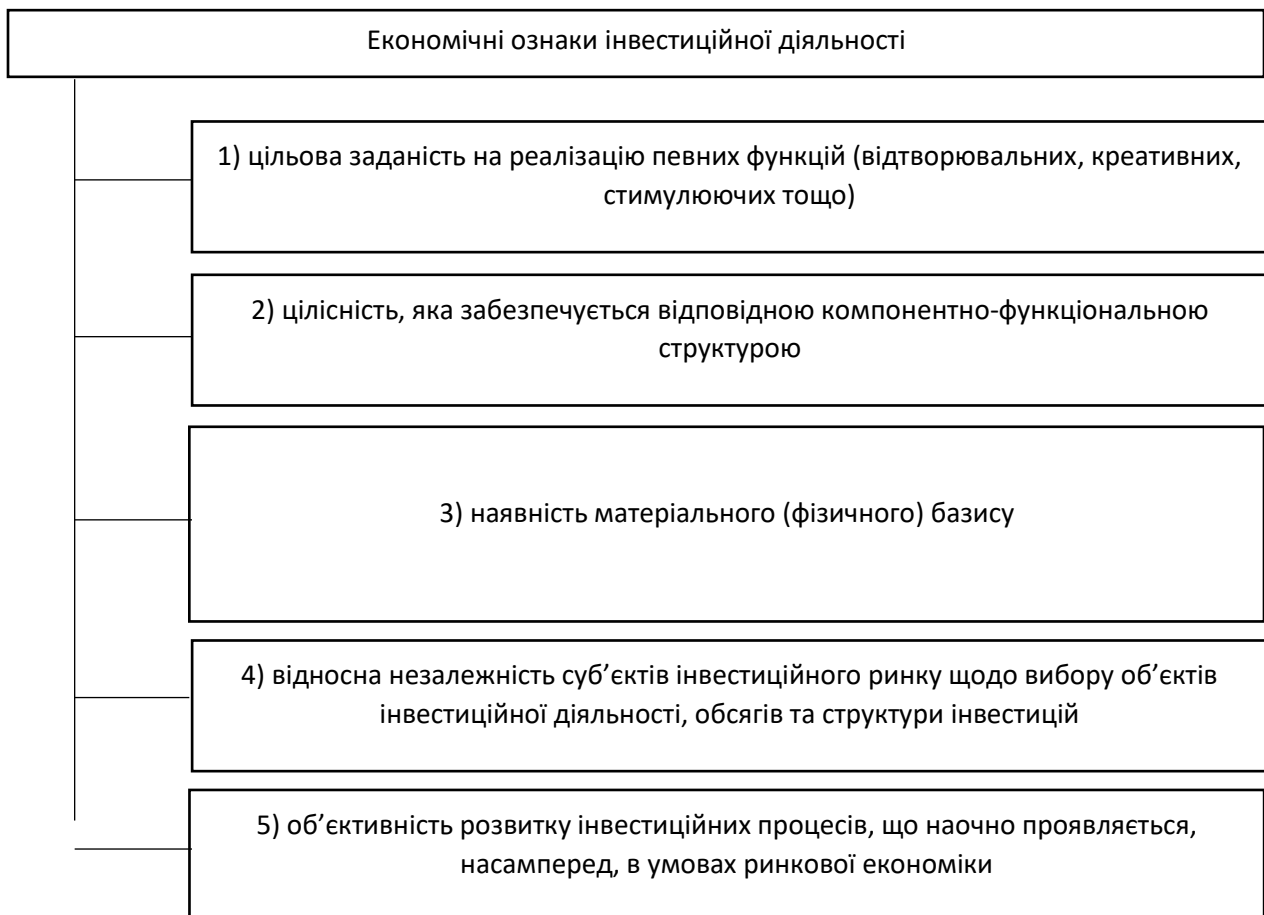

Рисунок 1.6 – Економічні ознаки інвестиційної діяльності
(розроблено автором на основі [11])

Принцип провідної ролі інвестиційної діяльності у соціально-економічному розвитку регіонів. З одного боку, ця роль зумовлена інтегративним характером інвестиційної діяльності як регіонального процесу.

Зважаючи на свої сутнісні особливості (зокрема як основної складової процесу відтворення та розвитку регіону), інвестиційна діяльність безсумнівно відноситься до інтегративних процесів.

При цьому важливо зазначити, що вона, як і інші процеси цієї групи, активно впливає не тільки на компонентні процеси, а й на інші інтегративні процеси, зокрема на територіальний розвиток регіону [7].

Принцип соціально-економічної ефективності інвестиційної діяльності у регіонах. Відповідно до цього принципу нами був визначений один з методологічних принципів суспільно-географічного дослідження інвестиційної діяльності – принцип соціально-економічної результативності інвестиційної діяльності в регіоні, згідно з яким аналізується не тільки фінансова, але й соціально-економічна та екологічна ефективність інвестиційної діяльності в регіоні, а в цілому - особливості впливу інвестиційної діяльності на соціально-економічний розвиток регіонів [5].

Таке розуміння змісту цієї категорії зумовлено як сутністю інвестиційної діяльності, так і особливостями географічного бачення ролі інвестиційного чинника у механізмі регіонального розвитку.

Провівши дослідження, варто зауважити, що як українські, так і зарубіжні вчені вважають, що інвестиції – це процес залучення капіталу з очікуванням його подальшого зростання. Практична реалізація інвестицій забезпечується інвестиційною діяльністю, яка є сукупністю діяльності, що генерує доходи громадян, юридичних осіб та держави, яка спрямована на досягнення цілей при втіленні своїх економічних інтересів [9, с. 22].

Інвестиційна діяльність, по суті, полягає у пошуку інвестиційних ресурсів, виборі найбільш продуктивних інвестиційних об'єктів, розвитку інвестицій програмі, аналіз інвестиційного проекту, побудова інвестиційного портфеля, реалізація інвестицій.

Відповідно, інвестиційна діяльність впливає на темпи економічного зростання як країни в цілому, так і її регіонів, хоча вона потребує значного державного регулювання.

За останні двадцять років Україна створила сприятливі умови для просування інвестиційної діяльності. Таким чином, створено певну правову основу [4, 10-12], яка визначає основні механізми реалізації інвестиційної політики в країні.

Але, незважаючи на позитивні тенденції на рівні державного регулювання, стан інвестиційної діяльності залишається на надзвичайно низькому рівні, що суттєво ускладнюється постійним зменшенням інвестиційних ресурсів [5].

Серед основних причин зниження активності інвесторів – обмежені внутрішні заощадження та неможливість відновлення капітальних інвестицій. Рівень прямих інвестицій вважається показником інвестиційної діяльності будь-якої держави.

Слід зазначити, що на даному етапі на даному етапі не існує єдиного підходу до визначення терміну «інвестиційна діяльність». Деякі автори порівнюють її з поняттям «інвестиційний потенціал» та «інвестиційні ресурси».

Існує багато визначень інвестиційної діяльності. Загалом можна вважати, що інвестиційна діяльність - це комплекс заходів і дій фізичних та юридичних осіб, які вкладають власні кошти (у матеріальній, фінансовій або іншій майновій формі) з метою отримати прибуток.

Думка вченого Панчишина С. М. є досить загальною і визначає інвестиційну діяльність як сукупність рішень та відповідних дій, скерованих на перетворення заощаджень у інвестиції [80, с. 137].

На думку Щукіна Б. М., інвестиційна діяльність є процесом організації інвестування в реально існуючих у країні умовах господарювання. Вчений стверджує, що в процесі інвестування визначається модель поведінки інвестора

щодо нарощування свого капіталу [23, с.13]. Подібної думки дотримується Білолипецький В.Г., який визначає інвестиційну діяльність як проектну, організаційну, управлінську, контрольну роботу, що виконується в інтересах планової реалізації інвестицій [7, с. 19].

Іванов Г. І. під інвестиційною діяльністю розуміє діяльність із формування, розміщення, вкладення, трансформації і відшкодування інвестицій, включаючи управління ними і всією системою інвестиційних відносин.

Заслуговують на увагу і напрацювання Костюкевича Р.М., який в макроекономічному аспекті визначає рівень інвестиційної діяльності темпами економічного розвитку країни [28, с. 22].

Разом з тим більша частина дослідників пов'язує інвестиційну діяльність в першу чергу з отриманням прибутку. Зокрема, Федоренко В. Г. трактує інвестиційну діяльність як комплекс дій фізичних та юридичних осіб, які вкладають власні кошти з метою отримати прибуток [18, с. 13].

Гончаренко Л. П. під інвестиційною діяльністю розуміє вкладання інвестицій та здійснення практичних дій з ціллю отримання прибутку чи отримання позитив-ного ефекту.

Черваньова Д. М. визначає інвестиційну діяльність як комплекс заходів і практичних дій юридичних та фізичних осіб (українських або іноземних), а також держави щодо здійснення інвестицій у будь-якій формі з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту [21, с. 32].

Погасій С.О. розглядає інвестиційну діяльність більш обширно, характеризуючи її процесом пошуку необхідних інвестиційних ресурсів, вибору ефективних об'єктів (інструментів) інвестування, формування збалансованої за вибраними параметрами інвестиційної програми (інвестиційного портфеля) і забезпечення її реалізації [14, с. 8].

Ковтун Н. В. стверджує, що інвестиційна діяльність є сукупністю заходів та послідовних практичних дій з боку суб'єктів інвестиційної діяльності, які пов'язані з реалізацією інвестиційних намірів з метою отримання доходу.

Разом із тим Череп А. В. та Рурка І. Г. розглядають інвестиційну діяльність не просто як вкладання наявних ресурсів з метою отримання прибутку, а як важливу складову міжнародного руху капіталу, яка здатна забезпечити міграцію капіталу з однієї країни в іншу, а також прискорювати цю міграцію в одних сферах світового господарства, та уповільнювати в інших [22].

Можна погодитись з думкою Є.А. Стефановича, що сьогодні інвестиційна діяльність - це комплекс заходів держави, фізичних та юридичних осіб, спрямований на ефективне розміщення ресурсів з метою отримання очікуваного ефекту. Ефектом може бути не лише прибуток, а й, наприклад, розбудова інфраструктури, покращення умов життя населення тощо [17, с. 61].

Протилежної точки зору притримується Дука А.П., вважаючи поняття «інвестиційна діяльність» набагато ширшим оскільки вона являє собою цілеспрямовано здійснюваний процес пошуку необхідних інвестиційних ресурсів, вибору ефективних об'єктів (інструментів) інвестування, формування збалансованої за обраними параметрами інвестиційної програми або портфеля та забезпечення ефективності їх реалізації [4, с. 63].

Без розуміння теоретичної сутності інвестиційного клімату неможливо створити чітку систему орієнтирів для інвестора, на основі яких він приймає рішення про вкладання капіталу у ту чи іншу державу.

Незважаючи на наявність достатньо великої кількості наукових та практичних досліджень в розрізі даної тематики, на сьогоднішній день не існує не тільки загально прийнятних чітких показників для характеристики інвестиційного клімату, а й відсутня єдність у тлумаченні науковцями даної категорії.

Отже, не зважаючи на численні публікації з даної проблематики, з методологічної точки зору проблема розкриття категоріального апарату залишається не вирішеною.

Так вітчизняний науковець Карпінський Б.А. визначає інвестиційний клімат як комплекс політичних, соціальних, інноваційних, інфраструктурних елементів, які наявні на певній території та дають у своєму сумарному прояві синергетичний ефект.

В той же час Гончаров А.Б. під інвестиційним кліматом розуміє сукупність політичних, правових, економічних і соціальних умов, що забезпечують і сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних та зарубіжних інвесторів.

В свою чергу Іваненко-Свинцицька І.Є. наголошує, що інвестиційний клімат формується під впливом економічних, політичних, технічних та соціальних чинників, найвагомішу роль серед яких відіграють економічні параметри приймаючої країни.

Носова О.В. під інвестиційним кліматом розуміє ступінь сприятливості ситуації, що складається в тій чи іншій країні (галузі, регіоні, підприємстві), стосовно інвестицій, що могли б бути зроблені в країну (галузь, регіон, підприємство).

Водночас Пирогов О.В. зазначає, інвестиційний клімат - це ситуація на внутрішньому інвестиційному ринку макrorівня та мезорівня, від стану якої залежить підтримання й розвиток інвестиційного інтересу, а згодом і прийнятне потенційним інвестором рішення про інвестування та обсяги залучених інвестицій.

Удалих О. О. зазначає, що інвестиційний клімат - це узагальнена характеристика сукупності соціальних, економічних, організаційних, правових, політичних, соціокультурних передумов, що визначають привабливість держави для інвестування

Отже, на нашу думку, під інвестиційним кліматом слід розуміти сукупність політичних, економічних, правових, географічних, соціально-культурних умов, які у своїй взаємодії впливають на інвестиційну діяльність вітчизняних та іноземних інвесторів на окремо взятій території. Причому, інвестиційний клімат доречно розглядати на макрорівні (держава, об'єднання держав) та мезорівні (окремий регіон в державі, область).

В свою чергу, інвестиційний клімат визначають інвестиційний потенціал, інвестиційні ризики та інвестиційна активність. Під інвестиційним потенціалом слід розуміти об'єктивні можливості економічного, соціального, природно-ресурсного характеру.

До інвестиційного ризику належать внутрішні та/або зовнішні чинники, що перешкоджають реалізації інвестиційного потенціалу. Структурно зазвичай включають політичну, правову, законодавчу, економічну та соціальну складову. Щодо інвестиційної активності це є інтенсивність залучення інвестицій в економіку країни з боку вітчизняних та іноземних інвесторів.

При дослідженні питання інвестиційного клімату, доцільно звернути увагу на таке поняття, як інвестиційна привабливість. Інвестиційна привабливість обумовлена станом інвестиційного клімату на макро- та мезорівнях. Інвестиційну привабливість можна розглядати не лише на рівні держави та області, а й на рівні галузі та підприємства (див. табл. 1.4).

Загалом, інвестиційна привабливість – це інтегральний показник, що об'єднує комплекс формалізованих та неформалізованих критеріїв і характеризує доцільність вкладання капіталу в досліджуваний потенційний об'єкт інвестиційної діяльності.

Поняття «податкове регулювання», що пов'язане з інвестиціями, можна знайти в роботі В. І. Грушко і Л. О. Кошембар [3, с. 92]. При цьому автори під податковим регулюванням інвестиційної активності пропонують розуміти здійснення державою за допомогою механізмів оподаткування певних заходів,

спрямованих на поліпшення умов інвестиційної діяльності, зокрема на впорядкування обсягів, якості й напрямів інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання всіх форм власності, досягнення рівноваги між попитом і пропозицією на інвестиційному ринку.

Таблиця 1.4 – Категоріальний апарат (інвестиційний клімат та інвестиційна привабливість) (авторська розробка)

Рівень	Сутність
Інвестиційний клімат	
Держава	Узагальнена характеристика політичних, економічних, правових, географічних, соціально–культурних умов які у своїй взаємодії забезпечують та впливають на інвестиційну діяльність вітчизняних та іноземних інвесторів в державі.
Регіон	Сукупність політичних, економічних, правових, географічних, соціально–культурних умов які забезпечують надходження інвестиційних ресурсів у регіон.
Інвестиційна привабливість	
Держава	Стан політико–правового, економічного, соціально–культурного, науково–технічного, інфраструктурного та демографічного середовища.
Регіон	Загальноекономічний розвиток регіону (його частка у ВВП та національному доході, обсяг виробництва на душу населення, середній рівень заробітної плати, забезпеченість основними продуктами харчування, обсяг та динаміка капітальних вкладень на душу населення, кількість підприємств, їх фінансовий стан), інвестиційна інфраструктура регіону (кількість будівельних матеріалів підрядчика, виробництво енергетичних ресурсів на душу населення, стан транспортної індустрії), демографічна характеристика регіону, розвиток ринкових відносин (кількість приватизованих підприємств, кількість підприємств з іноземними інвестиціями, банківських установ, страхових компаній, товарних бірж), криміногенна, екологічна ситуація в регіоні.
Галузь	Життєвий цикл галузі, бар'єри входження до галузі, технологічні особливості, соціальні чинники, конкуренція на галузевому ринку, стан попиту на товари та послуги галузі.
Підприємство	Інтелектуальний капітал управлінського складу підприємства, конкурентоспроможність суб'єкту господарювання, імідж у ділових колах та позиція на ринку, думки власників та інвесторів щодо підприємства та його діяльності, забезпеченість інвестиційними та іншими ресурсами, кадрами, ефективність господарської та управлінської діяльності, фінансовий стан суб'єкта господарювання, збутова та комунікаційна політика, економіко–географічне положення, галузева приналежність, інші.

Податкове регулювання інвестиційної діяльності – це система фінансово-економічних, організаційно-правових та інформаційних заходів, що здійснюється на макро-, мезо- і мікрорівні державними і місцевими установами за допомогою різних податкових інструментів для забезпечення можливості інвестиційної діяльності суб'єктами підприємництва в масштабах і термінах, які відповідають їх інтересам та інтересам розвитку всього суспільства.

Суб'єктом податкового регулювання інвестиційної діяльності виступають державні установи й організації, які від імені держави здійснюють відповідну податкову політику, застосовують різні методи, способи та інструменти податкового впливу на інвестиційну діяльність суб'єктів підприємництва.

Податкове регулювання інвестиційної діяльності ґрунтується на відповідних податках чи зборах. Як зазначає В.Є. Новицький: «Податки є не просто одним із економічних важелів, за допомогою яких держава впливає на ринкову економіку ззовні, реалізуючи функції соціального балансування, забезпечуючи певний перерозподільний мінімум і підтримуючи діяльність суспільних інститутів. Податкова система в сукупності інструментів та регуляторно-владних інститутів є потужним механізмом управління економікою в умовах ринку й забезпечення обраних пріоритетів розвитку».

Податкове регулювання інвестиційної діяльності здійснюється за допомогою комплексу спеціальних інструментів. Під такими інструментами автори розуміють сукупність податків, зборів та обов'язкових платежів, методів та способів їх застосування, розміри ставок оподаткування, податкову базу, терміни та механізм сплати податків, податкове навантаження на дохід суб'єкта підприємництва, пільги щодо оподаткування, системи державних перевірок реальності сплати податків [6, с.61].

Ключовою складовою сучасного оподаткування є уточнення пріоритетів впливу. Податкова система пов'язана зі станом справ у реальному секторі економіки, фінансів підприємств, власної ресурсної бази. Тому необхідно

впровадити таку модель податкової політики, яка сприяє поживавленню ділової активності й економічному зростанню.

З методологічної точки зору, принципово нові явища у підходах до оподаткування найбільшою мірою пов'язані з двома ключовими змінами. Одна з них стосується необхідних змін у регулюванні інвестиційних ресурсів, потоків капіталів і, відповідно, режимів комерційної діяльності, а інша - новацій техногенного порядку, інформатизації соціально-економічної сфери як податкової бази і самого механізму оподаткування.

Боротьба за капітали набула зв'язків, з одного боку, з боротьбою за кадри як носії капіталу (в інтелектуальній формі), а з другого - прагненням захопити контроль над інформаційними масивами та технологіями. В обох випадках регулювання фінансових, капітальних потоків є привабливим стимулом для інших видів стратегічних ресурсів, що створює додаткові проблеми перед розробниками податкової політики держави на мікрорівні.

Інвестиційна діяльність залежно від обставин, організаційних умов, джерел коштів, форми інвестицій, характеру задіяних активів, учасників процесу має особливості, які є основою різних типів класифікації інвестиційного процесу.

Відсутність точного визначення класифікаційних ознак інвестицій можна пояснити їх багатогранністю та досить широкою сферою застосування у діяльності суб'єктів господарювання. В загальному слід зазначити, що класифікація інвестицій визначається вибором критерію, який покладений в її основу. При класифікації інвестицій базисною типологічною ознакою виступає об'єкт вкладення засобів.

Мазаракі А. А. виділяє лише три основні форми здійснення інвестиційної діяльності: реальні (прямі, економічні), фінансові, а також інноваційні інвестиції, сутність яких полягає у вкладанні коштів у нематеріальні активи,

пов'язані з упровадженням досягнень науково-технічного прогресу в господарську діяльність торговельного підприємства.

Спираючись на вищезазначений аналіз, можемо зробити висновок, що передусім слід виокремити інвестиційну діяльність реальне й фінансове. Це дві досить різні сфери інвестиційного процесу, які мають не лише різні об'єкти інвестиційної діяльності, а й суттєві відмінності в самій технології процесу інвестиційної діяльності.

1. Реальні інвестиції охоплюють діяльність, пов'язану зі створенням нових матеріальних об'єктів, що матимуть прибуток за рахунок виробництва й продажу товарів і послуг. Різновидами реальної інвестиційної діяльності є «капітальні вкладення», «виробничі інвестиції».

2. Фінансові інвестиції є вкладанням коштів у фінансові операції та цінні папери. Наприклад, валютні операції (отримання прибутку за рахунок різниці курсів валют), операції з векселями, купівля та продаж акцій, облігацій, сертифікатів, доходи від володіння пакетами цінних паперів тощо.

Реальна і фінансова інвестиційна діяльність, не зважаючи на різні інструменти та форми активів, взаємопов'язані, обслуговують однакові фінансові потоки в економіці країни.

Наприклад, інвестор реалізує проект створення виробничого підприємства. Це процес реальної інвестиційної діяльності, в результаті якого капітал інвестора буде трансформовано в матеріальні активи: будови, обладнання, матеріальні запаси тощо. Якщо організаційною формою підприємства обрано акціонерне товариство, буде проведено емісію акцій і відбувається їх продаж на фондовому ринку.

Що стосується поняття «інвестиційний процес», то багато вчених зводять його до процесу реалізації інвестиційної діяльності. Проте ці поняття не є зовсім тотожними, а скоріше доповнюють один одного. Слід погодитись з думкою О. М. Підхомного, який розглядає інвестиційний процес як послідовні

зміни стану капіталу в результаті здійснення інвестицій, а інвестиційну діяльність - як діяльність з вироблення та реалізації інвестиційних рішень, спрямовану на відновлення, збереження і приріст вартості капіталу [13, с. 16].

При цьому науковець звертає увагу на суттєві відмінності між інвестиційним процесом та інвестиційною діяльністю:

- не всі заходи, що відносяться до інвестиційної діяльності, ведуть до зміни капіталу, тобто зумовлюють інвестиційні процеси (наприклад, виставлення надто низької ціни купівлі або надто високої ціни продажу активів, при якому протилежна сторона не бажає укласти договір; збір та опрацювання інформації без її використання у процесі інвестування тощо);

- існують випадки, коли інвестиційна діяльність відбувається в одному періоді, а зумовлений нею інвестиційний процес - у іншому (наприклад, при зміні курсу на цінні папери, якими володіє інвестор, може відбуватися зміна стану його капіталу, при цьому інвестиційна діяльність уже була здійснена в минулому; при купівлі цінних паперів, яка належить до інвестиційної діяльності, нарахування дивідендів, яке впливає на величину капіталу підприємства, відбувається в майбутньому, коли інвестор може і не здійснювати інвестиційної діяльності, тощо);

- інвестиційний процес передбачає певну хронологічну послідовність зміни стану капіталу, а інвестиційна діяльність характеризується дещо нелінійним та ймовірнісним характером позитивних змін капіталу (певна величина позитивної зміни капіталу може досягатись при різних затратах, що потребує пошуку оптимального варіанту реалізації інвестицій);

- інвестиційна діяльність передбачає відновлення, збереження і приріст вартості капіталу тільки одного інвестора, а інвестиційний процес - щонайменше двох учасників інвестиційного ринку.

Уточнюючи дефініції «інвестиційний процес» та «інвестиційна діяльність» доцільно спочатку дослідити співвідношення понять «діяльність» і

«процес». Гегель під діяльністю розумів єдність теорії і практики [2, с. 211]. З філософської точки зору діяльність є формою активності, яка характеризує здатність людини чи пов'язаних з нею систем бути причиною змін у бутті.

У свою чергу, процес розглядається як послідовна зміна предметів і явищ, що відбувається закономірним порядком. Мочерний С.В. робить висновок про те, що: «поняття «процес» конкретизує поняття «явище», від ображає його зміну у часі, наявність певних етапів або стадій під час таких змін».

Багатогранність поняття «інвестиційна діяльність» призводить до протиріч та неузгодженості підходів, які застосовуються для розкриття його змісту та сутності. Як показав критичний аналіз наявних у науковій літературі визначень, існують різні підходи до розкриття поняття, найбільш поширені з яких наступні: як інструмент; як процес-дія; як підсистема; як система управління [10, с. 111].

Підхід, орієнтований на інструмент, є достатньо поширеним. Під інструментом найчастіше розуміється лише засіб досягнення певної мети, а за такої умови дане визначення є досить вузьким.

Підхід, орієнтований на процес чи дію, виділяє лише одну сторону поняття - його розвиток в часі чи здійснення певної дії, інші сторони даного поняття залишаються поза увагою. На нашу думку, сутність інвестиційної діяльності є набагато ширшою, ніж зведення її до окремого процесу чи дії.

Що стосується підходу, орієнтованого на підсистему, то його дотримується значна частина вітчизняних та зарубіжних науковців, але при цьому визначення поняття як підсистеми у них достатньо різні.

Соціальна природа інвестиційного процесу проявляється в тому, що він реалізується через формування вхідних соціальних параметрів і формування вихідних параметрів – забезпечення матеріальних і нематеріальних потреб населення. Соціальні родові ознаки задають параметри інших родових ознак, які

підпорядковані соціальним, через них реалізуються, в них знаходять свою кінцеву мету.

Підсумовуючи, можна констатувати, що інвестиційна активність - це взаємодія внутрішніх і зовнішніх факторів розвитку, де внутрішніми факторами є інвестиційні можливості, а зовнішніми факторами є інвестиційні процеси та інвестиційний клімат.

Отже, інвестиційна діяльність є процесом закладки майбутнього економіки країни. Що більшими є обсяги інвестицій сьогодні, то більшими будуть обсяги валового внутрішнього продукту завтра.

Як діалектична єдність процесів вкладання ресурсів і одержання потоку доходів у майбутньому інвестиційна діяльність може виникати і ефективно здійснюється на основі урівноваження інвестиційного попиту і інвестиційної пропозиції, тобто за допомогою механізму інвестиційного ринку.

1.3 Інструментарій податкового регулювання інвестиційної діяльності

У сучасних умовах нестабільного розвитку економіки питання підвищення ефективності податкової системи мають особливе значення, і в цьому зв'язку зростає роль податків у підтримці та розвитку підприємницької діяльності, які є передумовами економічного зростання та розвитку країни. Податкове регулювання інвестиційної активності здійснюється за допомогою комплексу спеціальних інструментів [4, с. 312].

Під такими інструментами ми розуміємо зміну елементів податку чи реструктуризацію податкової системи країни з метою підвищення або пригнічення інвестиційної активності залежно від кон'юнктури інвестиційного

ринку. Схема методичного підходу до вибору раціональних інструментів податкового регулювання інвестиційної діяльності зображено на рис. 1.7.

Більшість країн, що розвиваються, та країни з перехідною економікою пропонують стимулюючі податкові пільги для інвестицій. Стимули найчастіше стосуються прямих інвесторів, а не портфельних інвесторів, які стосуються реальних інвестицій у виробничу діяльність (реальній сектор економіки), а не інвестицій у фінансові активи, і часто спрямовані на іноземних інвесторів на тій підставі, що недостатньо внутрішнього капіталу для бажаного рівня економічного розвитку і що міжнародні інвестиції приносять із собою сучасні технології та методи управління.

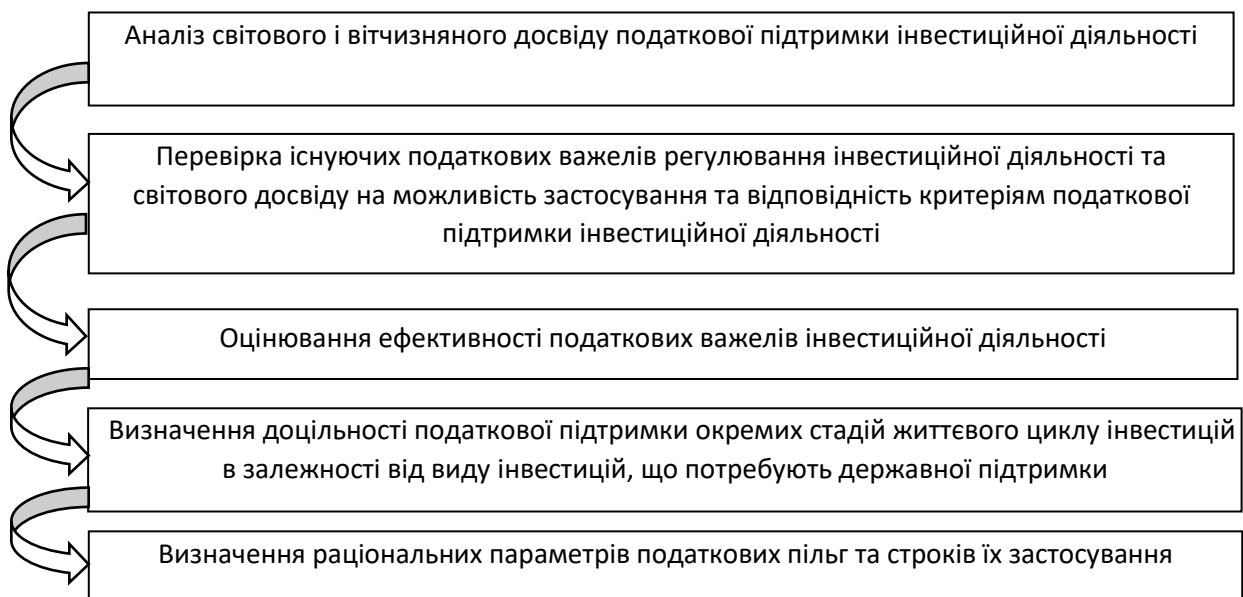

Рисунок 1.7 - Схема методичного підходу до вибору раціональних інструментів податкового регулювання інвестиційної діяльності

Країни, що розвиваються, і країни з перехідною економікою запровадили інвестиційні стимули з різних причин. У деяких випадках, особливо у країнах з перехідною економікою, які не реформували соціалістичну податкову систему,

ці стимули можуть розглядатися як противагу інвестиційним стимулам, притаманним загальній податковій системі.

В інших країнах ці стимули спрямовані на те, щоб компенсувати інші недоліки, з якими можуть зіткнутися інвестори, такі як відсутність інфраструктури, складні і застарілі закони, бюрократичні складності та слабе адміністрування, у сфері оподаткування або в інших місцях.

Хоча стандартні рекомендації міжнародної податкової політики застерігають від використання податкових пільг для інвестицій, багато країн, з розвинутою економікою та країни з економіками, що розвиваються, а також багато промислових країн продовжують функціонувати або впроваджувати даних стратегій.

Інвестори часто підкреслюють відносну малу значимість податкової системи в інвестиційних рішеннях у порівнянні з іншими міркуваннями. Організації спочатку розглядають загальну економічну та інституційну ситуацію у країні. Хоча вони приваблюють потенційні ринки у країнах, що розвиваються, і країнах з перехідною економікою, і відносно дешева робоча сила, інші міркування заважають широкомасштабним інвестиціям, таким як невизначеність у політичній позиції урядів, політична нестабільність, а в країнах з перехідною економікою рудиментарній стан правової бази для ринкової економіки. Податкові стимули самостійно не можуть подолати ці негативні чинники. Потенційним інвесторам, загальні риси податкової системи (податкова база, ставки податків тощо) є більш важливими, ніж податкові стимули [78, с. 34].

У країнах з перехідною економікою багато податкових законів містять положення, що утримуються від режиму, який використовувався в колишній соціалістичній економіці. Ці положення відрізнялися від цілей податкового режиму ринкової економіки, наприклад, контролю над бюджетом підприємства, а не визначення відповідної податкової бази.

З точки зору потенційних іноземних інвесторів ці положення є незнайомими та аномальними. Вони можуть призвести до того, що база оподаткування розходиться з нормами ринкової економіки (особливо стосовно амортизації, бізнес-витрат і перенесення збитків) і накладають оподаткування, яке не відповідає дійсності з точки зору бізнес-інвесторів.

Крім того, платники податків очікують, що вони зможуть спрогнозувати податкові наслідки своїх дій, що вимагає чітких законів, які стабільні з часом. У багатьох країнах, що розвиваються та країнах з перехідною економікою, податкове законодавство не є чітко написаним і може підлягати частому перегляду, що ускладнює довгострокове планування для підприємств і підвищує ризик здійснення великих капіталомістких проектів. Адміністрування закону є таким же важливим, як і сам закон, і зрозуміло, що податкові адміністрації розробляють і

Країни з перехідною економікою часто стикаються з труднощами в боротьбі зі складними інвесторами, незалежно від того, чи вони забезпечують своєчасне та послідовне тлумачення закону або належним чином виконують закон.

Інвестори можуть розглядати як податки на прибуток, так і неприбуткові податки як потенційні проблеми. Останні підлягають сплаті, навіть якщо прибуток не робиться і часто підвищують вартість основних ресурсів. Зокрема, податки на соціальне забезпечення, що застосовуються до заробітної плати емігрантів у країнах з перехідною економікою та прикордонних зборів при імпорті капітального обладнання в країнах, що розвиваються, та країнах з перехідною економікою розглядаються як перешкоди для інвестицій.

Досвід країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою з податковими стимулами відповідає досвіду індустріальних країн. Тому, податкові стимули не можуть подолати інші, більш фундаментальні проблеми, що стримують інвестиції.

У той же час, податкові стимули призвели до серйозних витрат для країн, що розвиваються, і країн з перехідною економікою, які повинні розглядатися щодо будь-яких скромних вигоди, які вони висловили. Податкові стимули за своєю природою представляють собою доходну вартість для уряду.

Стверджується, що прямі іноземні інвестиції (ПІІ) у країнах з перехідною економікою до ринкової економіки не відбуватимуться без стимулів, і тому реальних витрат на доходи немає.

Однак досвід показав, що є інвестиції в короткострокові, високоприбуткові проекти. Оскільки ці проекти відбуватимуться навіть у випадку відсутності податкових пільг, податкові пільги є чистим внеском для них.

Інвестиційні податкові пільги піддавалися серйозному ухиленню від сплати податків, що значно збільшило їхні доходи. Уникнення податкових зобов'язань призводить, зокрема, до розробки стимулів, а також від формування стимулів, з якими стикаються податкові адміністрації в аудиті платників податків. Вилучені доходи у країнах з перехідною економікою внаслідок використання податкових пільг для утримання національного доходу від оподаткування можуть значно перевищувати стимули, отримані за рахунок законних ПІІ [87].

Податкові пільги вносять деяку складність у податкову систему, оскільки самі правила є складними і тому, що податкові органи реагують на податкове планування, що неминуче виникає внаслідок впровадження відповідних заходів.

Ця складність накладає витрати на адміністраторів і платників податків і збільшує невизначеність податкових результатів. Невизначеність може зупинити інвестиції, які заохочуватимуть стимули.

Більше того, запровадження податкових пільг створює клієнтуру для їх продовження і поширення. Той факт, що багато промислових країн

підтримують певні податкові пільги після податкових реформ 1980-х років, є менш твердою заявою про те, що вони вважаються ефективними і більше свідчать про політичні труднощі, коли вони були вилучені вони були введені.

Саме через цю тенденцію багато «тимчасових» заходів, спрямованих на реагування на певні спричинені чинники, залишаються в силі ще довго після того, як змінилися умови, які спочатку призвели до їхнього запровадження.

Проте, що може бути первинною вартістю, набагато важче спостерігати і вимірювати. Класичним аргументом проти використання стимулів є те, що вони спотворюють економічну діяльність, викликаючи відхилення моделі прибутковості після оподаткування від моделі до оподаткування і тим самим призводячи до розподілу ресурсів, що відрізняється від ефективного рівноваги, який ринок приймається генерувати.

Чи можуть бути обговорені аргументи на основі розвинутих ринків для країн, що розвиваються, та країн з перехідною економікою, але не може бути сумнівів у тому, що вищезазначені податкові пільги виникають у цих країнах.

Законодавці можуть відчувати необхідність зробити щось для залучення інвестицій, але можуть ускладнити вирішення головних причин, що перешкоджають інвестиціям; податкові пільги є принаймні чимось, над чим вони мають контроль і які вони можуть здійснювати відносно легко і швидко.

Альтернативи податковим стимулам можуть також включати витрати коштів, а податкові пільги можуть розглядатися як політично простіша альтернатива, оскільки субсидії, пов'язані з витратами, можуть піддаватися більш ретельному вивченню порівняно з іншими потребами державних витрат.

Крім того, деякі країни можуть відчувати тиск з боку багатонаціональних компаній, які загрожують розмістити інвестиції в інших місцях, якщо їм не дають поступки. Нарешті, деякі політики або їхні радники можуть просто не погодитися з представленим тут аналізом. Як видно, ця тема є складною і не може бути вирішена тут.

Тому, у нашому дослідженні більше зосереджуємося на технічних податкових питаннях, що виникають внаслідок інвестиційних стимулів, і способи, якими можна стимулювати такі стимули, щоб мінімізувати збитки, які вони можуть завдати.

Традиційно важелями податкового стимулювання вважаються такі інструменти податкової системи:

- зниження ставки податку;
- податкові пільги;
- безмитний імпорт;
- прискорена амортизація;
- податкові кредити;
- формування ефективного податкового менеджменту.

Податкові пільги можуть бути згруповані в ряд категорій: податкові канікули, інвестиційні виплати та податкові пільги, часові відмінності, знижені ставки податків та вільні економічні зони. Кожен тип викликає різні питання дизайну та розробки [14, с. 34].

Податкові канікули часто використовуються країнами, що розвиваються, та країнами з перехідною економікою. Він спрямований на нові компанії і недоступний для існуючих операцій. Що стосується податкових відпусток, новим компаніям надається певний період часу, коли вони звільняються від тягаря оподаткування доходів.

Іноді цей пільговий період поширюється на наступний період оподаткування за зниженою ставкою. Для країн з перехідною економікою однією перевагою податкових канікул є те, що вони забезпечують простий режим для іноземних інвесторів, оскільки немає необхідності обчислювати податки в перші роки діяльності, в той час, коли податкові системи ще не повністю розроблені.

Ця думка, безумовно, не діє для довгострокових інвесторів, для яких податковий режим після закінчення канікули є таким же важливим, як лікування під час канікули для визначення прибутковості після оподаткування інвестиції.

Крім того, податковий режим початкових капітальних витрат, зроблених до і під час канікули, повинен бути визначений таким чином, щоб відповідні записи були доступні для розрахунку амортизації, коли закінчується канікули.

Ряд технічних питань є важливими для визначення впливу податкових канікул на рентабельність інвестицій. Першим питанням є визначення того, коли починається канікули. Це може бути, коли виробництво починається, перший рік, коли компанія отримує прибуток, або перший рік, коли компанія досягає позитивного сукупного прибутку від своєї діяльності.

Зокрема, для великих проектів втрати зазвичай генеруються в перші роки виробництва, коли найвищі капітальні витрати понесені, включаючи спеціальні витрати, пов'язані з періодом запуску, навчання робочої сили та розвиток місцевого ринку. Для таких проектів, податкові канікули, що починаються, коли виробництво відбувається, можуть фактично збільшити податки, сплачені протягом життя проекту, і таким чином діяти як стимул для інвестицій. Якщо під час канікули виникають збитки, вони не можуть бути допущені до перенесення за межами періоду канікули.

Таким чином, преференція може відбуватися, коли в будь-якому випадку не було б сплачено жодних податків, а податки можуть бути збільшені після канікули, оскільки не існує жодних збитків для компенсації прибутку. Аналогічна ситуація може статися, якщо канікули починається, коли прибуток спочатку генерується. Дохід може бути захищений, що було б усунуто в будь-якому випадку шляхом використання податкових втрат.

Протилежна проблема виникає, коли положення про податкові канікули, що передбачає тривалий період оподаткування, скасовується.

Оскільки існуюча компанія може продовжувати використовувати переваги канікул, нові інвестиції можуть бути структуровані таким чином, щоб використовувати корпоративну форму цих існуючих компаній, іноді шляхом залучення нових інвесторів або навіть шляхом продажу туристичної компанії новим інвесторам планування значних інвестицій. Тому, бажано при скасуванні податкових канікул визначити, що компанії, які зараз користуються податковим відпусткою, припинять якість, якщо відбудеться суттєва зміна права власності на компанію. Таке положення запобігає принаймні найжорсткішим зловживанням і збільшенню оподаткування в обставинах, коли термін збитків переноситься недовго, або використання збитків обмежено певним чином.

Податкове законодавство зазвичай визначає, що канікули починаються з першого прибутку. Однак вони часто неоднозначні щодо того, чи означає це перший рік, який сам по собі є прибутковим, або перший рік, коли сукупний чистий прибуток є позитивним [19].

Відповідним питанням є вирівнювання амортизації протягом періоду канікул. Амортизація являє собою собівартість при розрахунку доходу, і тому її відрахування необхідно для точного вимірювання суми доходу, який повинен бути предметом канікули. Дозвіл на відстрочку відрахування фактично переоцінює витрати, пов'язані з періодом після заходу, і тому призводить до подальшого зниження податку, що може призвести до дуже щедрих стимулів.

Питання стає складніше, якщо пропонується також форма прискореної амортизації щодо інвестицій. Примусове використання прискорених відрахувань під час канікули принаймні зменшує їх вартість і може фактично підвищити рівень оподаткування по відношенню до ситуації, коли немає стимулів. Проте, повне відкладення відрахування може знову призвести до щедрих стимулів і ефективних податкових відпусток, які набагато довше, ніж передбачалося.

Інше питання - тривалість канікул. Більшість канікул, що пропонуються в країнах з перехідною економікою, були короткотривалими і, як обговорюється нижче, мало сприяють довгостроковим капіталомістким проектам. Більш тривалими канікули були б більше користі; наприклад, в Азії та Угорщині є докази того, що більш тривалі канікули вдалося залучити до певних довгострокових інвестицій.

Однак, чим довше канікули, тим вища вартість доходу. Інвестиційні надбавки та податкові кредити є формами податкових пільг, які ґрунтуються на вартості витрат на кваліфіковані інвестиції. Вони надають податкові пільги понад амортизацію, дозволену для активу. Податкові пільги використовуються для зменшення оподаткованого доходу компанії. Податковий кредит використовується для прямого зменшення суми податків, що підлягають сплаті.

Основними технічними питаннями є визначення допустимих видатків, вибір ставки допомоги або кредиту, обмеження на використання кредиту або допомоги, а також звернення до будь-яких сум стимулу, які не можуть бути використані протягом року, коли вони отримані в результаті недостатнього оподаткованого доходу.

Основною проблемою при визначенні прийнятних витрат є досягнення чіткого визначення, яке спрямовує стимул до бажаної діяльності мінімізувати «витоки» доходів і в той же час надає платнику податків впевненість у застосуванні стимулу [78, с. 34].

Швидкість стимулювання безпосередньо пов'язана з кількістю стимулів, які вона має надати, і з вартістю доходу для уряду. Однією з проблем, що виникає у зв'язку зі збільшенням коефіцієнта стимулювання, є те, що вигода для компанії від контролю витрат зменшується, що призводить до «золотих» інвестицій, де не використовуються найбільш рентабельні методи.

Ряд можливостей уникнення податків виникає, коли ставка кредиту та податкові пільги є надто високими. Якщо надано щедрі інвестиційні виплати,

компаніям можуть надавати послуги через дочірню компанію і заробляти гроші, просто збільшуючи суми, які дочірня компанія стягує з материнської компанії за надані послуги.

Основна проблема полягає в тому, що, оскільки загальна сума податкових пільг і амортизації, яку можна відняти від оподаткованого доходу, перевищує фактично витрачену суму, податкова вигода для материнської компанії, що витрачає один долар, перевищує вартість податку до дочірнього підприємства, що отримує долар. доходів.

Наслідки схеми стимулювання, які погано структуровані та передбачають надмірно високі ставки стимулювання, показані в наступному прикладі, в якому дочірнє підприємство служби використовується для отримання прибутку з податкової системи.

Використання цих стимулів також може бути обмеженим для забезпечення того, щоб вони не повністю ліквідували податок, який компанія повинна сплатити протягом року. Наприклад, допомога може бути обмежена певним відсотком оподаткованого доходу, або кредит може бути обмежений певним відсотком податку - інакше оплачується. Розрахунок цих лімітів може взаємодіяти з іншими положеннями складним способом і змусити компанію вступити до домовленостей іншого типу.

Однак вони обмежують витрати на доходи уряду і гарантують, що компанії не можуть використовувати стимули для виключення їх податкових зобов'язань.

Важливим питанням є те, що робити, якщо компанія не має достатнього оподаткованого доходу в даному році, щоб повністю скористатися стимулом. У деяких країнах стимул просто втрачається. Цей обмежувальний доступ до стимулів діє проти компанія, які не мають інших доходів, які є типовими для нових іноземних інвесторів і можуть ефективно усунути переваги стимулів для таких компанія.

Додатково, невиробничі домовленості можуть бути розроблені виключно для використовувати стимул; наприклад, інвестиційна допомога може бути переведена з компаній, яка отримала податкове відшкодування, до податкової компанії шляхом використання оренди.

Фактично компанія отримує як стимули, так і доходи держави зменшуються більше, ніж податок, який компанія сплачувала б під час відпустки. Використання лізингу для передачі стимулів продемонстровано в наступному прикладі, в якому оператор може позичати кошти і купувати машину безпосередньо. Оскільки він не може скористатися відрахуваннями, він укладає угоду, де компанія, що сплачує податки, позичає гроші і купує обладнання [78, с. 34].

Потім обладнання здається в оренду оператору, який потім використовує його в своїй діяльності. Відмінність полягає в тому, що орендодавець отримує прискорені відрахування що податкові пільги за домовленістю поділяються між сторонами приватного сектора.

Важливе значення має метод податкового стимулювання інвестиційної діяльності з використанням інвестиційного податкового кредиту (ІПК).

Саме за допомогою такого регулюючого інструменту поряд із запровадженням механізмів прискореної амортизації у Японії, США, Західної Європі, промислово розвинених країнах Східної Азії упродовж другої половини ХХ ст. була забезпечена реалізація моделей інноваційного розвитку економіки.

ІПК – це тимчасове зменшення платежів по податку з наступною поетапною сплатою суми кредиту і відсотків, здійснюване в зв'язку з виконанням платником податків інвестиційних витрат за економічно пріоритетними напрямками. З одного боку, ІПК - це податкова пільга, оскільки передбачає довгі строки погашення податкових зобов'язань, а з іншого – йому притаманні ознаки, характерні для кредитних відносин, оскільки його надання і

використання базується на принципах строковості, поверненості, гарантованості та платності.

Податкові кредити, в тому числі ІПК, передбачають направлення вивільнених від оподаткування ресурсів на певні потреби інвестиційного характеру, і дозволяє державі бути впевненою в їх цільовому використанні.

ІПК характеризується більш низькими ставками, ніж банківський кредит, більш довгими строками погашення боргу, помірними фінансовими санкціями, що ставить його в більш вигідне становище відносно інших залучених засобів фінансування.

Використання цього інструменту податкової політики має ряд переваг як для підприємства, так і для держави. По-перше, запровадження ІПК не вимагає пошуку додаткових кредитних ресурсів, оскільки в ньому використовується ресурсний потенціал самого підприємства у вигляді прибутку, а саме - тієї частини, що повинна відраховуватися до бюджету у вигляді податку на прибуток. По-друге, втрачаючи на деякий час певні суми дохідної частини бюджету, держава надалі може розраховувати на збільшення бюджетних надходжень через загальне зростання прибутку і обсягів податку на нього. При звичайному кредитуванні кредитор, крім сум кредиту, що повертаються, додатково отримує лише обговорений відсоток. При використанні ж ІПК приріст податку, що буде отримано після реалізації проекту, може набагато перевищити відсотковий рівень і має не разовий, а систематичний характер [78, с. 34].

Проте в нашій державі отримати пільгові позики і кредити практично неможливо, комерційні банки, дотримуючи свої фінансові інтереси, вважають за краще не ризикувати без достатніх гарантій.

Часові розбіжності можуть виникати або прискоренням відрахувань, або відстроченням визнання доходу. Найбільш поширеною формою прискореного

вирахування є прискорена амортизація, при якій вартість активу може бути списана за швидкістю, яка є швидшою, ніж економічна норма амортизації.

Вона може мати форму або більш короткого періоду амортизації, або спеціального відрахування в перший рік. Останній має аналогічний вплив на інвестиційний дохід у перший рік, але відрізняється тим, що списана сума зменшує амортизаційну базу на майбутні роки, і тому загальна сума, списана, не перевищує фактичну вартість інвестиції.

Скоріше, відрахування відбуваються раніше, ніж в іншому випадку, забезпечуючи відстрочення податку, що фактично є безвідсотковим кредитом компанії від уряду. Важливі часові відмінності можуть мати місце в інших, більш технічних областях. Наприклад, доходи не можуть бути реалізовані до продажу активу, тоді як певні витрати визнаються негайно. Типовим прикладом є поточний вирахування відсотків по активу, який утримується протягом певного періоду часу. Значна чиста прибутковість після оподаткування може бути реалізована за активом, доходність якого дорівнює, але не перевищує, процентну ставку на кошти, залучені для її придбання, просто через невідповідність відрахувань і доходу. Ці технічні відмінності у часі можуть бути більш важливими, ніж будь-які явні стимули для інвестицій для певних видів діяльності (наприклад, у випадку вирощування деревини).

Технічні питання з прискореною амортизацією подібні до питань орієнтування та перенесення коштів, які стикаються з інвестиційними надходженнями. Однак прискорена амортизація дозволяє уникнути проблеми відрахувань, що перевищують вартість інвестицій, що виникає з інвестиційною надбавкою.

Загальні скорочення податкових ставок можуть бути надані для доходів від певних джерел або для компаній, що задовольняють певним критеріям, наприклад, для малих підприємств у виробництві або сільському господарстві.

Ці скорочення відрізняються від податкових канікул, оскільки податкові зобов'язання компаній не повністю усунені, вигода виходить за межі нових підприємств, включаючи дохід від існуючих операцій, а вигода не обмежена часом. Визначення кваліфікаційного доходу є найважливішою проблемою проекту, і може вимагати, щоб правила визначали придатних платників податків, якщо вигода буде обмежена певними типами компаній, таких як малі підприємства.

Якщо тільки певні види доходів мають право на отримання, то для визначення доходу мають бути визначені правила. Правила можуть покладатися на окремий облік різних джерел доходу, але такі правила підлягають маніпуляціям і термінам витрат і доходів для максимізації вигоди. Альтернатива полягає у використанні підходу формули, який буде менш точним у спрямуванні вигоди. При будь-якому підході правила, як правило, є складними і підлягають маніпуляціям [81].

Основним питанням, що стосується різних типів стимулів, є те, чи стимулювання повинно бути дискреційним та надаватися лише з дозволу влади. Дискреційний підхід має ряд потенційних переваг. Як змінюються політичні пріоритети уряду, можна пристосувати стимули для їх підтримки, тому що менша кількість компаній постраждали від змін, і проблеми переходу можуть бути більш легкими. Якщо, здається, існує ризик ухилення від сплати податків за схемою, то органи влади можуть заборонити доступ до стимулів. Там, де обсяг і наявність стимулу визначаються адміністративно, може бути можливим забезпечити лише той ступінь стимулювання, який необхідний для того, щоб зробити інвестицію економічною. Це покращить економічну ефективність програми, покращивши її орієнтацію на додаткові інвестиції.

Однак на практиці мало доказів того, що ці досягнення реалізовані. Процеси затвердження можуть бути трудомісткими та громіздкими. Влада може отримати детальну інформацію, необхідну для оцінки, лише від компаній, які

мають стимул до її відображення у вигідно. У реальному світі політики важко заперечувати стимули для компаній, які обіцяють створити зайнятість. Більше того, дискреційні стимули є запрошенням до корупції. Нарешті, процес затвердження підриває прозорість податкової системи, що є, мабуть, найважливішим критерієм для компаній, які здійснюють інвестиції. З цих причин послужний список дискреційних стимулів не є обнадійливим.

Незважаючи на те, що адміністративна розсудливість може не бути корисною, існують переваги проведення процесу перевірки та затвердження інвестицій, які відповідають критеріям відповідного законодавства перед інвестором. Такий процес є поширеним по відношенню до податкових канікул і дозволяє урядам відстежувати, якою мірою цей стимул використовується, запевняти платників податків щодо їх податкової позиції, а також вносити зміни до законодавства, де проблеми з критеріями стимулювання стають очевидними.

Поруч із новими інструментами податкового стимулювання варто відмітити закордонний досвід у використанні традиційних податкових стимулів. У даному випадку мова йде про податковий кредити та зменшення ставки податку на прибуток підприємств.

Однією з головних цілей податкового стимулювання інвестиційного процесу є створення умов, при яких державні та інституційні інвестори розширюють обсяг коштів, вкладених у різні фондові активи (акції, корпоративні і місцеві облігації, державні цінні папери тощо - визначаються державою відповідно до пріоритетів у рамках обраної моделі економічного розвитку).

На нашу думку, до складових податкового стимулювання економічної діяльності слід віднести наступні категорії: податкові пільги, податкові штрафи, оптимізація податкового навантаження, правила обмеження рівня споживання [2, 100].

Податкові пільги особливо важливі для країн, які потребують значних капітальних вкладень (наприклад, для реалізації програм з модернізації економіки і прискорення розвитку окремих галузей), але не мають достатніх власних доступних коштів. Крім того, податкові пільги можуть бути корисні для урядів, охочих переорієнтувати внутрішні потоки капіталу до перспективних галузей.

Висновки до Розділу 1

1. В умовах стрімкого розвитку інтернаціоналізації та глобалізації економічних процесів проблеми податкового регулювання та стимулювання інвестиційної діяльності займають провідне місце у економічному житті кожної країни світу.

2. Розглянуто та систематизовано етапи історичного розвитку теорій оподаткування та податкової системи; при цьому зазначено, що, незважаючи на тривалу історію розвитку, податки протягом тривалого часу не мали достатнього наукового обґрунтування. При цьому доведено, що лише у наприкінці вісімнадцятого століття було зроблено першу спробу системного наукового обґрунтування необхідності, місця і ролі податків у суспільстві, рівня податкового тягара, принципів податкової політики та податкового регулювання. Окремим самостійним напрямом здійснення податкового регулювання у роботі визначено податкове стимулювання.

3. Автором розглянуто поняття «інвестиції», «інвестиційний клімат», «інвестиційна діяльність». Сутність поняття «інвестиційний клімат» пропонується розглядати як сукупність політичних, економічних, правових, географічних, соціально-культурних умов які у своїй взаємодії забезпечують та впливають на інвестиційну діяльність вітчизняних та іноземних інвесторів на

окремо взятій території. Причому, інвестиційний клімат доречно розглядати на макрорівні (держава, об'єднання держав) та мезорівні (окремий регіон, область).

4. Податкове стимулювання інвестиційної діяльності пропонується розглядати як систему цілеспрямованих дій органів державної влади та місцевого самоврядування щодо встановлення та надання податкових пільг, стимулів та інших заходів, що поліпшують майнове та (або) фінансове становище визначених категорій платників податків (зборів) для створення економічної зацікавленості здійснення ними інвестиційної діяльності.

5. Систематизація науково-методичного підґрунтя, а також упорядкування окремих елементів податкового регулювання дозволили сформулювати концептуальну структурну схему системи податкового регулювання інвестиційної діяльності.

6. Податкове регулювання інвестиційної діяльності здійснюється за допомогою комплексу спеціальних інструментів. Дія таких інструментів спрямована на зміну податкового навантаження, повну або часткову модифікацію існуючої податкової системи країни з метою підвищення або пригнічення інвестиційної активності залежно від кон'юнктури інвестиційного ринку.

7. Обґрунтовано місце податкового регулювання інвестиційної діяльності у загальній системі інвестиційних відносин країни та визначено як фіскально-структурний інструмент державного регулювання інвестиційної діяльності.

РОЗДІЛ 2

РОЗВИТОК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ПОДАТКОВОГО СТИМУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Методичні засади дослідження ролі податкових пільг у стимулюванні інвестиційної діяльності суб'єктів господарювання

У сучасних умовах зниження економічної активності підприємств важливе місце посідає посилення позитивного регулюючого та стимулюючого впливу фіскальної (податкової) політики держави на тенденції фінансового та економічного розвитку підприємств.

На сучасному етапі розвитку теорії та практики оподаткування основна увага переноситься із фіскальної функції податків (наповнення державного бюджету) на регулюючу (регулювання економічної активності).

У свою чергу податкове стимулювання виступає підфункцією податкового регулювання.

Механізм податкового стимулювання інвестиційної діяльності розглядається як система важелів, форм, методів, інструментів державного впливу, спрямованих на стимулювання економічної та фінансової діяльності платників та підвищення її ефективності шляхом зміни податків і оподаткування (рис. 2.1).

Реалізація фіскального механізму поєднує в собі податковий та бюджетний механізми і включає мобілізацію фінансових ресурсів від сплати податків, а також їх розподіл та ефективне використання.

Інструменти фіскального механізму є засобами впливу на формування оптимального обсягу фінансових ресурсів з метою їх подальшого використання.

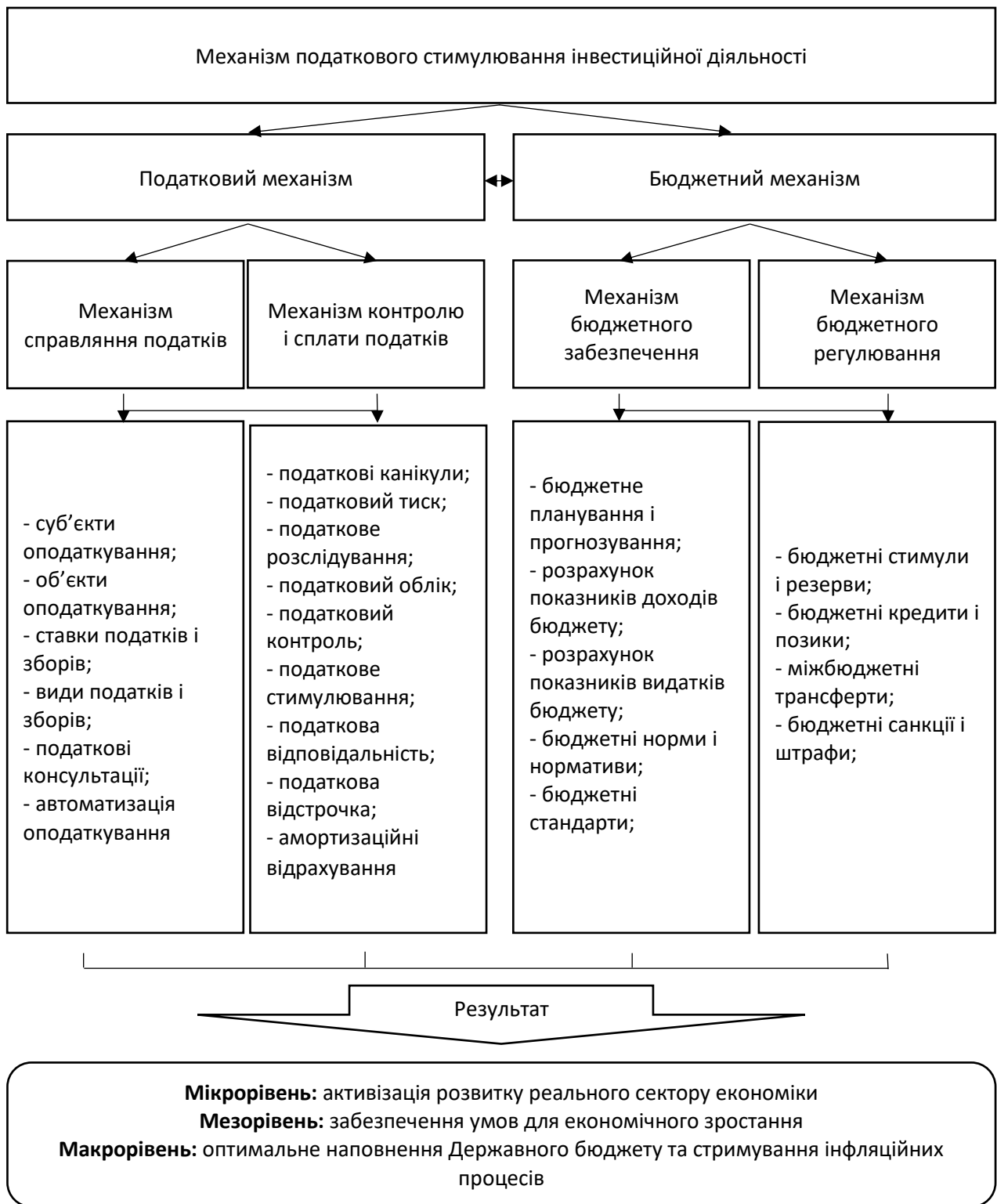

Рисунок 2.1 – Механізм податкового стимулювання інвестиційної діяльності
(авторська розробка)

Кожний інструмент в межах фіскального механізму має своє функціональне навантаження, а тому розширення функціональних меж одного з інструментів за рахунок іншого негативно впливатиме на функціонування фіскального механізму в цілому. Для досягнення максимального ефекту, реалізація інструментів в межах фіскального механізму має бути взаємоузгодженою [3].

Пропонуємо зосередити увагу на важелях механізму податкового стимулювання інвестиційної діяльності. Дія даних важелів механізму спрямована на стимулювання інвестиційно-інноваційної діяльності суб'єктів господарювання, підвищення їх економічної активності.

До основних важелів відносять: податкові пільги (звільнення від сплати податків, зниження податкової ставки, зниження бази оподаткування, відтермінування зобов'язання щодо сплати податку тощо), спрощення податкового адміністрування, податкова угода (договірне зменшення податкового зобов'язання чи часу його сплати, розстрочка податкової заборгованості, звільнення від податкового зобов'язання), податковий кредит (відшкодування), податковий вексель.

Політика податкового стимулювання переважно реалізовується за рахунок застосування податкових пільг. Другим важливим важелем є спрощена система оподаткування.

Дослідження практики оподаткування показують, що сучасна податкова система України, яка передбачає її наближення до європейського варіанта, має руйнівний вплив на українську економіку. Основною тенденцією останніх років є зростання частки непрямих податків в структурі доходів державного бюджету України.

Це створює ситуацію, коли обсяги податкових платежів більше залежать від обсягів господарських оборотів, ніж від ефективності діяльності платників.

При цьому податкові органи не надто зацікавлені у підвищенні ефективності діяльності платників і всієї національної економіки.

Важливою умовою реалізації стимулюючого потенціалу податкових важелів для регулювання фінансового розвитку є формування нових підходів до надання пільг та удосконалення самого механізму податкового стимулювання.

Значним недоліком системи оподаткування України є нестабільна та неузгоджена законодавча база. Це позбавило підприємства можливостей не лише перспективного планування своєї діяльності, а й оперативного, що серйозно гальмує розвиток економіки.

Для покращення потенціалу податкової політики в Україні необхідно серед багатьох цілей та пріоритетів податкової політики визначити основним стимулювання економічної активності підприємств. Також важливим напрямом є удосконалення спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва [33].

У сучасних умовах впровадження стимулюючого потенціалу податкової системи можливе через: удосконалення процедури адміністрування ПДВ, особливо його відшкодування; зниження ставки податку на прибуток загалом та введення зниження ставки податку на частину прибутку, яка реінвестується у модернізацію виробничих фондів підприємств; запровадження системи інвестиційно-інноваційних податкових кредитів з податку на прибуток підприємств для всіх суб'єктів господарювання, що здійснюють кваліфіковане інвестування інноваційного спрямування; зниження податкового навантаження на фонд оплати праці.

Заходи податкового стимулювання інноваційної діяльності в Україні важко назвати системними. Здійснюється стимулювання проведення НДДКР, виробництва енергії з поновлюваних джерел, виробництва біопалива, виробництва енергоефективного обладнання, літакобудування. При цьому пільги надаються за умови, що вивільнені кошти повинні використовуватися на

певні напрямлення: розширення виробництва, введення нових технологій, виплату кредитів, збільшення об'ємів виробництва (надання послуг).

Податковим кодексом України встановлено такі пільги:

- звільнення від ПДВ коштів бюджету, отриманих за НДДКР;
- звільнення від податку на прибуток підприємств, отриманий від виробництва біопалива, енергії на біопаливі і техніки на біопаливі до 1 січня 2020 року;
- звільнення від оподаткування прибутку, отриманого від основної діяльності підприємств галузі електроенергетики, які виробляють електричну енергію виключно з відновлювальних джерел енергії, терміном на 10 років, починаючи з 1 січня 2011 року;
- звільнення від оподаткування прибутку від проведення НДДКР літакобудівельними підприємствами;
- звільнення від оподаткування 80% прибутку підприємств, отриманого від продажу на митній території України товарів власного виробництва за переліком, встановленим Кабінетом Міністрів України (енергоефективного обладнання, сировину та обладнання для виробництва енергії з відновлюваних джерел, та ін.).

Крім того, Законом «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» встановлені спеціальні податкові режими для резидентів технопарків (протягом 5 років з моменту реєстрації):

- звільнення від ввізного мита при ввезенні в Україну для реалізації проектів технологічних парків нових устаткування, обладнання та комплектуючих, а також матеріалів, які не виробляються в Україні;
- можливість надання органу митного контролю податкового векселя на суму податкового зобов'язання з податку на додану вартість, за умови імпорту нових пристроїв, обладнання та комплектуючих до нього, з терміном погашення 720 календарних днів, а за умови імпорту матеріалів, що не виробляються в

Україні, - з терміном погашення 180 календарних днів з дня надання векселя органу митного контролю;

- зарахування на спеціальні рахунки в терміни, встановлені чинним законодавством-будівництві, суми податку на прибуток підприємств, отриманого технологічними парками, їх учасниками і спільними підприємствами при реалізації продуктів технологічних парків [53].

Оцінка ефективності податкових пільг, спрямованих на розвиток інновацій, в Україні до цього часу не проводилася.

Податкова система повинна містити в якості складової частини ефективний механізм стимулювання капіталовкладень в розвиток економіки. Створення сприятливого інвестиційного клімату в країні – складне макроекономічне завдання, що стало особливо очевидним у процесі здійснення ринкових реформ в Україні.

Звільнення від податку реінвестованого прибутку дозволяє дещо послабити податковий тиск на виробника і збільшити приплив інвестицій в економіку. Зниження податкового навантаження повинне йти в кількох основних напрямках.

Слід зазначити, що більшість з цих напрямків у ході вдосконалення податкового законодавства можуть реалізовуватися комплексно, через однакові заходи. Іншим базовим принципом і пріоритетним завданням вдосконалення податкової політики є надання їй інвестиційної спрямованості. Ця задача повинна реалізуватися за рахунок трьох основних напрямків.

По-перше, за рахунок чіткого визначення і призначення одного або групи великих і стабільних податків, зборів або платежів на інвестиційні цілі. В якості такого єдиного податку може виступати або спеціальний інвестиційний податок, який вводиться на заміну чинного, або великий і стабільний податок, що стягується сьогодні. В якості найбільш ймовірного для цієї мети може бути використаний податок на додану вартість.

По-друге, за рахунок скорочення нормативів мобілізації традиційних і оптимізації вводяться знову, замість діючих податків.

По-третє, через надання податкових пільг і звільнень активним вітчизняним та іноземним інвесторам, у тому числі і веде свою економічну діяльність в зонах з особливим податковим режимом.

По-четверте, за рахунок надання права муніципальним утворенням самостійного зниження рівня оподаткування за окремими видами податків.

По-п'яте, через законодавче визначення державних нормативів граничних податкових вилучень з доходів суб'єктів господарювання в бюджети і позабюджетні фонди для кожного ієрархічного рівня управління.

Особливо важливо цільове інвестиційне призначення цього крупного податкового бюджетного надходження сьогодні, в період економічної кризи, коли про активізації інвестиційної діяльності в Україні практично не говорять. Між тим вихід економіки держави зі стану економічної кризи, що носить всесвітній характер, практично неможливо без значної активізації інвестиційної діяльності. У тому випадку, якщо інвестиційна спрямованість повинна забезпечуватися поруч з податками, у Податковому Кодексі слід визначити стабільні нормативи відрахувань від цих податків, що направляються на інвестиційні цілі [67].

Крім того, інвестиційна спрямованість податкової політики держави повинна забезпечуватися за рахунок безумовного інвестиційного використання амортизаційних відрахувань. Такий підхід базується на самій сутності поняття амортизаційних відрахувань як ресурсів, призначених для розширеного відтворення основних фондів. Сьогодні держава, по суті, відмовляється від цього принципу, надавши господарюючим суб'єктам право значно зменшувати нормативи амортизаційних відрахувань, визначивши в якості вихідної бази для розрахунків амортизації залишкову вартість основних фондів; узаконивши введення вільного режиму проведення прискореної амортизації і дозволивши

господарюючим суб'єктам самостійно визначати призначення і використання амортизаційних відрахувань. В результаті близько половини амортизаційних ресурсів випадає з інвестиційного обороту.

Вихід із ситуації вбачається у розробці комплексу заходів по наданню використання амортизаційних відрахувань виключно інвестиційного характеру (рис. 2.2). Важливим напрямком амортизаційної політики держави має стати також запровадження податкових санкцій за нецільове використання амортизаційних відрахувань.

Інвестиційна спрямованість податкової політики повинна забезпечитись через безпосередню податкове стимулювання інвестиційних та інноваційних вкладень в економіку держави, шляхом оптимізації системи податкових пільг.

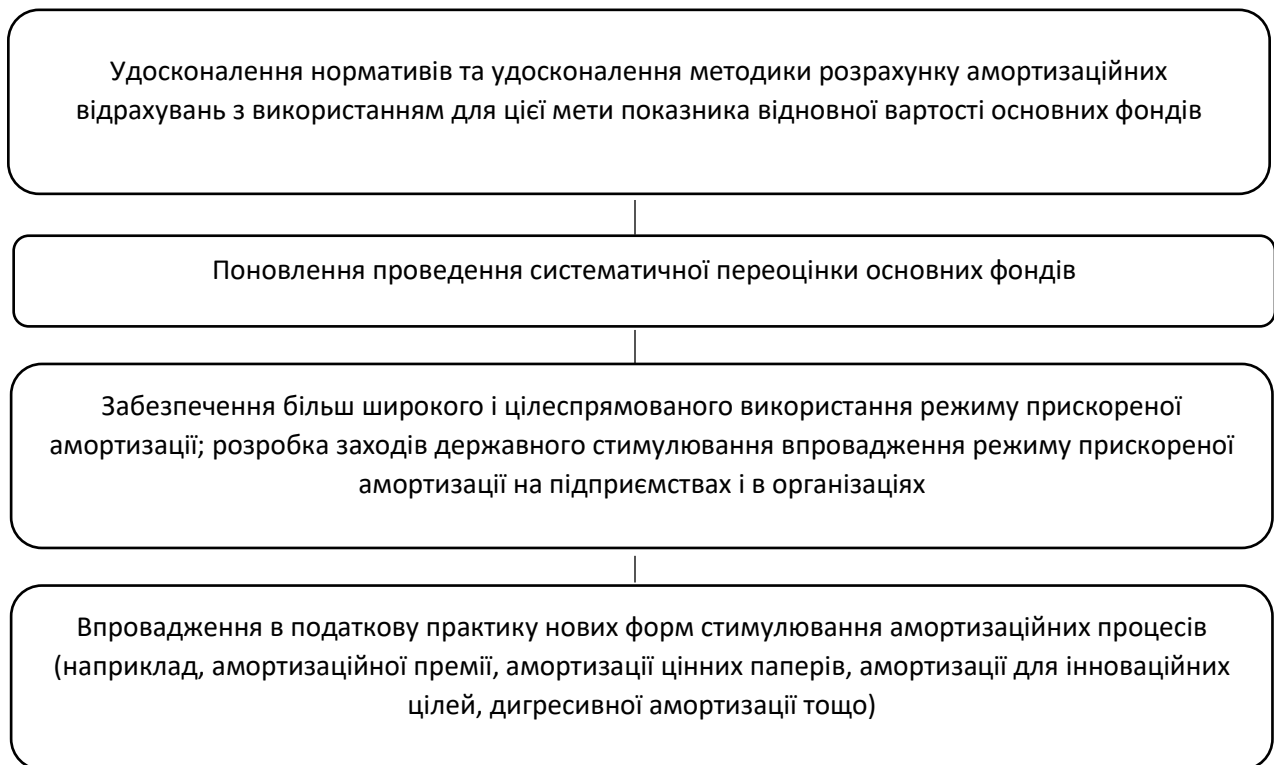

Рисунок 2.2 - Комплекс заходів щодо використання амортизаційних відрахувань для розширеного відтворення основних фондів (авторська розробка на основі [13])

Досвід більшості зарубіжних країн показує, що найбільш інтенсивний розвиток економіки, якісне її вдосконалення і широкий приплив іноземних інвестицій досягається в тих державах, де забезпечується податковий протекціонізм вітчизняним та іноземним інвесторам з боку державних органів управління.

Амортизовану в податковому обліку вартість основних засобів розраховують за даними бухгалтерського обліку. Якщо ж складеться ситуація: загальна вартість усіх груп основних засобів за даними бухгалтерського обліку виявиться меншою, ніж загальна вартість усіх груп основних фондів за даними податкового обліку, тоді тимчасову податкову різницю, яка виникає в результаті такого порівняння, амортизують у податковому обліку як окремий об'єкт із застосуванням прямолінійного методу протягом трьох років. У протилежному випадку - якщо загальна вартість усіх груп основних засобів за даними бухгалтерського обліку більша, ніж загальна вартість усіх груп основних фондів за даними податкового обліку - різницю, яка виникає амортизують на загальних підставах.

Згадане перевищення – не що інше, як частина амортизованої вартості основних засобів, що були проінвентаризовані, котрі будуть по об'єктно амортизуватися в податковому обліку в порядку й за методами, передбаченими ст. 145 та 146 Кодексу [3].

При інфляції (10% за 2018 р.) і темпах зростання ВВП (3% за 2018 р.), з позицій дотримання нейтральності податкової амортизації, доцільно індексувати вартість об'єктів основних засобів на індекс цін інвестицій в основний капітал, з одночасним встановленням норм податкової амортизації на рівні реальної економічної.

В умовах високої інфляції та низьких темпів зростання економіки норми податкової амортизації, розраховані на основі навіть мінімально допустимих строків корисного використання об'єктів основних засобів, є меншими від

нейтральних норм. Більше того, той спосіб індексації, що передбачений Податковим кодексом України (з використанням індексу споживчих цін і порога індексації на рівні 10%), не дозволяє підприємствам досягти точки нейтральності (по окремих групах об'єктів), з огляду на що, податок на прибуток підприємств фактично дестимулює інвестиції в основні засоби.

Застосування прискореної амортизації до окремих галузей економіки. Надавати пільгові норми амортизації потрібно не всім основним засобам 4 групи (машини та обладнання) та 5 групи (транспортні засоби), як це зазначено у ст. 145.1.5 Податкового кодексу України. Насамперед необхідно надати право застосовувати прискорену амортизацію для підприємств, що використовують високотехнологічне обладнання, підприємств ІТ-сектору, агропромислового комплексу;

Застосування бонусної амортизації щодо обладнання для науково-дослідного та дослідно-конструкторського обладнання. При цьому частка витрат на придбання основних фондів повинна обмежуватися фіксованою сумою та не перевищувати 50 % їх вартості. Надання бонусної амортизації не має передбачати у подальшому використання прискореного методу амортизації. У разі великої вартості обладнання такий вид податкової пільги необхідно узгоджувати ще на стадії формування бюджетного процесу, оскільки він призводить до значного недоотримання суми податку на прибуток;

Для підвищення ефективності державного стимулювання інвестиційної діяльності підприємств незалежно від форм власності необхідно розвивати прозору конкурентну систему взаємовідносин держави та бізнесу, прискорити практичне запровадження основних форм державно-приватного партнерства, а саме:

- упорядкувати сферу державних закупівель в напрямі мінімізації ризиків неефективного використання державних фінансових ресурсів для реалізації інвестиційних проектів. Інвестиційні видатки бюджету можуть відчутно

розширити внутрішній попит, сприяючи зростанню виробництва, лише якщо процедури державних закупівель будуть прозорими та конкурентними;

- опрацювати правові засади створення державних гарантійно-заставних агентств для надання додаткового гарантійного забезпечення інвестиційних проектів інноваційного спрямування, тобто перерозподілення інвестиційних ризиків в системі відносин «інвестор – одержувач інвестицій – гарантійно-заставне агентство»;

- радикально удосконалити управління державними підприємствами і акціонерними товариствами з контрольним пакетом акцій, виходячи з необхідності спрямування коштів на технологічну модернізацію виробництва;

- сформулювати на державному, регіональному та місцевому рівнях бази інвестиційних проектів, які можуть бути реалізовані на засадах державно-приватного партнерства, розробити техніко-економічне обґрунтування проектів. При цьому можна передбачити, що витрати на таке обґрунтування будуть компенсовані приватним інвестором після прийняття рішення щодо реалізації проекту;

- розробити концепцію створення на засадах державно-приватного партнерства спеціалізованих лізингових центрів з метою стимулювання інвестицій в реальний сектор економіки на засадах лізингу, передбачивши спрощення процедури ввезення на пільгових умовах високотехнологічного обладнання та вдосконалення законодавства, що регулює здійснення лізингових операцій;

- опрацювати й запровадити механізми гарантування захисту інтересів приватних інвесторів та держави у реалізації проектів державно-приватного партнерства, зокрема щодо справедливої компенсації у разі дострокового припинення договору одним із учасників проекту, щодо гарантування фінансування проекту з боку державного партнера протягом всього періоду реалізації проекту.

Попри те, що форми фіскальних стимулів інноваційно-інвестиційної діяльності відносно прості та зрозумілі, механізм їх запровадження в практиці різних країн значно відрізняються. Варто виділити декілька найпоширеніших моделей.

1. Зменшення податкового зобов'язання підприємства з податку на прибуток на частину інвестиційно-інноваційних витрат, понесених у відповідному податковому періоді (як правило, в формі ІПК (інвестиційний податковий кредит) чи ІПЗ (інвестиційна податкова знижка)). Такими витратами можуть бути витрати на розробку та впровадження нових технологій чи продукції, проведення НДДКР. Розмір податкового кредиту диференціюється, як правило, в залежності від обсягу загальних витрат на НДДКР [56]. В такій моделі пільга надається на безповоротній основі.

З урахуванням ІПЗ сума податку на прибуток підприємств, що підлягає сплаті до бюджету, визначатиметься таким чином:

$$T = \frac{U}{100} \times (PR - L), \quad (2.1)$$

де T – сума податку на прибуток підприємств;

U – базова ставка податку на прибуток підприємств, %;

PR – сума прибутку підприємств, що підлягає оподаткуванню;

L – сума ІПЗ.

Як правило, для визначення ІПЗ використовують два методи розрахунку - об'ємний і прирістний. Об'ємний метод передбачає, що сума пільги, одержана підприємством, виражається як сума витрат на інвестиції, помножена на ставку пільги. Формально розрахунок ІПЗ за цим методом можна відобразити з допомогою формули:

$$L = \frac{c}{100} \times INVt, \quad (2.2)$$

де c – ставка пільги, %;

$INVt$ – величина інвестицій у t -му році.

За умови, що інвестиції (купівля новітнього обладнання й технологій) у t -му році здійснюються виключно за рахунок прибутку, одержаного від господарської діяльності підприємства у цьому ж році, обсяг ПЗ можна розрахувати як певний відсоток від прибутку, що підлягає оподаткуванню. Тоді формально розрахунок ПЗ буде таким:

$$L = \frac{c}{100} \times PRt, \quad (2.3)$$

де PRt – сума прибутку підприємства, одержаного у t -му році, що підлягає оподаткуванню.

Отже, у нашому випадку, ПЗ – це право підприємства на пряме зменшення оподаткованого прибутку, відображеного в установленому порядку в податковій декларації та на рахунках бухгалтерського обліку, на визначений обсяг здійснених витрат на купівлю новітнього обладнання й технологій. При цьому величина ПЗ залежить від двох складових: обсягу одержаного підприємством прибутку, що підлягає оподаткуванню у звітному періоді, та законодавчо встановленої ставки пільги.

Існують суттєві відмінності також в методиці розрахунку ПЗ. Найпоширенішими серед них є метод «volume-based», який передбачає надання кредиту на основі обсягу фактичних витрат без вимоги щодо їх динаміки, та метод «incremental», за якого ПЗ застосовується відповідно до обсягу

зростання видатків на обладнання, технології чи витрат на НДДКР. В Україні ці терміни часто перекладаються як «обсяговий» та «прирістний» підходи.

Необхідно зазначити, що з перших років незалежності Україна обрала шлях інноваційного розвитку економіки. Це пов'язано з необхідністю структурної перебудови економіки в напрямку розвитку наукомістких галузей, що дозволило б створити потужну конкурентоспроможну економіку. Згодом приймалися багато законодавчих актів і програми інноваційної спрямованості, в яких наголошувалося на необхідності створення дієвих інструментів стимулювання інвестиційної та інноваційної діяльності підприємств [23].

Стратегією податкової політики передбачено створення умов для стійкого економічного зростання на інноваційно-інвестиційній основі. Тут мова йде і про створення умов для розвитку суб'єктів господарювання в цілому, і про стимулювання їх інноваційної та інвестиційної діяльності зокрема.

Отже, одним з напрямків податкової реформи є досягнення сприятливих умов для підвищення інвестиційного ресурсу підприємств і стимулювання їх до використання свого інвестиційного ресурсу через здійснення інвестиційної діяльності. Наприклад, у 2018 році за рахунок власних коштів підприємств було профінансовано 70,5% всіх капітальних інвестицій і 85,0% всій інноваційної діяльності в Україні (рис. 2.3).

З огляду на те, що велика частина інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні фінансується за рахунок власних коштів підприємств, особливу увагу необхідно приділити створенню умов для збільшення основного джерела власного інноваційно-інвестиційного ресурсу підприємств, а саме чистого прибутку. Це можливо за рахунок створення пільгових умов для інвестиційної та інноваційної діяльності, зменшення податкового навантаження підприємств і підвищення ефективності амортизаційної політики. Найбільш дієвими інструментами реалізації податкової реформи є ставки податків, податкові пільги, спеціальні режими оподаткування та ін.

Рисунок 2.3 - Динаміка частки витрат на фінансування інвестиційної та інноваційної діяльності за рахунок власних коштів підприємств України за період 2002-2018 рр. [89]

Значного ефекту щодо податкового стимулювання інноваційно-інвестиційної діяльності підприємств можна досягти шляхом встановлення обґрунтованої системи податкових пільг.

Зміна обсягів наданих податкових пільг і чистого прибутку (збитку) підприємств представлено в табл. 2.1. Як видно з таблиці, за період 2004-2018 рр. обсяг податкових пільг було скорочено на 13588,4 млн. грн. (29,0%). При цьому число збиткових підприємств було скорочено з 41,2% від загального числа підприємств у 2006 році до 34,5% - в 2018 році.

Виходячи з того, що завданням нашого дослідження є оцінка впливу податкових пільг на інвестиційний ресурс підприємств, під яким розуміють ресурси підприємства, які можуть бути використані на інвестиційну діяльність, для аналізу будемо використовувати показник чистого прибутку підприємств, які отримують прибуток, а не загальний фінансовий результат всіх підприємств.

Таблиця 2.1 - Динаміка чистого прибутку (збитку) і податкових пільг підприємств України за період 2004-2018 рр. [83, 89]

Рік	Податкові пільги, млн. грн.	Фінансовий результат (сальдо) млн. грн.	Підприємства, що отримали прибуток		Підприємства, що отримали збиток	
			Чистий прибуток, млн. грн.	У % від загальної кількості підприємств	Чистий збиток, млн. грн.	У % від загальної кількості підприємств
2004	46801,6	2558,8	26269,3	58,8	23710,5	41,2
2005	51167,7	12315,4	32598,8	60,2	20283,4	39,8
2006	39188,3	3472,6	27018,5	59,6	23545,9	40,4
2007	47446,1	4832,6	31657,7	61,2	26825,9	38,8
2008	12550,5	27669,0	57224,4	63,9	29555,4	36,1
2009	12338,0	41260,6	66603,0	64,6	25342,4	35,4
2010	13502,7	46421,3	82108,7	65,3	35687,4	34,7
2011	17472,2	84416,4	132489,0	66,2	48072,6	33,8
2012	22845,4	-41025,1	144460,1	61,8	185485,2	38,2
2013	28207,6	-37131,1	108853,4	58,9	145984,5	41,1
2014	37127,4	13906,1	155197,6	57,3	141291,5	42,7
2015	59166,6	67797,9	208896,3	63,5	141098,4	36,5
2016	48659,1	35067,3	210607,6	63,0	175540,3	37,0
2017	35630,9	-22494,7	179239,6	65,7	201734,3	34,3
2018	33213,2	-590066,9	202704,5	65,5	792771,4	34,5

На рис. 2.4 представлені темпи приросту податкових пільг і чистого прибутку прибуткових підприємств для підтвердження або спростування гіпотези про залежність суми чистого прибутку від суми податкових пільг.

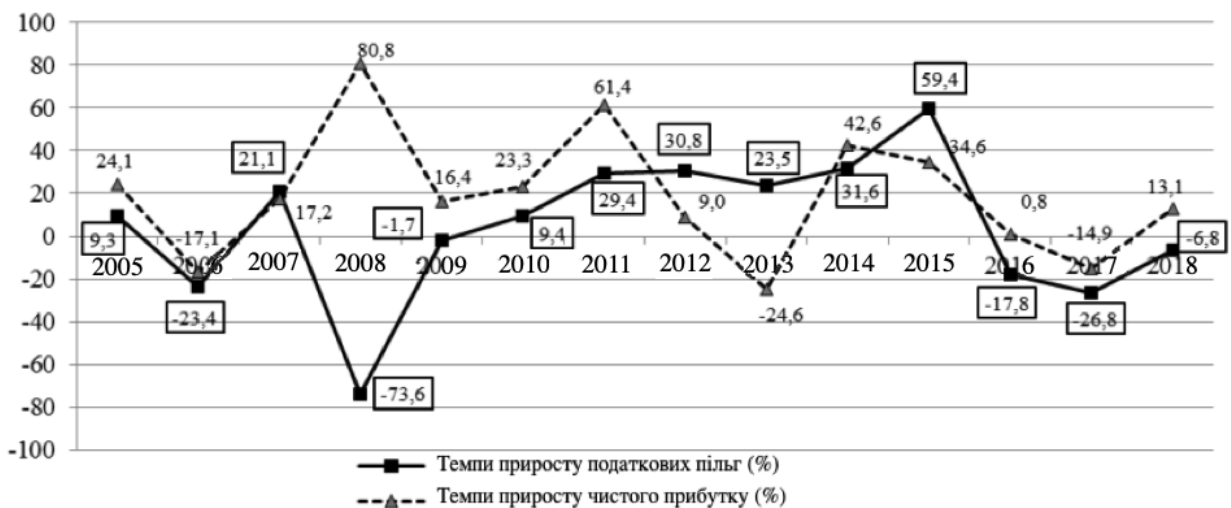

Рисунок 2.4 - Темпи приросту податкових пільг і чистого прибутку прибуткових підприємств за період 2005-2018 рр. [89]

Так, за аналізований період по десяти років простежувалася пряма залежність між зміною темпів приросту податкових пільг і темпами приросту чистого прибутку прибуткових підприємств (винятком були 2008, 2009 і 2013 рр.).

Так, у 2008 році скорочення податкових пільг не призвело до зменшення чистого прибутку. Це було компенсовано за рахунок зниження ставки податку на прибуток на 5%.

У 2009 році було скасовано багато неефективних галузевих і територіальних пільг СЕЗ і технопарків. Тому їх скасування лише сприяло виходу з тіні частини прибутку, що і призвело до збільшення чистого прибутку підприємств. У 2013 році зменшення чистого прибутку було пов'язане з погіршенням умов господарювання на міжнародних ринках внаслідок світової фінансової кризи, що відбилося на зменшенні експорту та обсягів виробництва взагалі.

Особливо важливо відзначити період 2003-2014 рр., у якому діяло два види пільг з податку на прибуток: пільги вільним економічним зонам (в періоді 2004-2009 рр.) і спеціальні режими інноваційної діяльності (в періоді з 2010 по 2015 роки).

Незважаючи на зменшення загальної кількості пільг, починаючи з 2004 року виділення в їх складі податкових пільг чинним вільним економічним зонам сприяло тому, що за період їх дії збільшувалася чистий прибуток підприємств (крім 2006 і 2007 років).

Однак, в 2009 році було скасовано дію вільних економічних зон, і в довіднику податкових пільг для юридичних осіб з 2010 року з'явилася інша група пільг з податку на прибуток, а саме пільги спеціальними режимами інноваційної діяльності.

У період дії цих пільг (2010-2014 роки) спостерігалось збільшення загальної кількості наданих пільг платникам з одночасним збільшенням

показника чистого прибутку (винятком є значення показника чистого прибутку в кризові 2012-2013 роки).

Таким чином, діючі податкові пільги сприяли збільшенню інвестиційного ресурсу підприємств. Важливим є встановити чи створювалися умови для стимулювання підприємств до реалізації свого інвестиційного ресурсу, а саме збільшення інвестиційної та інноваційної діяльності.

Аналіз даних за період 2003-2018 рр. показав, що існує певний взаємозв'язок між темпами приросту податкових пільг і темпами приросту інвестицій в основний капітал (капітальних інвестицій) (рис. 2.5), що підтверджується проведеним кореляційним аналізом.

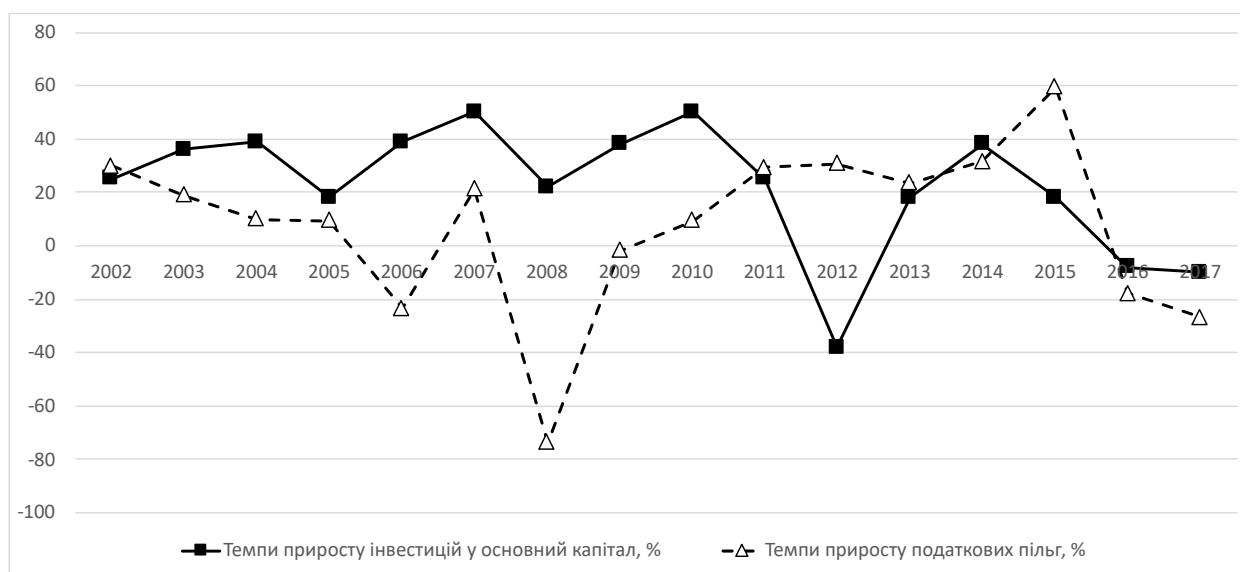

Рис. 2.5 - Вплив податкових пільг на інвестиції в основний капітал (капітальні інвестиції) підприємств України за період 2002-2017 рр. [89]

Так, якщо в якомусь році спостерігалися темпи приросту податкових пільг в порівнянні з попереднім роком, то і відповідно були темпи приросту інвестицій. Взаємозв'язку між прискоренням і уповільненням темпів приросту податкових пільг і темпів приросту інвестицій не простежувалося. Тобто для

збільшення інвестицій досить будь-якого приросту податкових пільг в цьому році.

Однак якщо в якомусь році було зафіксовано темпи зниження податкових пільг в порівнянні з попереднім роком, то це одразу призводило або до уповільнення темпів приросту інвестицій, або навіть до зниження їх обсягу в порівнянні з попереднім роком. Винятком є ситуація в 2007 році, коли істотне скорочення податкових пільг в порівнянні з попереднім роком не привело до скорочення інвестицій і навіть до уповільнення їх приросту.

Таке суттєве скорочення податкових пільг було пов'язано з необхідністю розширення бази оподаткування для компенсації втрат бюджету в результаті встановлення 15- процентної ставки ПДФО та 25-відсоткової ставки податку на прибуток. Зниження ставки податку на прибуток на 5% відразу відбилося на збільшенні темпів приросту чистого прибутку пільг, обсягом впровадженої інноваційної продукції та впровадженням нових технологічних процесів (рис. 2.6).

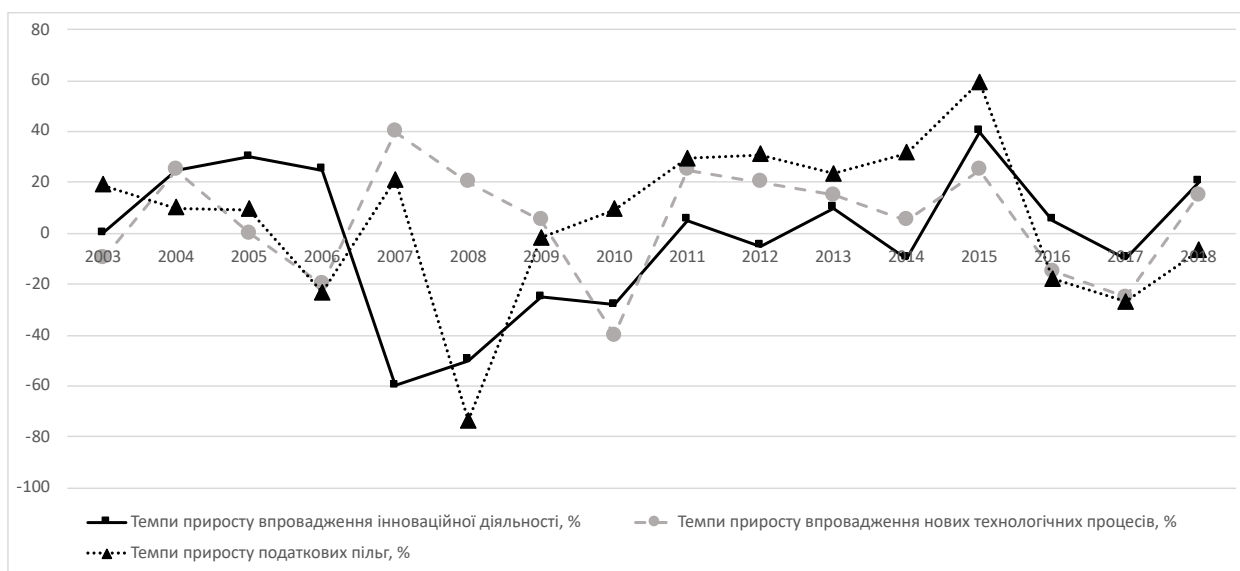

Рис. 2.6 - Вплив податкових пільг на окремі показники інноваційної діяльності промислових підприємств України за період 2003-2018 рр.

Так, в 2008 році чистий прибуток перевищив рівень 2007 року на 80,8%, що і позначилося на прискоренні темпів приросту інвестицій в основний капітал.

Таким чином, можна зробити висновок, що податкові пільги впливають на рівень інвестицій в основний капітал (капітальні інвестиції) як прямо, так і через опосередкований їх вплив на інвестиційний ресурс підприємств.

Крім того, простежується наявність прямого пропорційного кореляційного зв'язку між обсягом наданих податкових пільг, кількістю впровадженої інноваційної продукції та впровадженням нових технологічних процесів (рис. 2.6).

Винятком було порушення зв'язку між обсягом наданих податкових пільг і показниками інноваційної діяльності в період 2006-2009 рр., що обумовлено безсистемним і необґрунтованим характером їх надання.

Згідно з проведеним дослідженням, податкові пільги сприяють збільшенню інвестиційного ресурсу суб'єктів господарювання і підвищення їх інвестиційної та інноваційної активності.

Однак постійна зміна кількості податкових пільг і їх обсягів надання не давали можливість в достатній мірі реалізувати закладені в них властивості. Для визначення ефективності податкових пільг можна використовувати коефіцієнти їх ефективності.

На рис. 2.7 і 2.8 представлена динаміка окремих коефіцієнтів ефективності податкових пільг за період 2008-2018 рр., а також їх прогнозне значення на період 2019-2021 рр.

Коефіцієнти $K1_{\text{чп}}$, $K1_{\text{ввп}}$, $K1_{\text{рпп}}$, $K1_{\text{кі}}$ розраховувалися як відношення обсягів відповідних показників (обсягів чистого прибутку, ВВП, реалізації промислової продукції, капітальних інвестицій) до обсягу наданих податкових пільг.

Коефіцієнти показують, який був отриманий результат по даними показниками з розрахунку на 1 грн. наданих податкових пільг. Податкові пільги

будуть вважатися ефективними при збільшенні даного коефіцієнта в порівнянні з попереднім роком.

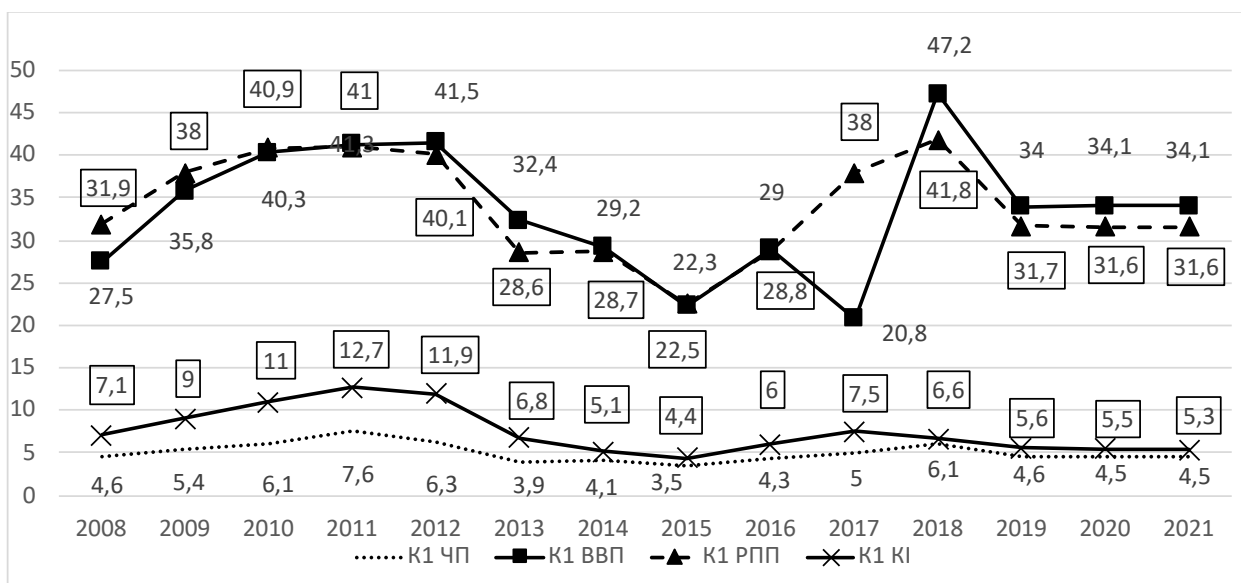

Рис. 2.7 - Динаміка окремих коефіцієнтів ефективності податкових пільг за період 2008-2018 рр. і їх прогнозне значення на період 2019-2021 рр. [4, 8]

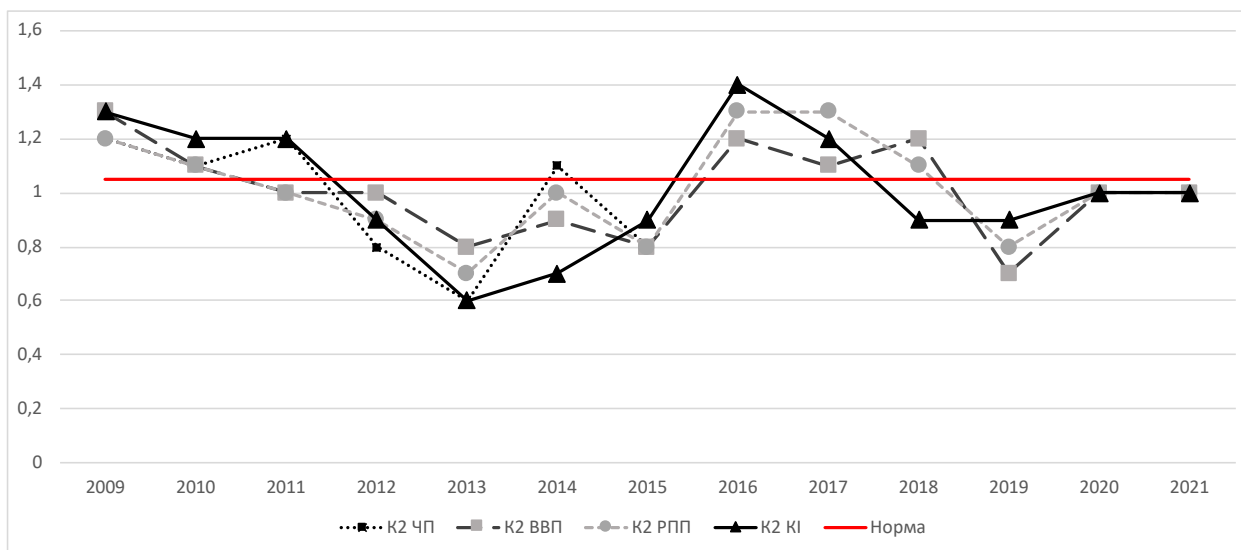

Рис. 2.8 - Динаміка окремих коефіцієнтів ефективності податкових пільг за період 2009-2018 рр. і їх прогнозне значення на період 2019-2021 рр.

[83, 89]

Коефіцієнти $K2_{\text{чп}}$, $K2_{\text{ввп}}$, $K2_{\text{рпп}}$, $K2_{\text{кі}}$ розраховувалися як відношення зміни обсягів відповідних показників (обсягів чистого прибутку, ВВП, реалізації промислової продукції, капітальних інвестицій) до зміни обсягів наданих податкових пільг. Податкові пільги будуть вважатися ефективними за умови, що дані коефіцієнти більше одиниці.

Розраховані коефіцієнти свідчать про те, що надані податкові пільги були неефективні в 2012-2015 рр. По інших років аналізованого періоду податкові пільги були ефективні. Надалі ж, за умови незмінності податкової політики, ефективність податкових пільг буде знижуватися, так як прогнозні значення коефіцієнтів ефективності податкових пільг не відповідають своїм нормативним значенням.

Низька ефективність податкових пільг по окремих роках пояснюється нестабільним і непослідовним характером їх надання, а також низьким рівнем контролю цільового їх використання. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про необхідності проведення стабільної та обґрунтованою податкової політики в сфері податкового стимулювання розвитку економіки, яка буде відповідати загальному вектору економічної стратегії держави в цілому і стратегії проведення інвестиційної та інноваційної діяльності в країні, зокрема.

Враховуючи відсутність сталих закономірностей у динаміці податкових пільг, параметрів прибутковості підприємств та їх капітальних інвестицій, залишається остаточно невирішеною проблема визначення дієвості податкових пільг як інструмента стимулювання інвестиційної діяльності підприємств. Зокрема, необхідним етапом дослідження є визначення причинно-наслідкових зв'язків між обсягами надання податкових пільг та інтенсивністю інвестиційної діяльності підприємств, що доцільно реалізувати за допомогою тесту Грейнджера, який дозволяє встановити наявність причинно-наслідкових залежностей між індикаторами. Для проведення дослідження було одночасно вибрано параметр обсягу податкових пільг, наданих державою (ТІ), а також

індикатори прибутку підприємств, а саме суму чистого прибутку, отриманого прибутковими підприємствами у звітному році (PF), а також загальну суму фінансового результату до оподаткування в економіці (FR).

У той же час, параметрами інвестиційної діяльності підприємств обрано наступні:

- капітальні інвестиції за рахунок власних коштів підприємств та організацій, млн. грн. (OCI);
- капітальні інвестиції за рахунок кредитів банків та інших позик, млн. грн. (BCI);
- витрати на інновації, млн. грн. (CI);
- кількість упроваджених у виробництво нових технологічних процесів, одиниць (IT);
- кількість упроваджених у звітному році видів інноваційної продукції, одиниць (IP).

Період дослідження охоплює 2004–2018 рр., що дозволяє встановити в моделі максимальний лаг виявлення причинно-наслідкових взаємозв'язків тривалістю в 3 роки. Розрахунки проведено за допомогою вбудованого інструментарію економіко-математичного моделювання програмного забезпечення Stata 14SE. Алгоритм дослідження передбачає визначення на першому етапі вектору авто регресії вхідних параметрів. Отже, для проведення аналізу причинності зв'язків між параметрами податкових пільг, прибутку та капітальних інвестицій за рахунок підприємств було оцінено вектор авторегресії ознак (табл. 2.2).

З даних таблиці 2.2 можемо констатувати наявність причинно-наслідкових залежностей обсягу капітальних інвестицій у звітному році як від попередньо зафіксованої активності підприємств у даному напрямку так і від показників прибутковості їх діяльності та обсягів наданих податкових пільг.

Причому статистично значимими виявилися різні часові лаги для різних досліджуваних змінних.

Таблиця 2.2 – Результати оцінювання вектору авторегресії (VAR) параметрів капітальних інвестицій за власні кошти підприємств, податкових пільг та прибутку підприємств України за 2004–2018 рр. (фрагмент для залежності капітальних інвестицій від вхідних параметрів)

Variable	Lag	Coef.	Std.Err.	z	P>z	[95% Conf.	Interval]
TI	L1.	0,753	0,355	2,120	0,034	0,058	1,448
	L2.	-0,758	0,492	-1,540	0,123	-1,723	0,206
	L3.	1,820	0,337	5,390	0,000	1,159	2,481
FR	L1.	0,090	0,133	0,670	0,501	-0,172	0,351
	L2.	0,219	0,133	1,650	0,099	-0,041	0,479
	L3.	0,194	0,174	1,120	0,263	-0,146	0,534
PF	L1.	0,472	0,079	5,990	0,000	0,317	0,626
	L2.	0,389	0,085	4,570	0,000	0,222	0,556
	L3.	0,832	0,109	7,650	0,000	0,619	1,046
OCI	L1.	1,456	0,295	4,930	0,000	0,878	2,034
	L2.	-1,147	0,379	-3,020	0,003	-1,891	-0,403
	L3.	1,137	0,254	4,480	0,000	0,639	1,634

Проведені попередні розрахунки дозволили узагальнити отриманий результат та провести тест Грейнджера для остаточної констатації сили впливу досліджуваних факторних ознак на показник обсягу капітальних інвестицій, реалізованих за власні кошти підприємств, установ та організацій (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 – Результати застосування тесту причинності Грейнджера для визначення залежності капітальних інвестицій за рахунок власних коштів підприємств від параметрів податкових пільг та фінансових результатів підприємств в Україні за період 2004-2018 рр.

Equation	Excluded	chi2	df	Prob > chi2
OCI	TI	43,079	3	0,000
	FR	3,133	3	0,372
	PF	87,579	3	0,000
	ALL	46,671	6	0,000

Проведені розрахунки засвідчують, що обсяги наданих державою податкових пільг мають стійкий статистично значимий вплив на здійснення підприємствами капітальних інвестицій за рахунок власних коштів. Детермінантою їх здійснення є також сукупний обсяг прибутку, отриманого прибутковими підприємствами в економіці. У той же час, виявилось, що обсяг загального фінансового результату до оподаткування, сформованого всіма суб'єктами підприємництва не виявився релевантною причиною зміни обсягів капітальних інвестицій вітчизняних підприємств, здійснених за власні кошти. Таким чином, можемо прийти до висновку, що причинами активізації вкладення власних коштів підприємств у збільшення основного капіталу є як податкові стимули від держави, так і нарощення сум нерозподіленого прибутку.

У зарубіжній практиці одним з найбільш вагомим джерелом розвитку підприємств залишаються банківські кредити. Саме тому доцільно дослідити також вплив податкових факторів та параметрів прибутку на капітальні інвестиції, що здійснюються підприємствами за рахунок кредитних коштів банківських установ. Отже, табл. 2.4 демонструє результати оцінювання вектору авторегресії між вхідними ознаками, серед яких результуючою обрано показник капітальних інвестицій за рахунок банківських та інших кредитів.

Параметри статистичної значимості при виявлених лагах засвідчують, що податкові пільги мають значення для здійснення капітальних інвестицій підприємств за рахунок кредитних ресурсів з часовим лагом не менше ніж у 2 роки, чистий прибуток – не менш ніж 3 роки, а фінансовий результат до оподаткування – з лагом в 1 та 2 роки. У той же час, авторегресійна залежність обсягів капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків та інших установ від попереднього рівня цього показника є статистично значимою при різних параметрах тривалості часового лагу.

Таблиця 2.4 – Результати оцінювання вектору авторегресії (VAR) параметрів капітальних інвестицій, здійснених за рахунок банківських кредитів та інших позик, податкових пільг та прибутку підприємств України за 2004–2018 рр. (фрагмент для залежності капітальних інвестицій від вхідних параметрів)

Variable	Lag	Coef.	Std.Err.	z	P>z	[95%Conf.	Interval]
TI	L1.	0,108	0,079	1,360	0,174	-0,048	0,263
	L2.	-0,419	0,092	-4,540	0,000	-0,600	-0,238
	L3.	0,384	0,092	4,170	0,000	0,203	0,564
FR	L1.	-0,071	0,034	-2,060	0,039	-0,139	-0,003
	L2.	0,081	0,025	3,280	0,001	0,033	0,130
	L3.	0,041	0,035	1,160	0,247	-0,028	0,109
PF	L1.	-0,020	0,028	-0,720	0,474	-0,074	0,035
	L2.	0,037	0,036	1,020	0,307	-0,034	0,109
	L3.	0,079	0,030	2,630	0,008	0,020	0,138
BCI	L1.	0,584	0,194	3,010	0,003	0,204	0,964
	L2.	-1,096	0,204	-5,370	0,000	-1,496	-0,696
	L3.	0,356	0,163	2,180	0,029	0,036	0,676

З метою підтвердження виявлених залежностей було проведено також тест Грейнджера для досліджуваних параметрів (табл. 2.5), результати якого засвідчили, що всі три аналізовані показники є статистично значимими детермінантами забезпечення процесів капітальних інвестицій підприємств за рахунок залучених кредитів від банків та інших установ.

Таблиця 2.5 – Результати застосування тесту причинності Грейнджера для визначення залежності капітальних інвестицій підприємств за рахунок кредитних коштів від параметрів податкових пільг та фінансових результатів підприємств в Україні за період 2004-2018 рр.

Equation	Excluded	chi2	df	Prob > chi2
BCI	TI	24,544	3	0,000
	FR	25,222	3	0,000
	PF	47,405	3	0,000
	ALL	55,302	6	0,000

Важливою передумовою забезпечення розвитку підприємств є не лише оновлення їх основного капіталу, а й фінансування інноваційної діяльності, яка забезпечує зростання конкурентоспроможності підприємства, відповідності його діяльності глобальним трендам та очікуванням клієнтів та у результаті забезпечує підвищення ефективності його функціонування. Саме тому дослідження трендів та детермінант інвестиційної діяльності підприємств має обов'язково включати параметри здійснення ними інновацій, що забезпечує комплексність проведеного аналізу та врахування всіх можливих аспектів інвестиційного розвитку підприємств. Зарубіжною практикою доведено популярність та дієвість податкових стимулів у забезпеченні діяльності підприємств з фінансування досліджень і розробок. Враховуючи цей факт, першим показником інноваційної діяльності підприємств обрано загальний обсяг витрат на інновації. По аналогії з попередніми етапами дослідження проведемо оцінювання вектору авторегресії ознак (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Результати оцінювання вектору авторегресії (VAR) параметрів витрат на інновації, податкових пільг та прибутку підприємств України за 2004–2018 рр. (фрагмент для залежності витрат на інновації від вхідних параметрів)

Variable	Lag	Coef.	Std.Err.	z	P>z	[95%Conf.	Interval]
TI	L1.	0,269	0,048	5,580	0,000	0,174	0,363
	L2.	0,023	0,058	0,400	0,691	-0,091	0,137
	L3.	-0,138	0,048	-2,900	0,004	-0,231	-0,045
FR	L1.	0,081	0,021	3,840	0,000	0,040	0,122
	L2.	0,024	0,022	1,080	0,282	-0,020	0,067
	L3.	-0,008	0,018	-0,460	0,644	-0,044	0,027
PF	L1.	0,118	0,022	5,270	0,000	0,074	0,162
	L2.	-0,083	0,046	-1,820	0,069	-0,173	0,007
	L3.	-0,089	0,033	-2,650	0,008	-0,154	-0,023
CI	L1.	-0,748	0,180	-4,150	0,000	-1,101	-0,395
	L2.	0,324	0,273	1,190	0,236	-0,212	0,859
	L3.	0,050	0,370	0,130	0,893	-0,675	0,774

Представлені у табл. 2.6 дані засвідчили, що статистично значимий лаг потенційного впливу податкових пільг становить 1 та 3 роки, фінансових результатів – 1 рік, а обсяги чистого прибутку підприємств мають перманентний вплив на фінансування інновацій незалежно від часового горизонту дослідження. У той же час, авторегресійна залежність витрат на інновацій від попередньо досягнутого показника забезпечується лише у короткостроковому періоді (з часовим лагом до 1 року).

Отримані результати підтверджуються також узагальненими тенденціями, виявленими за допомогою тесту причинності Грейнджера (табл. 2.7). Рівні статистичної значимості зв'язків засвідчили наявність фактично пропорційного за силою впливу як внутрішніх детермінант прибутковості діяльності підприємств та сформованого ними раніше рівня фінансування інноваційної діяльності, так і зовнішніх детермінант щодо діяльності держави з надання податкових пільг для підприємств.

Таблиця 2.7 – Результати застосування тесту причинності Грейнджера для визначення залежності витрат на інновації підприємств від параметрів податкових пільг та фінансових результатів підприємств в Україні за період 2004-2018 рр.

Equation	Excluded	chi2	df	Prob > chi2
CI	TI	42,768	3	0,000
	FR	36,032	3	0,000
	PF	28,745	3	0,000
	ALL	73,031	6	0,000

Проявом інноваційної діяльності підприємств є також її результати, виражені оновленням технологічних процесів та запровадженням інноваційної продукції. Дані табл. 2.8 демонструють параметри вектору авторегресії вхідних показників відносно запровадження нових технологічних процесів.

Таблиця 2.8 – Результати оцінювання вектору авторегресії (VAR) параметрів впроваджених у виробництво нових технологічних процесів, податкових пільг та прибутку підприємств України за 2004–2018 рр. (фрагмент для залежності технологічних процесів від вхідних параметрів)

Variable	Lag	Coef.	Std.Err.	z	P>z	[95%Conf.	Interval]
TI	L1.	0,046	0,006	7,170	0,000	0,033	0,059
	L2.	-0,026	0,006	-4,180	0,000	-0,038	-0,014
	L3.	-0,032	0,006	-5,620	0,000	-0,044	-0,021
FR	L1.	0,003	0,002	1,130	0,260	-0,002	0,007
	L2.	-0,004	0,002	-1,970	0,048	-0,009	-0,000
	L3.	0,010	0,002	4,570	0,000	0,006	0,014
PF	L1.	-0,008	0,004	-1,920	0,054	-0,016	0,000
	L2.	0,013	0,004	3,370	0,001	0,006	0,021
	L3.	-0,002	0,003	-0,680	0,495	-0,009	0,004
IT	L1.	-0,074	0,129	-0,570	0,569	-0,327	0,180
	L2.	-0,199	0,123	-1,610	0,107	-0,441	0,043
	L3.	-2,288	0,366	-6,250	0,000	-3,005	-1,571

Дослідження засвідчило наявність перманентного впливу податкових пільг на активність підприємств у запровадженні нових технологічних процесів (отримано статистично значимі результати при різній тривалості часових лагів), відстроченого впливу обсягу фінансового результату до оподаткування та середньострокового відносно чистого прибутку. У той же час, на відміну від попередніх показників, активність підприємств у впровадженні нових технологічних процесів майже не залежить від рівня, досягнутого в попередні періоди.

Продовженням дослідження виступило застосування тесту причинності Грейнджера (табл. 2.9), результати застосування якого довели, що драйверами імплементації інноваційних технологій вітчизняними підприємствами є не лише внутрішні параметри прибутковості діяльності, а й податкові стимули, створені державою.

Таблиця 2.9 – Результати застосування тесту причинності Грейнджера для визначення залежності кількості нових технологічних процесів підприємств від параметрів податкових пільг та фінансових результатів підприємств в Україні за період 2004-2018 рр.

Equation	Excluded	chi2	df	Prob > chi2
IT	TI	58,609	3	0,000
	FR	25,443	3	0,000
	PF	11,722	3	0,008
	ALL	129,620	6	0,000

Останнім з досліджуваних параметрів інвестиційно-інноваційної діяльності вітчизняних підприємств обрано кількість впроваджених у звітному році видів інноваційної продукції. Результати оцінювання вектору авторегресії динаміки параметрів податкових пільг, прибутків підприємств та зазначеного показника інноваційної активності вітчизняних підприємств демонструє табл. 2.10.

Таблиця 2.10 – Результати оцінювання вектору авторегресії (VAR) параметрів впровадження інноваційної продукції, податкових пільг та прибутку підприємств України за 2004–2018 рр. (фрагмент для залежності впровадження інноваційної продукції вітчизняних підприємств від вхідних параметрів)

Variable	Lag	Coef.	Std.Err.	z	P>z	[95%Conf.	Interval]
TI	L1.	0,015	0,004	4,050	0,000	0,008	0,022
	L2.	-0,005	0,003	-1,480	0,138	-0,011	0,002
	L3.	-0,013	0,003	-4,140	0,000	-0,019	-0,007
FR	L1.	0,007	0,001	6,940	0,000	0,005	0,010
	L2.	-0,005	0,001	-5,360	0,000	-0,007	-0,003
	L3.	0,005	0,001	4,400	0,000	0,003	0,007
PF	L1.	0,007	0,003	2,380	0,017	0,001	0,013
	L2.	-0,003	0,003	-1,040	0,300	-0,010	0,003
	L3.	0,004	0,003	1,450	0,148	-0,001	0,009
IP	L1.	-0,204	0,076	-2,680	0,007	-0,353	-0,055
	L2.	0,998	0,078	12,760	0,000	0,845	1,152
	L3.	-0,545	0,106	-5,120	0,000	-0,754	-0,336

Результати оцінювання засвідчили, що потенційний вплив наданих державою податкових пільг на впровадження інноваційних видів продукції вітчизняними підприємствами проявляється з часовим лагом в 1 та 3 роки. На противагу показник фінансового результату до оподаткування характеризується перманентним статистично значимим впливом, а показник чистого прибутку – впливом лише з часовим лагом в один рік. При цьому можна відмітити, що схильність підприємств до імплементації інноваційної продукції є сталим явищем – авторегресійна залежність показника від попередньо досягнутого рівня є статистично значимою при різних тривалостях часового лагу.

Важливо, що застосування тесту Грейнджера підтвердило визначені тенденції (табл. 2.11) та дозволило констатувати, що податкові пільги в Україні є дієвим інструментом стимулювання вітчизняних підприємств до їх інноваційної діяльності, що в довгостроковій перспективі є важливою складовою формування інвестиційного потенціалу економіки. При цьому окремі етапи дослідження, засвідчують, що за абсолютним рівнем статистичної значимості параметри податкових пільг з ймовірністю 99% завжди виступають детермінантою здійснення інвестиційної та інноваційної діяльності, у той час як за параметрами прибутку в окремих випадках є більш суттєвий рівень похибки.

Таблиця 2.11 – Результати застосування тесту причинності Грейнджера для визначення залежності впровадження інноваційної продукції підприємствами за рахунок кредитних коштів від параметрів податкових пільг та фінансових результатів підприємств в Україні за період 2004-2018 рр.

Equation	Excluded	chi2	df	Prob > chi2
IP	TI	44,051	3	0,000
	FR	60,594	3	0,000
	PF	12,410	3	0,006
	ALL	150,220	6	0,000

Узагальнюючи отримані результати представимо їх у вигляді табл. 2.12.

Таблиця 2.12 – Результати перевірки гіпотез щодо причинності зв'язків між податковими пільгами, фінансовими результатами підприємств, їх інвестиційною та інноваційною діяльністю

Показник	Гіпотеза, що перевіряється					
	напрямок	Prob	напрямок	Prob	напрямок	Prob
Капітальні інвестиції за рахунок власних коштів підприємств та організацій (OCI)	$TI \rightarrow OCI$	0,000	$FR \rightarrow OCI$	0,372	$PF \rightarrow OCI$	0,000
Капітальні інвестиції за рахунок кредитів банків та інших позик (BCI)	$TI \rightarrow BCI$	0,000	$FR \rightarrow BCI$	0,000	$PF \rightarrow BCI$	0,000
Витрати на інновації (CI)	$TI \rightarrow CI$	0,000	$FR \rightarrow CI$	0,000	$PF \rightarrow CI$	0,000
Кількість упроваджених у виробництво нових технологічних процесів (IT)	$TI \rightarrow IT$	0,000	$FR \rightarrow IT$	0,000	$PF \rightarrow IT$	0,008
Кількість упроваджених у звітному році видів інноваційної продукції (IP)	$TI \rightarrow IP$	0,000	$FR \rightarrow CIB$	0,000	$PF \rightarrow CIB$	0,006

Примітка: TI – сума податкових пільг, наданих підприємствам; FR – сукупний фінансовий результат до оподаткування підприємств; PF – чистий прибуток підприємств, що отримали прибуток у звітному році, Prob – критерій підтвердження гіпотези (параметр Prob > χ^2 , якщо його значення менше ніж 0,05 гіпотеза вважається підтвердженою на довірчому інтервалі 95%).

Проведене дослідження засвідчило, що значимість податкових пільг у стимулюванні інвестиційно-інноваційної діяльності вітчизняних підприємств знаходиться на одному рівні (а в окремих випадках навіть є більш суттєвою) з дією сформованого підприємствами прибутку. Це вказує на той факт, що існуюча система податкових пільг має досить суттєвий потенціал з точки зору виконання регуляторної функції податкової системи, а саме в контексті забезпечення інвестиційної діяльності підприємств. У той же час, аналіз результатів оцінок щодо вектору авторегресії досліджуваних ознак засвідчувала диференціацію часових лагів, протягом яких формуються досліджувані причинно-наслідкові зв'язки. Це вказує на той факт, що організація діяльності держави з податкового регулювання інвестиційної діяльності має ґрунтуватися на ефективному плануванні очікуваних результатів та враховувати їх відстроченість у часі.

Причому слід відмітити той факт, що організаційний механізм надання податкових пільг в Україні також характеризується наявністю певних недосконалостей, що обмежує можливості ефективного використання даного інструмента в діяльності підприємств для оптимізації їх фінансових показників.

2.2. Дослідження впливу податкової системи на інвестиційний клімат країни та її регіонів

Характеризуючи сучасний стан інвестиційної діяльності в Україні, можна зазначити, що наша держава, на жаль, не здобула серйозних досягнень у забезпеченні національної конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості. Під час економічної та політичної кризи інвестиційна діяльність в Україні значно знизилася. Попит на інвестиції падав значно швидше, ніж виробництво валового продукту. Однією з причин цього було те, що інфляція значно знецінювала інвестиційні кошти.

Але у той же час, слід зазначити, що після подій 2014 року (агресії Російської Федерації, анексії Криму та воєнних дій на Донбасі) настав етап відродження української економіки, більш насиченим став споживчий ринок, підвищились доходи населення, підвищилась схильність до заощаджень, але стрімке зростання цін, низька інвестиційна активність та інші чинники стримують цей процес. На сучасному етапі розвитку України внутрішні інвестиційні ресурси становлять відносно незначну частку, тому важливу роль для економічного зростання країни відіграє іноземне інвестування у вигляді прямих іноземних інвестицій, які є важливим засобом забезпечення прогресивних структурних зрушень завдяки своїй ролі у впровадженні нових технологій та модернізації економіки [41, с. 59].

Потреба в іноземних інвестиціях для України обумовлена тривалим періодом спаду національного виробництва, різким зниженням рівня доходів більшої частини населення, недостатністю капіталізації української банківської системи, що обмежує можливості здійснення масштабних інвестиційних проектів. В Україні функціонує досить розгалужена інвестиційна інфраструктура: фондові, товарні та універсальні біржі, депозитарії, зберігачі,

реєстратори, інформаційно-консультаційні центри, банки, інноваційні та інвестиційні фонди, інвестиційні компанії, агентства розвитку бізнесу, технологічні та науковий парки, науково-консультаційні центри інвестицій і міжнародного бізнесу, небанківські фінансово-кредитні установи, торговці цінними паперами, інститути спільного інвестування і компанії з управління активами, недержавні пенсійні фонди, адміністратори НПФ, страхові компанії тощо.

Отже, проведемо аналіз податкової системи та інвестиційного клімату в Україні з 2007 року по 2018 рік. Проаналізуємо податкову систему України поетапно. При цьому першим етапом буде період 2007-2012 рр.

Дослідження Світового банку і аудиторської компанії «PriceWaterHouseCoopers» доводять, що податкова система України на період 2007-2012 рр. була однією з найгірших у світі (про це свідчать дані табл. А.1 дод. А). Підсумовуючи аналіз табл. А.1, можемо сказати, що податкова система України була однією з найгірших у світі. Кількість податкових платежів піднявся до максимального ступеня у світі.

Експерти Міжнародної фінансової корпорації у своєму дослідженні «Недоліки дотримання податкового законодавства в Україні» показують, що витрати на утримання податкової адміністрації перевищують 4 млрд. грн.

Таким чином, у період з 2007 по 2009 рік, приватний бізнес на додаток до виплати прямих податків і зборів, передбачених законодавством, витратив ще як мінімум 7,8 млрд. грн. на діяльність, пов'язану з їх адмініструванням, що становить близько 1% від ВВП в Україні [9].

Податкова система України створює нерівномірний податковий тягар і, у результаті, призводить до збільшення частки тіньової економіки та ухилення від сплати податків, зниження податкових надходжень. Особливо гостро дисбаланси податкової системи почали проявлятися з початком фінансово-економічної кризи. Згідно даних рейтингу «Doing Business 2013» за субіндексом

«Сплата податків» Українська податкова система піднялася на 18 пунктів і була включена до топу країн-реформаторів податкової сфери. Вибірка з рейтингу субіндексу податкових систем наведено у табл. 2.13.

Таблиця 2.13 - Рейтинг податкової системи України та країн світу у 2013 р. (систематизовано автором на основі [9])

Країна	Середньозважена ставка оподаткування, %	Місце у рейтингу
Україна	55,4	165
Росія	54,1	64
Польща	43,8	114
Грузія	16,5	33
Латвія	36,6	52
Німеччина	46,8	72
Білорусь	60,7	129
США	46,7	69

Наведені у таблиці дані демонструють факт скорочення середньозваженої ставки оподаткування підприємств у Україні у 2013 році з 57,1% до 55,4% за рахунок плавного зниження ставки на прибуток підприємств відповідно до положень Податкового кодексу.

Наявним є поступове скорочення платежів, кількості годин на рік за рахунок впровадження електронної системи звітності, а також комплексної модернізації Державної податкової служби України [4]. Формування та розвиток податкового стимулювання є основним напрямком реформування податкової системи України. Розвиток податкового стимулювання безпосередньо пов'язаний із процесами реформування національної економіки України.

Проведення заходів дерегуляції у галузі організації підприємницької діяльності, створення сприятливого бізнес клімату дозволяє збільшувати кількість економічних суб'єктів та формувати додаткові джерела доходної частини бюджету у формі податкових відрахувань даних суб'єктів.

З кінця 2013 року та у 2014 році ситуація у країні змінила вектор подальшого розвитку. Відповідно до запропонованої податкової реформи нової влади, в Україні запропоновано скоротити кількість податків, значно спростити адміністрування та децентралізувати податки. Голова Державної фіскальної служби зазначив, що в Україні понад 70% зарплат виплачуються в конвертах, тому він пропонує змінити принцип системи оподаткування фізичних осіб. В концепції податкової реформи, запропоновано шість моделей цього виду оподаткування.

За даними Державної служби статистики України у 2018 році економіка країни отримала 1,6 млрд. доларів прямих інвестицій з 76 країн. Це показник здається найнижчим за останні сім років. Так, у 2011 році рівень інвестицій становив 6,0 млрд. дол.

Отримані кошти спрямовувалися переважно до вже розвинених галузей економіки, а саме до установ та організацій, що здійснюють фінансову та страхову діяльність – 26,1%, а також на промислових підприємствах – 27,3% [13].

Основними інвесторами України були Кіпр – 25,6%, Нідерланди – 16,1%, Росія – 11,7%, Великобританія – 5,5%, Німеччина – 4,6%, Віргінські острови (Великобританія) – 4,1%, Швейцарія – 3,9%. Серед позитивних тенденцій у 2018 році спостерігалось зростання частки капітальних вкладень з державних коштів, особливо з місцевих бюджетів (табл. 2.14).

Таким чином, відбулися зміни в структурі капітальних вкладень з точки зору джерел фінансування на користь зростання питомої ваги власних коштів підприємств (до 69,9% від загального обсягу капітальних інвестицій порівняно з 69% у 2016 році) та бюджетних коштів (до 12,7% порівняно з 10,1% у 2016 році).

Поряд з прямими інвестиціями, капітальні інвестиції є надзвичайно важливими для економіки країни. Обсяг капітальних інвестицій збільшився на

22,1% у 2018 році порівняно з 2017 роком. Серед галузей, які мають високий інвестиційний потенціал, можна виділити наступні:

- обробна промисловість – 33,1%;
- будівництво – 12,3%;
- сільське господарство – 25,2%;
- лісове господарство та рибальство - 14,0%.

Таблиця 2.14 – Інвестиції в економіку України за джерелами фінансування (складено автором на основі даних Державної служби статистики України [13])

Ресурс	2015		2016		2017		2018	
	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%	млрд. грн.	%
Всього	219,4	100	273,1	100	359,2	100	412,8	100
Кошти державного бюджету	2,7	1,23	6,9	2,53	9,3	2,59	14,3	3,47
Кошти місцевих бюджетів	5,9	2,69	14,3	5,24	26,8	7,46	38,2	9,25
Власні кошти підприємств	154,6	70,46	184,4	67,52	248,8	69,27	288,6	69,91
Банківські кредити та інші кредити	21,7	9,89	20,7	7,58	27,1	7,55	21,8	5,28
Фонди іноземних інвесторів	5,6	2,55	8,2	3,00	9,8	2,73	5,7	1,38
Кошти населення на житлове будівництво	22,1	10,07	32,0	11,72	29,9	8,33	32,3	7,83
Інші джерела фінансування	6,7	3,05	6,7	2,45	7,5	2,09	11,9	2,88

У рейтингу «Оподаткування 2018» (Paying Taxes 2018) [44] Україна поліпшила свої позиції, вона піднялась з 84 місця аж на 43 місце. Дослідження проводилося за участю Світового банку і компанії PwC, в його рамках

оцінювалися кількісні та якісні аспекти сплати податків в 190 країнах (табл. 2.15).

Таблиця 2.15 - Місце України в рейтингу «Paying Taxes 2019» (складено на основі даних Світового банку та PwC [88])

Країна	Середньозважена ставка оподаткування, %	Місце у рейтингу
Україна	37,3	43
Росія	47,5	52
Польща	40,5	51
Грузія	16,4	22
Латвія	35,9	13
Німеччина	48,9	41
Білорусь	52,9	96
США	43,8	36

Якщо у 2012 році з 190 країн Україна перебувала на 181 місці, майже в кінці списку, то за 6 років країна змогла поліпшити свій рейтинг на 138 позицій.

Фактори, за рахунок яких Україна поліпшила свої показники в рейтингу:

1. Україна стала єдиною країною в регіоні Східної Європи і Центральної Азії, яка в 2016 році знижувала ставки податків. Так зниження ставки ЄСВ дозволило знизити податкове навантаження на бізнес.
2. Можливість подання податкової звітності в електронному вигляді суттєво економить час для платника податків.
3. У порівнянні з іншими країнами, в Україні відносно прості правила для бізнесу щодо внесення змін та правок у податкові декларації та декларації з відшкодування ПДВ за експортними операціями.
4. Бізнес в Україні адаптується і звикає до зближення податкового і бухгалтерського обліку.

За рахунок чого інші країни в порівнянні з Україною досягли кращих показників в «Paying Taxes 2019»:

1. Наявність повноцінного електронного документообігу між бізнесом та фіскальними органами.
2. Створено умови, за яких бізнес витрачає менше часу на підготовку податкових звітів.
3. Більш низькі податкові ставки, менша кількість податків для бізнесу.

Податкове навантаження в Україні за останній рік знизилося з 51,9 до 37,8%. За цим показником Україна піднялася на 98 позицію в порівнянні з 156 місцем роком раніше. У країнах Європейського Союзу податкове навантаження становить 39,6%, а середньосвітовий показник - 40,5%.

За кількістю податкових платежів на рік - їх всього п'ять, Україна посідає 3 місце у світі. Для порівняння, в країнах Євросоюзу 12 платежів на рік, у середньому по країнам світу - 24 платежі.

При цьому в Україні бізнес змушений витрачати набагато більше часу на підготовку та подання звітів і сплату податків. Це займає 327,5 годин, що трохи краще за показник минулого року - 355,5 годин. За цим показником Україна знаходиться на 159 місці в світі. При цьому середньосвітовий показник часу на підготовку звітів становить 240 годин, в країнах ЄС - 161 год. Індекс пост-подання в Україні становить 85,95. За цим показником наша країна піднялася на 42 місце порівняно з 67 у минулому році. Індекс пост-подання в країнах Євросоюзу становить 81,6, в середньому по світу - 59,51.

Соціально-економічний стан регіонів України характеризується кризовими явищами, виникнення і розвиток яких обумовлений не тільки зовнішніми викликами і несприятливими макроекономічними тенденціями, а й значною мірою негативних наслідків реструктуризації промислових підприємств та політичної кризи.

Зростання обсягів вітчизняних та іноземних інвестицій є важливою передумовою для поступового відновлення економічного зростання, яке можна

досягти шляхом створення сприятливих інвестицій в Україну, що забезпечить відповідні нормативно-правові гарантії іноземним та вітчизняним інвесторам.

Беручи до уваги недостатність бюджетних коштів на рівні регіонів, особливо актуальним залишається питання залучення інвестиційних коштів, а також оцінка інвестиційної привабливості регіонів. Інвестиційна привабливість регіону дає змогу залучати ресурси та фінансувати програми соціально-економічного розвитку регіону.

На сьогоднішній день існує значна кількість підходів і методів, які є описовими і рейтинговими, що дає можливість визначити рівень привабливості регіону для інвесторів. Варто зазначити, що інвестиційна привабливість є своєрідним інтегральним показником, що дозволяє оцінити ефективність вкладених коштів на основі фінансового та майнового стану регіону. Також інвестиційний потенціал відображає перспективи розвитку регіону на основі фіксованих інвестицій [14].

У свою чергу, оцінки інвестиційної привабливості регіонів, використовуючи міжнародні методи, розроблені такими установами як інституційний інвестор [15], Euromoney [16], індекс ризику ділового середовища (BERI), Transparency International та Moody's Investor Service [17] виконуються на макрорівні, хоча вони також можуть застосовуватися на мезо-рівні. Їх основним інструментом є обстеження учасників ринку щодо перешкод та умов господарської діяльності в даному регіоні. Такі оцінки використовують такі показники: політичне та правове середовище; економічне середовище; ресурси та інфраструктура, соціокультурне середовище та екологія [15-18].

При прийнятті рішень щодо інвестування враховується рейтингова оцінка привабливості регіонів (табл. 2.16) [19].

У свою чергу, деякі дослідники [20, с. 69-71] пропонують матричний метод оцінки інвестиційної привабливості регіону. Виходячи з таких двох

критеріїв, як промислова діяльність та спеціалізація регіональної промисловості, можна побудувати матрицю галузевої спеціалізації регіонів.

Для оцінки інвестиційної привабливості регіонів доцільно визначити показники, за якими вибіркові часткові показники можуть бути розраховані на основі вибраних груп.

Таблиця 2.16 – Міжнародні рейтингові оцінки інвестиційної привабливості регіонів (складено на основі даних Світового банку та PwC [88])

Інституція	Назва рейтингу	Область застосування	Кількість індикаторів
The Mori Memorial Foundation	Global Power City Index	Global	69
MasterCard	Worldwide Centers of Commerce Index	Commerce	74
City of London	Global Financial Centers Index 7	Finances	64
PricewaterhouseCoopers	Business-readiness Indicators for the 21st Century	Business	51
Economist Intelligence Uni	Livability Ranking	Livability	30
Mercer LLC	Quality of Life Survey	Quality of Life	39
UBS	Price and Income Survey	Quality of Life	122
Chinese Academy of Social Sciences	Global Urban Competitiveness Report	Business	9
The Financial Times «FDI Magazine»	FDI Cities & Regions of the Future	Investment	96
Forbes	-	Investment	17
Institutional Investor	-	investment attractiveness	кредитоспроможність
Euromoney	-	investment attractiveness	ринкові (40%), кредитні (20%), політичні та економічні (40%) показники
Business Environment Risk Index (BERI)	-	investment attractiveness	9
Moody's Investor Service	-	investment attractiveness	16
World Bank	-	investment attractiveness	7 груп показників

Серед таких показників слід виділити наступні: показники для оцінки економічного розвитку регіону (обсяги реалізованої продукції (промисловість і сільське господарство), дохід на душу населення, обсяг реалізованих послуг в регіоні; кількість малих підприємств на 10 тис. осіб у регіоні, одиниці, амортизація основних засобів, %); показники для оцінки зовнішньоекономічної відкритості регіону (експорт (імпорт) товарів і послуг у регіоні, дол. США.

На душу населення, коефіцієнт покриття експорту-імпорту, %; співвідношення обсягів імпорту до приватних витрат населення регіону, %; показники оцінки інноваційної та інвестиційної діяльності регіону (частка реалізованої інноваційної продукції в загальному обсязі реалізованої промислової продукції, %); питома вага інноваційних підприємств у загальній кількості промислових підприємств, %; прямі іноземні інвестиції в економіку регіону, дол. США на душу населення; інвестиції в основні засоби, грн. на душу населення; інвестиції в основні засоби та житлове будівництво, грн. на душу населення; вартість впроваджених основних фондів, грн., на душу населення), показники для оцінки рівня розвитку інфраструктури регіону [14, 21].

У свою чергу, рейтингове агентство «Євро-Рейтинг» розраховує сукупний рейтинг привабливості регіонів на основі як інвестиційної діяльності (капітальні інвестиції, іноземні інвестиції та будівництво), так і соціально-економічний ефект від інвестицій (зарплати, житло, зайнятість та послуги). Використовуючи методологію, розроблену агентством [22], а також дані, отримані від Державної служби статистики України, можна оцінити ступінь привабливості інвестицій можливості регіонів (табл. 2.17).

Слід зазначити, що основною складовою методології є рейтингова оцінка за 200-бальною шкалою [22], де:

- максимальна (понад 200 балів) (інеА) показує, що інвестиційна політика є ефективною. Висока інвестиційна активність забезпечує підвищення темпів приросту основних показників соціально-економічної сфери [22].

- висока (від 181 до 200 балів) (ineB) показує, що інвестиційна політика є ефективною. Область характеризується значною активністю інвесторів, що забезпечує зростання більшості базових показників у соціально-економічній сфері.

Таблиця 2.17 – Рейтинги ефективності інвестицій регіонів України протягом 2016-2018 років (середньорічна) (авторська калькуляція)

Регіон	2018		2017		2016	
	Рейтинг	Бали	Рейтинг	Бали	Рейтинг	Бали
Вінниця	ineB	183	ineC	180	ineC	168
Волинь	ineC	175	ineD	148	ineB	190
Дніпропетровськ	ineA	201	ineB	200	ineC	176
Житомир	ineE	138	ineE	121	ineE	130
Закарпаття	ineD	144	ineE	128	ineD	146
Запоріжжя	ineC	165	ineD	154	ineD	150
Івано-Франківськ	ineD	157	ineC	177	ineB	194
Київ	ineB	193	ineA	216	ineA	207
Кіровоград	ineD	145	ineC	166	ineE	128
Львів	ineC	178	ineA	210	ineA	222
Миколаїв	ineE	126	ineC	166	ineB	185
Одеса	ineB	187	ineA	210	ineC	176
Полтава	ineA	225	ineB	182	ineC	170
Рівно	ineD	147	ineG	94	ineD	145
Суми	ineE	125	ineE	138	ineF	111
Тернопіль	ineE	135	ineF	107	ineE	130
Харків	ineA	204	ineA	202	ineB	196
Херсон	ineC	175	ineF	107	ineC	170
Хмельницький	ineE	131	ineC	172	ineD	152
Черкаси	ineD	141	ineB	185	ineE	144
Чернівці	ineF	117	ineG	95	ineD	141
Чернігів	ineD	150	ineB	184	ineF	111

- вище середнього (від 161 до 180 балів) (ineC) - інвестиційна політика дещо вище середнього рівня. Інвестиційна діяльність недостатньо висока, але дозволяє забезпечити зростання ряду соціально-економічних показників.

- середня (від 141 до 160 балів) (ineD) показує, що інвестиційна політика нейтральна. Активність інвесторів, як правило, є помірною. Більшість показників соціально-економічного розвитку знаходяться на середньому рівні.

- нижче середнього (з 121 до 140 балів) (ineE) свідчить, що інвестиційна політика потребує поліпшення. Темпи та обсяг інвестицій, як правило, нижчі, ніж у середньому по країні. Більшість показників соціально-економічного розвитку є нижчими за показник середній.

- низька (від 101 до 120 балів) (ineF) показує неефективну інвестиційну політику. Інвестори неохоче направляють кошти в економіку міста чи регіону. Більшість показників соціально-економічного розвитку нижче середнього.

- мінімальна (менше 101 балів) (ineG) показує, що інвестиційна політика абсолютно неефективна. Інвестори неохоче направляють кошти в економіку міста чи регіону. Майже всі показники соціально-економічного розвитку знаходяться нижче середнього по країні.

За результатами розрахунків у 2018 році Полтавська область посіла перше місце в рейтингу ефективності інвестицій, отримавши 225 балів. Цілий рік цей регіон ніколи не випадав з групи лідерів, а його рейтинг не опускався нижче 200 пунктів. Регіони Дніпропетровської та Харківської областей також отримали рейтинг рейтингів (201 та 204 пункти відповідно). Кількість регіонів, що мають високу інвестиційну ефективність (ineB), залишилася незмінною; серед них Одеська, Київська та Вінницька області. Одеська область втратила одну позицію в порівнянні з попереднім періодом.

Загалом, результати 2018 року були трохи гірше, ніж у попередньому періоді. Проте кількість регіонів з рейтинговою оцінкою нижче середнього залишилася незмінною. Проте, слід зазначити, що в порівнянні з 2017 роком у 2018 році не існує регіону на рівні ineG, що позитивно впливає на загальний інвестиційний імідж країні. Слід зазначити, що для отримання високої рейтингової оцінки регіон повинен не тільки досягти успіху в залученні

інвестицій, але й ефективно використовувати такі інвестиції, що можливо тільки тоді, коли соціально-економічні показники, що характеризують рівень добробуту населення поліпшення.

Сучасна практика управління регіональним розвитком стикається з низкою проблем, а саме: відсутністю власних фінансових ресурсів; розподіл трансфертів при розробці місцевого бюджету ґрунтується не на фактичних вимогах, а на нинішній фінансовій спроможності регіону; забезпечення балансу місцевого бюджету забезпечується не податковими методами, а регулюванням через нарощування трансфертів.

Вирішення цих проблем, на нашу думку, полягає у поліпшенні фінансової підтримки інвестиційного розвитку регіону, а саме у створенні власної дохідної бази, достатньої для формування фінансових можливостей і підтримки активних інвестицій та ефективність регіону.

З цією метою ми розробили модель взаємозв'язку фінансових можливостей регіону з його інвестиційною активністю та ефективністю. У запропонованій моделі, оцінка інвестиційної привабливості базується на доступності та адекватності власних фінансових ресурсів, які характеризують рівень фінансового здоров'я регіону.

Для оцінки інвестиційної активності регіону доцільно використовувати формальні ставки для оцінки зростання фінансової спроможності за рахунок джерел генерації. Такі ставки включають загальний темп приросту доходів бюджету; темп приросту податкових надходжень; темпи приросту неподаткових надходжень; темп приросту надходжень від продажу; темп приросту надходжень на ринкові послуги; швидкість приросту гранту на допомогу; субвенція та розмір суми субсидій. Зазначені норми сприяють визначенню рівня фінансового здоров'я регіону, що є прямим показником стабільності та інвестиційної привабливості.

За обмежених фінансових ресурсів і незначного інвестиційного потенціалу регіонів на сучасному етапі, для залучення додаткових коштів, доцільно розробити набір рекомендацій щодо створення ефективної системи фінансового стимулювання для всіх учасників фінансування інвестицій в регіональний розвиток, які мають бути організовані у дві групи: пільги та стимули.

Переваги для учасників інвестиційного фінансування, залежно від їхнього характеру, можуть бути представлені у вигляді:

- податкових пільг - інвестиційний податковий кредит, спеціальний податковий режим певних видів діяльності, прискорений метод амортизації, зниження податкової ставки, відстрочка або розстрочка для податкових платежів, надання податкової ставки 0% для певних видів діяльності, якщо учасники виконують розроблені та встановлені зобов'язання;
- бюджетних фіскальних стимулів – субсидії з місцевого бюджету для юридичних осіб та приватних підприємців, субвенції та субсидії для місцевих бюджетів з різних рівнів бюджетів; розміщення інфраструктурних ордерів, інвестиції в акції в діючих або нових підприємствах;
- гарантій.

Механізм вибору найкращого інвестиційного проекту, який брав участь у процесі конкурсного відбору, може стати стимулом, а отже, гарантуються гранти з бюджету та механізм пільгового оподаткування.

Підвищення цих процесів має також включати посилення захисту інтелектуальної власності, бюджетну підтримку інноваційної діяльності та постійне оновлення баз даних інвестиційних проектів. Необхідно інформувати населення та інвесторів про інвестиційні можливості в регіоні, включаючи регулярне оновлення інвестиційних паспортів населених пунктів. Водночас необхідно рекламувати перевірену репутацію інвестиційних проектів і робити впевненістю інвесторів для успішної практики.

Таким чином, ефективною моделлю інвестиційної привабливості регіону є поєднання ефективних форм впливу на процес формування та розподілу ресурсів у регіоні з метою забезпечення його сталого розвитку та гарантій для населення. Проведені дослідження дозволили довести наявність взаємозв'язку між обсягами ВВП і рівнем інноваційного розвитку регіону, а також визначити провідні фактори регіонального розвитку в різних ситуаціях залежно від ступеня їх інноваційного розвитку. На жаль, численні кількісні показники часто не повністю відображають інвестиційний ефект в економічному зростанні.

Система державної підтримки інвестиційної діяльності поєднує різні методи державного регулювання, що передбачає різні напрямки створення необхідних умов та заохочення суб'єктів інвестиційної діяльності.

На сьогодні в Україні створене розвинене правове поле для інвестування. Законодавство України передбачає необхідні гарантії діяльності для інвесторів.

На території України до іноземних інвесторів застосовується національний режим інвестиційної діяльності, тобто надано рівні умови діяльності з вітчизняними інвесторами. Іноземні інвестиції в Україні не підлягають націоналізації.

У випадку припинення інвестиційної діяльності іноземному інвестору гарантується повернення його інвестиції в натуральній формі або у валюті інвестування без сплати мита, а також доходів від інвестицій у грошовій або товарній формі. Держава також гарантує безперешкодний і негайний переказ за кордон прибутків і інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах унаслідок здійснення іноземних інвестицій.

Особливе місце серед методів державної підтримки інвестиційної діяльності займає податкова система держави, за допомогою якої держава може реально зацікавити інвесторів та реципієнтів інвестицій шляхом зниження податкового навантаження, що сприятиме інтенсифікації інвестиційних процесів [3, с. 46].

У практиці оподаткування існує кілька факторів, які впливають на залучення іноземних інвестицій в національну економіку. Серед них можна виділити: загальний рівень оподаткування, ставка податку, прозорість системи оподаткування, база оподаткування.

У національній економіці існує ряд перешкод, які можуть обмежувати інвестиції й ефективний попит на них. На думку експертів Світового банку, основними перешкодами для підвищення привабливості в очах як іноземних, так і внутрішніх інвесторів є обтяжливі регуляторні процедури, зокрема:

- складність адміністрування податків;
- кількість і складність отримання дозволів;
- технічне регулювання (сертифікація і стандартизація);
- перевірки органів державного нагляду.

Слід зазначити, що інвестори при виборі об'єкта інвестування керуються певними умовами: отриманням прибутку та захищеністю вкладів. Але на сьогодні в Україні жодна з цих умов не виконується повністю.

Отже, для покращення інвестиційного клімату в Україні та активізації припливу іноземного капіталу в країну доцільно реалізовувати державну політику, яка здійснювалася б за такими напрямками: удосконалення нормативно-правової бази підприємницької та інвестиційної діяльності; зниження податкового тягаря на інвестора; підвищення рівня надійності та фінансової стійкості національної банківської системи як на внутрішньому, так і на міжнародних ринках; удосконалення системи корпоративного управління; реформування податкової системи України.

Основними показниками, які характеризують вплив податкової політики на формування інвестиційного клімату, є загальний рівень оподаткування у країні; індикатор кількості податкових платежів на рік; стабільність податкового законодавства; податкове навантаження на стандартне підприємство; прозорість системи оподаткування.

Загальний рівень оподаткування у країні характеризується «податковим коефіцієнтом», який широко використовується в міжнародних порівняннях податкових систем та розглядається як узагальнюючий показник тих змін, що відбуваються в національній податковій системі протягом певного часу. Розраховується цей коефіцієнт як відношення суми податків, включаючи платежі до позабюджетних соціальних фондів, до ВВП.

Стимулювання інвестиційної діяльності в Податковому Кодексі проявляється також у тому, що на 10 років звільняються від оподаткування прибутку підприємства легкої промисловості (крім підприємств, які виготовляють продукцію з давальницької сировини) та суб'єкти господарської діяльності з надання готельних послуг, підприємства суднобудівної та літакобудівної галузі, а також машинобудування для агропромислового комплексу. Цей механізм звільняє від оподаткування підприємства легкої промисловості та деякі інші галузі для забезпечення розвитку цих галузей господарювання. Таке звільнення є дуже привабливим для іноземних інвесторів, оскільки дозволяє їм вкладати свої кошти в розвиток таких підприємств, отримувати прибуток і не зменшувати свої доходи на суму сплачених податків.

У Податковому Кодексі передбачено декілька методів нарахування амортизації на основні засоби. Серед них необхідно виділити метод прискореного зменшення залишкової вартості, за яким річна сума амортизації визначається як добуток залишкової вартості об'єкта на початок звітного року або первинної вартості на дату початку нарахування амортизації та річної суми амортизації, яка обчислюється відповідно до строку корисного використання об'єкта і подвоюється [85]. Цей механізм дозволяє використовувати норми прискореної амортизації для устаткування, що є позитивним моментом для інвестування коштів, так як існує можливість модернізувати виробництво, запровадити новітні технології, нарощувати обсяги виробництва.

Положеннями Податкового Кодексу передбачені пільги з податку на прибуток і додану вартість з енергозбереження. Регулюючий потенціал таких преференцій полягає в наступному - звільнення від оподаткування частини прибутку, отриманого від реалізації інноваційно-інвестиційних проектів. Введення енергозберігаючих технологій є поштовхом для створення інноваційних технологій, а це означає інвестування коштів у такі технології. Пільгове оподаткування підприємств з енергозберігаючими технологіями зацікавлює інвесторів вкладати кошти саме в такі підприємства для того, щоб одержувати більш високі прибутки і нести мінімальні ризики при здійсненні інвестиційного проекту.

На підставі проведеного аналізу, необхідно зазначити, що до числа найбільш вагомих чинників-дестимуляторів інвестиційної привабливості України та її регіонів можна віднести наступні: мінливість законодавчої бази; ненадійність банківської системи; обмеженість потенціалу залучення іноземних інвестицій у країну, яка обумовлена широкомасштабною приватизацією державних підприємств; недосконалість податкової системи; надмірне податкове навантаження; неієздатність системи правового й економічного захисту інвесторів.

Для перевірки висунутих гіпотез щодо найбільш вагомих драйверів розвитку інвестиційної діяльності країни, зокрема, серед податкових факторів проведемо емпіричне дослідження впливу різних параметрів функціонування та організації податкової системи країни на індикатори, що ілюструють її інвестиційний клімат. З цією метою було вибрано перелік з шести індикаторів, які дозволяють надати характеристику трьом аспектам податкової системи:

- параметри загального рівня податкового навантаження:
 - 1) загальна сума податків і зборів, % прибутку підприємств;
 - 2) податки на доходи, прибуток і капітал, % доходу підприємств;

– параметри податкового навантаження за окремими напрямками оподаткування:

- 1) податок на прибуток, % прибутку підприємств;
- 2) податки на міжнародну торгівлю, % доходів підприємств;

– параметри якості податкового адміністрування:

- 1) кількість податкових платежів на рік;
- 2) кількість годин на підготовку звітності і сплату податків.

Для характеристики інвестиційних процесів у країні було сформовано перелік з 11 індикаторів, що характеризують різні аспекти інвестиційного клімату як з точки зору внутрішніх, так і зовнішніх проявів та наслідків зміни інвестиційної привабливості та активності:

- сукупні капітальні інвестиції, млн. грн;
- капітальні інвестиції за рахунок власних коштів підприємств та організацій, млн. грн;
- капітальні інвестиції за рахунок коштів іноземних інвесторів, млн. грн;
- капітальні інвестиції за рахунок кредитів банків та інших позик, млн. грн;
- чистий притік прямих іноземних інвестицій, % ВВП;
- чистий відтік прямих іноземних інвестицій, % ВВП;
- валове нагромадження капіталу, % ВВП;
- валові заощадження, % ВВП;
- новостворені підприємства, кількість на 1 тис. дорослого населення;
- портфельні інвестиції, дол. США;
- витрати на дослідження і розробки, % ВВП.

Вибірка статистичних даних для проведення розрахунків включає період 2005–2019 рр. Інструментарієм економіко-математичного моделювання для перевірки висунутих гіпотез обрано однофакторне регресійне моделювання. Побудова комплексу регресійних залежностей дозволить визначити: 1)

наявність впливу податкових факторів на конкретні індикатори інвестиційного розвитку країни; 2) оцінити напрямок і силу впливу кожного з параметрів організації податкової системи в країні на показники інвестиційного розвитку; 3) визначити, які з параметрів функціонування податкової системи слід вважати домінуючими драйверами забезпечення інвестиційного розвитку країни.

Отже, першим показником, що характеризує інвестиційні процеси в національній економіці, обрано сукупний обсяг капітальних інвестицій, здійснених за рахунок всіх доступних джерел фінансових ресурсів. Результати розрахунків, представлені в табл. 2.18, засвідчили існування досить масштабного впливу податкових факторів на динаміку даного показника.

Таблиця 2.18 – Результати оцінювання впливу податкових факторів на обсяги сукупних капітальних інвестицій за допомогою регресійного моделювання за 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Станд. похибка	t-value	p-value	Нижні 95%	Верхні 95%	Sig
Загальна сума податків і зборів	-20478,50	3587,52	-5,71	0,000	-28228,87	-12728,13	***
Податки на доходи, прибуток і капітал	25800,44	15631,61	1,65	0,11	-7337,10	58938,00	
Податок на прибуток	-35206,20	30046,81	-1,17	0,26	-100118,41	29705,99	
Податки на міжнародну торгівлю	-68756,85	26613,99	-2,58	0,02	-125175,99	-12337,70	**
Кількість податкових платежів на рік	-1439,94	447,02	-3,22	0,01	-2405,68	-474,21	***
Кількість годин на підготовку звітності і сплату податків	-123,39	49,96	-2,47	0,03	-231,34	-15,45	**

Примітка: *** $p < 0,01$ (статистична значимість на рівні 99%), ** $p < 0,05$ (статистична значимість на рівні 95%), * $p < 0,1$ (статистична значимість на рівні 90%).

Отже, вплив чотирьох з шести досліджених податкових факторів виявився статистично значимим. При цьому важливо, що загальна сума податкового навантаження відносно прибутку підприємств є показником, що має обернений вплив на формування капітальних інвестицій, у той час як

загальне податкове навантаження на доходи, прибуток і капітал у структурі доходів підприємств не виявилось релевантною детермінантою інвестиційних процесів. в структурі окремих груп податків саме податки на міжнародну торгівлю мають значимий вплив на параметри капітальних інвестицій, у той час як безпосередньо рівень податку на прибуток такого впливу не має. При цьому цікаво те, що група параметрів якості податкового адміністрування продемонструвала статистично значущі результати у розрізі обох досліджуваних параметрів. Узагальнюючи проведене дослідження, слід відзначити, що зростання податкового навантаження та погіршення якості податкового адміністрування виступають дієвими інгібіторами інвестиційних процесів в економіці.

Наступним етапом дослідження проаналізуємо вплив параметрів оподаткування на капітальні інвестиції підприємств за рахунок окремих джерел фінансування (табл. 2.19 – табл. 2.21).

Таблиця 2.19 – Результати оцінювання впливу податкових факторів на обсяги капітальних інвестицій за рахунок власних коштів підприємств та організацій за допомогою регресійного моделювання за 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Станд. похибка	t-value	p-value	Нижні 95%	Верхні 95%	Sig
Загальна сума податків і зборів	-15983,09	2379,45	-6,72	0,00	-21123,60	-10842,58	***
Податки на доходи, прибуток і капітал	17938,87	11390,94	1,57	0,13	-6208,84	42086,58	
Податок на прибуток	-33696,57	21737,28	-1,55	0,14	-80657,13	13263,97	
Податки на міжнародну торгівлю	-50037,25	19224,76	-2,60	0,01	-90791,92	-9282,57	**
Кількість податкових платежів на рік	-1210,91	297,90	-4,06	0,00	-1854,50	-567,33	***
Кількість годин на підготовку звітності і сплату податків	-102,13	35,42	-2,88	0,01	-178,65	-25,60	**

Примітка: *** $p < 0,01$ (статистична значимість на рівні 99%), ** $p < 0,05$ (статистична значимість на рівні 95%), * $p < 0,1$ (статистична значимість на рівні 90%).

Отже, представлені в табл. 2.19 результати вказують на аналогічні тенденції залежності капітальних інвестицій за рахунок власних коштів підприємств від податкових факторів, тим показникам, що були виявлені раніше для загального обсягу капітальних інвестицій за рахунок всіх доступних джерел. Це вказує на той факт, що лібералізація податкової системи дозволить стимулювати, в першу чергу, суб'єктів підприємництва реінвестувати отриманий прибуток.

З іншого боку, податкові фактори не виявилися релевантними для іноземних інвесторів з огляду на їх схильність вкладати кошти у розвиток вітчизняних підприємств (табл. 2.20). це дозволяє стверджувати про те, що стимулювання залучення іноземного інвестиційного капіталу має відбуватися не лише під впливом удосконалення податкової системи, а за рахунок комплексного підходу до покращення регуляторного та інституційного середовища національної економіки.

Таблиця 2.20 – Результати оцінювання впливу податкових факторів на обсяги капітальних інвестицій за рахунок коштів іноземних інвесторів за допомогою регресійного моделювання за 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Станд. похибка	t-value	P-value	Нижні 95%	Верхні 95%	Sig
Загальна сума податків і зборів	66,15	87,15	0,76	0,46	-122,13	254,45	
Податки на доходи, прибуток і капітал	-174,76	222,34	-0,79	0,44	-646,12	296,59	
Податок на прибуток	-454,41	399,48	-1,14	0,27	-1317,43	408,61	
Податки на міжнародну торгівлю	-146,19	422,97	-0,35	0,73	-1042,86	750,48	
Кількість податкових платежів на рік	-1,02	7,94	-0,13	0,89	-18,18	16,13	
Кількість годин на підготовку звітності і сплату податків	-0,16	0,80	-0,21	0,84	-1,89	1,56	

Примітка: *** $p < 0,01$ (статистична значимість на рівні 99%), ** $p < 0,05$ (статистична значимість на рівні 95%), * $p < 0,1$ (статистична значимість на рівні 90%).

Слід звернути увагу також на той факт, що статистично значимий вплив податкових факторів на обсяги капітальних інвестицій за рахунок кредитних ресурсів було зафіксовано лише для показника частки податків на міжнародну торгівлю (табл. 2.21). Це може бути свідченням того, що в умовах наявності податкових стимулів до здійснення зовнішньоекономічної діяльності, суб'єкти економіки є зацікавленими у нарощенні власного бізнесу, використовуючи для цього позиковий капітал.

Таблиця 2.21 – Результати оцінювання впливу податкових факторів на обсяги капітальних інвестицій за рахунок кредитів банків та інших позик за допомогою регресійного моделювання за 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Станд. похибка	t-value	P-value	Нижні 95%	Верхні 95%	Sig
Загальна сума податків і зборів	-924,29	544,60	-1,70	0,11	-2100,84	252,26	
Податки на доходи, прибуток і капітал	1562,44	1639,52	0,95	0,35	-1913,18	5038,08	
Податок на прибуток	-348,24	2829,16	-0,12	0,90	-6460,28	5763,80	
Податки на міжнародну торгівлю	-7548,57	2531,81	-2,98	0,00	-12915,77	-2181,37	***
Кількість податкових платежів на рік	-68,00	50,29	-1,35	0,19	-176,64	40,64	
Кількість годин на підготовку звітності і сплату податків	-7,94	4,95	-1,60	0,13	-18,65	2,77	

Примітка: *** $p < 0,01$ (статистична значимість на рівні 99%), ** $p < 0,05$ (статистична значимість на рівні 95%), * $p < 0,1$ (статистична значимість на рівні 90%).

У той же час, одним з найбільш важливих аспектів забезпечення інвестиційного розвитку країни та свідченням сприятливого інвестиційного клімату є залучення прямих іноземних інвестицій. Результати, представлені у табл. 2.22 та табл. 2.23, дозволили визначити наявність та силу впливу параметрів функціонування податкової системи на показники чистого притоку та чистого відтоку прямих іноземних інвестицій.

Таблиця 2.22 – Результати оцінювання впливу податкових факторів на чистий притік прямих іноземних інвестицій за допомогою регресійного моделювання за 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Станд. похибка	t-value	P-value	Нижні 95%	Верхні 95%	Sig
Загальна сума податків і зборів	0,13	0,09	1,34	0,20	-0,08	0,34	
Податки на доходи, прибуток і капітал	0,35	0,20	1,74	0,09	-0,07	0,79	*
Податок на прибуток	1,16	0,36	3,17	0,00	0,37	1,96	***
Податки на міжнародну торгівлю	-0,06	0,42	-0,15	0,88	-0,94	0,82	
Кількість податкових платежів на рік	0,02	0,00	3,47	0,00	0,00	0,03	***
Кількість годин на підготовку звітності і сплату податків	0,00	0,00	3,99	0,00	0,00	0,00	***

Примітка: *** $p < 0,01$ (статистична значимість на рівні 99%), ** $p < 0,05$ (статистична значимість на рівні 95%), * $p < 0,1$ (статистична значимість на рівні 90%).

Таблиця 2.23 – Результати оцінювання впливу податкових факторів на чистий відтік прямих іноземних інвестицій за допомогою регресійного моделювання за 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Станд. похибка	t-value	P-value	Нижні 95%	Верхні 95%	Sig
Загальна сума податків і зборів	0,006	0,01	0,56	0,585	-0,016	0,027	
Податки на доходи, прибуток і капітал	-0,008	0,023	-0,35	0,732	-0,055	0,04	
Податок на прибуток	0,009	0,047	0,20	0,843	-0,091	0,11	
Податки на міжнародну торгівлю	-0,066	0,04	-1,66	0,114	-0,15	0,018	
Кількість податкових платежів на рік	0,00	0,001	0,31	0,76	-0,002	0,002	
Кількість годин на підготовку звітності і сплату податків	0,00	0,00	0,26	0,799	0,00	0,00	

Примітка: *** $p < 0,01$ (статистична значимість на рівні 99%), ** $p < 0,05$ (статистична значимість на рівні 95%), * $p < 0,1$ (статистична значимість на рівні 90%).

Дослідження дозволило виявити досить цікаві закономірності. Так, чистий притік прямих іноземних інвестицій значною мірою детермінований податковими факторами (табл. 2.22), у той час як їх чистий відтік фактично не залежить від поточного стану та змін у податковій системі країни (табл. 2.23). При цьому в розрізі окремих факторів, що мають вплив на притік прямих іноземних інвестицій, слід звернути увагу також на напрямок їх впливу. Так, на противагу попередньо виявленим тенденціям, зростання загального податкового навантаження на доходи, прибуток і капітал підприємств, а також навантаження з податку на прибуток мають прямий вплив на притік прямих іноземних інвестицій. Враховуючи те, що показники було розраховано як частку відповідних податків у доходах та прибутках підприємств, тобто, як ефективні ставки податків, це може бути свідченням того, що їх зростання свідчить про зниження рівня тіньової економіки та підвищення податкової дисципліни в країні, що важливо для іноземних інвесторів, які зацікавлені у реальному інвестуванні, а не лише мінімізації сплачених податків. Поруч з цим, прямим виявився також вплив параметрів податкового адміністрування, що також більшою мірою відображає ступінь регульованості економіки. Таким чином, можна стверджувати, що на сучасному етапі відбуваються певні трансформації інтересів зарубіжних інвесторів, тому податкове регулювання має спрямоване не лише на лібералізацію податкового навантаження, а й на створення умов для функціонування суб'єктів економіки у правовому полі.

Наступним важливим напрямком оцінювання інвестиційного клімату у країні є її внутрішній інвестиційний потенціал. Його важливими компонентами є параметрами внутрішніх заощаджень та накопиченого капіталу в національній економіці. Результати розрахунків, представлені в табл. 2.24 та табл. 2.25 засвідчили наявність досить суттєвого впливу різних податкових факторів як на показники валового нагромадження капіталу, так і на рівень внутрішніх заощаджень.

Таблиця 2.24 – Результати оцінювання впливу податкових факторів на валове нагромадження капіталу за допомогою регресійного моделювання за 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Станд. похибка	t-value	p-value	Нижні 95%	Верхні 95%	Sig
Загальна сума податків і зборів	0,25	0,15	1,64	0,12	-0,08	0,58	
Податки на доходи, прибуток і капітал	0,43	0,32	1,36	0,19	-0,23	1,11	
Податок на прибуток	2,04	0,55	3,68	0,00	0,84	3,25	***
Податки на міжнародну торгівлю	1,05	0,58	1,80	0,08	-0,17	2,28	*
Кількість податкових платежів на рік	0,03	0,01	3,47	0,00	0,01	0,06	***
Кількість годин на підготовку звітності і сплату податків	0,00	0,00	4,40	0,00	0,00	0,00	***

Примітка: *** $p < 0,01$ (статистична значимість на рівні 99%), ** $p < 0,05$ (статистична значимість на рівні 95%), * $p < 0,1$ (статистична значимість на рівні 90%).

Таблиця 2.25 – Результати оцінювання впливу податкових факторів на валові заощадження за допомогою регресійного моделювання за 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Станд. похибка	t-value	p-value	Нижні 95%	Верхні 95%	Sig
Загальна сума податків і зборів	0,28	0,23	1,20	0,25	-0,22	0,79	
Податки на доходи, прибуток і капітал	0,87	0,67	1,31	0,20	-0,53	2,29	
Податок на прибуток	1,71	1,06	1,61	0,13	-0,58	4,02	
Податки на міжнародну торгівлю	4,5	0,80	5,61	0,00	2,81	6,18	***
Кількість податкових платежів на рік	0,05	0,01	3,03	0,01	0,01	0,08	***
Кількість годин на підготовку звітності і сплату податків	0,00	0,00	5,01	0,00	0,00	0,00	***

Примітка: *** $p < 0,01$ (статистична значимість на рівні 99%), ** $p < 0,05$ (статистична значимість на рівні 95%), * $p < 0,1$ (статистична значимість на рівні 90%).

Так, досить цікаво, що сукупний рівень податкового навантаження не виявився релевантним фактором впливу на жоден з двох аналізованих

показників. У той же час, зростання навантаження з податку на прибуток підприємств виявилось фактором, що стимулює валове нагромадження капіталу, у той час як зростання податків на міжнародну торгівлю одночасно має вплив на параметри валового нагромадження капіталу та валових заощаджень. Важливо також те, що зростання обтяжливості податкового адміністрування має не досить значний за силою, але тим не менш статистично значимий позитивний вплив на зростання внутрішнього інвестиційного потенціалу.

Наступним одночасно факторним та результируючим індикатором розвитку інвестиційних процесів в економіці є кількість новостворених підприємств, які ілюструють сприятливість інвестиційного клімату для розвитку підприємницького сектору. Результати оцінювання впливу податкової системи на даний показник представлено в табл. 2.26.

Таблиця 2.26 – Результати оцінювання впливу податкових факторів на чисельність новостворених підприємств за допомогою регресійного моделювання за 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Станд. похибка	t-value	p-value	Нижні 95%	Верхні 95%	Sig
Загальна сума податків і зборів	-0,04	0,01	-4,01	0,00	-0,06	-0,01	***
Податки на доходи, прибуток і капітал	0,09	0,04	2,51	0,03	0,01	0,16	**
Податок на прибуток	-0,07	0,06	-1,31	0,22	-0,20	0,05	
Податки на міжнародну торгівлю	0,02	0,07	0,28	0,78	-0,15	0,19	
Кількість податкових платежів на рік	-0,00	0,00	-2,42	0,03	-0,00	0,00	**
Кількість годин на підготовку звітності і сплату податків	0,00	0,00	-0,89	0,39	0,00	0,00	

Примітка: *** $p < 0,01$ (статистична значимість на рівні 99%), ** $p < 0,05$ (статистична значимість на рівні 95%), * $p < 0,1$ (статистична значимість на рівні 90%).

Отже, виходячи з результатів розрахунків можна констатувати, що дестимулюючим фактором створення нових підприємств в економіці є загальний рівень податкового навантаження на прибуток підприємства, тоді як частка податків на доходи, прибуток і капітал у сукупних доходах має обернений ефект та, навпаки, стимулює підприємницьку активність в економіці. Важливо, що серед параметрів податкового адміністрування інгібітором підприємництва виявився показник загальної кількості податкових платежів на рік, у той час як час, витрачений на сплату податків і звітування, не має значимого впливу на тенденції розвитку підприємництва в економіці.

Досліджуючи інвестиційні процеси в економіці неможливо залишити поза увагою також розвиток фінансового ринку в частині здійснення суб'єктами економіки портфельних інвестицій. Представлені в табл. 2.27 результати засвідчили, що на сучасному етапі в Україні податкові фактори не мають релевантного регуляторного впливу на здійснення даного виду інвестицій.

Таблиця 2.27 – Результати оцінювання впливу податкових факторів на портфельні інвестиції за допомогою регресійного моделювання за 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Станд. похибка	t-value	p-value	Нижні 95%	Верхні 95%	Sig
Загальна сума податків і зборів	2368712,5	1,396e+08	0,02	0,98	-2,993e+08	3,041e+08	
Податки на доходи, прибуток і капітал	-3,043e+08	2,758e+08	-1,10	0,28	-8,838e+08	2,751e+08	
Податок на прибуток	-5,199e+08	6,407e+08	-0,81	0,43	-1,904e+09	8,643e+08	
Податки на міжнародну торгівлю	2,152e+08	5,361e+08	0,40	0,69	-9,111e+08	1,342e+09	
Кількість податкових платежів на рік	158338,6	12460969	0,01	0,99	-26761948	27078625	
Кількість годин на підготовку звітності і сплату податків	-955194,6	1230767,8	-0,78	0,45	-3614106,8	1703717,6	

Примітка: *** $p < 0,01$ (статистична значимість на рівні 99%), ** $p < 0,05$ (статистична значимість на рівні 95%), * $p < 0,1$ (статистична значимість на рівні 90%).

Останнім серед обраних результуючих показників є загальний рівень витрат на дослідження і розробки, який також слід вважати індикатором нарощення інвестиційного потенціалу, враховуючи тісний зв'язок інвестиційних та інноваційних процесів. Результати розрахунків, наведені в табл. 2.28, вказують на той факт, що податкові фактори є релевантними детермінантами забезпечення даного аспекту інвестиційного розвитку.

Таблиця 2.28 – Результати оцінювання впливу податкових факторів на витрати на дослідження і розробки за допомогою регресійного моделювання за 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Станд. похибка	t-value	p-value	Нижні 95%	Верхні 95%	Sig
Загальна сума податків і зборів	0,02	0,01	4,85	0,00	0,01	0,04	***
Податки на доходи, прибуток і капітал	0,00	0,02	0,01	0,99	-0,05	0,04	
Податок на прибуток	0,08	0,03	2,48	0,03	0,01	0,14	**
Податки на міжнародну торгівлю	0,10	0,03	3,13	0,01	0,03	0,17	***
Кількість податкових платежів на рік	0,00	0,00	5,47	0,00	0,00	0,00	***
Кількість годин на підготовку звітності і сплату податків	0,00	0,00	4,06	0,00	0,00	0,00	***

Примітка: *** $p < 0,01$ (статистична значимість на рівні 99%), ** $p < 0,05$ (статистична значимість на рівні 95%), * $p < 0,1$ (статистична значимість на рівні 90%).

Так, п'ять з шести досліджуваних індикаторів мають статистично значимий та позитивний вплив на зростання витрат суб'єктів економіки на дослідження і розробки. Так, лише податки на доходи, прибуток і капітал не мають релевантного впливу. Це вказує на той факт, що в умовах підвищення податкового та адміністративного тиску економічні агенти схильні фінансувати перспективні та інноваційні напрямки свого розвитку.

Узагальнимо отримані результати у вигляді табл. 2.29.

Таблиця 2.29 – Результати перевірки гіпотез щодо впливу податкових факторів на інвестиційний клімат України за період 2005–2019 рр.

Показник інвестиційного розвитку	Параметри загального податкового навантаження				Параметри структури податкового навантаження				Параметри якості податкового адміністрування			
	Загальна сума податків і зборів, % прибутку		Податки на доходи, прибуток і капітал, % доходу підприємств		Податок на прибуток, % прибутку		Податки на міжнародну торгівлю, % доходів		Кількість податкових платежів на рік		Кількість годин на підготовку звітності і сплату податків	
	Коефіцієнт / напрямок впливу	Статус гіпотези	Коефіцієнт / напрямок впливу	Статус гіпотези	Коефіцієнт / напрямок впливу	Статус гіпотези	Коефіцієнт / напрямок впливу	Статус гіпотези	Коефіцієнт / напрямок впливу	Статус гіпотези	Коефіцієнт / напрямок впливу	Статус гіпотези
Сукупні капітальні інвестиції, млн. грн	-20478,5*** обернений	С	25800,4 –	NC	-35206,2 –	NC	-68756,8** обернений	С	-1439,9*** обернений	С	-123,4** обернений	С
Капітальні інвестиції за рахунок власних коштів підприємств та організацій, млн. грн	-15983,1*** обернений	С	17938,9 –	NC	-33696,6 –	NC	-50037,3** обернений	С	-1210,9*** обернений	С	-102,1** обернений	С
Капітальні інвестиції за рахунок коштів іноземних інвесторів, млн. грн	66,1 –	NC	-174,8 –	NC	-454,4 –	NC	-146,2 –	NC	-1,1 –	NC	-0,2 –	NC
Капітальні інвестиції за рахунок кредитів банків та інших позик, млн. грн	-924,3 –	NC	1562,4 –	NC	-348,2 –	NC	-7548,6** обернений	С	-68,0 –	NC	-7,9 –	NC
Чистий притік прямих іноземних інвестицій, % ВВП	0,1 –	NC	0,4* прямий	С	1,2*** прямий		-0,1 –	NC	0,0*** прямий	С	0,0*** прямий	С
Чистий відтік прямих іноземних інвестицій, % ВВП	0,0 –	NC	-0,1 –	NC	0,0 –	NC	-0,1 –	NC	0 –	NC	0 –	NC
Валове нагромадження капіталу, % ВВП	0,3 –	NC	0,4 –	NC	2,1*** прямий		1,1* прямий	С	0,0*** прямий	С	0,0*** прямий	С
Валові заощадження, % ВВП	0,3 –	NC	0,9 –	NC	1,7 –	NC	4,5*** прямий	С	0,1*** прямий	С	0,0*** прямий	С
Новостворені підприємства, кількість на 1 тис. дорослого населення	-0,0*** обернений	С	0,1** прямий	С	-0,1 –	NC	0,0 –	NC	-0,0** обернений	NC	0 –	NC
Портфельні інвестиції, дол. США	2368712,5 –	NC	-3,1E+08 –	NC	-5,2E+08 –	NC	2,2E+08 –	NC	158338,6 –	NC	-955194,6 –	NC
Витрати на дослідження і розробки, % ВВП	0,0*** прямий		0 –	NC	0,1** прямий		0,1** прямий	С	0,0*** прямий	С	0*** прямий	С

Примітка: *** – значимість на рівні 99%; ** – значимість на рівні 95%; * – значимість на рівні 90%; С – гіпотеза підтверджена, NC – гіпотеза не підтверджена

Проведене дослідження засвідчує, що податкові фактори мають досить суттєвий вплив на інвестиційні процеси в національній економіці. При цьому диференційований напрямок впливу на різні досліджувані аспекти інвестиційної діяльності вказує на той факт, що система податкового регулювання має розроблятися з огляду на можливості збалансування поставлених завдань та досягнення максимального комплексного ефекту.

2.3. Зарубіжний досвід податкового стимулювання інвестиційної діяльності в контексті реформування податкової системи України

Незадовільна оцінка якості та ефективності податкової системи України свідчить про наявність серйозних проблем і внутрішніх суперечностей, що безумовно вказує на необхідність її реформування. З цією метою доцільним вбачається дослідження зарубіжного досвіду податкового стимулювання інвестиційної діяльності з метою визначення можливості його імплементації в контексті оптимізації вітчизняної податкової системи.

Аналізуючи досвід зарубіжних країн, щодо оподаткування прибутку підприємств та його впливу на інвестиційну діяльність, загалом, можна відзначити, що податок на прибуток має нетривалу історію – він з'явився лише в ХХ столітті. В країнах з розвинутою ринковою економікою єдиним (або основним) податком на прибуток у масштабах держави є «корпоративний податок» («податок на доходи корпорацій»), який стягується з прибутку, що підлягає оподаткуванню. Важливим питанням у цьому плані виступає оподаткування тієї частини прибутку, яка належить акціонерам корпорації – у вигляді дивідендів. Раніше корпоративний податок стягувався однаково як з розподіленої на дивіденди частини прибутку, так і з нерозподіленої, а потім

розподілені дивіденди між акціонерами повністю оподатковувались окремим податком на доходи від приросту капіталу. Така практика була прийнята не в усіх державах, внаслідок чого вони відокремилися на дві основні групи.

Такі країни, як Бельгія, Люксембург, США та деякі інші надали перевагу класичній системі, додавши до неї звільнення (повне або часткове) від корпоративного податку на доходи, одержані фірмою від участі у власності інших компаній. Італія, Франція, Англія, Німеччина та деякі інші країни складають іншу групу держав, що запровадили так звану «імпутаційну систему», основним призначенням якої є уникнення (повне або часткове) подвійного оподаткування прибутків. Згідно з цією теорією, корпорація сплачує податок на весь прибуток окрім тієї його частини, яка відноситься до розподіленої у вигляді дивідендів акціонерам. Перевага полягає в тому, що ця частина прибутку в майбутньому зараховується при оподаткуванні доходів акціонерів – тобто дивідендів.

У країнах з розвинутою ринковою економікою існують (постійно чи тимчасово) інші податки на прибуток корпорацій – спеціальні. За видами їх можна розділити на кілька груп:

1. Додатковий податок - оподатковуються високі прибутки. Може бути введений на певний період часу чи з певною метою (наприклад, у США для зменшення дефіциту державного бюджету поряд з корпоративним податком окремо оподатковуються надприбутки (ставка цього податку дорівнює 5 %). Така практика застосовується також у Туреччині та Німеччині.

2. Податок на доходи від приросту капіталу (застосовується в Англії, в деяких інших країнах він входить до корпоративного податку і стягується одночасно з ним).

3. Податки, що стягуються з прибутків у певних галузях економіки (це стосується, передусім, видобувної галузі - особливо з видобутку нафти і природного газу). Такі податки використовують в Канаді, Англії, Норвегії.

Поряд з податком на прибутки корпорацій на рівні державного бюджету, в провідних країнах світу він також стягується і на рівні місцевих бюджетів. У кожній країні цей податок має іншу назву і кількість видів. Наприклад, у Німеччині на місцевому бюджетному рівні використовується один такий податок – промисловий. У Японії – три: податок на підприємницький дохід, муніципальний податок і префектурний податок.

Наступним етапом є розгляд основних інструментів податкового стимулювання, що використовуються в інших країнах:

1. Зниження ставки або повна відмова від податку на прибуток в результаті виплати дивідендів і зростання цін на акції.

Однією з найбільш поширених варіацій цього інструменту є надання спеціального податкового кредиту по сплаті податку на прибуток, що отриманий від діяльності з управління інвестиційним портфелем. Цей метод податкових пільг, широко використовується в багатьох країнах. Наприклад, в Австралії і Великобританії повністю звільнюються від податку на прибуток дивіденди, отримані резидентами від компаній-резидентів. У континентальній Європі застосовуються часткові зниження податкових ставок на прибуток, отриманого як дивіденди (Бельгія, Італія, Фінляндія), а також повним звільненням від податку, якщо частка акцій, що належить інвестору, не був нижче встановленого значення (Данія, Люксембург, Нідерланди, Швеція).

2. Уніфікація податкового законодавства для інвесторів-резидентів і нерезидентів.

Подібний захід широко використовувався у 70-80-х роках минулого століття, тобто в період підвищеної волатильності на світових фінансових систем. У той час коли багато держав здійснили ряд протекціоністських заходів щодо захисту внутрішніх фінансових ринків від надмірного припливу іноземного спекулятивного капіталу, зокрема введення жорсткої системи оподаткування іноземних інвесторів при укладанні угод на фондовому ринку.

Прикладом таких заходів можуть бути дії уряду Австрії в 80-і роки для звільнення від сплати податку на прибуток з цінних паперів інвесторів-нерезидентів, за умови, що цей інвестор володіє не менше ніж 10% акцій компанії, принаймні 5 років. В результаті для цієї категорії інвесторів режим оподаткування було уніфіковано з режимом оподаткування інвесторів-резидентів.

3. Зарахування негативних курсових різниць, отриманих у результаті зміни курсової вартості паперів, шляхом відповідного зменшення доходів при їх оподаткуванні.

Такий метод є універсальним у світі. Зокрема, Канада і Швеція надають всі необхідні зарахування негативних курсових різниць при визначенні бази з податку на прибуток.

4. Цільові податкові стимули.

До цільових податкових стимулів, передусім, необхідно віднести: інвестиції в цінні папери деяких секторів економіки; прямі довгострокові інвестиції, які включають придбання великих часток власності; конкретні інвестиційні плани; виведення цінних паперів на організовані ринки.

Цільові податкові пільги в тій чи іншій формі використовуються практично в усіх промислово розвинених країнах. Наприклад, у Бельгії передбачені податкові переваги для інвесторів, які купують акції пріоритетних для держави галузей.

Значного поширення цільові податкові пільги набули в країнах з ринками, що розвиваються, уряди яких зацікавлені в прискореному розвитку окремих галузей економіки. В Індії, зокрема, сформовано список пріоритетних галузей (телекомунікації, виробництво програмного забезпечення і ряд інших), інвестиції в які виключаються з бази оподаткування. У Мексиці та Чилі з бази оподаткування при сплаті податку на прибуток вилучаються частки пайових фондів, а також низка пріоритетних акцій при їх первинному розміщенні.

5. Пільгове оподаткування банківських кредитних операцій, що використовуються в якості джерела коштів при довгостроковому інвестуванні в корпоративні цінні папери.

Найбільшого поширення цей метод набув у країнах з розвинутим банківським сектором. У даному випадку держава зацікавлена в більш ефективному використанні ресурсів банківської системи, у тому числі і для перерозподілу потоків капіталу на користь пріоритетних галузей економіки. У європейських країнах такі заходи активно використовуються в Італії, Ірландії та Фінляндії. У Японії при оподаткуванні дивідендів по акціях інвестор має право вилучити з оподаткованої суми відсотки за кредитом, узятим для придбання таких акцій.

Одним з важливих напрямків податкового стимулювання розвитку внутрішнього ринку багатьох країн є використання заходів, що сприяють розширенню кількості акціонерів підприємств за рахунок персоналу, який на них працює. Розглянемо досвід у сегменті податкового стимулювання економічної діяльності таких країн як Південна Корея, Японія, Іспанія, Італія, Німеччина, Франція, Литва та Латвія.

Так, зокрема, японським компаніям надається податковий кредити у розмірі 20% приросту витрат на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР). Податковий кредит може складати максимально 10% зобов'язання по податку на прибуток. Додатково існує податкове кредитування в розмірі 6% від інвестицій у НДДКР у секторі базових технологій (розробка нових матеріалів, біотехнології та ін.).

Податкове стимулювання у вигляді зменшення податку на прибуток корпорацій та податку на приріст капіталу сприяло у 80-х роках приросту інвестицій до Південної Кореї. У цій країні виділено ряд передових технологій, у розвиток яких вкладаються інвестиції на умовах максимального сприяння (комп'ютерна техніка, програмне забезпечення, напівпровідники, лазерна

техніка та передові технології). При цьому система податкових пільг передбачає звільнення від податків на доходи на 5 років, зниження податкового тягаря на наступні три роки, зниження податку на дивіденди та ще ряд податкових привілеїв [8, с. 122-123].

Варто враховувати досвід США у сфері податкового стимулювання. Зокрема, законодавство цієї країни передбачає для малих підприємств дві занижені ставки з податку на прибуток у розмірі 15% та 28%, а для проведення НДДКР у приватному секторі існує приховане стимулювання у формі надання права вибору між віднесенням витрат на НДДКР як витрат із записом їх у актив.

У Нідерландах, функції регулювання здійснюється шляхом диференціювання податкових ставок на прибуток у діапазоні з 25% до 52%. Наприклад, компанія з доходом 22700 євро, обкладається податком у 29%, зі збільшенням доходів – збільшується і податкові ставки.

В більшості країн Європейського Союзу запроваджено податкові пільги щодо малого та середнього бізнесу. Базисні функції податкових стимулів, що вводяться ними, – знизити основні податкові ставки. Наприклад, у Бельгії у 2003 році знизилися корпоративні податки з 39% до 30%, для малого та середнього бізнесу – від 28,8% до 24,3%.

В Іспанії з 2002 року для малого та середнього бізнесу, прибутки яких не перевищують п'яти мільйонів євро, ставка податку на прибуток знижена з 35 до 30%. В Італії подібна функція використовується у вигляді податкових пільг новоствореним підприємствам протягом десяти років. У Німеччині пільгами користуються компанії, річний дохід яких не перевищує два мільйони євро, – оподатковуються за пільговою ставкою, яка зменшується на 50% порівняно з більш прибутковими підприємствами. У Франції новостворені підприємства стимулюються повним звільненням від податку на прибуток протягом перших двох років, 75% – на третій рік, 50% – четвертий, 25% – на п'ятий. У Литві компанії, які отримують більше 50% валового доходу від сільськогосподарської

діяльності або ті, хто надає їм послуги, з корпоративного податку платять 0%. У Латвії стимулювали поступове зниження ставки корпоративного податку з 25% до 15%. У фінансовій діяльності ЄС компанії в більшості випадків отримують фінансові позики і стимули – податкові важелі, що зменшують податковий тягар, широко використовуючи функцію податкових пільг [10, с. 48-55].

Існує світова практика використання податкових пільг для залучення іноземних інвестицій, створення так званих податкових притулків. Наприклад, в таких містах, як Лондон і Нью-Йорк запроваджені податкові пільги для національних і зарубіжних компаній. В офшорних зонах, створений пільговий податок тільки для іноземних компаній. Таких податкових притулків та офшорних центрів у світі існує близько ста [8, с. 36]. Крім того, слід відзначити застосування в бухгалтерському обліку компаній прискореної амортизації, таким чином, знижується податкова база [3, с. 38].

Одним з найбільш перспективних джерел податкового стимулювання підприємств, що використовується у багатьох країнах, виступає інвестиційний податковий кредит, що є частиною податкових пільг. Інвестиційний податковий кредит являє собою суму відстрочки сплати податку на прибуток протягом певного періоду з метою збільшення фінансових ресурсів для інвестиційних та інноваційних програм, яка, в свою чергу, призведе до збільшення прибутку і, отже, податкових платежів [4, с. 80].

Як уже зазначалося, одним з важливих напрямків податкового стимулювання розвитку внутрішнього фондового ринку багатьох країн є використання заходів щодо збільшення кількості акціонерів підприємств за рахунок працюючого на них персоналу. Так, зокрема, у США останнім часом однією з найрозповсюдженіших форм збільшення участі персоналу в капіталі компанії стало створення плану *ESOP* (*Employee Stock Ownership Plan*). У рамках реалізації концепції *ESOP* у компанії створюється спеціальний фінансовий фонд, до якого компанія-роботодавець робить щорічні внески. Крім

того, до *ESOP* перераховується частка заробітної плати співробітників компанії. Кошти *ESOP* вкладаються в акції компанії. Коли співробітник компанії звільняється чи виходить на пенсію, він має право на частину акцій, придбаних *ESOP*. Пільгові режими оподаткування при цьому поширюються безпосередньо на саму компанію-роботодавця (на кошти, що перераховуються до *ESOP*), на власників акцій, які продають свої цінні папери *ESOP* (на величину прибутку від збільшення капіталу) і на співробітників, які купують акції. Крім того, у США регулювання інвестиційних процесів в певних рамках здійснює держава. З валових капіталовкладень в економіку США на частку держави припадає більше 20%, з них 12% йде на інвестиції з федерального бюджету. Вплив держави на інвестиційну діяльність здійснюється за допомогою таких фінансових інструментів, як пільгові ставки податку на прибуток, політика прискореної амортизації, стимулювання окремих категорій інвестицій.

У світі використовують два основних види податкових знижок на інноваційні дослідження (*tax credit*) – об'ємна та приросна. Об'ємний принцип дії знижки дає пільгу пропорційно розмірам витрат. У даному випадку при встановленій законом знижці, наприклад, у 25% компанія отримає можливість відняти із загальної суми оподаткованого доходу 25 дол. з кожних 100 дол., витрачених на подібні інвестиції. Найбільш високу ставку цієї знижки використовують Австралія (150%) і Сінгапур (200%). У Нідерландах об'ємну знижку застосовують не до всіх витрат, а лише до трудового компоненту, тобто до суми заробітної плати вчених і інженерів, зайнятих у цій сфері.

Приросна знижка визначається виходячи з досягнутого підприємством збільшення витрат на інноваційні розробки порівняно з рівнем базового року або середнього за звітний період. У цьому випадку при ставці знижки в розмірі 25% сума податкових платежів компанії буде зменшена на 25 дол. з кожних 100 дол. приросту витрат на інноваційні розробки в даному році. Максимальна

приросна ставка – 50% застосовується у Франції; у Канаді, США, Японії, Тайвані вона становить 20%.

Деякі країни використовують одночасно обидва принципу, але по відношенню до різних видів витрат. Так, у США загальна приросна знижка доповнена об'ємною у розмірі 20% для витрат приватного сектора на фінансування фундаментальних досліджень.

Незважаючи на те, що функція стимулювання інвестицій є, в принципі, завданням самих компаній, для її успішного здійснення необхідна тісна взаємодія з урядовим органами. Агентства щодо стимулювання інвестицій здійснюють діяльність з обслуговування інвесторів, щоб допомогти їм отримати дозволи та ліцензії, необхідні для здійснення інвестиційної діяльності. Деякі країни обрали чисто державну форму організації агентств із залучення інвестицій, інші змішану форму – державно-приватну (табл. 2.30).

Таблиця 2.30 – Типи організації стимулювання інвестицій (систематизовано автором на основі [4, с. 80])

Країна	Організація	Тип організації
Британія	Бюро інвестицій Британії	Державна
Канада	Комітет канадські інвестиції	Державна
Коста-Ріка	Коста-риканський програма зі стимулювання інвестицій	Приватна
Індонезія	Комітет координації інвестицій	Державна
Ірландія	Сприяння розвитку промисловості	Змішана форма
Ямайка	Ямайські національні інвестиції	Змішана форма
Малайзія	Розвиток малайзійської промисловості	Змішана форма
Сінгапур	Комітет з розвитку економіки	Змішана форма
Таїланд	Таїландський комітет інвестицій	Державна

Отже, досвід розвинутих країн світу свідчить, що на сьогодні надзвичайно актуальними питаннями є стимулювання економічного та інвестиційного розвитку через податкові інструменти. У той же час, реформування податкової системи з урахуванням світових трендів стимулювання інвестиційної діяльності слід здійснювати, ґрунтуючись як на результатах аналізу ефективності зарубіжного досвіду, так і враховуючи подібність організації та функціонування

податкових систем у досліджуваних країнах. Отже, виникає необхідність групування країн з огляду на особливості функціонування їх податкових систем в контексті забезпечення інвестиційної діяльності. Для реалізації поставленої задачі необхідним є застосування інструментарію кластерного аналізу. Отже, вхідними об'єктами дослідження обрано 21 країну Європи та Північного Кавказу, податкові системи яких потенційно можуть виступати орієнтирами для реалізації реформ вітчизняної податкової системи (Вірменія, Грузія, Чехія, Естонія, Німеччина, Литва, Португалія, Словаччина, Україна, Азербайджан, Болгарія, Фінляндія, Угорщина, Латвія, Польща, Румунія, Словенія, Австрія, Бельгія, Франція, Італія).

Показниками, що характеризують податкові системи досліджуваних країн обрано наступні індикатори зі статистичної бази Світового банку:

- РТ – податок на прибуток, % прибутку підприємств;
- ТВ – рівень сукупного податкового навантаження, % прибутку підприємств;
- ТІРСР – податки на доходи, прибуток та капітал, % доходу підприємств;
- ТІРСТ – податки на доходи, прибуток та капітал, % загальних податкових надходжень;
- РТР – базова ставка податку на прибуток, %.

Для проведення розрахунків обрано підхід до кластерного аналізу за допомогою ітеративного методу k-середніх, що передбачає групування країн з урахуванням заданої чисельності кластерів, перевірку адекватності отриманих результатів та вибір на цій основі оптимального числа кластерів. Враховуючи специфіку дослідження, період для аналізу складають дані 2019 року, оскільки саме за цей період доступні статистичні дані за всіма показниками та для всіх обраних країн. Отже, на першому етапі слід визначити оптимальну кількість кластерів. Для початку було задано 2 центри кластерів та проведено групування

країн за методом евклідових відстаней. Результати оцінених параметрів якості кластеризації демонструє табл. 2.31.

Таблиця 2.31 – Параметри для перевірки якості кластеризації при заданій кількості двох центрів кластерів

Змінна	Міжгрупова дисперсія	сс	Внутрішньогрупова дисперсія	сс	F	p-значимість
PT	7,452	1	602,138	19	0,235	0,633
TB	1739,229	1	1564,540	19	21,121	0,000
TIPCR	207,839	1	1407,108	19	2,806	0,110
TIPCT	1223,311	1	1133,498	19	20,505	0,000
PTR	115,262	1	377,309	19	5,804	0,026

Підтвердженнями високої якості проведеного кластерного аналізу є мінімізація значення внутрішньогрупової дисперсії, а також максимізація міжгрупової дисперсії, а також значимість окремих змінних за допомогою критерію Фішера та тестування ймовірності відхилення нульової гіпотези. Представлені у табл. 2.31 результати свідчать про незадовільну якість кластеризації, оскільки лише за двома вхідними змінними спостерігається перевищення показника міжгрупової дисперсії над внутрішньогруповою, що супроводжується підтвердженням значимості також цих змінних значеннями F-критерію. Тому доцільно збільшувати число центрів кластерів. Табл. 2.32 демонструє результати перевірки якості кластеризації при встановленні трьох центрів кластерів.

Таблиця 2.32 – Параметри для перевірки якості кластеризації при заданій кількості трьох центрів кластерів

Змінна	Міжгрупова дисперсія	сс	Внутрішньогрупова дисперсія	сс	F	p-значимість
PT	29,854	2	579,736	18	0,46346	0,636
TB	2339,321	2	964,449	18	21,82996	0,000
TIPCR	1176,604	2	438,342	18	24,15788	0,000
TIPCT	1598,749	2	758,060	18	18,98101	0,000
PTR	116,116	2	376,455	18	2,77601	0,088

Збільшення кількості центрів кластерів дозволило певним чином покращити рівень якості кластеризації. Так, у розрізі трьох з п'яти досліджуваних змінних значення параметрів адекватності є задовільними. У той же час, не можна стверджувати остаточно про максимізацію досягнутого рівня адекватності результатів дослідження. Тому наступним кроком було здійснено повтор дій з заданою чисельністю 4 кластери. Результати перевірки адекватності наступної ітерації демонструє табл. 2.33.

Таблиця 2.33 – Параметри для перевірки якості кластеризації при заданій кількості чотирьох центрів кластерів

Змінна	Міжгрупова дисперсія	сс	Внутрішньогрупова дисперсія	сс	F	p-значимість
PT	30,634	3	578,955	17	0,299	0,825
TV	2729,591	3	574,178	17	26,938	0,000
TIPCR	1410,203	3	204,743	17	39,030	0,000
TIPCT	1807,353	3	549,456	17	18,639	0,000
PTR	261,732	3	230,839	17	6,425	0,004

Дані табл. 2.33 свідчать про подальше зростання якості кластеризації. У той же час, за першою змінною ще не досягнуто достатнього рівня статистичної значущості, що вказує на доцільність продовження ітерацій щодо здійснення кластерного аналізу. В табл. 2.34 представлено результати перевірки якості кластеризації при 5 центрах кластерів.

Таблиця 2.34 – Параметри для перевірки якості кластеризації при заданій кількості п'яти центрів кластерів

Змінна	Міжгрупова дисперсія	сс	Внутрішньогрупова дисперсія	сс	F	p-значимість
PT	29,865	4	579,725	16	0,206	0,931
TV	2983,660	4	320,109	16	37,282	0,000
TIPCR	1411,097	4	203,849	16	27,688	0,000
TIPCT	1922,927	4	433,882	16	17,727	0,000
PTR	274,488	4	218,083	16	5,034	0,008

Досліджуючи розраховані показники якості кластеризації відмітимо, що при збільшенні кількості кластерів з чотирьох до п'яти майже не відбувається покращення значень параметрів адекватності, а за окремими змінними – навіть погіршується. Це вказує на той факт, що для проведення дослідження оптимальною є кількість у чотири кластери.

На другому етапі кластерного аналізу слід дослідити склад ідентифікованих груп країн та їх кількісні характеристики. Зокрема, усереднені значення досліджуваних змінних у розрізі чотирьох визначених кластерів ілюструє рис. 2.9.

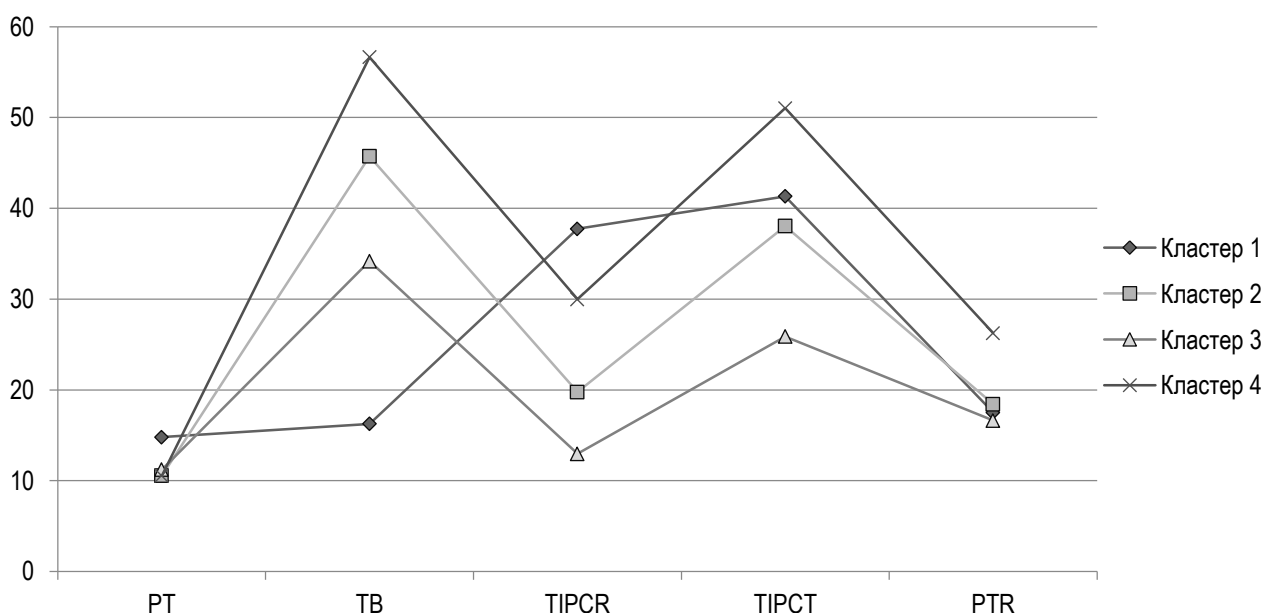

Рисунок 2.9 – Середні значення характеристик визначених кластерів країн

З даних рисунку можна звернути увагу на той факт, що другий, третій та четвертий кластери мають подібні співвідношення вхідних факторних характеристик, відрізняючись лише усередненим рівнем ознак, у той час як перший кластер має більш суттєві відмінності у побудові податкової системи, порівняно з іншими досліджуваними країнами.

Саме тому існує необхідність у проведенні більш глибокого аналізу досліджуваних кластерів. Отже, перший з чотирьох визначених кластерів сформували дві країни – Вірменія та Грузія. Інформацію про кількісні параметри, що характеризують цей кластер, демонструє табл. 2.35.

Таблиця 2.35 – Описові характеристики першого кластера

Змінна	Середнє значення	Стандартне відхилення	Дисперсія
PT	14,800	9,899	98,000
TB	16,250	8,980	80,645
TIPCR	37,743	0,495	0,245
TIPCT	41,308	1,079	1,166
PTR	17,500	3,535	12,500

Аналізуючи дані табл. 2.35 відмітимо, що для першого кластера притаманним є досить суттєвий (у порівнянні з іншими групами країн) рівень податкового навантаження з податку на прибуток підприємств, у той же час загальний рівень податкового навантаження є суттєво нижчим, а його порівняння з рівнем навантаження з податку на прибуток вказує на той факт, що саме даний податок відіграє домінуючу роль в корпоративному оподаткуванні. Це підтверджується також тим, що податки на доходи, прибуток та капітал в структурі податкових надходжень займають досить значну частку, але є не настільки значимими порівняно з сукупними доходами підприємств. Враховуючи середній рівень базової ставки податку на прибуток, можна констатувати, що податкові системи країн, що ввійшли до даного кластера, характеризуються помірним оподаткуванням корпоративного сектору, що створює стимули для його інвестиційного розвитку.

Продовжуючи аналіз виокремлених груп країн, слід звернути увагу на другий кластер, який включає 7 країн, у тому числі Чехію, Естонію, Німеччину, Литву, Португалію, Словаччину, Україну. Представлені в табл. 2.36 параметри визначеного кластера засвідчують суттєво нижчий рівень навантаження з

податку на прибуток порівняно з першим досліджуваним кластером, у той же час сукупне податкове навантаження відносно прибутку підприємств є суттєво вищим. За рештою показників можна констатувати середні рівні з огляду на світову практику, що вказує на той факт, що податкові системи даних країн мають досить значний потенціал для стимулювання інвестиційної діяльності за рахунок податкових інструментів.

Таблиця 2.36 – Описові характеристики другого кластера

Змінна	Середнє значення	Стандартне відхилення	Дисперсія
PT	10,54286	6,115788	37,40286
TB	45,71429	3,531963	12,47476
TIPCR	19,77082	3,504856	12,28401
TIPCT	38,04358	5,768104	33,27102
PTR	18,42857	2,572751	6,61905

Третій кластер є найбільш чисельним з виокремлених та включає одразу 8 країн (Азербайджан, Болгарія, Фінляндія, Угорщина, Латвія, Польща, Румунія, Словенія). Усереднені характеристики його описових параметрів та їх коливання відносно конкретних країн представлені в табл. 2.37.

Таблиця 2.37 – Описові характеристики третього кластера

Змінна	Середнє значення	Стандартне відхилення	Дисперсія
PT	11,21250	3,586657	12,86411
TB	34,17500	7,242287	52,45071
TIPCR	12,96400	4,026285	16,21097
TIPCT	25,87779	6,822735	46,54972
PTR	16,62500	4,596194	21,12500

Аналізуючи представлені показники, слід відмітити, що за більшістю індикаторів зафіксовано найнижчі середні рівні податкового навантаження порівняно з іншими досліджуваними кластерами. Винятком є лише параметр податкового навантаження з податку на прибуток підприємств, який є дещо вищим ніж аналогічний показник для другого кластера, а також вищий

сукупний рівень податкового навантаження порівняно з країнами першого кластера. Особливо слід відзначити, що саме в даній групі спостерігаються мінімальні рівні навантаження з податків на доходи, прибуток та капітал як з точки зору їх відношення до прибутку підприємств, так і стосовно їх доходу. Таким чином, можна констатувати, що саме країни даної групи здатні забезпечити максимальні стимули для здійснення інвестиційної діяльності суб'єктами підприємництва.

Останній з визначених кластерів (четвертий) сформований такими країнами як Австрія, Бельгія, Франція, Італія. Представлені в табл. 2.38 кількісні параметри, що характеризують зазначений кластер, засвідчили, що за всіма досліджуваними показниками саме в даному кластері зафіксовано найвищий рівень податкового навантаження. Враховуючи той факт, що даний кластер утворений розвинутими європейськими країнами, така тенденція є цілком закономірною, оскільки традиційно ці країни характеризуються досить високим ступенем державного втручання в економіку.

Таблиця 2.38 – Описові характеристики четвертого кластера

Змінна	Середнє значення	Стандартне відхилення	Дисперсія
PT	10,550	7,449	55,496
TB	56,650	4,144	17,176
TIPCR	29,985	2,402	5,772
TIPCT	51,023	2,757	7,605
PTR	26,250	3,201	10,250

У той же час, узагальнюючи результати проведеного дослідження, слід відмітити, що, в процесі розроблення заходів стосовно реформування вітчизняної податкової системи у контексті підвищення її стимулюючої функції стосовно забезпечення інвестиційної активності економічних агентів, першочергово слід орієнтуватися на позитивний досвід саме тих країн, що разом з Україною утворюють один і той же кластер. Ці країни слід вважати

«бенчмарками першого порядку». У той же час, дослідження засвідчило, що найбільш сприятливі умови для інвестиційного розвитку країн зафіксовано у країнах третього кластеру. Ці країни слід вважати «бенчмарками другого порядку», позитивний досвід яких може стати стратегічним орієнтиром для України, за умови приведення її у відповідність умовам оподаткування у найближчих країнах-бенчмарках.

Аналіз досвіду країн, що разом з Україною увійшли до другого кластеру, свідчить про наявність майже в кожній з них досить суттєвих податкових стимулів для здійснення підприємствами як інвестиційної, так і інноваційної діяльності.

Так, аналізуючи досвід Чехії, відмітимо, що її податкова система передбачає надання інвестиційної підтримки національним чеським компаніям, що включає в себе як пільги (зниження) з податку на прибуток підприємств, так і пряму грошову підтримку різних інвестиційних ініціатив. При цьому важливо, що розмір державної підтримки як за рахунок податкових пільг, так і шляхом субсидування діяльності обмежений рівнем у 25% понесених підприємством інвестиційних витрат.

Іншим напрямком, на який слід звернути увагу при аналізі практики Чехії, є податкові пільги, надані за підсумками здійснення витрат підприємствами на наукові дослідження та розробки. Механізм їх надання передбачає застосування принципу податкової знижки до визначених законом витрат на наукову та дослідницьку діяльність. У той же час, особливістю такого підходу є врахування також темпів зростання понесених витрат порівняно з попереднім періодом. Відповідно, за умови такого зростання підприємство може отримати також додаткову податкову пільгу [199].

Схожий механізм стимулювання науково-дослідної інноваційної діяльності підприємств діє також у Словаччині. При цьому цікаво, що з початку 2020 р. для підприємств діє диверсифікований механізм врахування даної групи

витрат у вигляді податкової знижки, який дозволяє вирахувати з бази оподаткування більшу суму ніж фактично понесені витрати, у залежності від періоду їх здійснення. Важливим моментом є також те, що понесені витрати можуть бути вираховані також у наступних податкових періодах зі строком давності, що не перевищує наступні три (Чехія) або п'ять (Словаччина) років.

Варто звернути увагу також на досвід Естонії. Так, механізм запровадження податку на виведений капітал у цій країні привертає увагу як науковців, так і практиків у сфері оподаткування. Відповідно, характерним для даної країни є скасування податку на нерозподілений або реінвестований прибуток підприємств. У той же час, підприємства, що розподіляють прибуток, зобов'язані його оподаткувати за ставкою 20% (в країні також діє знижена ставка податку на прибуток 14% при виплаті дивідендів юридичним особам) [199]. Таким чином, можна відмітити, що даний механізм має найбільш суттєвий та прямий вплив на стимулювання інвестиційної діяльності підприємств, тому що дозволяє оптимізувати податкові платежі одночасно зі зростанням масштабів власної діяльності.

У Литві, на відміну від Естонії, продовжує функціонувати податок на прибуток, однак визначено право компаній застосовувати його знижену ставку на прибуток, отриманий від комерціалізації інноваційної діяльності. Крім того, передбачено право на податкову знижку відносно витрат на науково-дослідну діяльність. А також важливо, що підприємства-учасники інвестиційних проектів мають право на податкову знижку з податку на прибуток на вартість придбаних основних засобів, яка може розподілятися на період до чотирьох років. При цьому зберігається також загальний підхід до амортизації вартості таких активів.

Слід звернути увагу на досвід Португалії, де передбачено стимули для інвестування коштів компаній у певні регіони. Так, залежно від суми інвестицій їх певна частина враховується як податкова знижка з податку на прибуток, яка

може бути використана протягом десяти років або також зарахована в рахунок сплати податків. При цьому підтвердження податкових пільг надається органами місцевого самоврядування за місцем здійснення інвестицій [199].

До досліджуваного кластеру країн була включена також Німеччина, яка за своїм історичним та економічним розвитком більш суттєво відрізняється від інших країн. При цьому цікаво, що система податкового регулювання інвестиційної діяльності у даній країні також є відмінною. Так, національним законодавством не передбачено безпосередніх податкових пільг для бізнесу за умови здійснення інвестиційної діяльності. У той же час, підприємства можуть отримувати федеральні субсидії на дослідження і розробки, максимальна сума яких регламентована законодавством.

Узагальнюючи результати дослідження (рис. 2.10), можна констатувати, що вітчизняна система податкового регулювання інвестиційної діяльності потребує застосування ряду заходів щодо її реформування. Враховуючи проведений аналіз, визначено основні стратегічні напрями реформування існуючої системи податкового регулювання, а саме:

- підвищення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу;
- легалізація тіньового сектора;
- активізація інвестиційних процесів в економіці;
- простота та зрозумілість податкових норм для суб'єктів господарювання;
- скорочення витрат платників на нарахування і сплату податків та держави на їх адміністрування;
- адаптація податкового законодавства України до законодавства ЄС;
- забезпечення умов для добровільного виконання вимог податкового законодавства платниками податків;
- запровадження інформаційно-аналітичної системи державної податкової служби в національному масштабі;
- автоматизація процесів оподаткування із застосуванням сучасних технологій.

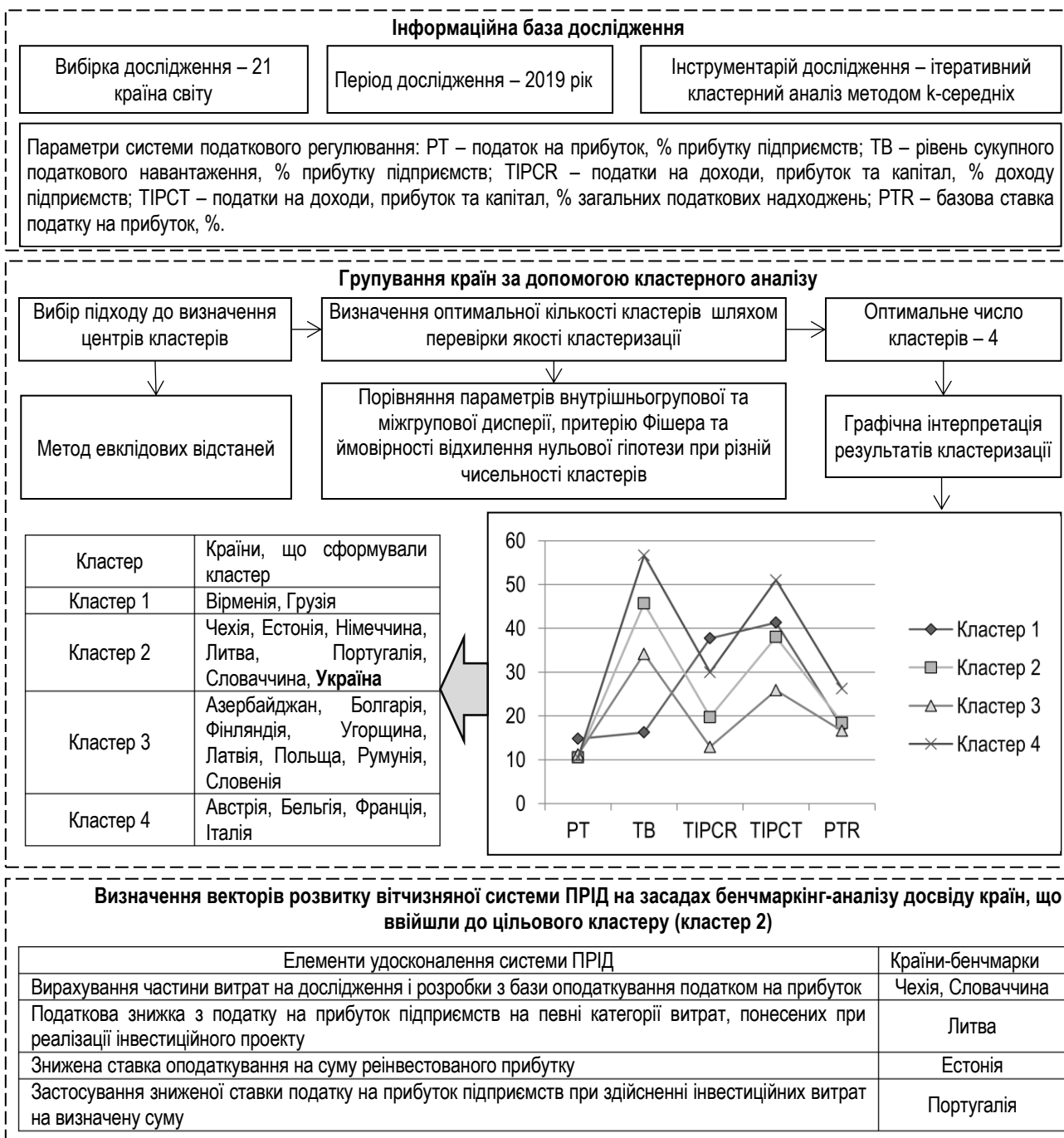

Рисунок 2.10 – Науково-методичний підхід та результати визначення напрямків розвитку податкового регулювання інвестиційної діяльності в Україні

На підставі визначених напрямів можна виділити наступні завдання реформування:

- удосконалення інституційного середовища оподаткування, сприятливого для реалізації принципу рівності всіх платників перед законом, відповідального ставлення платників до виконання своїх податкових зобов'язань. Встановлення чітких правил регулювання взаємних зобов'язань держави і платників податків, дієвого контролю за їх дотриманням;
- підвищення регулювального потенціалу системи оподаткування на основі запровадження інноваційно-інвестиційних преференцій;
- підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, покращення адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків, формування доходів бюджетів усіх рівнів на основі проведення збалансованої бюджетної політики на середньострокову перспективу;
- поетапне зниження податкового навантаження на платників;
- стимулювання зміцнення позицій вітчизняного бізнесу в конкурентній боротьбі за рахунок зменшення частки податків у витратах;
- зближення податкового та бухгалтерського обліку;
- гармонізація податкового, валютного, митно-тарифного, зовнішньоекономічного та цивільного законодавства;
- зменшення кількості контролюючих органів з одночасним створенням єдиних правил контролю за нарахуванням та сплатою податків і зборів (обов'язкових платежів);
- забезпечення проведення заходів щодо легалізації доходів та майна, отриманих з порушенням податкового законодавства.

При цьому слід зазначити, що існує ряд бюджетних обмежень для проведення податкової реформи, які зумовлюють її еволюційний характер. Реформування потребує спрямування податкового навантаження із сфери виробництва на сферу споживання, а також на ресурсні та екологічні платежі, у зв'язку з чим необхідно, насамперед, зменшити податкове навантаження на

прибуток підприємств та фонд оплати праці, реформувати акцизний збір, ресурсні та рентні платежі, плату за забруднення навколишнього природного середовища тощо.

Реформування системи податкового регулювання має здійснюватися за наступними принципами:

- добровільність сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);
- рівність, недопущення будь-яких проявів дискримінації платників податків - забезпечення однакового підходу до суб'єктів господарювання (юридичних і фізичних осіб, включаючи нерезидентів) при визначенні прав та обов'язків щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);
- стабільність, забезпечення незмінності переліків податків, зборів (обов'язкових платежів) та їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року;
- стимулювання підприємницької діяльності та інвестиційно-інноваційної активності;
- справедливість – забезпечення підтримки малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обґрунтованих соціальних пільг та привілеїв.

Висновки до Розділу 2

1. Проведений аналіз світових тенденцій сучасного етапу розвитку теорії та практики оподаткування дозволяє стверджувати, що основний акцент переноситься із фіскальної функції податків (наповнення державного бюджету) на регулюючу (регулювання економічної активності), тобто саме на податкове регулювання.

2. Податкове стимулювання є підсистемою податкового регулювання. При цьому механізм податкового стимулювання інвестиційної діяльності

розглядається як система методів, форм, інструментів, заходів державного регулювання, спрямованих на стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів оподаткування (платників податків) та підвищення її ефективності шляхом оптимізації державної податкової політики.

3. До інструментів податкового стимулювання віднесено: податкові пільги (звільнення від сплати податків, зниження податкової ставки, зниження бази оподаткування, відтермінування зобов'язання щодо сплати податку тощо), спрощення податкового адміністрування, податкова угода (договірне зменшення податкового зобов'язання чи часу його сплати, розстрочка податкової заборгованості, звільнення від податкового зобов'язання), інвестиційна податкова знижка, інвестиційний податковий кредит, податковий вексель, модель амортизаційної політики.

4. Найбільш дієвим інструментом стимулювання інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств є податкові пільги, адже вони впливають на інвестиційний ресурс підприємств, під яким розуміють кошти підприємства у вигляді чистого прибутку, які можуть бути використані на інвестиційну діяльність.

5. Постійна зміна кількості податкових пільг і обсягів їх надання не надають можливості оцінити їхньої результативності, тому запропоновано використовувати коефіцієнти ефективності: $K1_{\text{чп}}$, $K1_{\text{ввп}}$, $K1_{\text{рпп}}$, $K1_{\text{кі}}$ – відповідне відношення обсягів чистого прибутку, ВВП, реалізації промислової продукції, капітальних інвестицій до обсягу наданих податкових пільг.

6. Проаналізовано інвестиційний клімат України та її регіонів за період 2016-2018 рр., зокрема при визначенні інвестиційної привабливості регіонів до числа показників оцінки економічного розвитку відповідного регіону було включено ставки місцевих податків. Рейтинг інвестиційної привабливості регіонів України було визначено за допомогою методики, розробленої Агентством «Євро-Рейтинг» та даних Державної служби статистики України.

7. На підставі проведеного у роботі аналізу зарубіжного досвіду податкового стимулювання інвестиційної діяльності визначено, що для можливої його імплементації в Україні необхідно здійснити ряд заходів щодо оптимізації системи податкового регулювання, а саме: 1) продовження реформування вітчизняної податкової системи шляхом зменшення кількості податків, зборів та платежів, а також спрощення процедури їх адміністрування; 2) створення умов щодо подальшої детінізації бізнесу, зокрема щодо легалізації прибутків суб'єктів господарювання і доходів фізичних осіб через відповідні податкові механізми; 3) встановлення та закріплення принципу податкової рівності для всіх платників, а також продовження формування системи партнерських взаємовідносин між фіскальними органами та платниками податків, що передбачають законодавчу регламентацію відповідальності усіх сторін податкового процесу.

РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК НАУКОВО-МЕТОДИЧНИХ ЗАСАД МЕХАНІЗМУ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Визначення впливу податкового регулювання на інвестиційну діяльність підприємств

Як свідчать проведені дослідження теоретичних та практичних засад механізму податкового регулювання інвестиційної діяльності в Україні важливість податків проявляється через поступовий перехід їх фіскальної складової в бік регулюючої та стимулюючої. В рамках дослідження є необхідність доведення залежності інвестиційної діяльності від оподаткування шляхом моделювання на основі базових показників, а саме обсягів капітальних інвестицій (залежна змінна), податкових зборів та валового внутрішнього продукту (незалежні змінні). Показник ВВП включимо у моделювання через його важливість як індикатора загального економічного зростання. Як підтверджує показник кореляції існує тісний взаємозв'язок між тим як змінюються обсяги ВВП і капітальні інвестиції.

Моделювання здійснюється через побудову рівняння множинної регресії, яке у загальному вигляді може бути записане наступним чином:

$$y = b_0 + b_1x_1 + b_2x_2 + \dots + b_nx_n \quad (3.1)$$

де y – залежна змінна;

b_0 – константа;

b_i – коефіцієнти при незалежних змінних;

x_i – незалежні змінні (фактори впливу)

Початкові дані для моделювання представлені в таблиці 3.1.

Таблиця 3.1. Вихідні дані для побудови рівняння множинної регресії, млн. грн.

Рік	Квартал	Капітальні інвестиції (y)	Податкові надходження до державного бюджету (x_1)	ВВП (x_2)
2014	1 квартал	40 809,90	62 828,99	316 905,00
	2 квартал	46 050,10	68 925,98	382 391,00
	3 квартал	48 616,80	65 135,23	440 476,00
	4 квартал	68 584,90	83 288,06	447 143,00
2015	1 квартал	44 741,70	92 020,00	375 991,00
	2 квартал	53 982,90	95 987,66	456 715,00
	3 квартал	61 998,00	101 868,36	566 997,00
	4 квартал	90 431,70	119 541,52	588 841,00
2016	1 квартал	51 591,70	118 502,88	455 298,00
	2 квартал	68 251,10	123 416,11	535 701,00
	3 квартал	84 607,30	123 977,26	671 456,00
	4 квартал	121 713,60	152 422,56	722 912,00
2017	1 квартал	64 754,40	160 788,66	592 523,00
	2 квартал	90 330,70	146 304,96	665 233,00
	3 квартал	104 459,90	165 007,12	834 287,00
	4 квартал	153 267,70	179 453,32	891 839,00
2018	1 квартал	88 955,10	175 266,61	705 977,00
	2 квартал	117 938,50	181 573,76	810 174,00
	3 квартал	130 152,00	195 988,60	994 810,00
	4 квартал	189 296,20	215 758,23	1 049 635,00
2019	1 квартал	108 298,00	186 923,41	815 123,00
	2 квартал	125 697,50	190 639,40	932 677,00
	3 квартал	145 207,60	200 812,81	1 111 862,00
	4 квартал	205 245,50	221 400,42	1 114 902,00

Вибір 6 років обумовлено потребою використання найбільш актуальних даних, а також подіями 2013 року, які призвели до територіальних втрат України. Статистичні дані з 2014 року наявні без врахування анексованих та окупованих територій. Джерелами інформації виступили сайти Державної служби статистики України (<http://www.ukrstat.gov.ua/>) щодо показнику ВВП та капітальних інвестицій, та Державної казначейської служби щодо обсягів податкових надходжень до державного бюджету України (<https://www.treasury.gov.ua/>). Таким чином, ми використали 24 точки даних для моделювання. Сформована вибірка є цілком репрезентативною і дозволяє формулювати висновки щодо отримання

достовірних результатів. У таблиці 3.2. наведена описова статистика рядів даних обраних показників.

Таблиця 3.2. Фактори для формування лінійної моделі множинної регресії та їх описова статистика

Показник	Капітальні інвестиції (y)	Податкові надходження до державного бюджету (x_1)	ВВП (x_2)
Середнє	44571	66779	323924
Середньокв. відхилення	13013	8434	51418
Мінімальне	27082	52082	238724
Максимальне	74962	82006	408472
Асиметричність	0,85	0,00	0,02
Ексцес	0,31	-0,87	-0,84

У таблиці 3.3 наведено дані про взаємну кореляцію обраних показників. Дані свідчать про наявність сильної кореляції між залежною та незалежними змінними, що є важливою передумовою щодо застосування рівняння лінійної регресії.

Таблиця 3.3. Кореляційна матриця показників, обраних для моделювання

	Капітальні інвестиції (y)	Податкові надходження до державного бюджету (x_1)	ВВП (x_2)
Капітальні інвестиції (y)	1		
Податкові надходження до державного бюджету (x_1)	0,73	1	
ВВП (x_2)	0,86	0,62	1

Перевіримо наявність взаємного впливу залежних і незалежних змінних за допомогою тесту Грейнджера на причинність (табл. 3.4). В цілому незалежні змінні є причиною змін залежної змінної на часових лагах 3 і 4, хоча податкові надходження не мають такого впливу на лагах 1 та 2. Зворотній вплив (залежної змінної на незалежні) за результатами тесту відсутній.

Таблиця 3.4. Результати тесту Грейнджера на причинність для залежних та незалежних змінних на часових лагах від 1 до 4 (x_1 : Податкові надходження до державного бюджету; x_2 : ВВП).

Лаг	$x \rightarrow y$	x_1	x_2	$y \rightarrow x$	x_1	x_2
1		Failed	Passed		Failed	Passed
2		Failed	Passed		Failed	Passed
3		Passed	Passed		Failed	Passed
4		Passed	Passed		Failed	Passed

Процесу отримання рівняння множинної регресії передуює перевірка даних на стаціонарність. Стаціонарний процес характеризується таким розподілом випадкової величини, яка залишається незмінною (стаціонарною) з плином часу, дані мають, як зазначається у довідковій літературі зі статистики, «постійне математичне очікування, дисперсію, а коваріація між значеннями ряду залежить лише від величини лагу». Формалізація вищезазначеного може бути здійснена таким чином::

$$\begin{aligned}
 M(y_i) &= \mu, \forall t \\
 D(y_i) &= \sigma^2, \forall t \\
 cov(y_i, y_{i+\tau}) &= \gamma(\tau), \forall t
 \end{aligned}
 \tag{3.2}$$

де μ – математичне очікування;

σ^2 – варіація;

$\gamma(\tau)$ – коваріація.

Відзначимо, що у більшості випадків величини, які змінюються з плином часу, і особливо це стосується економічних процесів, часто є нестаціонарними. В нашому випадку наведені статистичні показники є нестаціонарними. Тому необхідно привести їх до виду, який дозволить отримати стаціонарний ряд для кожного показника. Нами було зрештою припущення, що досягнення цієї мети можливе за рахунок корекції часових рядів, які є показниками у номінальному грошовому виразі, на рівень

інфляції. Таким чином, кориговані значення матимуть відносну стабільність ключових показників описової статистики.

Перевірка трансформованих часових рядів на стаціонарність проведемо за допомогою тесту Дікі-Фулера. Тест перевіряє нульову гіпотезу про наявність одиничного кореня в моделі ($\rho = 1$) і шляхом побудови авторегресійної моделі виду:

$$\Delta y_t = (\rho - 1)y_{t-1} + u_t \quad (3.3)$$

Тестова статистика (DF-статистика) – це t-статистика для перевірки значимості коефіцієнтів лінійної регресії. Результати тестів наведено у таблиці 3.5. Всі ряди успішно пройшли тест і ми можемо прийняти гіпотезу про їх стаціонарність.

Таблиця 3.5. Результати перевірки даних на стаціонарність (тест Дікі-Фулера)

	Капітальні інвестиції (y)	Податкові надходження (x_1)	ВВП (x_2)
Т-статистика	-4,2652	-4,3862	-5,6029
Т-критичне	-3,5978	-3,5977	-3,5977
Стаціонарність	Так	Так	Так
Часовий лаг	1	1	1
p-value	0,0144	0,0103	< 0.01

Отримання рівняння множинної регресії проведено за допомогою функції Аналізу даних «Регресія» MS Excel. Програмний комплекс дозволяє отримати всі необхідні значення коефіцієнтів при незалежних змінних, а також ряд додаткових показників щодо статистичної значимості отриманих результатів. Підсумки наведено нижче.

Рівняння множинної регресії має вид:

$$y = -42\,883 + 0,497x_1 + 0,1675x_2 \quad (3.4)$$

Отримане рівняння множинної регресії свідчать про наявність прямої залежності зміни капітальних інвестицій від податкових надходжень та ВВП. Тобто за наявної системи оподаткування спостерігається збільшення капітального інвестування при збільшенні як податкових надходжень, так і обсягу ВВП. Пряма залежність від обсягу податків свідчить не про необхідність їх підвищення, а в більшій мірі є наслідком того, що зростання економічної активності підприємств супроводжується розширенням оподаткованої бази, а отже і загальних податкових надходжень.

Графіки співставлення фактичних і передбачених значень представлено на рис. 3.1 і 3.2.

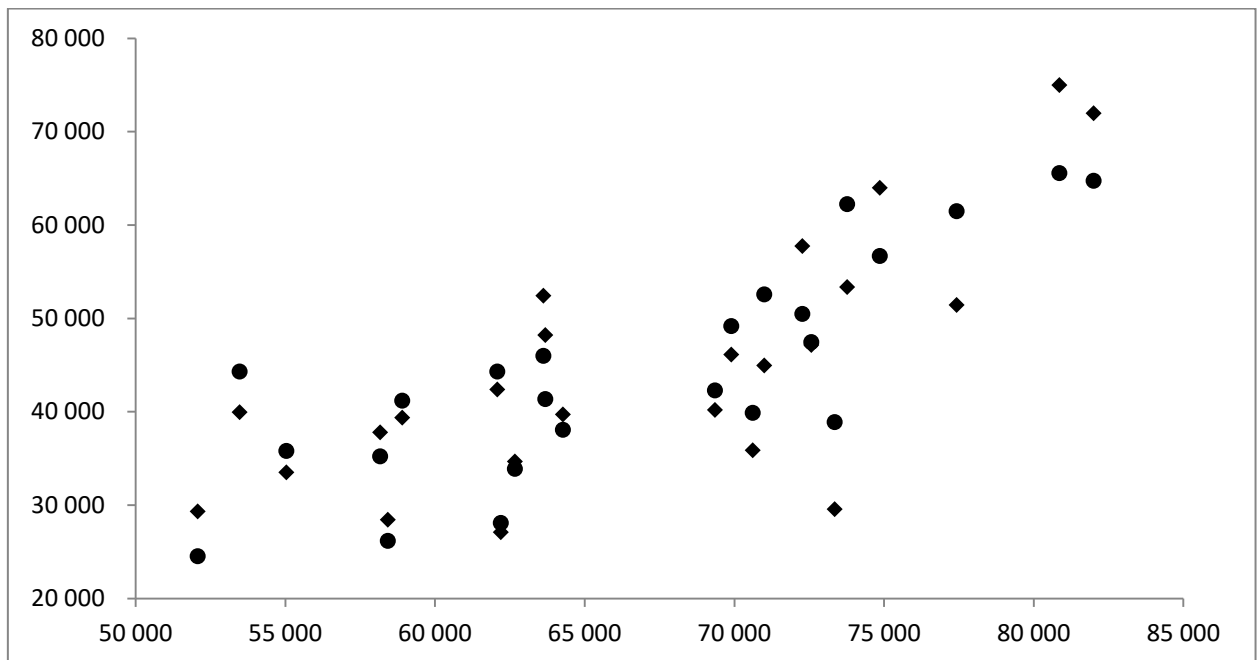

Рис. 3.1. Графік співставлення фактичних (◆) і передбачених (●) значень для обсягу капітальних інвестицій (y) та податкових надходжень (x_1), отриманих за допомогою регресійного рівняння.

Достовірність результатів моделювання, а саме значення показника «Нормований R-квадрат», F-статистика та рівень її значущості наведено у табл. 3.6. Для оцінки достовірності коефіцієнтів при незалежних змінних необхідно проаналізувати t-статистику та рівень її значущості.

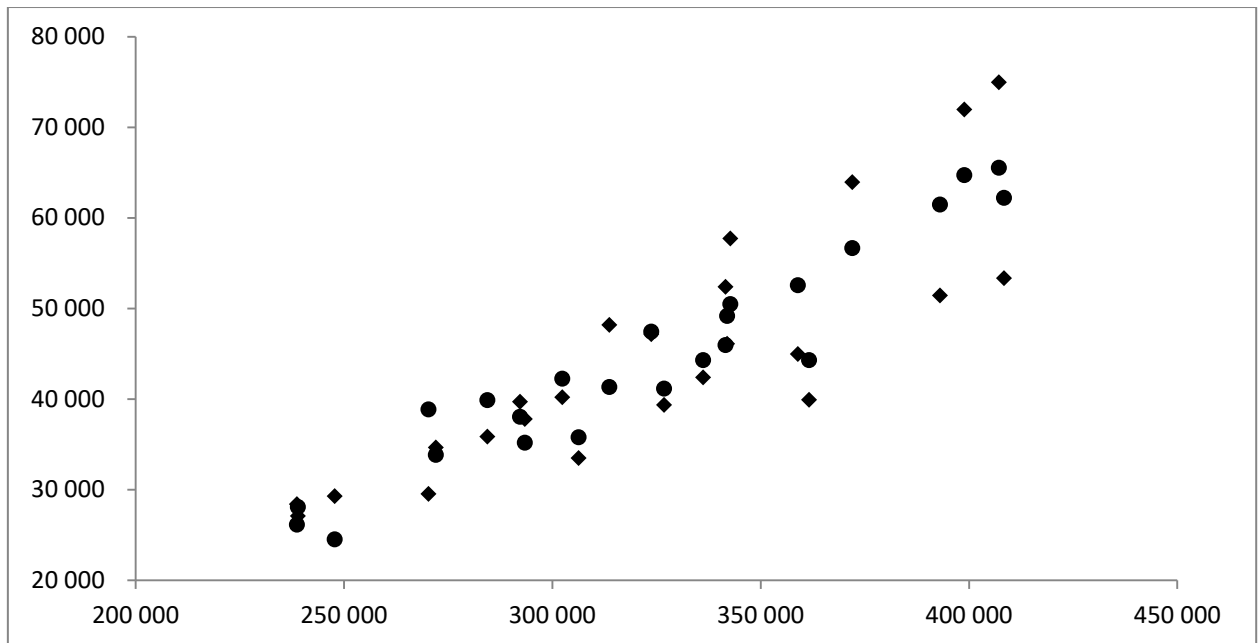

Рис. 3.2. Графік співставлення фактичних (◆) і передбачених (●) значень для обсягу капітальних інвестицій (y) та ВВП (x_2), отриманих за допомогою регресійного рівняння.

Таблиця 3.6. Вихідні дані, які характеризують придатність отриманого рівняння множинної регресії

OVERALL FIT

Multiple R	0,897228
R Square	0,805018
Adjusted R Square	0,786449
Standard Error	6013,403
Observations	24

ANOVA				Alpha	0,05	
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>p-value</i>	<i>sig</i>
Regression	2	3,14E+09	1,57E+09	43,35124	3,51E-08	yes
Residual	21	7,59E+08	36161015			
Total	23	3,89E+09				

	<i>coeff</i>	<i>std err</i>	<i>t stat</i>	<i>p-value</i>	<i>lower</i>	<i>upper</i>
Intercept	-42882,6	10254,3	-4,18191	0,000421	-64207,5	-21557,6
Taxes	0,497026	0,188904	2,631103	0,015613	0,104178	0,889873
GDP	0,167517	0,030986	5,406139	2,31E-05	0,103077	0,231957

Значення нормованого R-квадрат свідчить про загальну придатність рівняння: прогнозовані дані майже на 80% відповідають фактичним. F-статистика свідчить, що рівняння якісно пояснює фактичні результати. Статистичне значення коефіцієнтів при незалежних змінних мають бути вище критичного значення тестової статистики для отримання результату, який дозволить використовувати рівняння у прогнозуванні. У нашому випадку тестова статистика перевищує критичні значення (значення p-value менше 0,05 – для рівня достовірності результатів 95%), тобто отримані коефіцієнти при незалежних змінних суттєво відрізняються від нуля.

Наступним кроком аналізу отриманих рівнянь є перевірка автокореляції залишків та проведення тесту на гетероскедастичність. Перевірка на наявність систематичних зв'язків між залишками часових даних, які знаходяться поряд (тобто поточного значення і попереднього у часовому ряді), може бути проведена за допомогою тесту Дарбіна-Уотсона, відомий як тест на автокореляцію залишків. Формалізація процесу тестування наведено нижче.

Якщо ε_t – це залишки рівняння регресії за умови $\varepsilon_t = \theta\varepsilon_{t-1} + \partial_t$ статистика Дарбіна-Уотсона перевіряє нульову гіпотезу про відсутність автокореляції залишків: $\rho = 0$; альтернативною гіпотезою відповідно є: $\rho \neq 0$. Формула для отримання значення тестової статистики наступна:

$$d = \frac{\sum_{t=2}^T (\varepsilon_t - \varepsilon_{t-1})^2}{\sum_{t=1}^T \varepsilon_t^2} \quad (3.5)$$

де T – загальна кількість спостережень

Залишки повинні бути випадковими, тобто між ними не повинно бути кореляції. Однак при моделюванні можуть виникати ситуації, коли залишки містять тренд або вони мають циклічність. Це призводить до того, що кожне наступне значення залишків залежить від попередніх. У цьому випадку

стверджують, що рівняння містить автокореляцію залишків регресійної моделі.

Автокореляція в залишках може бути викликана причинами, які мають різне походження. Інколи ця причина знаходиться у самій моделі. Так, до моделі може бути не включений фактор, що має істотний вплив на результат, але вплив якого проявляється в залишках. Саме через це вони можуть мати автокореляцію. Найчастіше таким фактором є час (t), або модель не приймає до уваги другорядні фактори, які разом мають істотний вплив на результат через, наприклад, збіг трендових змін або потрапляють у відповідну фазу циклічності.

Отже, для проведення розрахунку будемо дотримуватись наступного алгоритму розрахунків:

1. Отримати залишки рівняння регресії (програмний комплекс MS Excel дозволяє виводити ці значення у табличному вигляді разом із рівнянням регресії)
2. Знайти різницю між залишками сусідніх даних: $(\varepsilon_t - \varepsilon_{t-1})$
3. Знайти квадрат залишків ε_t^2 і квадрат різниць залишків $(\varepsilon_t - \varepsilon_{t-1})^2$
4. Знайти суму квадратів залишків і суму квадратів різниць залишків.
5. Розділити суму квадратів різниць залишків на суму квадратів залишків (d).

Діапазон значень тестової статистики знаходиться між 0 та 4, але має бути ближче до 2, що і дозволяє говорити про відсутність автокореляції залишків. Тест також має зони невизначеності, коли неможливо достовірно говорити про наявність або відсутність автокореляції залишків. Щоб зробити висновки про позитивну автокореляцію залишків слід порівнювати розрахункове значення тестової статистики таким чином:

- $d < d_L$: гіпотеза про незалежність залишків не приймається (позитивна автокореляція);
- $d > d_U$: гіпотеза про незалежність залишків не відкидається;
- $d_L < d < d_U$: відсутні умови для прийняття остаточного рішення.

Щоб зробити висновки про позитивну автокореляцію залишків слід порівнювати розрахункове значення тестової статистики таким чином:

- $(4 - d) < d_L$: гіпотеза про незалежність залишків не приймається (негативна автокореляція);
- $(4 - d) > d_U$: гіпотеза про незалежність залишків не відкидається;
- $d_L < (4 - d) < d_U$: відсутні умови для прийняття остаточного рішення.

У нашому випадку кількість незалежних змінних дорівнює 2, загальна кількість даних – 24. Отже, при рівні значущості результатів 95% діапазони невизначеності знаходяться в межах 1,19-1,54.

За результатом тестування значення тестової статистики дорівнює 2,73 (для співставлення із критичними значеннями використовуємо різницю $4 - 2,73 = 1,27$). Отже, згідно із отриманими інтервалами потрапляємо у зону невизначеності тесту, тому ми не можемо прийняти чи відкинути нульову гіпотезу про відсутність автокореляції залишків.

Наступним кроком є перевірка випадкових помилок на гетероскедастичність. Це поняття застосовується в прикладній статистиці для виявлення залежностей у регресійних рівняннях. Воно означає неоднорідність спостережень, що проявляється у змінах в випадкових помилках отриманої економетричної моделі. Підкреслимо, що регресійне рівняння дає можливість математично довести зв'язок між змінними. У той же час причинно-наслідкові зв'язки мають бути пояснені дослідником виходячи із особливостей досліджуваних процесів, явищ. Отримання дослідниками відомостей про поведінку моделі здійснюється через систему пов'язаних рівнянь, а гетероскедастичність моделей лінійної регресії свідчить, що результати, отримані за допомогою моделі, будуть неточними. Тобто, гетероскедастичність дозволяє робити висновки щодо неадекватності результатів дослідження. Тому проведення тесту на виявлення гетероскедастичності є обов'язковим для всіх статистичних моделей.

Одним з тестів, який дозволяє перевірити модель лінійної регресії на гетероскедастичність, є Тест Уайта. Тест, як нульову гіпотезу, перевіряє саме

відсутність гетероскедастичності в моделі. Потенційні помилки у рівнянні регресії повинні мати постійну дисперсією (що є загальною передумовою для всіх регресійних рівнянь). Саме за таких умов, допоміжна регресія не має суттєвого впливу на основне рівняння регресії.

Перевірка гіпотези про відсутність гетероскедастичності здійснюється із застосуванням методу LM-статистики. Він полягає в перевірці обмежень статистичної моделі, яка оцінюється на основі вибраних даних. У разі, якщо розрахована тестова статистика буде вище критичної значення, то відкидається нульова гіпотеза і приймається альтернативна гіпотеза про присутність гетероскедастичності.

Порядок дій при проведенні тесту включає наступні кроки:

1. Отримати рівняння лінійної регресії та провести розрахунки його залишків:

$$y = b_0 + b_1x_{i1} + b_2x_{i2} + \dots + b_nx_{in} \quad (3.6)$$

$$e_i = y_i - \hat{y}_i$$

2. Побудувати допоміжне рівняння лінійної регресії, яке включить залежність квадрату залишків початкового рівняння від всіх незалежних змінних, їх квадратів та попарних добутоків:

$$e_i = \alpha_0 + \alpha_1X_{i1} + \alpha_2X_{i2} + \alpha_3X_{i3} + \alpha_1X_{i1}^2 + \alpha_2X_{i2}^2 + \alpha_3X_{i3}^2 + \alpha_1X_{i1}X_{i2} + \alpha_2X_{i2}X_{i3} + \alpha_3X_{i2}X_{i3} \quad (3.7)$$

3. Визначити на підставі отриманого рівняння тестову статистику:

$$U = nR^2 \quad (3.8)$$

4. Перевірити статистичну значимість допоміжного рівняння за допомогою критерію χ^2 . За умови що

$$U > \chi^2 \quad (3.9)$$

гіпотеза гомоскедастичності (нульова гіпотеза) відкидається і приймається альтернативна гіпотеза про гетероскедастичність.

Результати тесту наступні. Значення LM-статистики 2,92 при p-value 0,15, F-статистика 2,24 при p-value 0,13. Отже, тест пройдено.

Близьким до зазначеного вище є тест, яким також перевіряється нульова гіпотеза про відсутність гетероскедастичності –тест Бройша-Пагана. Альтернативною є гіпотеза про наявність гетероскедастичності. Тож тест виявляє гетероскедастичність лінійного типу.

Тест Бройша-Пагана використовує моделі типу:

$$\sigma_i^2 = h(z'_i \gamma) \quad (3.10)$$

де $z_i = (1, z_{2i}, \dots, z_{pi})$ пояснює різницю між варіаціями. Розрахунок LM-статистики (мультиплікатора Лагранжа) є тестовою статистикою для тесту Бройша-Пагана:

$$LM = \left(\frac{\partial \ell}{\partial \theta} \right)^T \left(-E \left[\frac{\partial^2 \ell}{\partial \theta \partial \theta'} \right] \right)^{-1} \left(\frac{\partial \ell}{\partial \theta} \right) \quad (3.11)$$

Порядок дій при проведенні тесту включає наступні кроки:

1. Застосовується метод найменших квадратів до регресійної моделі.
2. Розраховуються залишки рівняння регресії, знаходиться їх квадрат і отриманий результат необхідно розділити на оцінки похибки варіації з рівняння, що сформоване на першому кроці, для отримання показника g_i за формулою:

$$g_i = \frac{\hat{\varepsilon}_i^2}{\hat{\sigma}^2}, \quad \hat{\sigma}^2 = \sum \hat{\varepsilon}_i^2 \quad (3.12)$$

Залишки використовуються для отримання рівняння регресії виду:

$$g_i = \gamma_1 + \gamma_2 z_{2i} + \dots + \gamma_p z_{pi} + \eta_i \quad (3.13)$$

3. LM-статистика в даних розрахунках є сумою квадратів рівняння з кроку 2 із мультиплікатором 0,5:

$$LM = \frac{1}{2} (TSS - SSR) \quad (3.14)$$

де TSS – сума квадратів відхилень g_i від середнього значення, а SSR – сума квадратів залишків того ж рівняння.

Далі слід провести χ^2 тест із k ступенями свободи. Якщо тестова статистика має значення p -value нижче за рівень значимості тесту (у нашому випадку обираємо стандартний рівень значимості $< 0,05$), тоді нульова гіпотеза про гомоскедастичність відкидається і приймається альтернативна гіпотеза про гетероскедастичність.

Результати тесту наступні. Значення LM-статистики 2,17 при p -value 0,2, F-статистика 0,79 при p -value 0,3. Отже, тест пройдений.

У наукових дослідженнях вважається, що тест Дарбіна-Уотсона є більш точним (неасимптоматичним) адже він безпосередньо включає кількість спостережень у виборці. Більша кількість підвищує достовірність отримуваних результатів. На противагу, тести Бройша-Погана та Уайта є асимптоматичними і дають достовірні результати тільки за умови великих за розміром вибірок.

Застосуємо рівняння множинної лінійної регресії для отримання однорічного прогнозу показника капітальних інвестицій із щоквартальною розбивкою. Для цього розрахуємо середні темпи приросту абсолютних показників незалежних змінних, які і будуть визначати незалежну змінну. Результати прогнозування наведені у табл. 3.7.

Таблиця 3.7. Прогнозні показники капітальних інвестицій на основі отриманого рівнянь множинної регресії в цінах 2010 року

Рік	Квартал	Капітальні інвестиції (y)	Податкові надходження до державного бюджету (x_1)	ВВП (x_2)
2020	1	46 145,23	75 613,98	307 106,70
	2	50 534,35	73 391,56	339 901,65
	3	63 167,78	75 614,81	408 720,92
	4	68 098,41	84 697,67	411 205,51

Отримані дані необхідно привести до номінальних значень із врахуванням інфляції, адже сама модель була отримана за даними, скоригованими на індекс споживчих цін із базою розрахунку – 2010 рік (табл. 3.8).

Таблиця 3.8. Прогнозні показники капітальних інвестицій на основі отриманого рівняння множинної регресії в номінальному виразі

Рік	Квартал	Інфляція, у % до 2010 р.	Капітальні інвестиції (y)	Податкові надходження до державного бюджету (x_1)	ВВП (x_2)
2020	1	275,7	127 222,39	208 467,74	846 693,16
	2	279,3	141 142,43	204 982,63	949 345,30
	3	278,4	175 859,09	210 511,63	1 137 879,05
	4	287,5	195 782,92	243 505,81	1 182 215,84

Таким чином, у 2020 році очікуємо збільшення показників капітальних інвестицій як в номінальному, так і реальному виразі (рис. 3.3). Це відповідає очікуванням зростання показників незалежних змінних, які мають прямий вплив на зростання залежної змінної. В той же час необхідно очікувати отримання фактичних даних за 2020 рік, що можуть суттєво відрізнитись від

прогнозу. Причиною цього є складна ситуація для багатьох бізнес-суб'єктів України через пандемію вірусу COVID-19, коли для підтримання поточної діяльності із вимушеними перервами йшло споживання капіталу замість його спрямування на капітальне інвестування. Подібні форс-мажорні обставини не можуть бути враховані в моделі, яка експлуатує концепцію лінійного тренду в економічних процесах на підставі історичних даних минулих років.

Рисунок 3.3 – Візуалізація прогнозу капітальних інвестицій на 2020 рік згідно отриманого рівняння множинної регресії

В цілому, отримане рівняння множинної регресії може бути використане при формуванні прогнозів показника капітальних інвестицій в залежності від динаміки податкових надходжень до державного бюджету і валового внутрішнього продукту, що доведено в роботі практикою прогнозу на рік.

Особливості визначеного впливу податкових факторів на розвиток інвестиційних процесів засвідчують той факт, що очікуваний позитивний вплив застосування інструментів податкового регулювання на зростання масштабів інвестиційної активності слід розглядати, передусім, у стратегічній перспективі, оскільки процеси акумулювання інвестиційного

капіталу за рахунок вивільнених від оподаткування ресурсів є досить тривалими, враховуючи значні масштаби інвестиційної діяльності. Саме тому в роботі було висунуто гіпотезу щодо формування диференційованого ефекту податкового регулювання інвестиційної діяльності залежно від часового горизонту його формування. Для перевірки висунутої гіпотези доцільно побудувати дистрибутивно-лагову модель, специфікою застосування якої є можливість розподілу досягнутого комплексного ефекту в розрізі короткострокової та довгострокової перспективи. З метою підвищення релевантності отриманих результатів статистичну вибірку для оцінювання було сформовано з даних 7 країн світу, які за результатами проведеного в попередньому розділі кластерного аналізу, потрапили в одну групу за параметрами функціонування податкової системи (Україна, Чехія, Естонія, Німеччина, Литва, Португалія, Словаччина). Часовий горизонт дослідження охоплює 2005–2019 рр., що в сукупності забезпечує 105 спостережень для проведення розрахунків. Для забезпечення комплексності дослідження було сформовано вибірку з трьох факторних та чотирьох результуючих змінних, що визначило необхідність побудови комплексу з 12 економіко-математичних моделей.

Отже, факторними змінними, що характеризують систему податкового регулювання інвестиційної діяльності, обрано наступні показники:

– різниця між номінальною та ефективною ставками податку на прибуток підприємств, % (Dif). Даний індикатор дозволяє врахувати рівень податкового навантаження, який фактично не було сплачено платниками податків через функціонування системи податкових стимулів та можливості зниження рівня оподаткування. Очікується, що зростання зазначеного показника вказує на підвищення стимулюючої спрямованості податкової системи, в тому числі, з точки зору інвестиційних процесів, а тому має призводити до зростання обсягу інвестицій;

– рівень сукупного податкового навантаження, % прибутку підприємств (ТВ). Даний показник відображає загальний податковий тиск на

суб'єктів підприємництва, а тому визначає їх фактичну здатність акумулювати вільні фінансові ресурси та здійснювати інвестиційні вкладення, тому очікуваним є обернений зв'язок;

– податки на доходи, прибуток та капітал, % доходу підприємств (TIPS). Зазначений індикатор характеризує структуру податкового навантаження в країні, а тому очікується, що його вплив на інвестиційні процеси суб'єктів господарювання є більш масштабним, ніж загальний вплив показника сукупного податкового навантаження.

У той же час, для характеристики інвестиційних процесів в економіці обрано чотири показники:

- чистий притік прямих іноземних інвестицій, % ВВП (FDI);
- чисті інвестиції в нефінансові активи, % ВВП (Inv);
- валові внутрішні інвестиції, % ВВП (GCF);
- валове нагромадження капіталу % ВВП (GFCG).

Обрані індикатори характеризують як внутрішні інвестиційні процеси у країні, так і ступінь її привабливості для іноземних інвесторів, що дозволяє в сукупності охарактеризувати рівень інвестиційної активності.

Розрахунки проведено за допомогою програмного забезпечення Stata 14/SE. Зазначений інструментарій дозволяє оцінити довгострокові та короткострокові ефекти впливу, усереднені для загальної вибірки країн, а також диференціювати досягнуті короткострокові ефекти у розрізі окремих досліджуваних країн. Отже, на першому етапі було оцінено вплив параметрів податкового регулювання на чистий притік прямих іноземних інвестицій. Узагальнені результати побудованих трьох економіко-математичних моделей демонструє табл. 3.9.

З даних таблиці можемо констатувати, що обсяги надходження прямих іноземних інвестицій у країну детермінуються специфікою податкових параметрів лише у довгостроковій перспективі, у той час як усереднені короткострокові ефекти виявились статистично незначимими. У той же час, аналізуючи виявлені довгострокові ефекти впливу, відмітимо, що зростання

розриву між номінальною ставкою та фактичним рівнем податкового навантаження з податку на прибуток підприємств, як і очікувалося, забезпечує приріст додаткового вкладення інвестиційного капіталу в країну.

Таблиця 3.9 – Результати моделювання впливу податкових факторів на чистий притік прямих іноземних інвестицій у різній часовій перспективі для 7 країн Європи за період 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Стандартна похибка	z	P> z	Нижні 95%	Верхні 95%
Довгостроковий вплив						
Dif	0,530***	0,097	5,46	0,000	0,340	0,721
TB	0,087	0,105	0,83	0,407	-0,118	0,293
TIPS	0,246***	0,082	2,99	0,003	0,084	0,407
Короткостроковий вплив						
Dif	0,456	0,630	0,72	0,469	-0,778	1,691
TB	-0,197	0,329	-0,60	0,549	-0,843	0,448
TIPS	0,062	0,198	0,32	0,752	-0,325	0,451

Примітка: *** – статистична значимість на рівні 99%.

При цьому привертає увагу також той факт, що в довгостроковому періоді зафіксовано прямий зв'язок між рівнем податкового навантаження на доходи, прибуток і капітал підприємств, а також надходженнями прямих іноземних інвестицій, що може бути свідченням схильності іноземних інвесторів вкладати кошти у країни з ефективно функціонуючою податковою системою як з точки зору забезпечення її регуляторної, так і фіскальної функції.

У той же час, важливо також проаналізувати оцінені короткострокові ефекти у розрізі досліджуваних країн, узагальнення яких демонструють дані табл. 3.10. Представлені дані засвідчують, що статистично значимі ефекти впливу різниці між номінальною та ефективною податковою ставкою на притік прямих іноземних інвестицій зафіксовано лише в двох країнах – Естонії та Литві. При цьому в Естонії позитивний вплив обумовлений, в першу чергу, наявною специфічною системою оподаткування прибутку підприємств, при якій оподатковується лише розподілений прибуток. У той

же час, зафіксований від'ємний вплив у Литві обумовлений тим, що в короткостроковому періоді наявні розриви реального та номінального податкового навантаження можуть бути свідченням складності сприйняття податкової системи, що, проте, в довгостроковому періоді призведе до зростання інвестиційної активності за рахунок сформованої економії фінансових ресурсів.

Таблиця 3.10 – Результати моделювання впливу податкових факторів на чистий притік прямих іноземних інвестицій у короткостроковій перспективі у розрізі 7 країн Європи за період 2005–2019 рр.

Змінна	Країна	Коефіцієнт впливу	Стандартна похибка	z	P> z	Нижні 95%	Верхні 95%
Dif	Чехія	-0,305	0,434	-0,70	0,481	-1,157	0,545
	Естонія	4,192*	2,454	1,71	0,088	-0,617	9,003
	Німеччина	0,030	0,088	0,34	0,731	-0,143	0,204
	Литва	-0,574***	0,138	-4,15	0,000	-0,846	-0,303
	Португалія	0,239	0,203	1,18	0,239	-0,158	0,637
	Словаччина	-0,182	0,421	-0,43	0,666	-1,009	0,644
	Україна	-0,205	0,266	-0,77	0,440	-0,727	0,316
ТВ	Чехія	-0,602	0,759	-0,79	0,428	-2,091	0,886
	Естонія	0,017	0,188	0,10	0,924	-0,350	0,386
	Німеччина	-0,042	0,127	-0,33	0,742	-0,292	0,208
	Литва	-0,425	0,470	-0,91	0,365	-1,347	0,496
	Португалія	1,281	1,089	1,18	0,240	-0,854	3,416
	Словаччина	-1,627***	0,444	-3,67	0,000	-2,498	-0,757
	Україна	0,016	0,104	0,16	0,874	-0,189	0,222
TIPS	Чехія	0,654	0,530	1,23	0,217	-0,385	1,694
	Естонія	-0,932	0,764	-1,22	0,223	-2,431	0,566
	Німеччина	0,023	0,388	0,06	0,952	-0,737	0,784
	Литва	0,077	0,121	0,63	0,526	-0,161	0,315
	Португалія	-0,196	0,524	-0,37	0,708	-1,224	0,832
	Словаччина	0,455	0,381	1,19	0,233	-0,293	1,203
	Україна	0,357	0,230	1,55	0,121	-0,093	0,808

Примітка: *** – статистична значимість на рівні 99%, * – статистична значимість на рівні 90%.

Важливо, що серед інших параметрів податкового регулювання було виявлено статистично значимі результати лише для показника сукупного податкового навантаження для Словаччини, зростання якого обумовлює певні скорочення у надходженнях прямих іноземних інвестицій у країну, що

цілком закономірно. Таким чином, результати оцінювання засвідчили, що для іноземних інвесторів має значення як рівень податкового навантаження на суб'єктів підприємництва у країні вкладення коштів, так і наявність системи податкових стимулів для суб'єктів господарювання реалізовувати інвестиційні вкладення.

У той же час, важливим об'єктом дослідження є роль податкових факторів у забезпеченні внутрішніх інвестиційних процесів. Так, зокрема, важливим є оцінювання часових перспектив впливу параметрів податкового регулювання на вкладення коштів у нефінансові активи (табл. 3.11).

Таблиця 3.11 – Результати моделювання впливу податкових факторів на чисті інвестиції в нефінансові активи у різній часовій перспективі для 7 країн Європи за період 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Стандартна похибка	z	P> z	Нижні 95%	Верхні 95%
Довгостроковий вплив						
Dif	0,076**	0,030	2,52	0,012	0,017	0,136
TB	0,092***	0,024	3,83	0,000	0,045	0,139
TIPС	0,042***	0,011	3,60	0,000	0,019	0,065
Короткостроковий вплив						
Dif	-0,122***	0,042	-2,89	0,004	-0,205	-0,039
TB	0,019	0,093	0,21	0,834	-0,163	0,202
TIPС	0,006	0,158	0,04	0,967	-0,304	0,317

Примітка: *** – статистична значимість на рівні 99%, ** – статистична значимість на рівні 95%.

Важливо, що зростання розриву між базовою та ефективною ставками податку на прибуток у короткостроковій перспективі є фактором, що обмежує інвестиційні потоки, тоді як в довгостроковій перспективі вплив змінюється на протилежний, а тому можна констатувати, що всередині країни існує часовий лаг між реалізацією ініціатив з податкового стимулювання інвестиційної діяльності та досягненням реального ефекту зростання внутрішніх інвестицій. При цьому слід звернути увагу також на той факт, що показники податкового навантаження (загального та за групою

податків на доходи, прибуток і капітал) у довгостроковій перспективі також мають позитивний вплив на результируючий показник, при цьому в короткостроковому періоді залишаючись нерелевантним фактором впливу.

У свою чергу, оцінювання короткострокових ефектів у розрізі досліджуваних країн засвідчило досить обмежений рівень статистичної значимості отриманих залежностей лише для двох країн – Німеччини та Португалії (табл. 3.12).

Таблиця 3.12 – Результати моделювання впливу податкових факторів на чисті інвестиції в нефінансові активи у короткостроковій перспективі у розрізі 7 країн Європи за період 2005–2019 рр.

Змінна	Країна	Коефіцієнт впливу	Стандартна похибка	z	P> z	Нижні 95%	Верхні 95%
Dif	Чехія	-0,174	0,106	-1,64	0,100	-0,383	0,033
	Естонія	-0,322	0,507	-0,64	0,525	-1,316	0,671
	Німеччина	0,016**	0,007	2,23	0,026	0,001	0,030
	Литва	-0,057	0,036	-1,57	0,117	-0,128	0,014
	Португалія	-0,093	0,082	-1,13	0,258	-0,255	0,068
	Словаччина	-0,177	0,147	-1,20	0,230	-0,467	0,112
	Україна	-0,048	0,040	-1,18	0,236	-0,128	0,031
ТВ	Чехія	-0,367	0,286	-1,28	0,200	-0,929	0,194
	Естонія	0,006	0,048	0,13	0,893	-0,088	0,101
	Німеччина	-0,041***	0,008	-4,62	0,000	-0,058	-0,023
	Литва	-0,080	0,081	-0,99	0,321	-0,240	0,078
	Португалія	0,435	0,363	1,20	0,230	-0,275	1,147
	Словаччина	0,192	0,198	0,97	0,332	-0,196	0,582
	Україна	-0,008	0,059	-0,14	0,887	-0,124	0,107
TIPС	Чехія	0,102	0,348	0,29	0,770	-0,581	0,785
	Естонія	-0,701	0,840	-0,83	0,404	-2,347	0,945
	Німеччина	0,250	0,335	0,75	0,455	-0,406	0,908
	Литва	-0,024	0,029	-0,86	0,391	-0,081	0,032
	Португалія	0,667**	0,308	2,17	0,030	0,063	1,271
	Словаччина	-0,212	0,289	-0,73	0,464	-0,780	0,355
	Україна	-0,035	0,032	-1,11	0,266	-0,099	0,027

Примітка: *** – статистична значимість на рівні 99%, ** – статистична значимість на рівні 95%.

Так, у Німеччині зростання сукупного податкового навантаження оперативно призводить до скорочення інвестиційних процесів, у той час як податкова економія з податку на прибуток підприємств обумовлює їх

приріст. З іншого боку, в Португалії зростання фактичного податкового навантаження на доходи, капітал та прибуток підприємств має позитивну дію, що в свою чергу обумовлено загальним зростанням податкової бази підприємств у країні та, відповідно, нарощенням потенціалу інвестиційних ресурсів.

Наступним показником для оцінювання обрано валові внутрішні інвестиції, узагальнений вплив податкових факторів на динаміку яких демонструє табл. 3.13.

Таблиця 3.13 – Результати моделювання впливу податкових факторів на валові внутрішні інвестиції у різній часовій перспективі для 7 країн Європи за період 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Стандартна похибка	z	$P > z $	Нижні 95%	Верхні 95%
Довгостроковий вплив						
Dif	1,195***	0,212	5,62	0,000	0,778	1,611
TB	0,500**	0,222	2,25	0,024	0,064	0,936
TPC	0,194***	0,030	6,34	0,000	0,134	0,254
Короткостроковий вплив						
Dif	-0,715***	0,216	-3,30	0,001	-1,140	-0,291
TB	-0,193	0,241	-0,80	0,423	-0,666	0,279
TPC	-0,148	0,069	-2,14	0,033	-0,284	-0,012

Примітка: *** – статистична значимість на рівні 99%, ** – статистична значимість на рівні 95%.

Варто відзначити, що тенденції усередненого короткострокового та довгострокового впливу параметрів податкового регулювання для сукупної вибірки країн є аналогічними попередньо виявленим для результуючого показника чистих нефінансових інвестицій. З іншого боку, представлені у табл. 3.14 дані, що характеризують короткострокові ефекти, виявлені для окремих країн, дещо відрізняються.

Так, зокрема, для Чехії та Литви було виявлено, що зростання розриву між номінальним та фактичним навантаженням з податку на прибуток підприємств у короткостроковій перспективі є інгібітором інвестиційних

процесів, що підтверджує попередньо виявлені закономірності. У той же час, аналогічні ефекти оберненого впливу було виявлено за показниками сукупного податкового навантаження (Словаччина) та податкового навантаження за податками на доходи, прибуток і капітал (Чехія).

Таблиця 3.14 – Результати моделювання впливу податкових факторів на валові внутрішні інвестиції у короткостроковій перспективі у розрізі 7 країн Європи за період 2005–2019 рр.

Змінна	Країна	Коефіцієнт впливу	Стандартна похибка	z	P> z	Нижні 95%	Верхні 95%
Dif	Чехія	-0,771**	0,324	-2,38	0,017	-1,406	-0,135
	Естонія	-1,489	2,868	-0,52	0,603	-7,111	4,131
	Німеччина	-0,142	0,092	-1,54	0,123	-0,323	0,038
	Литва	-1,499***	0,297	-5,04	0,000	-2,081	-0,916
	Португалія	-0,252*	0,144	-1,74	0,081	-0,536	0,031
	Словаччина	-0,278	0,516	-0,54	0,591	-1,291	0,735
	Україна	-0,576	0,711	-0,81	0,418	-1,970	0,817
ТВ	Чехія	0,620	0,879	0,71	0,480	-1,102	2,343
	Естонія	0,063	0,198	0,32	0,749	-0,325	0,452
	Німеччина	0,033	0,154	0,21	0,830	-0,268	0,335
	Литва	-0,662	0,990	-0,67	0,504	-2,603	1,278
	Португалія	0,069	0,681	0,10	0,919	-1,266	1,405
	Словаччина	-1,363**	0,682	-2,00	0,046	-2,700	-0,026
	Україна	-0,114	0,276	-0,41	0,679	-0,657	0,428
ГІРС	Чехія	-0,528***	0,081	-6,45	0,000	-0,689	-0,367
	Естонія	-0,187	0,138	-1,35	0,177	-0,458	0,084
	Німеччина	-0,045	0,044	-1,03	0,301	-0,132	0,040
	Литва	0,012	0,031	0,40	0,692	-0,049	0,074
	Португалія	-0,135	0,126	-1,07	0,284	-0,382	0,112
	Словаччина	-0,149	0,157	-0,95	0,342	-0,458	0,159
	Україна	-0,005	0,028	-0,21	0,835	-0,060	0,049

Примітка: *** – статистична значимість на рівні 99%, ** – статистична значимість на рівні 95%.

Останнім з обраних для дослідження параметрів інвестиційного розвитку країни є показник валового нагромадження капіталу. Результати оцінювання узагальнених ефектів для вибірки з 7 країн засвідчили, що даний показник значною мірою залежить від податкових факторів як у

короткостроковій так і у довгостроковій перспективах – всі оцінені залежності виявились статистично значущими (табл. 3.15).

Таблиця 3.15 – Результати моделювання впливу податкових факторів на валове нагромадження капіталу у різній часовій перспективі для 7 країн Європи за період 2005–2019 рр.

Змінна	Коефіцієнт впливу	Стандартна похибка	z	P> z	Нижні 95%	Верхні 95%
Довгостроковий вплив						
Dif	0,858***	0,198	4,32	0,000	0,469	1,247
TB	1,354***	0,380	3,56	0,000	0,607	2,100
TIPC	0,572***	0,141	4,04	0,000	0,294	0,849
Короткостроковий вплив						
Dif	-0,422**	0,167	-2,53	0,012	-0,751	-0,094
TB	-0,178*	0,097	-1,84	0,066	-0,368	0,012
TIPC	0,552**	0,260	2,12	0,034	0,042	1,063

Примітка: *** – статистична значимість на рівні 99%, ** – статистична значимість на рівні 95%, * – статистична значимість на рівні 90%.

Так, зокрема, виявлено, що показники різниці між базовою та реальною ставкою податку на прибуток підприємств, а також сукупного податкового навантаження на підприємства характеризуються диференційованим впливом на валове нагромадження капіталу – оберненим у короткостроковому періоді та прямим у довгостроковому. З іншого боку, зростання податкового навантаження безпосередньо на доходи, прибуток і капітал створює стимули для валового нагромадження капіталу незалежно від часового горизонту дослідження. Така тенденція обумовлена тим, що в умовах значного податкового навантаження на прибуток суб'єкти економіки схильні застосовувати оптимізаційні заходи щодо зменшення податкової бази, в тому числі, шляхом здійснення інвестицій.

При цьому проведений аналіз короткострокових ефектів впливу для окремих країн (табл. 3.16) вказує на той факт, що статистично значимий ефект диференціації реального податкового навантаження з податку на прибуток підприємств від його встановленого номінального рівня на валове

нагромадження капіталу зафіксовано лише у Литві, причому його напрямок відповідає загальному тренду, виявленому для досліджуваної вибірки країн Європи.

Таблиця 3.16 – Результати моделювання впливу податкових факторів на валове нагромадження капіталу у короткостроковій перспективі у розрізі 7 країн Європи за період 2005–2019 рр.

Змінна	Країна	Коефіцієнт впливу	Стандартна похибка	z	P> z	Нижні 95%	Верхні 95%
Dif	Чехія	-0,327	0,235	-1,39	0,164	-0,787	0,133
	Естонія	-1,353	2,145	-0,63	0,528	-5,559	2,851
	Німеччина	-0,022	0,038	-0,58	0,561	-0,097	0,053
	Литва	-0,576***	0,207	-2,78	0,005	-0,983	-0,170
	Португалія	-0,219*	0,113	-1,93	0,053	-0,443	0,003
	Словаччина	-0,265	0,347	-0,76	0,445	-0,945	0,415
	Україна	-0,195	0,415	-0,47	0,638	-1,009	0,618
ТВ	Чехія	-0,192	0,467	-0,41	0,681	-1,108	0,723
	Естонія	-0,022	0,159	-0,14	0,888	-0,336	0,291
	Німеччина	0,014	0,077	0,18	0,856	-0,138	0,166
	Литва	-0,244	0,489	-0,50	0,616	-1,203	0,713
	Португалія	-0,135	0,573	-0,24	0,813	-1,258	0,987
	Словаччина	-0,708	0,528	-1,34	0,180	-1,744	0,327
	Україна	0,040	0,180	0,23	0,821	-0,312	0,393
TIRC	Чехія	-0,211	0,847	-0,25	0,803	-1,873	1,449
	Естонія	1,149	0,742	1,55	0,122	-0,305	2,604
	Німеччина	0,495	0,333	1,49	0,137	-0,157	1,148
	Литва	-0,014	0,310	-0,05	0,963	-0,623	0,594
	Португалія	-0,060	0,219	-0,27	0,784	-0,489	0,369
	Словаччина	0,920**	0,395	2,33	0,020	0,146	1,694
	Україна	1,589***	0,558	2,85	0,004	0,495	2,684

Примітка: *** – статистична значимість на рівні 99%, ** – статистична значимість на рівні 95%, * – статистична значимість на рівні 90%.

Іншим показником з релевантним впливом у короткостроковому періоді виявився рівень фактичного навантаження за показниками на доходи, прибуток та капітал підприємств (Словаччина, Україна). Це вказує на той факт, що підприємства цих країн більш схильні реінвестувати отримані прибутки, аніж сплачувати податки при їх розподілі.

Узагальнюючи проведені дослідження, представимо його у вигляді науково-методичного підходу (рис. 3.4).

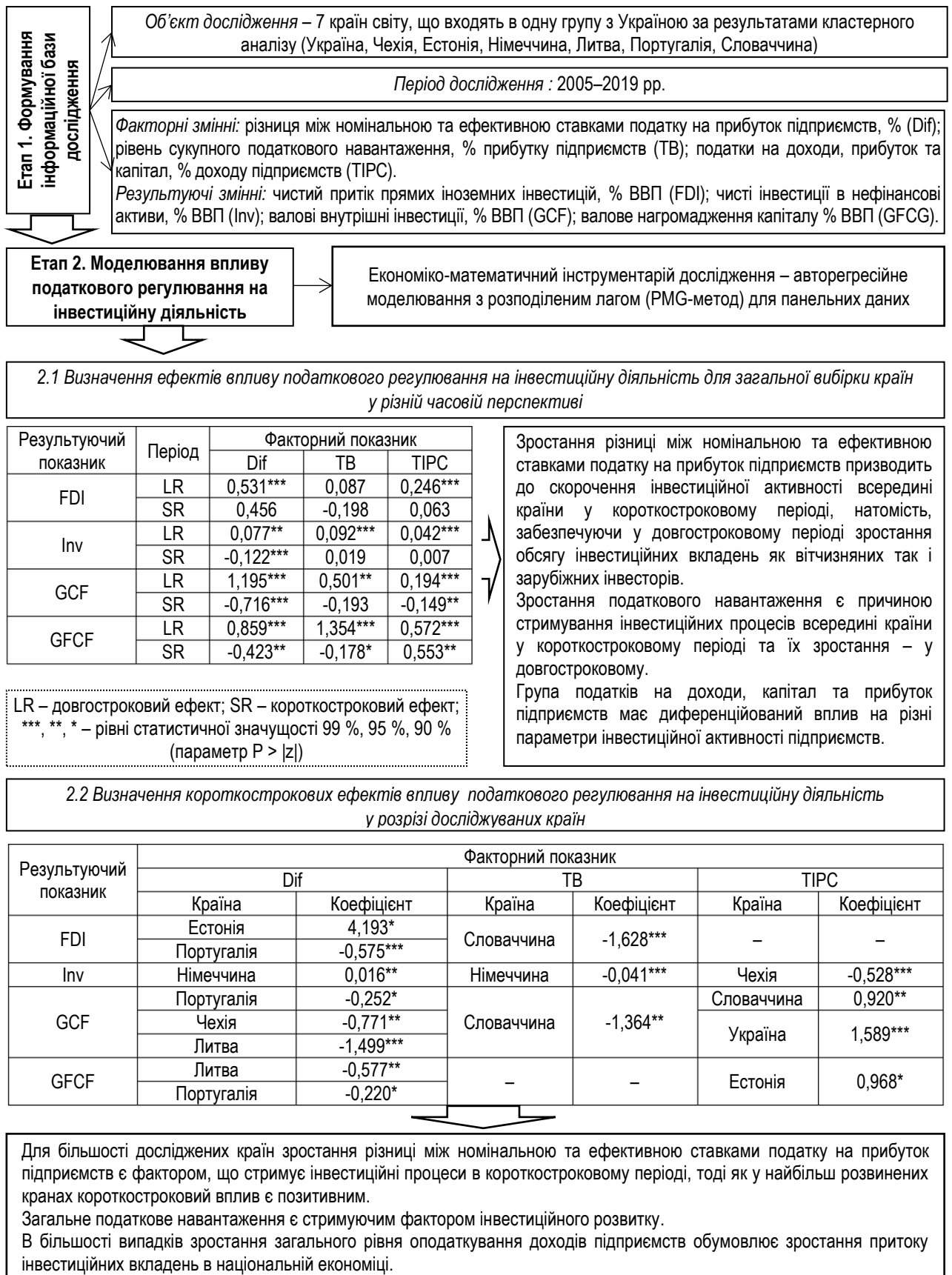

Рисунок 3.4 – Науково-методичні засади та результати моделювання впливу податкового регулювання на інвестиційні показники у різній часовій перспективі

Отримані результати свідчать, що розробка та реформування системи податкового регулювання інвестиційної діяльності, а також дослідження її ефективності має здійснюватися у стратегічній перспективі, оскільки існує часовий лаг між впровадженням заходів з податкового регулювання, а також досягнення очікуваного ефекту, а тому орієнтування на короткостроковий результат може призвести до асиметрії інформації та прийняття хибних управлінських рішень щодо необхідності скасування або зміни податкових норм внаслідок виявленої короткострокової неефективності їх функціонування.

3.2. Оцінювання фіскальної ефективності системи податкового регулювання в Україні

Ефективність фіскальної функції податкової системи є багатоаспектною категорією, яка поєднує критерії обсягу мобілізованих податкових надходжень до бюджету (в абсолютних та відносних показниках) та частки прихованої бази оподаткування, що є складовою тіньової економіки. Як наслідок відбувається завищення відношення сплачених податків до ВВП. Тіньова економіка знижує ефективність фіскальної політики країни, здійснює перерозподіл податкового навантаження, що уповільнює темпи економічного зростання та стримує зростання зайнятості. Рівень оподаткування багато в чому залежить від задіяної державними інституціями податкової бази, а ефективність податкової системи – від сформованої структури оподаткування в контексті оподаткування факторів виробництва (праця та капітал) і споживання з урахуванням деструктивних ефектів оподаткування та часового лагу дії. Для країн з диферентною моделлю економіки залежно від ступеня розвитку інститутів фіскальна ефективність ідентичної структури оподаткування значно відрізнятиметься.

Міжнародні фінансові інституції для країн з трансформаційною економікою рекомендують використовувати податки з широкою податковою базою та помірними ставками, оскільки це має найбільш нейтральний ефект впливу на економічне зростання, а також знижує можливості для ухилення від сплати податків. Циклічність, особливо для відкритої моделі економіки, на кшталт вітчизняної, також є фактором, який вносить корективи у структуру оподаткування на етапах рецесії та економічного відновлення, що впливає на загальний рівень фіскальної ефективності. Загальна фіскальна ефективність податкової системи може бути визначена як сума фіскальної ефективності кожного податку та збору. Важливими індикаторами виміру фіскальної ефективності у міжнародній практиці є ефективні ставки оподаткування, які розраховуються шляхом співвідношення податкових надходжень до податкової бази, обрахованої за інформацією системи національних рахунків. У світовій практиці прийнято розраховувати імпліцитні ставки податків за класифікацією оподаткування факторів виробництва, що надає можливість оцінити чистий ефект впливу функціонування податків на працю, капітал і споживання з урахуванням діючих податкових пільг, кредитів [120].

Таким чином, система податкових пільг, спрямованих на стимулювання інвестиційної діяльності реального сектора економіки, – частина податкової політики держави. Управління фінансовими потоками організацій, що формуються в результаті надання податкових пільг, вимагає чіткого усвідомлення проблемних зон сучасної системи податкового стимулювання. Пільгове оподаткування грає роль додаткових інвестицій держави в пріоритетні напрямки розвитку економіки, створюючи рівні економічні умови для різних господарюючих суб'єктів.

У сучасних умовах економічного розвитку України ефективність механізму податкового стимулювання інвестиційного клімату ґрунтується на можливості реалізувати закладені в ній фіскальної та регулюючої функції.

Недостатня фіскальна ефективність всієї податкової системи в цілому і її основних бюджетоутворюючих податків зокрема призводить до

недофінансування видатків держави, зростання дефіциту бюджету і, як наслідок, відбивається на макроекономічній стабільності країни.

Це пояснюється тим фактом, що податкові надходження займають значну частину в доходах Зведеного бюджету України. А саме, як видно з табл. 3.17, за період 2009-2018 рр. питома вага податкових надходжень в структурі доходів Зведеного бюджету України коливалася в межах від 73,1% у 2008 році до 80,6% в 2018 році.

Під фіскальної ефективністю податкової системи розуміється «її здатність генерувати економічні ефекти, які полягають в забезпеченні належних (за обсягом) і своєчасних (у встановлені терміни) надходжень податкових платежів при допустимих витратах на підтримку процесу адміністрування [107].

Таблиця 3.17 – Питома вага податкових надходжень у доходах Зведеного бюджету України за період 2009-2018 рр. [90]

Рік	Питома вага податкових надходжень в доходах Зведеного бюджету,%					
	Усього податкових надходжень	Податок на прибуток підприємств	Податок на доходи фізичних осіб	Податок на додану вартість	Акцизний збір	Інші податки і збори
2009	73,1	17,5	12,9	25,2	5,9	11,6
2010	73,2	15,2	13,3	29,3	5,0	10,4
2011	73,3	15,6	15,8	27,0	4,8	10,1
2012	76,3	16,1	15,4	30,9	4,3	9,6
2013	76,2	12,1	16,3	31,0	7,9	8,9
2014	74,5	12,8	16,2	27,4	9,0	9,1
2015	84,0	13,8	15,1	32,6	8,5	14,0
2016	80,9	12,5	15,3	31,2	8,6	13,3
2017	79,9	12,4	16,3	29,0	8,2	14,0
2018	80,6	8,8	15,9	30,5	9,9	15,5

Одним з показників, що характеризують фіскальну ефективність податкової системи, є коефіцієнт виконання запланованих податкових надходжень у Зведеному бюджеті України, який розраховується як співвідношення планових і фактичних податкових надходжень Зведеного бюджету України.

Значення даного коефіцієнта повинно дорівнювати одиниці. Велике ж відхилення даного коефіцієнта від нормативно встановленого значення може свідчити про погане адміністрування податків фіскальними органами. Якщо ж коефіцієнт менше одиниці (100%), то податкова система визнається фіскально неефективною за даним показником.

Для більш наочного відображення виконання запланованих податкових надходжень було розраховано ступінь виконання плану з податкових надходжень до Зведеного бюджету у відсотках (рис. 3.5).

Рисунок 3.5 - Динаміка коефіцієнта виконання запланованих податкових надходжень у Зведеному бюджеті України за період 2009-2018 рр. [90]

Як видно з рис. 3.5, за період 2009-2018 рр. план з податкових надходжень Зведеного бюджету був виконаний тільки в 2010, 2011 і 2015 роках, що свідчить про те, що по іншим рокам податкова система за даним показником була неефективною.

Це пов'язано, передусім, з невірно закладеними плановими макроекономічними показниками при податковому плануванні і погіршенням загальної економічної ситуації в країні, що спричинило невиконання планових показників за основними бюджетоутворюючими податками за ряд років (табл. 3.18). У свою чергу, це відбилося на

невиконанні загального плану надходження доходів Зведеного бюджету по всіх роках, окрім 2010, 2011 та 2015.

Іншим показником, який характеризує фіскальну ефективність податкової системи є коефіцієнт окупності податкових надходжень (K_0), який розраховується як відношення отриманого фіскального результату (податкових надходжень) до витрат, пов'язаних з його отриманням (формула 3.15).

$$K_0 = \text{НП}/\text{Pa} \quad (3.15)$$

де НП – обсяг податкових надходжень Зведеного бюджету;

Pa - витрати на адміністрування податків фіскальними органами.

Таким чином, коефіцієнт окупності податків безпосередньо залежить від суми податкових надходжень і має зворотну залежність від витрат на адміністрування. Даний показник свідчить, який обсяг податкових надходжень отримує держава з одиниці витрачених нею грошових ресурсів.

Еталонне значення даного коефіцієнта 60-80 [107].

В якості витрат на адміністрування податків для розрахунку коефіцієнта окупності використано значення статей видатків Зведеного бюджету на утримання митних і податкових органів (з 2017 року – на утримання фіскальних органів в цілому).

Слід зазначити, що значення даного коефіцієнта залежить від фіскального потенціалу країни в цілому з урахуванням діючих в конкретних період соціально-економічних, політичних і історичних умов, а також від ефективності адміністрування податків фіскальними органами.

У табл. 3.19 представлено розрахунок коефіцієнта окупності податків в Україні за період 2009-2018 рр. Слід зазначити, що загальні витрати на утримання фіскальних органів за аналізований період було збільшено на 2238,3 млн. грн. або на 69,3%. Податкові надходження же збільшилися на 269446,7 млн. грн. або в 2,7 рази.

Рік	Доходи Зведеного бюджету			Податкові надходження			Податок на прибуток підприємств			Податок на доходи фізичних осіб			Податок на додану вартість			Акцизний збір		
	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	%	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	%	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	%	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	%	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	%	План, млн. грн.	Факт, млн. грн.	%
2009	135784,0	134183,2	98,8	98311,6	98065,2	99,7	22428,3	23464,0	104,6	17274,1	17325,2	100,3	33450,9	33803,8	101,1	8459,2	7945,4	93,9
2010	168974,8	171811,5	101,7	122090,2	125743,1	103,0	26328,4	26172,0	99,4	22399,0	22791,1	101,8	44969,8	50396,7	112,1	10537,5	8608,1	81,7
2011	217587,3	219936,5	101,1	158770,8	161264,2	101,6	29328,4	34407,2	117,3	33365,6	34782,1	104,2	65122,5	59382,8	91,2	10402,4	10567,8	101,6
2012	306272,7	297893,0	97,3	232475,2	227164,8	97,7	29006,6	47856,8	165,0	47724,3	45895,8	96,2	99292,7	92082,6	92,7	13801,3	12783,1	92,6
2013	324696,5	272967,0	84,1	240648,9	208073,2	86,5	42717,5	33048,0	77,4	46091,9	44485,3	96,5	97643,0	84596,7	86,6	23953,8	21624,5	90,3
2014	325412,7	314506,3	96,6	243748,9	234447,7	96,2	40566,0	40359,1	99,5	52266,2	51029,3	97,6	90692,5	86315,9	95,2	30405,0	28316,1	93,1
2015	396095,9	398553,6	100,6	330618,0	334691,9	101,2	47937,2	55097,0	114,9	61172,4	60224,5	98,5	128457,5	130093,8	101,3	37590,8	33919,2	90,2
2016	479019,9	445525,3	93,0	397504,3	360567,2	90,7	58633,0	55793,0	95,2	70204,3	68092,4	97,0	164125,6	138826,8	84,6	42870,1	38428,8	89,6
2017	470652,4	442788,7	94,1	378995,7	353968,1	93,4	58449,4	54993,8	94,1	78168,1	72151,1	92,3	135679,8	128269,3	94,5	42069,2	36668,1	87,2
2018	490857,6	456067,3	92,9	387169,1	367511,9	94,9	40606,9	40201,5	99,0	80844,2	72668,2	89,9	142958,7	139024,3	97,2	46191,2	45099,6	97,6

Таблиця 3.18 - Виконання Зведеного бюджету України за податковими надходженнями за період 2009-2018 рр. [90]

Таблиця 3.19 - Розрахунок коефіцієнта окупності податків в Україні за період 2009-2018 рр. [90]

Рік	Податкові надходження, млн. грн.	Витрати на утримання митних органів, млн. грн.	Витрати на утримання податкової адміністрації, млн. грн.	Загальні витрати на утримання фіскальних органів, млн. грн.	Коефіцієнт окупності податків
2009	98065,2	860,3	2369,1	3229,4	30,4
2010	125743,1	1200,9	3055,7	4256,6	29,5
2011	161264,2	1302,0	3505,6	4807,6	33,5
2012	227164,8	1606,3	4666,1	6272,4	36,2
2013	208073,2	1597,6	4107,9	5705,5	36,5
2014	234447,7	1508,5	4699,3	6207,8	37,8
2015	334691,9	1472,0	4534,1	6006,1	55,7
2016	360567,2	1293,7	4423,8	5717,5	63,1
2017	353968,1	–	–	5976,1	59,2
2018	367511,9	–	–	5467,7	67,2

При цьому, як видно з рис. 3.6, коефіцієнт окупності податків в Україні за період 2009-2018 рр. досягав свого еталонного значення лише у 2016-2018 роках.

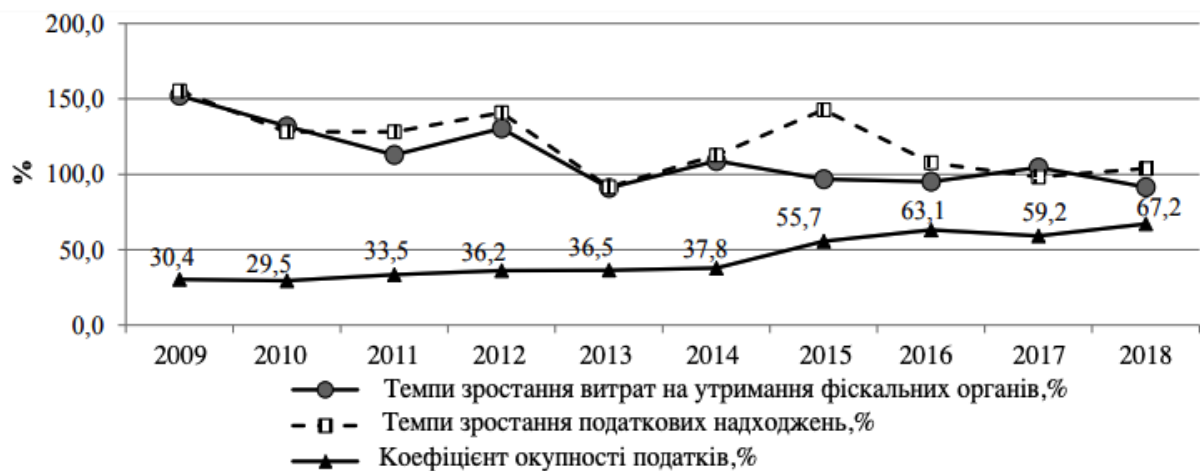

Рисунок 3.6 - Динаміка коефіцієнта окупності податків в Україні за період 2009-2018 рр. [90]

Крім того, слід зазначити значне збільшення коефіцієнта окупності податків в 2015 році, а саме на 17,9%. в порівнянні з 2014 роком, що пов'язано з істотним збільшенням податкових надходжень Зведеного бюджету при скороченні витрат на утримання фіскальних органів. Це свідчить про підвищення ефективності адміністрування податків в рамках прийнятого Податкового кодексу (зміни по термінах і видах податкових перевірок, запровадження податкових консультацій замість податкових роз'яснень; введення обов'язкового ведення звітності для великих і середніх підприємств в електронному вигляді і інші зміни в системі адміністрування податків).

Наступним показником, який можна використовувати при оцінці фіскальної ефективності податкової системи, є коефіцієнт еластичності податків, оскільки він дає характеристику динаміки податкових надходжень в залежності від зміни податкового потенціалу.

Коефіцієнт еластичності податків (Ke) показує відносну зміну податкових надходжень в порівнянні з відсотковою зміною бази (при незмінності податкової системи) [66, с. 68] і розраховується за формулою (3.16):

$$Ke = \frac{\Delta НП}{НПБ} \div \frac{\Delta ЕП}{ЕПБ} \quad (3.16)$$

де НПБ - базовий (початковий) рівень податкових надходжень;

$\Delta НП$ - зміна податкових надходжень;

ЕПБ - початковий рівень економічного показника, взятого за базу оподаткування (ВВП, валової доданої вартості, національного доходу тощо);

$\Delta ЕП$ - приріст економічного показника.

Для розрахунку даного коефіцієнта базою оподаткування будемо вважати обсяги ВВП. Таким чином, коефіцієнт еластичності визначає, на

скільки відсотків змінилися податкові надходження при зміні обсягу ВВП на один відсоток.

Якщо коефіцієнт еластичності податків більше одиниці, то податкова система вважається еластичною, тобто податкові надходження збільшуються швидшими темпами ніж зростає ВВП.

Динаміку коефіцієнта еластичності податків в Україні за період 2009-2018 рр. представлено на рис. 3.7.

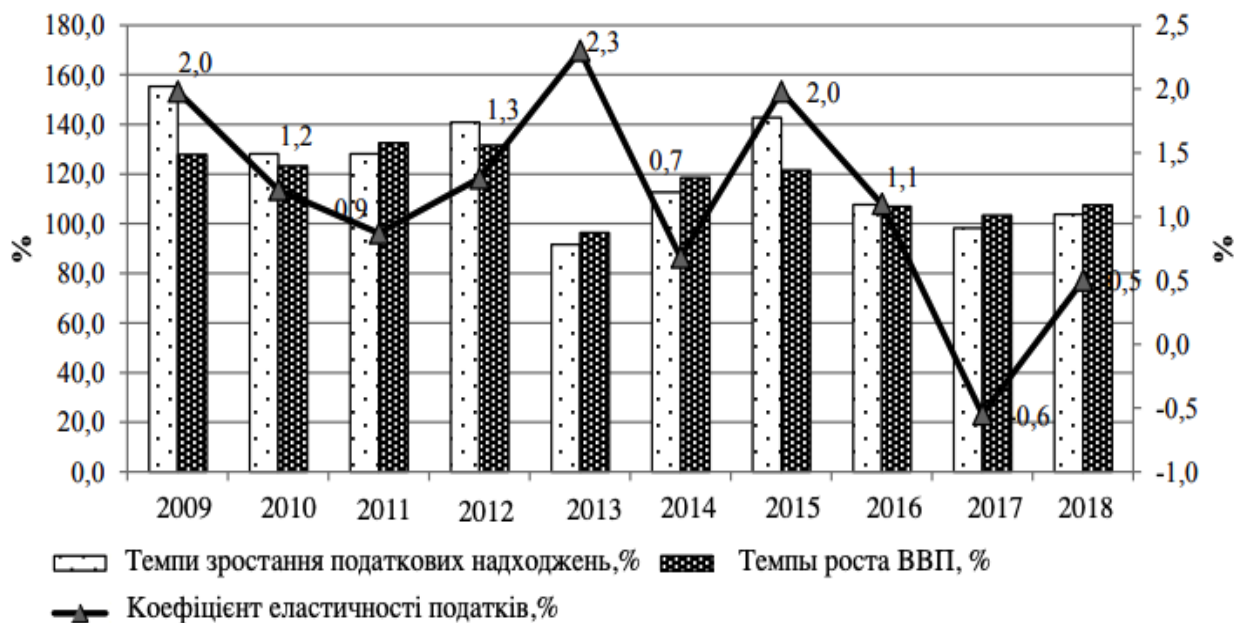

Рисунок 3.7 - Динаміка коефіцієнта еластичності податків в Україні за період 2009-2018 рр. [89, 90]

Як видно з рис. 3.7, за весь аналізований період тільки в 2011, 2014, 2017 і 2018 роках коефіцієнт еластичності був менше одиниці (особливо слід відзначити 2017 рік, коли при збільшенні ВВП відбулося зменшення податкових надходжень в порівнянні з попереднім роком, що привело до від'ємного значення коефіцієнта еластичності податків). Це свідчить про нееластичність податкової системи в ці роки, що негативно вплинуло на її фіскальну ефективність.

Таким чином, проведений аналіз дозволяє встановити в цілому низьку фіскальну ефективність податкової системи України за період 2009-2018 рр.

Таким чином, можна стверджувати, що фіскальна ефективність податкової системи – це не лише її здатність забезпечувати своєчасно і в повному обсязі виконання планових податкових надходжень, а й можливість сприяти досягненню її фіскальної результативності в цілому (мова йде про абсолютні надходження податків, зборів, платежів). Останнє, в свою чергу, залежить від потенційної бази оподаткування.

Критерії ефективності, які традиційно використовуються при таких дослідженнях, виходять з принципів оподаткування, сформульованих ще А. Смітом. Це принципи справедливості, ефективності та мінімізації адміністративних витрат. При введенні будь-якого податку доводиться маневрувати між цими принципами. У рамках теорії оптимального ефективного оподаткування ці принципи набувають форми критеріїв оптимізації.

Під принципом справедливості зазвичай розуміється відповідність розподілу податків між платниками податків.

Принцип ефективності передбачає мінімізацію впливу, який чинить той чи інший податок на розміщення ресурсів у приватному секторі. Передбачається, що розміщення ресурсів у системі, не обтяженій податками, оптимально і, відповідно, чим менший дисбаланс у розміщенні ресурсів привносить оподаткування, тим вище ефективність такого податку.

У рамках будь-якої конкретної національної системи (а не теоретичної конструкції) доводиться маневрувати між справедливістю, ефективністю і адміністрування.

Ймовірно, можна побудувати справедливу податкову систему (або хоча б один податок), проте у цьому випадку велика ймовірність того, що така система або податок будуть неефективними або будуть погано адмініструватися.

Спроби побудувати податкову систему (податок) на основі принципу ефективності призводять до втрати справедливості. У дійсності завжди доводиться чимось жертвувати - справедливістю заради ефективності, ефективністю заради справедливості або і тим і іншим заради адміністрування. В українській податковій системі є ряд прикладів такого роду жертв. Один із таких прикладів - податок на доходи фізичних осіб в Україні, коли заради ефективності та підвищення якості адміністрування (скорочення ухилення сплати від податку і прямих витрат його справляння) у значній мірі відбулася відмова від реалізації принципу справедливості.

Дослідження в області ефективного оподаткування, як правило, акцентують свою увагу на перших двох критеріях, які частіше формалізуються в термінах «індивідуальна корисність» і «суспільний добробут».

Моделювання відносин, що зв'язують воедино податкові ставки і адміністративні витрати, дуже складно, тому третій критерій включається безпосередньо в аналіз не часто. Для теорій ефективного оподаткування є характерним перетворення всіх трьох критеріїв в різні аспекти суспільного добробуту і тим самим приведення їх всіх до єдиної розмірності. Теоретично такий підхід досить зручний, так як дозволяє сформулювати рекомендації для проведення податкової політики з точки зору динаміки суспільного добробуту.

На наступному етапі в якості показника (або критерію) суспільного добробуту використовується міра національного доходу, скоригована на величину пропозиції праці, і це, здавалося б, наближає оцінку співвідношення податків з продуктом або національним доходом. Однак у більшості публікацій у рамках теорії ефективного оподаткування необхідний обсяг податкових доходів, який повинен бути отриманий за допомогою ефективною податковою системою, фактично являє собою екзогенну величину і визначається рівнем державних витрат.

Слід зазначити, що у роботах даного напрямку розробляється ефективна податкова система для фіксованого рівня податкових доходів, а не для обчислення величини цього рівня. У результаті цього, знову виникає проблема визначення обсягу суспільних благ, що фінансуються за рахунок податків, але вже на якісно іншому рівні дослідження.

Однак, у деяких роботах, які з певною мірою умовності можна віднести до теорії ефективного оподаткування, все ж робиться спроба пов'язати обсяг податкових доходів і витрат держави і вибудувати модель, що оптимізує ці співвідношення. У цих роботах досліджуються проблеми ендогенного зростання. Але результати таких досліджень дуже сильно залежать від використовуваних моделей, носять досить абстрактний характер і не дають однозначної відповіді на питання про оптимальну величиною податкового тягаря (частки податків у ВВП).

Альтернативу теоретичного підходу у визначенні ефективної частки податкових доходів у ВВП становить підхід, що враховує досвід різних країн, з позицій компаративістики.

Такі роботи відомі і уважно вивчаються провідними українськими фахівцями. Однак слід зазначити, що розкид значень показників за податковим навантаженням при даному підході досить широкий як у економічно розвинених і благополучних країнах, так і у країнах, що розвиваються і в країнах з перехідними економіками.

Таким чином, при розгляді податку з точки зору фінансової, економічної та правової категорій необхідно враховувати значимість податків для формування доходів бюджету з метою покриття витрат держави. І логіка формування визначення економічної суті податку повинна будуватися на основі вихідного пункту - держави з його зобов'язаннями щодо кола громадських послуг, а потім вже характеру відносин, які забезпечують фінансування надання цих послуг.

Слід зазначити, що існує проблема ефективності системи оподаткування, коли виконуються потреби бюджету і зростає ефективність

функціонування платників податків організацій та економіки країни в цілому.

У найбільш розвинених країнах світу (США, Японія, Корея, Канада) податкове навантаження (податкові відрахування до ВВП) мінімальні. Низьке податкове навантаження і в Китаї, 25,3%, але у податковій системі Китаю відсутні податки, що формують систему державного пенсійного забезпечення і страхових платежів.

3.3. Моделювання впливу потенційної податкової бази на податкові надходження Зведеного бюджету України

Актуальними на сьогодні залишаються питання впливу потенційної податкової бази на податкові надходження Зведеного бюджету України. Тому, абстрагуючись від тимчасових лагів, проведено кореляційно-регресійний аналіз, в якості залежної змінної якого взято податкові надходження Зведеного бюджету України.

Завдання кореляційного аналізу зводяться до виміру взаємозв'язку між варіаційної ознаками, визначенню невідомих причинних зв'язків та оцінки факторів, що роблять найбільший вплив на варіацію результативної ознаки. Мета регресійного аналізу – встановлення форми залежності, визначення функції регресії, використання рівняння для оцінки прогнозованих значень залежної змінної.

У якості незалежних змінних використано валовий прибуток (змішаний дохід), оплату праці найманих працівників і кінцеві споживчі витрати домогосподарств як потенційну базу для податків на капітал, працю і споживання відповідно [20, с. 156].

Вихідні дані для проведення кореляційно-регресійного аналізу впливу потенційної бази на обсяг податкових надходжень Зведеного бюджету України за період 2009 - 2018 рр. представлено в табл. 3.20.

Таблиця 3.20 – Вихідні дані для проведення кореляційно-регресійного аналізу впливу потенційної бази на обсяг податкових надходжень Зведеного бюджету України за період 2009–2018 рр.

Рік	Податкові надходження, млрд. грн.	Оплата праці найманих працівників, млрд. грн.	Валовий прибуток (змішаний доход), млрд. грн.	Кінцеві споживчі витрати домогосподарств, млрд. грн.
2009	98,1	216,6	118,2	252,6
2010	125,7	268,6	143,8	319,4
2011	161,3	351,9	207,9	423,2
2012	227,2	470,5	272,9	582,5
2013	208,1	451,3	239,5	581,7
2014	234,4	540,7	295,2	715,5
2015	334,7	636,7	353,0	905,6
2016	360,6	705,8	350,2	1002,0
2017	354,0	730,7	368,7	1099,2
2018	367,5	733,4	411,9	1107,8

Реалізація методу включає наступні кроки

1. Проведення оцінки рівняння регресії. Даний етап передбачає визначення вектору оцінок коефіцієнтів регресії. Відповідно до МНК (методу найменших квадратів), вектор s математично можна описати у вигляді виразу (формула 3.17):

$$s = (X^T X)^{-1} \cdot X^T Y \quad (3.17)$$

До матриці зі змінними X_j додаємо одиничний стовпець.

В процесі розрахунків нами були отримані наступні ряди даних для показників $(X^T X)^{-1}$ та $X^T Y$, які нам необхідні для побудови рівняння регресії див. табл. 3.21.

Таблиця 3.21 – Проміжні дані для розрахунку вектору оцінок коефіцієнтів регресії

Значення матриці $(X^T X)$				Значення матриці $(X^T Y)$
10,00	5106,20	2761,30	6989,50	2471,6
5106,20	2935632,14	1576910,06	4112339,47	1435133,43
2761,30	1576910,06	849700,13	2205422,38	770567,33
6989,50	4112339,47	2205422,38	5794119,59	2014958,59

У матриці $(X^T X)$ число 10, що лежить на перетині 1-го рядка і 1-го стовпчика, отримано як сума добутків елементів 1-го рядка матриці X^T і 1-го стовпця матриці X .

При цьому, обернена матриця $(X^T X)^{-1}$ значень матиме вигляд (формула 3.18):

$$(X^T X)^{-1} = \begin{vmatrix} 3,143 & -0,0261 & -0,00135 & 0,0152 \\ -0,0261 & 0,000484 & -0,000292 & -0,000201 \\ -0,00135 & -0,000292 & 0,000443 & 4,1E-5 \\ 0,0152 & -0,000201 & 4,1E-5 & 0,000109 \end{vmatrix}$$

Базуючись на даних таблиці 3.1 нами було побудовано рівняння регресії наступного вигляду (формула 3.19):

$$Y = -7.387 + 0.3108X_1 + 0.07248X_2 + 0.1085X_3 \quad (3.19)$$

Наступним етапом визначення взаємозв'язку між потенційною податковою базою та податковими надходженнями Зведеного бюджету України є побудова матриць парних коефіцієнтів кореляції. Зауважимо, що число спостережень $n = 10$. Число незалежних змінних у моделі дорівнює 3, а число регресорів з урахуванням одиничного вектора дорівнює числу невідомих коефіцієнтів. З урахуванням ознаки Y (податкових надходжень) розмірність матриці стає рівним 5. Матриця, незалежних змінних X (потенційної податкової бази) має розмірність (10×5) .

Знайдемо парні коефіцієнти кореляції за формулою 3.20:

$$r_{xy} = \frac{\bar{x}\bar{y} - \bar{x}\bar{y}}{s(x) \cdot s(y)} \quad (3.20)$$

Застосовуючи формулу парні коефіцієнти становитимуть (формули (3.21)):

$$r_{yx1} = \frac{143513,343 - 510,62 \cdot 247,16}{181,192 \cdot 96,363} = 0,991$$

$$r_{yx2} = \frac{77056,733 - 276,13 \cdot 247,16}{93,393 \cdot 96,363} = 0,979$$

$$r_{yx3} = \frac{201495,859 - 698,95 \cdot 247,16}{301,465 \cdot 96,363} = 0,989$$

$$r_{x1x3} = \frac{411233,947 - 698,95 \cdot 510,62}{301,465 \cdot 181,192} = 0,995$$

$$r_{x1x2} = \frac{157691,006 - 276,13 \cdot 510,62}{93,393 \cdot 181,192} = 0,986$$

$$r_{x2x3} = \frac{220542,238 - 698,95 \cdot 276,13}{301,465 \cdot 93,393} = 0,978 \quad (3.21)$$

Отже, отримані значення парних коефіцієнтів кореляції для кращої візуалізації наведемо у табл. 3.22.

Подальшим кроком побудови кореляційно-регресійної залежності потенційної податкової бази та податкових надходжень є розрахунок так званих коефіцієнтів часткової кореляції, що відрізняються від простого коефіцієнта лінійної парної кореляції тим, що він вимірює парну кореляцію відповідних ознак (y и x_i) за умови, що вплив на них інших факторів (x_j) усунуто.

Таблиця 3.22 – Матриця парних коефіцієнтів кореляції R

-	y	x_1	x_2	x_3
Y	1	0,9913	0,9788	0,9894
x_1	0,9913	1	0,9865	0,9948
x_2	0,9788	0,9865	1	0,9782
x_3	0,9894	0,9948	0,9782	1

На підставі часткових коефіцієнтів можна зробити висновок про обґрунтованість включення змінних в регресійну модель. Якщо значення коефіцієнта мале або воно є незначним, то це означає, що зв'язок між даними фактором і результативною змінною або дуже слабкий, або зовсім відсутній, тому фактор можна виключити з моделі (див. табл. 3.23).

Таблиця 3.23 – Розрахунок часткових коефіцієнтів кореляції значень потенційної податкової бази та податкових надходжень

Показники	Значення коефіцієнта кореляції	Характеристика зв'язку
yx_1/x_2	0,767	Щільність зв'язку сильна
yx_1/x_3	0.476	Щільність зв'язку не сильна
yx_2/x_1	0.0385	Щільність зв'язку низька
yx_2/x_3	0.361	Щільність зв'язку не сильна
yx_3/x_1	0.248	Щільність зв'язку низька
yx_3/x_2	0.752	Щільність зв'язку сильна
x_1x_2/y	0.602	Щільність зв'язку помірна
x_1x_2/x_3	0.632	Щільність зв'язку помірна
x_1x_3/y	0.729	Щільність зв'язку сильна
x_1x_3/x_2	0.875	Щільність зв'язку сильна
x_2x_3/y	0.329	Щільність зв'язку не сильна
x_2x_3/x_1	-0.185	Щільність зв'язку низька. Міжфакторний зв'язок від'ємний

На наступному етапі моделювання проаналізуємо мультиколінеарність. Якщо факторні змінні пов'язані сильною функціональною залежністю, то говорять про повну мультиколінеарність. У цьому випадку серед стовпців матриці факторних змінних X є лінійно залежні стовпці, і, по властивості визначників матриці, $\det(X^T X) = 0$.

Вид мультиколінеарність, при якому факторні змінні пов'язані деякою стохастичною залежністю, називається частковою. Якщо між факторними змінними є високий ступінь кореляції, то матриця $(X^T X)$ близька до початкової, тобто E . $\det(X^T X) \geq 0$ (чим ближче до 0 визначник матриці міжфакторної кореляції, тим сильніше мультиколінеарність факторів і ненадійніше результати множинної регресії).

Аналіз мультиколінеарності на основі матриці коефіцієнтів кореляції, показує, що якщо в матриці є міжфакторний коефіцієнт кореляції $r_{x_j x_i} > 0,7$, то в даній моделі множинної регресії існує мультиколінеарність.

У нашому випадку $r(x_1 x_2)$, $r(x_1 x_3)$, $r(x_2 x_3)$ мають $|r| > 0,7$, що говорить про мультиколінеарність факторів і про необхідність виключення одного з них з подальшого аналізу.

Якщо зв'язок між змінними в природному масштабі лінійна, то зміна початку відліку і одиниці вимірювання цієї властивості не порушать, так що і стандартизовані змінні будуть пов'язані лінійним співвідношенням (формула 3.22):

$$t_y = \sum \beta_j t_{x_j} \quad (3.22)$$

Для оцінки β -коефіцієнтів застосуємо МНК. При цьому система нормальних рівнянь буде мати вигляд (формула 3.23):

$$\begin{aligned} r_{x_1 y} &= \beta_1 + r_{x_1 x_2} \cdot \beta_2 + \dots + r_{x_1 x_m} \cdot \beta_m \\ r_{x_2 y} &= r_{x_2 x_1} \cdot \beta_1 + \beta_2 + \dots + r_{x_2 x_m} \cdot \beta_m \end{aligned}$$

$$r_{xmy} = r_{xmx1} \cdot \beta_1 + r_{xmx2} \cdot \beta_2 + \dots + \beta_m \quad (3.23)$$

Для наших даних (беремо з матриці парних коефіцієнтів кореляції) (формула 3.24):

$$\begin{aligned} 0.991 &= \beta_1 + 0.986\beta_2 + 0.995\beta_3 \\ 0.979 &= 0.986\beta_1 + \beta_2 + 0.978\beta_3 \\ 0.989 &= 0.995\beta_1 + 0.978\beta_2 + \beta_3 \end{aligned} \quad (3.24)$$

Дану систему лінійних рівнянь вирішуємо методом Гаусса (формула 3.25):

$$\beta_1 = 0.584; \beta_2 = 0.0702; \beta_3 = 0.339 \quad (3.25)$$

Стандартизована форма рівняння регресії має вигляд:

$$t_y = 0.584x_1 + 0.0702x_2 + 0.339x_3 \quad (3.26)$$

Знайдені з даної системи β -коефіцієнти дозволяють визначити значення коефіцієнтів в регресії в природному масштабі.

Перейдемо до статистичного аналізу отриманого рівняння регресії: перевірімо значимість рівняння і його коефіцієнтів, дослідженню абсолютних і відносних помилок апроксимації

Для не зміщеної оцінки дисперсії виконаємо наступні обчислення:

Не змішана помилка $\varepsilon = Y - Y(x) = Y - X*s$ (абсолютна помилка апроксимації):

Середня помилка апроксимації становить 3,68%. Оцінка дисперсії дорівнює (формула 3.27):

$$s_e^2 = (Y - Y(X))^T (Y - Y(X)) = 1496,122 \quad (3.27)$$

Таблиця 3.24 – Проміжні розрахунки для дослідження абсолютних і відносних помилок апроксимації

Y	Y(x)	$\varepsilon = Y - Y(x)$	ε^2	$(Y - Y_{cp})^2$	$ \varepsilon : Y $
98,1	95,907	2,193	4,811	22218,884	0,0224
125,7	121,171	4,529	20,508	14752,532	0,036
161,3	162,969	-1,669	2,786	7371,94	0,0103
227,2	221,824	5,376	28,896	398,402	0,0237
208,1	213,349	-5,249	27,548	1525,684	0,0252
234,4	259,687	-25,287	639,456	162,818	0,108
334,7	314,336	20,364	414,673	7663,252	0,0608
360,6	346,069	14,531	211,161	12868,634	0,0403
354,0	365,692	-11,692	136,703	11414,786	0,033
367,5	370,595	-3,095	9,58	14481,716	0,00842
			1496,122	92858,644	0,368

При цьому не зміщена оцінка дисперсії дорівнює (формула 3.28):

$$S^2 = \frac{1}{n-m-1} \cdot s_e^2 = \frac{1}{10-30-1} \cdot 1496.122 = 249.3536 \quad (3.28)$$

Оцінка середньоквадратичного відхилення (стандартна помилка для оцінки Y) становить 15,791.

$$S = \sqrt{S^2} = \sqrt{249.3536} = 15.791 \quad (3.29)$$

Дисперсії параметрів моделі визначаються співвідношенням $S_{2i} = K_{ii}$, тобто це елементи, що лежать на головній діагоналі (формула 3.30).

$$S_{b_0} = \sqrt{783.648} = 27.994$$

$$\begin{aligned}
 S_{b_1} &= \sqrt{0.121} = 0.347 \\
 S_{b_2} &= \sqrt{0.11} = 0.332
 \end{aligned}
 \tag{3.30}$$

Якщо факторні ознаки різні за своєю сутністю і (або) мають різні одиниці виміру, то коефіцієнти регресії b_j при різних факторах є несумісними. Тому, рівняння регресії доповнюються порівнянними показниками щільності зв'язку фактору з результатом, що дозволяють ранжувати чинники по силі впливу на результат.

До таких показників щільності зв'язку відносять часткові коефіцієнти еластичності, β -коефіцієнти, часткові коефіцієнти кореляції.

Проаналізуємо часткові коефіцієнти еластичності. З метою розширення можливостей змістовного аналізу моделі регресії використовуються часткові коефіцієнти еластичності, які визначаються за формулою 3.31:

$$E_i = b_i \cdot \frac{\bar{x}_i}{\bar{y}} \tag{3.31}$$

Частковий коефіцієнт еластичності показує, наскільки відсотків у середньому змінюється ознака-результат у зі збільшенням ознаки-фактору x_j на 1% від свого середнього рівня при фіксованому положенні інших факторів моделі (формула 3.32):

$$E_1 = 0,311 \cdot \frac{510,62}{247,16} = 0,642 \tag{3.32}$$

Частковий коефіцієнт еластичності $|E_1| < 1$. Отже, його вплив на результативну ознаку Y незначно.

Частковий коефіцієнт еластичності $|E_2| = 0,08097 < 1$. Отже, його вплив на результативну ознаку Y незначно.

Частковий коефіцієнт еластичності $|E_3| = 0,307 < 1$. Отже, його вплив на результативну ознаку Y незначно.

Проаналізуємо стандартизовані часткові коефіцієнти регресії. Стандартизовані часткові коефіцієнти регресії - β_j -коефіцієнти (β_j) показують, на яку частину свого середнього квадратичного відхилення $S(y)$ зміниться ознака-результат у зі зміною відповідного фактору x_j на величину свого середнього квадратичного відхилення (S_{x_j}) при незмінному вплив інших факторів (що входять в рівняння).

При максимальному β_j можна судити, який фактор сильніше впливає на результат Y .

За коефіцієнтами еластичності і β -коефіцієнтів можуть бути зроблені протилежні висновки. Причини цього: а) варіація одного фактора дуже велика; б) різноспрямований вплив факторів на результат.

Коефіцієнт β_j може також інтерпретуватися як показник прямого (безпосереднього) впливу j -ого фактора (x_j) на результат (y). Під множинної регресії j -ий фактор надає не тільки пряме, а й опосередкований (опосередковане) вплив на результат (тобто вплив через інші фактори моделі).

Непрямий вплив вимірюється величиною: $\sum \beta_i r_{x_j, x_i}$, де m - число факторів у моделі. Повний вплив j -ого фактора на результат дорівнює загальній кількості прямого і непрямих впливів вимірює коефіцієнт лінійної парної кореляції даного чинника і результату - $r_{x_j, y}$, у.

Так, для нашого прикладу, безпосередній вплив фактора x_1 на результат Y в рівнянні регресії вимірюється β_j і становить 0.584; непряме (опосередковане) вплив даного чинника становить 0,0693

Порівняльна оцінка впливу аналізованих чинників на результативний ознака проводиться:

– середнім коефіцієнтом еластичності, що показує на скільки відсотків середньому по сукупності зміниться результат у від своєї середньої величини при зміні фактора x_i на 1% від свого середнього значення;

– β -коефіцієнти, що показують, що, якщо величина фактора зміниться на одне середньоквадратичне відхилення S_{x_i} , то значення результативної ознаки зміниться в середньому на β свого середньоквадратичного відхилення;

– частку кожного фактора в загальній варіації результативної ознаки визначають коефіцієнти роздільної детермінації (окремої ухвали) (формули 3.33):

$$d_i^2 = r_{yxi} \beta_i.$$

$$d_1^2 = 0.99 * 0.584 = 0.579$$

$$d_2^2 = 0.98 * 0.0702 = 0.0688$$

$$d_3^2 = 0.99 * 0.339 = 0.336 \quad (3.33)$$

При цьому повинна виконуватися рівність: $\sum d_i^2 = R^2 = 0.984$

Щільність спільного впливу чинників на результат оцінює індекс множинної кореляції.

На відміну від парного коефіцієнта кореляції, який може приймати негативні значення, він приймає значення від 0 до 1.

Тому, R не може бути використаний для інтерпретації напрямки зв'язку. Чим щільніше фактичні значення y_i розташовуються щодо лінії регресії, тим менше залишкова дисперсія i , отже, більше величина $R_{y(x_1, \dots, x_m)}$

Таким чином, при значенні R близькому до 1, рівняння регресії краще описує фактичні дані і фактори сильніше впливають на результат. При значенні R близькому до 0 рівняння регресії погано описує фактичні дані і фактори чинять слабкий вплив на результат. Коефіцієнт кореляції становить 0,9919 та показує тісний взаємозв'язок між ознакою потенційної податкової бази та податковими надходженнями

Для її перевірки моделі використовують F -критерій Фішера.

При цьому обчислюють фактичну (що спостерігається) значення F-критерію, через коефіцієнт детермінації R^2 , розрахований за даними безпосереднього спостереження.

За таблицями розподілу Фішера-Снедекора знаходять критичне значення F-критерію ($F_{кр}$). Для цього задаються рівнем значущості α (зазвичай його беруть рівним 0,05) і двома числами ступенів свободи $k_1=m$ і $k_2=n-m-1$. Перевірка цієї гіпотези здійснюється за допомогою F-статистики розподілу Фішера (правобічна перевірка).

Якщо $F < F_{кр} = F_{\alpha; n-m-1}$, то немає підстав для відхилення гіпотези H_0 . У нашому випадку $F_{кр} = 122,132$. Табличне значення при ступенях свободи $k_1 = 3$ і $k_2 = n-m-1 = 10 - 3 - 1 = 6$, $F(3;6) = 4.76$.

Оскільки фактичне значення $F > F_{кр}$, то коефіцієнт детермінації статистично значимий і рівняння регресії статистично надійно (тобто коефіцієнти b_i спільно значимі).

Необхідність оцінки додаткового включення фактора (частковий F-критерій) пов'язана з тим, що не кожен фактор, який увійшов в модель, може істотно збільшити частку пояснене варіації результативної ознаки. Це може бути пов'язано з послідовністю вводяться факторів, так як існує кореляція між самими факторами. Мірою оцінки значущості поліпшення якості моделі, після включення в неї фактора x_j , служить частковий F-критерій - F_{x_j} .

Після розрахунків нами отримано значення F_{x_j} більше $F_{кр}$, то додаткове введення фактора x_j в модель статистично виправдано.

Частковий F-критерій оцінює значимість коефіцієнтів «чистої» регресії (b_j). Існує взаємозв'язок між частковим F-критерієм - F_{x_j} і t-критерієм, використовуваним для оцінки значущості коефіцієнта регресії при j-м факторі. $F_{x_1} = 215,769$; $F_{кр}(k_1=2; k_2=6) = 5.14$.

Порівняємо спостережуване значення часткового F-критерію з критичним: $F_{x_1} > 5.14$, отже, фактор x_1 доцільно включати в модель після введення факторів x_j .

$F_{x_2} > 5.14$, отже, фактор x_2 доцільно включати в модель після введення факторів x_j .

$F_{x_3} > 5.14$, отже, фактор x_3 доцільно включати в модель після введення факторів x_j .

Отже, у процесі проведеного кореляційного аналізу було виявлено високий рівень взаємозв'язку між обсягом податкових надходжень і розмірами чистого прибутку (змішаним доходом) (коефіцієнт кореляції 0,98), оплатою праці найманих працівників (коефіцієнт кореляції 0,99) і обсягами кінцевих споживчих витрат домогосподарств (коефіцієнт кореляції 0,99).

Це дозволило на основі даних за період 2009-2018 рр. побудувати регресійне рівняння залежності податкових надходжень від їх потенційної бази (3.34):

$$Y = -7.387 + 0.3108X_1 + 0.07248X_2 + 0.1085X_3 \quad (3.34)$$

де НП (t) - податкові надходження Зведеного бюджету;

t - змінна часу, що приймає значення від 1 до 10;

x_1 - оплата праці найманих працівників;

x_2 - чистий прибуток (змішаний дохід);

x_3 - кінцеві споживчі витрати домогосподарств.

Можлива економічна інтерпретація параметрів моделі: збільшення X_1 на 1 од. вимір. призводить до збільшення Y у середньому на 0.311 од. вимір.; збільшення X_2 на 1 од. вимір. призводить до збільшення Y у середньому на 0.0725 од. вимір.; збільшення X_3 на 1 од. вимір. призводить до збільшення Y в середньому на 0.108 од. вимір. За максимальним коефіцієнтом $\beta_1 = 0,584$ робимо висновок, що найбільший вплив на результат Y надає фактор X_1 . Статистична значимість рівняння перевірена за допомогою коефіцієнта детермінації і критерію Фішера. Встановлено, що в досліджуваній ситуації 98.39% загальної варіабельності Y пояснюється зміною факторів X_j .

Адекватність і значимість отриманої моделі підтверджується коефіцієнтом детермінації ($R^2 = 0,9839$) і розрахунковим значенням F - критерію Фішера ($F = 122,13$ при критичному значенні $F_{кр} = 0,79$).

Це дозволяє використовувати в подальшому рівняння регресії для прогнозування податкових надходжень Зведеного бюджету в залежності від зміни їх потенційної бази.

Висновки до Розділу 3

1. Доведено залежність інвестиційної діяльності від оподаткування шляхом проведення моделювання на основі базових показників, а саме: обсягів капітальних інвестицій (залежна змінна), а також податкових зборів та валового внутрішнього продукту (незалежні змінні). Для побудови рівняння множинної регресії було обрано квартальні дані показників капітальних інвестицій (y), податкових надходжень до державного бюджету (x_1) та ВВП (x_2) за період 2014-2019 рр. Отримане в результаті моделювання рівняння множинної регресії можна використовувати при формуванні коротко- та середньострокових прогнозів показника капітальних інвестицій підприємств.

2. Проведений аналіз теоретико-методичних і практичних засад механізму податкового регулювання інвестиційної діяльності в Україні дозволив визначити, що на сьогоднішній день важливість податків проявляється, передусім, через поступовий перехід від їх фіскальної складової в бік регулюючої та стимулюючої.

3. Під фіскальної ефективністю податкової системи пропонується розуміти її здатність генерувати економічні ефекти, які полягають в забезпеченні належних (за обсягом) і своєчасних (у встановлені терміни)

надходжень запланованих податкових платежів при допустимих витратах на підтримку процесу адміністрування.

4. Визначення фіскальної ефективності системи податкового регулювання в Україні було здійснено шляхом розрахунку та аналізу динаміки наступних показників: 1) коефіцієнт виконання запланованих податкових надходжень (нормативне значення 1 або 100%), 2) коефіцієнт окупності податкових надходжень (нормативне значення 60-80), 3) коефіцієнт еластичності податків (нормативне значення більше 1).

5. Зроблено висновок про низький рівень фіскальної ефективності системи податкового регулювання в Україні, що дозволило визначити основні напрями її вдосконалення.

6. З метою визначення впливу потенційної податкової бази (незалежна змінна) на податкові надходження Зведеного бюджету України (залежна змінна) проведено кореляційно-регресійний аналіз. При цьому у якості складових незалежної змінної використовувалися: 1) валовий прибуток (дохід), 2) оплата праці найманих працівників, 3) кінцеві споживчі витрати домогосподарств як потенційна база податку на прибуток (дохід), податку на доходи фізичних осіб, ПДВ та акцизного збору відповідно.

7. Адекватність і значимість отриманої моделі підтверджується коефіцієнтом детермінації ($R^2 = 0,9839$) і розрахунковим значенням F – критерію Фішера ($F = 122,13$ при критичному значенні $F_{кр} = 0,79$). Це дозволяє використовувати запропонований підхід для прогнозування податкових надходжень Зведеного бюджету України в залежності від зміни їх потенційної бази.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та запропоновано нове вирішення науково-прикладного завдання, що полягає в удосконаленні існуючих та обґрунтуванні ряду нових науково-методичних положень і підходів щодо розвитку системи податкового регулювання інвестиційної діяльності в Україні.

За результатами дисертаційної роботи зроблено наступні висновки:

1. У роботі систематизовано наукові дослідження щодо трактування сутності понять «податок», «податкова система», «податкова політика», «податкове регулювання», а також «інвестиції», «інвестиційний клімат», «інвестиційна діяльність». Особливу роль було відведено вивченню податкового стимулювання як підсистеми податкового регулювання. У контексті проведеного дослідження запропоновано авторське визначення поняття «податкове стимулювання інвестиційної діяльності» як системи цілеспрямованих дій органів державної влади та місцевого самоврядування щодо встановлення та надання податкових пільг, стимулів та інших заходів, що поліпшують майнове та (або) фінансове становище визначених категорій платників податків (зборів) для створення економічної зацікавленості здійснення ними інвестиційної діяльності.

2. Побудова концептуальної структурної схеми податкового регулювання інвестиційної діяльності передбачає систематизацію науково-методичного підґрунтя та ґрунтується на схематичному групуванні та упорядкуванні окремих елементів податкового регулювання до єдиної системи, що акумулює у своїй структурі мету, об'єкт, суб'єкти, принципи, методи, функції, інструментарій, стратегічні та тактичні цілі, а також основні моделі політики регулювання інвестиційної діяльності.

3. Податкове регулювання інвестиційної діяльності здійснюється за допомогою комплексу спеціальних інструментів. Дія таких інструментів спрямована на зміну податкового навантаження, повну або часткову

модифікацію існуючої податкової системи країни з метою впливу на інвестиційну активність в залежності від кон'юнктури інвестиційного ринку. Обґрунтовано, що податкове регулювання інвестиційної діяльності є фіскально-структурним інструментом державного регулювання інвестиційної діяльності.

4. Механізм податкового стимулювання інвестиційної діяльності розглядається як система методів, форм, інструментів, заходів державного регулювання, спрямованих на стимулювання інвестиційної діяльності суб'єктів оподаткування (платників податків) та підвищення її ефективності шляхом оптимізації державної податкової політики. Визначено, що найбільш дієвим інструментом стимулювання інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств є податкові пільги, адже вони впливають на інвестиційний ресурс підприємств, під яким розуміють кошти підприємства у вигляді чистого прибутку, які можуть бути використані як капітальні інвестиції. З метою визначення ефективності податкових пільг розраховано відповідні коефіцієнти та проаналізовано їхню динаміку.

5. Дослідження ролі податкових пільг у забезпеченні інвестиційної та інноваційної діяльності вітчизняних підприємств за допомогою проведення тесту причинності Грейнджера засвідчило, що зміна обсягу податкових пільг, наданих державою має суттєвий та значущий вплив для забезпечення показників розвитку підприємств.

6. Перевірка комплексу гіпотез щодо впливу податкових факторів на інвестиційний клімат країни засвідчила, що зростання податкового навантаження та ускладнення податкового адміністрування мають стійкий дестимулюючий ефект щодо зниження обсягу капітальних інвестицій, профінансованих з різних джерел. У той же час, показники притоку іноземних інвестицій та нарощення внутрішнього інвестиційного потенціалу продовжують зростати навіть під впливом несприятливих для бізнесу змін в системі оподаткування.

7. Було визначено, що при удосконаленні вітчизняної системи податкового регулювання інвестиційної діяльності слід орієнтуватися на позитивний досвід таких країн як Чехія, Естонія, Німеччина, Литва, Португалія та Словаччина. За результатами бенчмаркінг-аналізу визначено, що перспективними напрямками розвитку податкового регулювання інвестиційної діяльності в Україні мають стати розширення системи податкових знижок з податку на прибуток підприємств за результатами здійснення інвестиційних та інноваційних витрат та скорочення податкових ставок на суму інвестованого та реінвестованого прибутку.

8. Проведене оцінювання залежності інвестиційної діяльності вітчизняних підприємств від податкового регулювання шляхом формалізації кореляційно-регресійної залежності між рівнем капітальних інвестицій та обсягом податкових надходжень до державного бюджету і ВВП дозволило використовувати отримане рівняння множинної регресії при формуванні коротко- та середньострокових прогнозів показника капітальних інвестицій.

9. Розрахунок та аналіз динаміки коефіцієнту виконання запланованих податкових надходжень, коефіцієнту окупності податкових надходжень і коефіцієнту еластичності податків дозволив оцінити фіскальну ефективність системи податкового регулювання в Україні. Невідповідність розрахованих показників їх нормативним значенням свідчить про низький рівень фіскальної ефективності податкового регулювання, що дозволило визначити основні напрями його вдосконалення.

10. Визначення впливу потенційної податкової бази (валовий прибуток (дохід), оплата праці найманих працівників, кінцеві споживчі витрати домогосподарств) на податкові надходження Зведеного бюджету України дозволило побудувати регресійне рівняння, яке можна використовувати при формуванні прогнозів бюджетних надходжень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамов А. П. Податкова реформа та вдосконалення податкового адміністрування / А. П. Абрамов // Вісник Томського державного університету. - 2007. - № 300. - С. 7-11.
2. Агапова Т. А., Серьогіна С. Ф. Макроекономіка: підручник / Під загальною ред. проф. А. В. Сидоровича. - М. : МГУ ім. Ломоносова, ДІС, 2009. - 516 с.
3. Акчуріна Е. В. Оптимізація оподаткування / Є. В. Акчуріна. - М.: Осць-89 - 2003. - 496 с.
4. Алкличев А. Теоретичні аспекти функціонального призначення податкових відносин / А. Алкличев // Економіст. - 2010. - № 6. - с. 64-69.
5. Амірджанова А. Ф. Податки та оподаткування: навчальний курс. - М. : Центр розвитку електронного навчання Московського фінансово-промислового університету «Синергія», 2013 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://free.megacampus.ru/xbookM0028/book/index/topics.htm>.
6. Ананіашвілі Ю. Податки і макроекономічну рівновагу: Лаффера-Кейнсіанський синтез / Ю. Ананіашвілі, В. Папава. - Стокгольм, SA & SS Press, 2010. - 142 с.
7. Ансофф І. Стратегічне управління / І. Ансофф. - М.: Економіка, 1989. - 260 с.
8. Аркін В. І. Оптимізація податкових канікул в стохастичною моделі створення нового підприємства / В.І. Аркін, А.Д. Сластніков // Економіка і математичні методи. - 2006. - № 1 - с. 68-79
9. Аткинсон Е. Б., Стігліц Дж. Е. Лекції з економічної теорії державного сектора: підручник, переклад з англ. під ред. Л. Л. Любимова. - М.: Аспект-Пресс, 1995 - 832 с.
10. Бад'їн С. В. Податкові пільги як інструмент регіонального економічного регулювання: дис. ... канд. економ. наук / С. В. Бад'їн. - Хабаровськ, 2002. - 192 с.

11. Бажина О. С. Організаційно-економічний механізм управління реальним сектором депресивного регіону на основі системної трансформації його оподаткування: дис. ... канд. економ. наук / О. С. Бажина. - Нальчик, 2009. - 138 с.
12. Байбородіна В. Г., Домагальская І. М., Іваніна В. А., Коваленко Є. Г. Податки і оподаткування: навчальний посібник. - Хабаровськ: РІЦ ХГАЕП, 2010. - 108 с.
13. Балацький Є. В. Аналіз впливу податкового навантаження на економічне зростання за допомогою виробничо-інституціональних функцій / Є. В. Балацький // Проблеми прогнозування. - 2003. - № 2. - С. 88-105. [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.budgetrf.ru/Publications/Magazines/Pr/2003/2003-02balatsky/2003-02balatsky000.htm.
14. Балацький Є. В. Оцінка впливу фіскальних інструментів на економічне зростання / Є. В. Балацький // Проблеми прогнозування. - 2004. - № 4. - с. 124-135. [Електронний ресурс]. Режим доступу: fmos.deloros.ru/docs/bookkeeping/libraryout/NALZAK.pdf.
15. Баранова В. Г. Податкова політика в соціальній сфері: проблеми та шляхи вирішення [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/2411/1>.
16. Баранова В. Г., Дубовик О. Є. Вплив податкового навантаження на розвиток підприємництва // Наук. вісник нац. ун-ту ДПСУ (економіка, право). - 2013. - № 1 (60). - С. 25-30.
17. Барулін С. В. Податковий менеджмент / С. В. Барулін, Е. А. Єрмакова, В. В. Степаненко. - М. : Омега-Л, 2007. - 272 с.
18. Басалаєва Є. В. Методика управління податками на підприємстві / Є. В. Басалаєва // Фінанси. - 2003. - №4 - з. 30-33.
19. Богатирьова Є. М. Податкове навантаження як індикатор результативності податкових реформ в Україні / Є. М. Богатирьова // Економічний простір: збірник наукових праць. – 2014. – № 84. – С. 110–121.

20. Бочі А., Кіщенко С. Податкова реформа: аналіз державних рішень. – К.: Міжнародний центр перспективних досліджень, 2015. – 40 с.
1. Бюджетний моніторинг: виконання бюджету за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ibser.org.ua/UserFiles/File/Monitor%20Quarter%202018/KV_IV_2018_Monitoring_ukr.pdf.
21. Бюлетень Національного банку України: щомісячне аналітично-статистичне видання НБУ. – 2020. – № 10 (235). – 187 с.
22. Вахновська Н. А. Податковий кодекс в контексті реформування податкової системи України / Н. А. Вахновська // Економічний форум. - 2011 року. - № 1. - С. 1 -7.
23. Великсар Т. І. Підприємство як суб'єкт системи соціального захисту населення України / Т. І. Великсар // Економічний простір. – 2015. – № 12. – С. 68-78.
24. Великсар Т. І. Соціальне страхування як складова системи соціального захисту населення України: актуальні питання / Т. І. Великсар // Вісник ЖНАЕУ. – 2013. – Т. 2, № 1-2 (37). - С. 293– 298.
25. Вовк А. Ідеальною для української газодобувної галузі є модель з низькою ставкою ренти і надбавкою до податку на прибуток [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.business.ua/companies/idealnoy_dlya_ukrainskoj_gazodobyvayushchey_otrasli_yavlyaetsya_model_s_nizkoj_stavkoj_renty_i_nadba-287954.
26. Гаврилов А. І. Регіональна економіка і управління / А. І. Гаврилов. - М. : Юніті-Дана, 2002. - 238 с.
27. Гаджієв Р. Г. Пряме оподаткування в Росії та шляхи його вдосконалення: дис. канд. екон. наук / Р. Г. Гаджієв - М.: Фінансова академія при Уряді РФ, 2001. - 204 с.
28. Гаджієва М. А. Формування і реалізація регіональної податкової політики: дис. ... канд. економ. наук / М. А. Гаджієва. - Махачкала, 2009. - 184 с.

29. Гаєвський В. В. Оподаткування - сутність, особливості та досвід реформування в регіоні: дис. ... канд. економ. наук / В. В. Гаєвський. - М., 2000. - 192 с.
30. Гордєєва О. В. Податкові ризики: поняття та класифікація / О. В. Гордєєва // Фінанси. - 2011. - № 1. - С. 33-36.
31. Гордєєва О. В. Ефективне податкове регулювання соціально-економічного розвитку регіонів: дис. ... канд. економ. наук / О. В. Гордєєва. - Самара, 2009. - 184 с.
32. Гранберг А. Г. Основи регіональної економіки: Підручник для студ. вузів / А. Г. Гранберг. - М.: ГУВШЕ, 2004. - 495 с.
33. Гранберг А. Н. Основи регіональної економіки: підручник / А. Н. Гранберг - М.: ВШЕ, 2003. - 495 с.
34. Григоров В. Е. Аналіз впливу реформи місцевого самоврядування та реформи міжбюджетних відносин на фінансовий стан муніципальних утворень Російської Федерації: аналіз доповідь / В. Е. Григоров, Д. В. Жигалов, Л. В. Перцов - М., 2008. [Електронний ресурс].
Режим доступу:
www.asdg.ru/upload/iblock/1a7/1a7aa8ac1794633a7404656eb69c4c48.pdf.
35. Декларування доходів та майна на вимогу податкового органу: добірка законодавчих актів [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nalog.gov.by/ru/dekl-dohodov-po-trebovaniu>.
36. Декрет Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з громадян» № 13-92 від 26.12.1992 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=13-92>.
37. Динаміка податкового навантаження в Україні в контексті реалізації податкової реформи: монографія / За ред. Т. І. Єфименко, А. М. Соколовської. – К.: ДННУ «Академія фінансового управління», 2013. – 492 с.
38. Довідник пільг, наданих чинним законодавством по сплаті податків та зборів, інших обов'язкових платежів [Електронний ресурс]. –

Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/dovidniki--reestri--perelik/dovidniki-/54005.html>.

39. Дубовик О. Ю. Вплив процесів глобалізації на розвиток теорій податків // Сучасна економічна теорія в умовах глобалізаційних викликів: матеріали І всеукраїнської наук.-практ. конф. (м. Київ, 12 грудня 2015 р.). – К.: Національний педагогічний ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2016. – С. 20-21.

40. Дубовик О. Ю. Гармонізація податкових систем в умовах глобалізації // Фінансова система України: проблеми та перспективи розвитку в умовах трансформації соціально-економічних відносин: матеріали І міжнар. наук.-практ. конф. (м. Севастополь, 16-18 травня 2013 р.). – Севастополь: Севастопольський ін-т банківської справи, 2013. – С. 25-27.

41. Дубовик О. Ю. Концепції розвитку теорій податків // Податкова система: навчальний посібник / За заг. ред. В. Г. Баранової. – Одеса: ВМВ, 2014. – С. 16-33.

42. Дьякова Е. Б. Механізм розподілу податкових доходів бюджетів / Е. Б. Дьякова // Фінанси. - 2011. - № 5. - с. 19-23.

43. Дьякова Е. Б. Податкова система Російської Федерації в умовах бюджетного федералізму / Е. Б. Дьякова, І. А. Сушкова // Фінанси і кредит. - 2011. - № 7. - С. 55-63.

44. Жидкова Є. Ю. Податки й оподаткування: навчальний посібник. - М.: Єксмо, 2009. - 480 с.

45. Журавльова Г. А. Методологія функціонування механізму податкового регулювання на федеральному і регіональному рівнях: автореф. дис. ... докт. економ. наук / Г. А. Журавльова. - М., 2007. - 54 с.

46. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах у 2019 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pension.kiev.ua/files/mlsp_booklet_june2019.pdf

47. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах у 2018 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pension.kiev.ua/files/sb_2019.pdf.

48. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування та пенсійне забезпечення у цифрах і фактах у 2019 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pension.kiev.ua/files/mlsp_stat_dec2019.pdf.

49. Закон України «Про внесення змін в Декрет КМУ «Про прибутковий податок з громадян» від 13 лютого 1998 р. № 129/98-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=129/98-%C2%D0>.

50. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 1.07.2004 р. № 1957 – IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/283/97-ВР>.

51. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2016 році» від 24.12.2015 р. № 909-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/71-19/paran526#n526>.

52. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи» від 28.12.2014 № 71-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/71-19/paran2#n2>.

53. Закон України «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов для економічного зростання в Україні» від 27.03.2014 р. № 1166-VII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1166-18>.

54. Закон України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28.12.1994 р. № 334/94-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=334%2F94-%E2%F0>

55. Закон України «Про податок з доходів фізичних осіб» від 22 травня 2003 року № 889-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/889-15>.

56. Закон України «Про фіксований сільськогосподарський податок» від 17 грудня 1998 р. № 320-14 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=320-14>.
57. Звіт про виконання Державного бюджету України за 2018 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/list?currDir=311513>.
58. Звіти «Doing Business: Economy Rankings» / International Bank for Reconstruction and Development, the World Bank за відповідні роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org>.
59. Зелена книга малого бізнесу України – 2012 / Д. В. Ляпін, В. І. Дубровський, О. М. Піщуліна, О. П. Продан. – К.: Інститут власності і свободи, 2012. – 124 с.
60. Зеленська С. Г. Управління економікою регіону через механізм ре-вання оподаткування: дис. ... канд. економ. наук / С. Г. Зеленська. - Воронеж, 1998. - 173 с.
61. Зерщіков Ю. С. Регіональна податкова політика: кордону самостійності і механізм реалізації: дис. ... канд. економ. наук / Ю. С. Зерщіков. - Ростов на Дону, 2001. - 166 с.
62. Зотіков Н. З. Удосконалення оподаткування як інструмент реґілірування соціально-економічного розвитку регіону: дис. ... канд. економ. наук / Н. З. Зотіков. - Чебоксари, 2007. - 187 с.
63. Кажуро Н. Я. Основи економічної теорії: навчальний посібник. - Мінськ: ТОВ «ФУАинформ», ТОВ «Місанта», 2003. - 672 с.
64. Качур Р. П. Прямі іноземні інвестиції та їхній вплив на реальний сектор економіки України / Р. П. Качур // Науковий вісник НЛТУ України. - Львів: РВВ НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.15. – С. 249-253.
65. Качур О. В. Податки та оподаткування: Навчальний посібник / О. В. Качур. - М.: КНОРУС, 2007. - 304 с.
66. Качур О. В. Деякі аспекти податкової політики / О. В. Качур // Економічний аналіз: теорія і практика. - 2006. - № 2. - с. 28-33.

67. Кейнс Дж. М. Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей. - М. : Прогрес, 1978. - 494 с.
68. Кіреєва Є. Ф. Податкова політика в умовах реформування національної економіки // Білоруський економічний журнал. - 2006. - № 1. - С. 22-29.
69. Кондратенко М. Б. Податкове навантаження та шляхи його оптимізації в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / М. Б. Кондратенко. – К., 2015. – 20 с.
70. Концепція податкової реформи громадської організації «Асоціація податкових радників» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/docs/asociaciya_podatkovyh_radnykiv.pdf.
71. Концепція податкової реформи громадянської платформи «Нова країна» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/docs/nova_krayina.pdf.
72. Концепція податкової реформи Комітету з питань податкової та митної політики Верховної Ради України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://reforms.in.ua/sites/default/files/imce/npyuzhaninapodatкова.pdf>.
73. Концепція податкової реформи Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.minfin.gov.ua/uploads/0/839.pdf>.
74. Концепція податкової реформи Реанімаційного пакету реформ [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://reforms.in.ua/sites/default/files/upload/docs/reanimaciynuu_paket_reform_2_chastyna.pdf
75. Концепція реформування податкової системи, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 19 лютого 2007 року № 56-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/56-2007-p>.

76. Концепція реформування податкової системи України. Проект КМУ станом на 15.05.2010 р. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua/uk/legislation/project/656.html>.

77. Коцюрубенко А. Н., Мартинюк І. В. Фінансовий потенціал домогосподарства і методика його розрахунку / А. Н. Коцюрубенко, І. В. Мартинюк // Новий університет. Науковий журнал. Серія «Економіка і право». - Росія, Республіка Марій Ел, м Йошкар-Ола. - 2013. - № 1 (23). - С. 18-22.

78. Кошук Т. Журнал Європейської економіки. Том 7 (2), червень 2008 г. - С. 242-256 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://dspace.tneu.edu.ua/bitstream/316497/391/5/t7_2_ukr.pdf.

79. Кравченко В. Що передбачає податкова реформа від Мінфіну // В. Кравченко, М. Ормоцадзе, А. Леденьов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://forbes.net.ua/ua/nation/1400402-jareskostyle-shcho-peredbachae-cherгова-podatкова-reforma-vidmin-finu>.

80. Кравцова Г. Ф., Цветков Н.І., Островська Т. І. Основи економічної теорії (макроекономіка): навчальний посібник. - Хабаровськ: ДВГУПС, 2001. - 112 с.

81. Крисоватий А. І. Домінанти гармонізації оподаткування: національні та міжнародні вектори: монографія / Крисоватий А. І., Валігура В. А. – Тернопіль: Підручники і посібники, 2010. – 248 с.

82. Кублікова Т. Б., Курганська Е. І. Система казначейства: управління фінансовими ресурсами: монографія / Т. Б. Кублікова, Е. І. Курганська. – Одеса: ОНЕУ, 2015. – 323 с.

83. Кузнецова Л. Н. Податкова компонента державної політики сталого розвитку Росії: дис. ... канд. економ. наук / Л. Н. Кузнецова. - Ростов на Дону, 2003. - 147 с.

84. Кузулгуртова А. Ш. Податкова політика як сфера забезпечення ресурсами державної фінансової політики / А. Ш. Кузулгуртова // Фінанси і кредит. - 2011. - № 5. - с. 59-70.

85. Кузік Б. Н. Прогнозування, стратегічне планування та національне програмування: Підручник / Б. Н. Кузік, В. І. Кушлін, Ю. В. Яковець. - М.: Економіка, 2008. - 575 с.
86. Кулькова В. Ю. Формування податкового механізму стійкого розвитку регіону: дис. ... канд. економ. наук / В. Ю. Кулькова. - Казань, 2001. - 193 с.
87. Кульман А. Економічні механізми / А. Кульман [пер. з фр.] - М.: Прогрес, 1993. - 192 с.
88. Лопатіна С. В. Формування податкового клімату регіону: дис. ... канд. економ. наук / С. В. Лопатіна. - Томськ, 2002. - 254 с.
89. Лумпа Н. А. Формула прибутку: облік різних видів діяльності / Н. А. Лумпа // Фінансовий менеджмент. - 2005. - № 6 - с. 5-23.
90. Лутковська С. Ю. Екологічні податки як інструмент природоохоронного механізму: досвід ЄС та перспективи для Росії: дис. ... канд. економ. наук / С. Ю. Лутковська. - СПб, 2008. - 177 с.
91. Львів Д. С. Стратегічне управління. Регіон, місто, підприємство / Д. С. Львів, А. Г. Гранберг, А. П. Егоршин. - М.: Вид. «Економіка», 2005. - 603 с.
92. Лях О. А. Формування і реалізація регіональної податкової політики: дис. ... канд. економ. наук / О. А. Лях. - Абакан, 2008. - 203 с.
93. Майбуров І. А. Податкова політика. Теорія і практика: Підручник / І. А. Майбуров [и ін.]. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2010. - 519 с.
94. Майбуров І. А. Теорія та історія оподаткування: Навчальний посібник / І. А. Майбуров, Н. В. Ушак, М. Е. Косів. - М.: ЮНИТИ-ДАТА, 2010. - 423 с.
95. Макушев А. Е. Формування системи податкового стимулювання розвитку інноваційного потенціалу регіону: дис. ... канд. економ. наук / А. Е. Макушев. - Чебоксари, 2009. - 159 с.
96. Мале і середнє підприємництво в Україні: стан розвитку та регіональні відмінності (2010–2014 роки). – К.: Проект USAID «Впевнений

бізнес – заможна громада», Центр міжнародного приватного підприємництва, 2015. – 96 с.

97. Малган Дж. Мистецтво державної стратегії: мобілізація влади і знання в ім'я загального блага / Дж. Малган. - М.: Вид-во Інституту Гайдара, 2011. - 472 с.

98. Малініна Т. А. Оцінка податкових пільг і звільнень: зарубіжний досвід і російська практика / Т. А. Малініна - М.: Ін-т Гайдара, 2010. - 212 с.

99. Мамікіна Н. Н. Пріоритети регіональної податкової політики в умовах реформування російської податкової системи: дис. канд. економ. наук / Н. Н. Мамікіна. - Нижній Новгород, 2005. - 134 с.

100. Маркс К. Твори, т. 4 / К. Маркс, Ф. Енгельс. - М.: Державне видавництво політичної літератури, 1955. - 615 с.

101. Матеріали і пропозиції регіональної експертної групи № 5 «Податкова політика» щодо вдосконалення податкової політики при актуалізації Стратегії-2020. [Електронний ресурс]. Режим доступу : www.govrn.ru.

102. Меліков М. А. Фіскальний федералізм і проблеми регіональної податкової політики: дис. ... канд. економ. наук / М. А. Меліков. - Ставрополь, 2004. - 181 с.

103. Мещерякова Л. А. Розвиток регіональної соціально-економічної системи на базі вдосконалення бюджетно-податкової політики: теорія, методологія, практика: автореф. дис. ... докт. економ. наук / Л. А. Мещерякова. - Ставрополь, 2009. - 40 с.

104. Молдован О. О. Стратегічні пріоритети реформування податкової системи України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sp.niss.gov.ua/content/articles/files/7-87462.pdf>.

105. Податки й оподаткування: навчальний посібник / Байбородіна В. Г. та ін. - Хабаровськ: РІЦ ХГАЕП, 2010. - 108 с.

106. Податки й оподаткування: навчальний посібник / За ред. І. А. Майбурова. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2011. - 558 с.

107. Податки й оподаткування: навчальний посібник / Є. Ф. Кіреєва [и др.]; Під ред. Е. Ф. Кіреєва - Мінськ: БГЕУ, 2012. - 447 с.
108. Податок на прибуток від страхової діяльності 2020 [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://taxoptima.com.ua/ru/clause/nalog-na-pribyl-ot-strahovoy-deyatelnosti-2020#sthash.W3TCjTJV.dpuf>.
109. Непряхіна Н. Податковий індекс ЄБА з України досяг критичного рівня [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://chp.com.ua/all-news/item/35399-nalogovyiy-indeks-eba-po-ukraine-dostig-kriticheskogo-urovnya>.
110. Обсяг податкових пільг за період 1999-2019 роки // Статистичні дані за індивідуальним запитом / Державна фіскальна служба України.
111. Оспанов М. Т. Податкова реформа і гармонізація податкових відносин: автореф. дис. ... док. екон. наук: 08.00.10. - Санкт-Петербург: Вид-во Санкт-Петербург. держ. ун-ту економіки і фінансів, 1997. - 20 с.
112. Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dfp.gov.ua>.
113. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
114. Офіційний сайт Державної казначейської служби України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://treasury.gov.ua>.
115. Офіційний сайт Міністерства фінансів України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://minfin.gov.ua>.
116. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
117. Офіційний сайт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://nfp.gov.ua>.
118. Офіційний сайт Національного рейтингового агентства «Рюрік» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.rurik.com.ua>.

119. Офіційний сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.pfu.gov.ua>.

120. Офіційний сайт Рахункової палати України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ac-rada.gov.ua>.

121. Офіційний сайт Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fse.gov.ua>.

122. Офіційний сайт електронного журналу «Insurance Top» [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://forinsurer.com/top>.

123. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

124. Постанова Верховної Ради України «Про основні положення податкової політики в Україні» № 561/96 від 4 грудня 1996 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/561/96-ВР>.

125. Постанова Верховної Ради України «Про основні положення податкової політики і податкову реформу в Україні» від 13 грудня 1995 року № 466/95-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/F950466.html.

126. Програма економічних реформ на 2010-2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава» від 2 червня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.

127. Райзберг Б. А. Сучасний економічний словник / Райзберг Б. А., Лозівський Л. Ш., Стародубцева Е. Б. - М .: ИНФРА-М, 2006. - 495 с.

128. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна- 2020» у 2015 році» від 4 березня

2015 № 213 [Електронний ресурс]. – Режим доступу [http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213-2015- %D1%80](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/213-2015-%D1%80).

129. Розпорядження КМУ «Про схвалення Стратегії реформування податкової системи» від 23 грудня 2009 р. № 1612-р // Портал Ліга-Закон [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KR091612.html.

130. Румянцев В. Б. Трансферне ціноутворення: результати податкового контролю / Податки Білорусі: щотижневий журнал МНС РБ. - 2015. - № 17. - С. 85-87.

131. Самойлова М.В. Формування механізму взаємодії реального і монетарного секторів в російській економіці: дис. канд. екон. наук: 08.03.01 / М.В. Самойлова. - СПб., 2001.. - 180 с.

132. Семенов А. Ю. Взаємодія банківського і реального секторів економіки України: основні тенденції / А. Ю. Семенов // Фінанси, облік, банки. – 2010 . – № 181. – С. 181-188.

133. Сідельникова Л. П. Податково-боргові стратегії формування бюджетних ресурсів держави. Автореф. дис. ... докт. екон. наук: 08.00.08. – Тернопіль: ТНЕУ, 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.tneu.edu.ua/abstracts_of_theses.

134. Сінельников-Мурилев С. та ін. Проблеми податкової системи України: теорія, досвід, реформа // Наукові праці, № 19. - М .: ІЕПП, 2000. - С. 260.

135. Слатвінська М.О. Актуальні проблеми податкової політики України // Фінанси і господарська звітність - стан, тенденції, перспективи. - Республіка Болгарія, м Свіштов, госп. академія ім. Д. А. Ценова, 2013. - С. 179-185.

136. Слатвінська М. О. Альтернативні системи оподаткування малого бізнесу: стан, проблеми, перспективи: монографія / М. О. Слатвінська. – Одеса: ОНЕУ, 2012. – 252 с.

137. Слатвінська М. О. Податкова політика України в контексті її впливу на розвиток малого підприємництва / М. О. Слатвінська // Науковий вісник ОДЕУ. Всеукраїнська асоціація молодих науковців. – Науки: економіка, політологія, історія. – 2010. – № 13. – С. 51–56.
138. Слатвінська М. О. Податкове стимулювання інвестиційної діяльності / М. О. Слатвінська // Економіка. Фінанси. Право. - 2016. - № 3/1.
139. Смірнова О. М. Проблематика розвитку ринку добровільного медичного страхування: податкова складова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ndi-fp.asta.edu.ua/files/doc/publications/smirnova/2.pdf>.
140. Сміт А. Дослідження про природу і причини багатства народів. - М. : Вид-во соц.-політ. літ-ри, 1962. - 684 с.
141. Страхова діяльність: особливості оподаткування // Вісник. Офіційне видання Державної фіскальної служби України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/7465>.
142. Теорія та історія оподаткування: навчальний посібник / І. А. Майбуров, Н. В. Ушак, М. Е. Косів. - 2-е изд., Перероб. і доп. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2011. - 422 с.
143. Тютюрюков Н. Н. Регіональні та місцеві податкові доходи / Н. Н. Тютюрюков, В. Н. Тютюрюков // Фінанси. - 2008. - № 4. - с. 31-35.
144. Тюпакова Н. Н. Методологічні аспекти оподаткування факторів виробництва / Н. Н. Тюпакова // Фінанси. - 2011. - № 3. - с. 37-42.
145. Тюпакова Н. Н. Особливості податкового механізму розподілу доданої вартості на регіональному рівні / Н. Н. Тюпакова // Регіональна економіка: теорія і практика. - 2011. - № 12. - с. 43-47.
146. Україна щорічно втрачає від несплати податків до 140 млрд. грн. [Електронний ресурс]. - Режим доступу:
2. <http://economics.unian.net/finance/902976-ukraine-ejegovno-teryayet-ot-neuplatyi-nalogov-do-140-mlrd-grn-mindohodov.html>.

147. Рівень тіньової економіки в Україні зріс до 47% - Мінекономрозвитку [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://rus.newsru.ua/finance/14aug2015/tenevai.html>.

148. Ушвіцкій Л. І. Стимулювання інноваційного розвитку: пошук оптимального механізму оподаткування / Л. І. Ушвіцкій, І. В. Туманян // Фінанси і кредит. - 2008. - № 21. - с. 14-19.

149. Федосов В. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями: монографія / [В. Федосов, В. Опарін, С. Львовчкін]; за наук. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2002. – 432 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrkniga.org.ua/ukrkniga-text/72/>.

150. Філімонова Е. Г. Податкове стимулювання інвестиційної діяльності в регіоні: дис. ... канд. економ. наук / Є. Г. Філімонова. - СПб, 2008. - 205 с.

151. Пилипович Е. С. Податковий контроль: навчальний посібник / Є. С. Пилипович, М. А. Шклярова. - Мінськ: БГЕУ, 2014. - 399 с.

152. Пилипович Е. С. Реформування податкового контролю: оцінка та застосування податкового потенціалу комерційних організацій / Є. С. Пилипович - Мінськ: Енциклопедікс, 2009. - 100 с.

153. Циклічність економічного розвитку // Центр управління фінансами [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://center-yf.ru/data/economy/Ciklichnost-ekonomicheskogo-razvitiya.php>.

154. Чепурін М. Н, Кисельова О. О. Курс економічної теорії: підручник. - Кіров: «АСА», 2006. - 832 с.

155. Чирков М. О. Формування податкової політики регіону в умовах реформування місцевого самоврядування: на прикладі Алтайського краю: дис. канд. економ. наук / М. О. Чирков. - Барнаул, 2005. - 198 с.

156. Швецов А. В. Методологія формування стійкої бюджетно-податкової політики на основі аналізу циклічності: автореф. дис. ... докт. економ. наук / А. В. Швецов. - Йошкар-Ола, 2012. - 42 с.

157. Шевцов А. В. Формування стійкої бюджетно-податкової політики регіонів: теорія і методологія / А. В. Шевцов. - Йошкар-Ола: ТОВ «Стрінг», 2011. - 208 с.
158. Шеховцева Л. С. Формування і моделювання стратегічного цілепокладання регіону як суб'єкта економічного розвитку: автореф. дис. ... докт. економ. наук / Л. С. Шеховцева. - Калінінград, 2008. - 43 с.
159. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку / Й. А. Шумпетер. - М.: Вид-во «Діректмедіа Паблішинг», 2008. - 355 с.
160. Щербакова І. Г. Управління соціально-економічним розвитком регіону за допомогою бюджетно-податкових механізмів: дис. ... канд. економ. наук / І. Г. Щербакова. - Іжевськ, 2003. - 215 с.
161. Юрзінова І. Л. Вплив податкової політики на економічний розвиток регіонів: дис. ... канд. економ. наук / І. Л. Юрзінова. - М., 2004. - 166 с.
162. Юрзінова І. Л. Методичні засади оцінки ефективності податкової політики при виробленні стратегії економічного розвитку регіонів і країни в цілому / І. Л. Юрзінова // Фінанси і кредит. - 2009. - № 10. - с. 17-25.
163. Юрзінова І. Л. Податкова політика як інструмент управління соціально-економічним розвитком Російської Федерації: дис. ... докт. економ. наук / І. Л. Юрзінова - М., 2009. - 391 с.
164. Юткіна Т. Ф. Податки й оподаткування: Підручник / Т. Ф. Юткіна. - М.: Инфра-М, 2001. - 574 с.
165. Яковенко Л. І. Невирішені питання статистичної оцінки податкового потенціалу регіону // Л. І. Яковенко, А. В. Лосева // Питання статистики. - 2009. - № 2. - с. 59-63.
166. Altshuler R., Dietz R. Reconsidering Tax Expenditure Estimation: Challenges and Reforms. Rutgers University Working Paper 2008-04. - June 2008. - P. 2.

167. Auerbach A. Taxation and economic efficiency / A. Auerbach, J. Hines. – NBER Working paper No. 8181. – 2001. – 117 p. [Электронный ресурс]. Mode of access: www.nber.org/papers/w8181.

168. Barro R. J. The Ricardian approach to budget deficits / R. J. Barro. – NBER Working paper No. 2685. – 1989. – 40 p. [Электронный ресурс]. Mode of access: www.nber.org/papers/w2685.

169. Best Practice Guidelines - Off Budget and Tax Expenditures. - OECD, 2004. - P. 10.

170. Boadway R., Flatters F. Tax Expenditures and Alternatives for Evaluating Government Activities Conducted through the Tax System // Tax Expenditures and Government Policy. John Deutsch Institute for the Study of Economic Policy, 1988.

171. Boadway R. Policy Forum: The Annual Tax Expenditure Accounts - A Critique // Canadian Tax Journal. - 2007. - Vol. 55. - №. 1. - P. 112.

172. Bradford D. Tax Expenditures and the Problem of Accounting for Government // Tax Expenditures and Government Policy (ed. Neil Bruce). - Kingston, Ontario, Canada: John Deutsch Institute for the Study of Economic Policy, 1988.

173. Brennan G. The power to tax: analytic foundations of a fiscal constitution / G. Brennan, J. M. Buchanan. – Indianapolis : Liberty fund, 2000. – 280 p.

174. Budget of the United States Government. Analytical Perspectives. Fiscal Year 2009. US Government Printing Office. - Washington, 2008. - P. 297.

175. Burman L. Is the Tax Expenditure Concept Still Relevant? // National Tax Journal. - September 2003. - Vol 56. - №. 3. - P. 613.

176. Chandler A. D. Strategy and structure: chapters in the history of the industrial enterprise / A. D. Chandler. – Cambridge, MA : MIT Press, 1962/1990. – 455 p.

3. Doing business 2019: Economy profile: Ukraine / The International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank, 2019 [Electronic

- resource]. – Mode of access: <https://www.doingbusiness.org/en/data/exploreeconomies/ukraine>
177. Dubovyk O. The Directions Of Tax Reform In Ukraine // Economics, Management, Law: Socio-Economic Aspects Of Development: Collection of scientific articles. Vol. 2. – Edizioni Magi, Roma, Italia. – 2016. – P. 68-71.
178. F. Zhuravka, O. Kravchenko, N. Ovcharova, Zh. Oleksich, & O. Podmarov (2020). Personal income tax in Ukraine: determinants` analysis. Financial and credit activity: problems of theory and practice. 2(33), 130-138. <https://doi.org/10.18371/.v2i33.2969>.
179. Fedir Zhuravka, Mykhaylo Makarenko, Valerii Osetskyi, Oleksandr Podmarov and Victor Chentsov (2019). Impact of politically generated shocks on monetary performance: a cross-country comparison. Banks and Bank Systems. 14(3), 99-112.
180. Fedir Zhuravka, Hanna Filatova, Oleksandr Podmarov, Khaled Aldiwani and Fathi Shukairi (2018). State`s debt sustainability management: case of Ukraine. Public and Municipal Finance. 7, 1-7.
181. Fiekowsky S. The Relation of Tax Expenditures to the Distribution of the Fiscal Burden // Canadian Taxation. - 1980. - Vol. 2. - № 4.
182. Gorodnichenko Y. Myth and reality of flat tax reform: micro estimates of tax evasion response and welfare effects in Russia / Y. Gorodnichenko, J. Martinez-Vazquez, K. Sabirianova Peter – NBER, Cambridge, MA, 2008. – 64 c.
183. Kraan D-J. Off-budget and Tax Expenditures // OECD Journal on Budgeting. - 2004. - Vol. 4. - No. 1. - P. 131.
184. Newsru.com SEO, Social Media and PR Analysis [Electronic resource]. - Mode of access: <http://newsru.com/fmance/10jun2010/wb.html>.
185. OECD-FAO Agricultural Outlook 2014-2020 // OECD / Food and Agriculture Organization of the United Nations [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.oecd-ilibrary.org/agriculture-and-food/oecd-fao-agricultural-outlook-2014_agr_outlook-2014-en.

186. Paying Taxes 2020 [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.pwc.com/gx/en/paying-taxes/data-tables.jhtml>.
187. Rawls J. Justice as Fairness // J. Rawls. – Cambridge, Massachusetts: Belknap Press, 2001. – 214 p.
188. Robertson J. The New Economics of Sustainable Development: A Briefing for Policy Makers / J. Robertson. – London: Kogan Page, 1999. – P. 120-121.
189. Surrey S., McDaniel P. Tax Expenditures. - Harvard University Press. - 1985.
190. Tanzi V. Globalization, Technological Developments, and the Work of Fiscal Termites / V. Tanzi // IMF Working Paper 00/181 Washington: International Monetary Fund, 2019.
191. Tax Expenditures and Evaluations. Canada Department of Finance, 2019.
192. Tax Expenditures. 2019 Edition. Government of Quebec. - March 2019. - P. 5.
193. The international business Compass 2019: Update and Subject Labor Market Performance [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.bdointernational.com/Publications/Documents/BDO-IBC-Summary 2019_ ENG_v1_May%202019.pdf.
194. The World Bank: official web-page [Electronic resource]. – Mode of access: <http://doingbusiness.org/data/exploretopics/paying-taxes>.
195. Toder E. Tax Cuts or Spending - Does it Make a Difference? // National Tax Journal. - September 2000. - Vol. 53. - №. 3. - Part 1. - P. 365.
196. Toder E. Tax Expenditures and Tax Reform: Issues and Analysis. National Tax Association. - November 2005. - P. 10.
197. Wagner A. Finanzw / A. Wagner. – 1883. – B. 2. – P. 304.
198. World Population Prospect: The 2018 Revision, Highlight, Working Paper № ESA/P/WP.210 / United Nations Department of Economic and Social

Affairs [Electronic resource]. – Mode of access:
http://www.un.org/esa/population/publications/wpp2018_highlights.pdf.

199. Worldwide Tax Summaries. PwC. 2020. URL:
<https://taxsummaries.pwc.com/>.

Додаток А

Таблиця А.1 – Розвиток податкової системи України за період 2007-2012 рр. у світовому контексті (систематизовано автором на основі [41, с. 59])

Рік	Рейтинг України серед інших країн світу за ознакою легкості сплати податків	Кількість податкових платежів в Україні за рік	Час для сплати податкових платежів в Україні, годин на рік
2007	174-те місце — друге найгірше місце у світі.	98 платежів — третя найгірша позиція у світі.	2 185 годин — друга найгірша позиція у світі.
	Найгірший рейтинг у Білорусі — 175-те місце.	На другій і першій найгірших позиціях знаходяться Білорусія (125 платежів) і Узбекистан (130 платежів) відповідно.	Найгірша позиція у Бразилії — 2 600 годин.
	Кращі (у порівнянні з Україною) рейтинги у Мавританії, Колумбії, Центральноафриканської Республіки, Республіки Конго, Алжиру, Китаю, Венесуели, Болівії.	Кращі (у порівнянні з Україною) позиції у Республіки Конго (94 платежі), Румунії (89 платежів), Киргизької Республіки (89), Домініканської Республіки (87), Чорногорії (75), Боснії та Герцеговини (73), Ямайки (72).	Кращі (у порівнянні з Україною) позиції у Камеруну (1 300 годин), Білорусі (1 188 годин), Нігерії (1 120), Вірменії (1 120), Тайваню (1 104), Болівії (1 080), В'єтнаму (1 050), Азербайджану (1 000).
2008	177-ме місце — друге найгірше місце у світі.	99 платежів — третя найгірша позиція у світі.	2 085 годин — друга найгірша позиція у світі.
	Найгірший рейтинг у Білорусі — 178-ме місце.	На другій і першій найгірших позиціях знаходяться Білорусія (118 платежів) і Узбекистан (124 платежі) відповідно.	Найгірша позиція у Бразилії — 2 600 годин.
	Кращі рейтинги у Республіки Конго, Центральноафриканської Республіки, Венесуели, Гамбії, Болівії, Мавританії, Ямайки, Панами.	Кращі позиції у Румунії (96 платежів) Республіки Конго (89 платежі), Чорногорії (88), Киргизької Республіки (75), Домініканської Республіки (74), Ямайки (72), Венесуели (70).	Кращі позиції у Камеруну (1 400 годин), Білорусі (1 188 годин), Нігерії (1 120), Вірменії (1 120), Болівії (1 080), В'єтнаму (1 050), Азербайджану (952), Чеської Республіки (930).
2009	180-те місце — друге найгірше місце у світі.	99 платежів — четверта найгірша позиція у світі.	848 годин — десята найгірша позиція у світі.
	Найгірший рейтинг у Білорусі — 181-ше місце.	Гірші позиції в Узбекистану (106 платежів), Білорусі (112 платежів), Румунії (113 платежів)	Гірші позиції у Венесуели (864 години), Чеської Республіки (930 годин), Нігерії (938 годин), Вірменії (958), В'єтнаму (1050), Болівії (1080), Білорусі (1188), Камеруну (1400), Бразилія (2600).
	Кращі рейтинги у Республіки Конго, Центральноафриканської Республіки, Венесуели, Болівії, Гамбії, Мавританії, Ямайки, Панами.	Кращі позиції у Чорногорії (89 платежів), Киргизької Республіки (75 платежів), Ямайки (72 платежі), Венесуели (70), Сербії (66), Кот д'Івуару (66).	Кращі позиції у Мавританії (696 годин), Сенегалу (666 годин), острову Тімор (640), Болгарії (616), Республіки Конго (606), Екватору (600).
2010	181-ше місце — третє найгірше місце у світі.	147 платежів — найгірше місце у світі.	736 годин — дев'ята найгірша позиція у світі.
	Гірші рейтинги у Венесуели (182-ге місце) і Білорусі (183-тє місце).	Гірших від України у світі немає.	Гірші позиції у Венесуели (864 години), Білорусі (900), Нігерії (938), Вірменії (958), В'єтнаму (1050), Болівії (1080), Камеруну (1400), Бразилії (2600).
	Кращі рейтинги у Республіки Конго, Центральноафриканської	Кращі позиції у Румунії (113 платежів), Білорусі (107), Узбекистані (106), Чорногорії (89),	Кращі позиції у Мавританії (696 годин), Сенегалу (666 годин), Болгарії (616), Чеської Республіки (613), Республіки

	Республіки, Узбекистану, Болівії, Гамбії, Мавританії, Ямайки.	Киргизької Республіки (75), Ямайки (72), Венесуели (71), Сербії (66), Кот д'Івуару (66).	Конго (606), Екватору (600), Пакистану (560), Центрально-африканської Республіки (504)
2011	181-ше місце — третє найгірше місце у світі.	135 платежів — найгірше місце у світі	657 годин — десята найгірша позиція у світі.
	Гірші рейтинги у Центральноафриканської Республіки (182-ге місце) і Білорусі (183-тє місце).	Гірших від України у світі немає.	Гірші позиції у Сенегалу (666 годин), Мавританії (696 годин), Чаду (732), Білорусі (798), Венесуели (864), Нігерії (938), В'єтнаму (941), Болівії (1080), Бразилії (2600).
	Кращі рейтинги у Республіки Конго, Республіки Чад, Венесуели, Болівії, Гамбії, Панами, Ямайки.	Кращі позиції у Румунії (113 платежів), Білорусі (82 платежі), Чорногорії (77), Ямайки (72), Венесуели (70), Сербії (66), Нікарагуа (64), Кот д'Івуару (64), Шрі-Ланки (62).	Кращі позиції у Камеруну і Екватору (по 654 години), Болгарії (616 годин), Республіки Конго (606), Вірменії (581), Пакистану (560), Чеської Республіки (557), Центральноафриканської Респ. (504), Екваторіальної Гвінеї (492).
2012	181-ше місце — третє найгірше місце у світі.	135 платежів — найгірше місце у світі	657 годин — дев'ята найгірша позиція у світі.
	Гірші рейтинги у Республіки Конго (182-ге місце) і Венесуели (183-тє місце).	Гірших від України у світі немає.	Гірші позиції у Сенегалу (666 годин), Мавританії (696 годин), Чаду (732), Венесуели (864), Нігерії (938), В'єтнаму (941), Болівії (1080), Бразилії (2600).
	Кращі рейтинги у Чаду, Болівії, Гамбії, Центральноафриканської Республіки, Гвінеї, Мавританії, Сенегалу, Шрі Ланки, Ямайки, Камеруну.	Кращі позиції у Румунії (113 платежів), Ямайки (72 платежі), Шрі Ланки (71), Венесуели (70), Таджикистану (69), Сербії (66), Кот д'Івуару (62), Республіки Конго (61), Сенегалу (59).	Кращі позиції у Камеруну, Екватору і Білорусі (по 654 години), Республіки Конго (606 годин), Пакистану (560 годин), Республіки Чехія (557), Центральноафриканської Респ. (504), Вірменії і Болгарії (500), Екваторіальної Гвінеї (492).

Додаток Б

Список опублікованих праць

Статті у наукових фахових виданнях України

1. Zhuravka F., Kravchenko O., Ovcharova N., Oleksich Zh., & Podmarov O. (2020). Personal income tax in Ukraine: determinants` analysis. Financial and credit activity: problems of theory and practice. (Web of Science, Index Copernicus, Google Scholar та ін.). 2(33), 130-138. <https://doi.org/10.18371/.v2i33.2969> (0,70 друк. арк.). *Особистий внесок: визначено та проаналізовано статистичну базу для проведення аналізу впливу чинників на ПДФО в Україні* (0,20 друк. арк.).

2. Zhuravka F., Makarenko M., Osetskiy V., Podmarov O. and Chentsov V. (2019). Impact of politically generated shocks on monetary performance: a cross-country comparison. Banks and Bank Systems. (Scopus, DOAJ, Academic Resource Index та ін.). 14(3), 99-112. doi:10.21511/bbs.14(3).2019.09 (0,85 друк. арк.). *Особистий внесок: досліджено зв'язок між монетарними та фіскальними (податкові надходження бюджету) показниками у наступних країнах: Аргентина, Туреччина та Україна* (0,20 друк. арк.).

3. Подмарьов О.Ю. Податковий кодекс – перші кроки у системі оподаткування прибутку підприємств. «Інвестиції: практика та досвід» (Index Copernicus, Google Scholar та ін.). 2011. №7. С. 59-62 (0,45 друк. арк.).

4. Подмарьов О.Ю. Необхідність та значення прийняття сучасного податкового кодексу в аспекті впливу прибуткового оподаткування на інвестиційну діяльність підприємств. Електронний журнал «Ефективна Економіка» (Index Copernicus, Google Scholar та ін.). 2011. №2 (0,35 друк. арк.).

5. Подмарьов О.Ю. Механізм податкового стимулювання інвестиційного клімату України. Електронний журнал «Ефективна Економіка» (Index Copernicus, Google Scholar та ін.). 2011. №9 (0,24 друк. арк.).

6. Подмарьов О.Ю. Сучасний стан інвестиційного клімату України – податковий аспект. «Інвестиції: практика та досвід» (Index Copernicus, Google Scholar та ін.). 2013. №6. С. 64-66 (0,35 друк. арк.).

7. Подмарьов О.Ю. Податкове регулювання інвестиційної діяльності як фактор економічного зростання країни. Вісник Сумського державного університету. Серія «Економіка» (Google Scholar та ін.). 2018. №4. С. 65-71 (0,42 друк. арк.).

8. Подмарьов О. Сутність та складові податкового стимулювання економічної діяльності. Проблеми і перспективи економіки та управління : науковий журнал / Чернігів. нац. технол. ун-т. – Чернігів : ЧНТУ, 2019. – № 3 (19). С. 347-353 (0,45 друк. арк.).

9. Zhuravka F., Filatova H., Podmarov O., Aldiwani Kh. and Shukairi F. (2018). State's debt sustainability management: case of Ukraine. Public and Municipal Finance (Academic Resource Index, DOAJ, ROAD та ін.). 7, 1-7. doi:10.21511/pmf.07(4).2018.01 (0,82 друк. арк.). *Особистий внесок: проаналізовано вітчизняний і зарубіжний досвід визначення впливу фіскальних інструментів на формування державного боргу* (0,25 друк. арк.).

Тези доповідей на науково-практичних конференціях

10. Подмарьов О.Ю. Податкове стимулювання економічної діяльності: зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми економіки, управління та фінансів: матеріали Міжнар. наук-практ. конф., 19 квітня 2019 р.* Дніпро : Університет митної справи та фінансів, 2019. С. 281-282 (0,15 друк. арк.).

11. Подмарьов О.Ю. Проблемні аспекти залучення інвестицій у розвиток регіонів України. *Методи та форми управління соціально-економічним розвитком держави: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Дніпро, 23 серпня 2019 р.)*. Дніпро: НО «Перспектива», 2019. С. 44-46 (0,13 друк. арк.).

12. Подмарьов О.Ю. Оцінка ефективності механізму податкового стимулювання інвестиційного клімату України. *Сучасна парадигма*

публічного управління : *Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції / За наук. ред. к.е.н., доцента Стасишина А.В. – Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 17–18 жовтня 2019 р. – Львів, 2019. С. 338-341 (0,15 друк. арк.).*

13. Подмарьов О.Ю. Податкові пільги в системі податкової політики України. *Проблеми та перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України: збірник матеріалів IV Всеукраїнської науково-практичної on-line-конференції : у 2 ч. (м. Суми, 21–22 листопада 2019 року) / Навчально-науковий інститут бізнес-технологій «УАБС» Сумського державного університету. Суми : Сумський державний університет, 2019. С. 11-14 (0,20 друк. арк.).*

14. Журавка Ф.О., Подмарьов О.Ю. Податкове регулювання інвестиційної діяльності країни / *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції “25 років становлення Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ: славетна історія та горизонти майбутнього” (21-22 лютого 2020 року). - Сумська філія Харківського національного університету внутрішніх справ. – Суми: Видавничий дім «Ельдорадо», 2020. С. 342-343 (0,12 друк. арк.). Особистий внесок: визначено перелік інструментів податкового регулювання інвестиційної діяльності (0,06 друк. арк.).*

Участь у монографіях

15. Журавка Ф.О., Подмарьов О.Ю. Фіскальна ефективність податкової системи як інструмент управління бюджетною безпекою України / *Забезпечення стійкості фінансового сектору та управління фінансовою безпекою України на основі інформації з фінансових ринків : монографія / за заг. ред. О. Л. Пластуна. – Суми: Сумський державний університет, 2020. – С. 219-234 (1,05 друк. арк.). Особистий внесок: розраховано та проаналізовано показники фіскальної ефективності податкової системи України (0,55 друк. арк.).*

Додаток В

Довідки про впровадження результатів дослідження

ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ УПРАВЛІННЯ ДПС У ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ
вул.Хрещатик,235, м.Черкаси, 18002, тел./факс (0472)54-05-31,
e-mail: ck.official@tax.gov.ua, сайт: www.ck.tax.gov.ua, код ЄДРПОУ 43142920

№ _____

На № _____

від _____

До спеціалізованої вченої ради Д55.051.06
Сумського державного університету

ДОВІДКА ПРО ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Здійснена фахівцями Головного управління ДПС у Черкаській області, оцінка доцільності практичного впровадження наукових результатів, отриманих Подмарьовим Олександром Юрійовичем при підготовці дисертаційної роботи на тему «Податкове регулювання інвестиційної діяльності в Україні», поданої в спеціалізовану вчену раду Д55.051.06 Сумського державного університету на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит, свідчить, що положення цього дослідження мають високий потенціал для практичної апробації.

Так, зокрема, запропоновані Подмарьовим О.Ю. підходи щодо визначення напрямків розвитку вітчизняної системи податкових інструментів інвестиційної діяльності на засадах бенчмаркінг-аналізу серед країн, що мають найвищу регуляторну ефективність податкових інструментів у забезпеченні інвестиційної діяльності мають практичну цінність для Головного управління ДПС у Черкаській області з точки зору розробки пропозицій щодо забезпечення формування державної податкової політики.

В.о.начальника

Анатолій Мовчан

К
ГУ ДПС У ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ
29969/10/23-00-10-040 від 30.11.2020

СПІЛКА ЕКОНОМІСТІВ УКРАЇНИ**КИЇВСЬКА МІСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ**

вул. Січових Стрільців, 26, м. Київ, 04053
тел. (044) 569-3278, e-mail: seu@org.ua

№ 02/17-12

15 лютого 2021 р.

До спеціалізованої вченої ради Д 55.051.06
Сумського державного університету

ДОВІДКА

**про впровадження результатів дисертаційної роботи
Подмарьова Олександра Юрійовича
на тему: «Податкове регулювання інвестиційної діяльності в Україні»**

Даною довідкою підтверджується, що в практичній діяльності Громадської організації «Спілка економістів України» враховуються наукові рекомендації, викладені у дисертаційній роботі Подмарьова Олександра Юрійовича на тему: «Податкове регулювання інвестиційної діяльності в Україні», яку подано до спеціалізованої вченої ради Д 55.051.06 Сумського державного університету на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит.

Дисертаційна робота Подмарьова О.Ю. містить науково-обґрунтовану методологію та прикладні результати щодо визначення закономірностей зв'язку між параметрами податкового регулювання та індикаторами інвестиційного розвитку в Україні шляхом обґрунтування та перевірки ряду гіпотез, що має практичну цінність для ГО «Спілка економістів України» з огляду на її роль у сприянні соціально-економічному розвитку України та підвищенні її міжнародної конкурентоспроможності.

Голова Київської міської організації

В.І. Міщенко

ЗАТВЕРДЖУЮ
Перший проректор
Сумського державного
університету

В. Д. Карпуша
_____ 2020 р.

АКТ

про впровадження результатів дисертаційної роботи
Подмарьова Олександра Юрійовича на тему: «Податкове
регулювання інвестиційної діяльності в Україні» у навчальний
процес Навчально-наукового інституту бізнес-технологій
«УАБС» Сумського державного університету

27 травня 2020 р.

м. Суми

Акт складено комісією у складі:

голова: директорка ННІ БТ «УАБС», докторка економічних наук,
професорка Д'яконова І. І.

члени комісії:

– завідувачка кафедри фінансів, банківської справи та страхування, докторка
економічних наук, професорка Школьник І.О.

– заступниця директора ННІ БТ «УАБС» з методичної роботи, кандидатка
економічних наук Мірошниченко О.В.

– начальниця навчально-методичного відділу, кандидатка економічних
наук, доцентка Криклій О.А.

В період з 20 травня по 27 травня 2020 р. комісія виконала роботи з
визначення фактичного впровадження результатів дисертаційної роботи
Подмарьова Олександра Юрійовича на тему: «Податкове регулювання
інвестиційної діяльності в Україні» у навчальний процес ННІ БТ «УАБС»
СумДУ.

Комісія розглянула такі матеріали:

1. Дисертаційну роботу Подмарьова О. Ю. на тему: «Податкове
регулювання інвестиційної діяльності в Україні» та робочі програми
дисциплін:

– «Інвестування» (викладається для здобувачів вищої освіти першого
(бакалаврського) рівня спеціальності 072 Фінанси, банківська справа та
страхування, освітня програма «Державні та місцеві фінанси»);

– «Податкова система» (викладається для здобувачів вищої освіти
першого (бакалаврського) рівня спеціальності 071 Облік і оподаткування,
освітня програма «Облік і аудит»);

– «Податковий менеджмент» (викладається для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня спеціальності 071 Облік і оподаткування, освітня програма «Облік і оподаткування»).

2. Видані навчально-методичні матеріали для вивчення вказаних дисциплін.

За результатами проведеної роботи комісією встановлено:

1. Розроблені у дисертаційній роботі Подмарьова О. Ю. на тему: «Податкове регулювання інвестиційної діяльності в Україні» науково-методичні положення, а також практичні методики впроваджені як розділи курсів таких дисциплін:

– «*Інвестування*». Розділи: «Методологічні основи інвестування», «Фінансове забезпечення інвестування», «Інвестиційний менеджмент і державне регулювання інвестиційної діяльності».

– «*Податкова система*». Розділи: «Організація податкової системи», «Податкова політика в системі державного регулювання економіки», «Податок на прибуток підприємств».

– «*Податковий менеджмент*». Розділи: «Податкове планування та прогнозування в системі податкового менеджменту», «Податкове регулювання в системі податкового менеджменту».

2. Методичні підходи, розроблені у дисертаційній роботі Подмарьова О. Ю. на тему: «Податкове регулювання інвестиційної діяльності в Україні», покладено в основу ряду практичних занять з наступних дисциплін: «*Інвестування*», «*Податкова система*», «*Податковий менеджмент*».

3. Застосування у навчальному процесі ННІ БТ «УАБС» Сумського державного університету матеріалів дисертаційної роботи Подмарьова О. Ю. на тему: «Податкове регулювання інвестиційної діяльності в Україні» дало змогу удосконалити вказані комплекси дисциплін, поглибити їх теоретико-методичні основи та підвищити якість підготовки фахівців з економічних спеціальностей.

Голова комісії

І.І. Д'яконова

Члени комісії:

І.О. Школьник

О.В. Мірошніченко

О.А. Криклій